

భారతి

నవంబర్
1986

సాహిత్య మాస పత్రిక

వెల :
4 రూపాయిలు

తై పురుష దేవాలయము - డా. ప్రొ. నె. కృష్ణకుమారి

వడ్డమాను జైన క్షేత్రము - డా. టి. వి. జి. శాస్త్రి

యాత్ర - టి. బి. సు. వేంకటేశ్వర్లు

బాలర్వారా రారండి!

బాలరంజని మీదండి!!

మీకు ఉత్సాహాన్నిచ్చే మంచి మంచి సీరియల్స్, విజ్ఞానంతో పాటు
వినోదాన్నిచ్చే చక్కని కథలు, ఇంకా ఏమిటంటే - బొమ్మల కథలు,
వెంటలు - విశేషాలు, మహానీయుల చరిత్రలు - ఇంకా -
ఆరోగ్యానికి చిట్కాలు, పజిల్లు, ఇట్లా ఎన్నో వున్నాయి!

అన్నట్టు మీరు పాల్గొనే శీర్షికలు కూడా వున్నాయి!
ఆవేమిటంటే -

చిన్నారి నేస్తాలు (మీ ఫోటో పంపితే అచ్చు వేస్తారు)
బడిలో నా మొదటి రోజు (మీ అనుభవం రాసి పంపండి)
అడగండి, చెబుదాం (మీరే ప్రశ్న అయినా అడగండి జవాబు వస్తుంది)

మీకు కార్వాన్లు వెయ్యటం వచ్చా? షే! రాదా? పోన్వేండి, జోకులు
వెయ్యటం వచ్చు కదా! అయితే ఓ పని చెయ్యండి! కార్వాన్ మాటల
పోటీలో పాల్గొనండి! మాటలు రాసి బహుమతి గెలుచుకోండి!

ఇక ఆలోచించకండి!

వెంటనే వెళ్లి రంగురంగుల పత్రిక **బాలరంజని** పిల్లల మాసపత్రిక కొనండి.

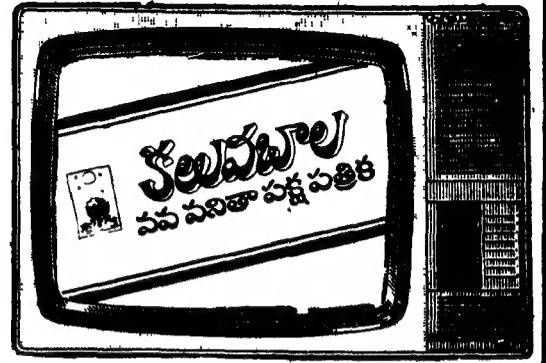
వెల ఎంతనుకున్నారూ?

రెండు రూపాయలే!

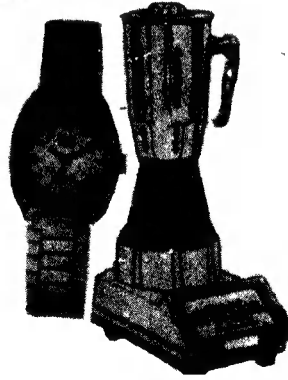
ఇది పిల్లల పత్రికైనా పెద్దవాళ్ళు కూడా నిరభ్యంతరంగా చదువుకోవచ్చు!

ఆంధ్రపత్రిక ప్రచురణ

గెలవండి!
రూ 20,000/-ల
విలువైన బహుమతులు!

కలువబాల
చందాదారులకు
లక్ష్మీ డిష్:
ఆగస్టు 1 నుండి
సెప్టెంబరు 1 వరకు.

- మొదటి బహుమతి
 * ఒక కలర్ టి.వి.
 రెండవ బహుమతులు
 ** రెండు బ్లాక్ అండ్ వైట్ టి.వి.లు
 మూడవ బహుమతులు
 ** మూడు "కిచెన్ మెషిన్"లు (మిక్సర్లు)
 నాలుగవ బహుమతులు
 ** నాలుగు "లేడీస్ రిస్ వాచీ"లు

రు. 60లు సంవత్సర చందా కట్టగానే అందమైన 'కలువబాల' పత్రిక నెలకి రెండుసార్లు మీ యింటికి అందుతుంది. అదిగాక మీరి క్రింది బహుమతులు గెలుచుకోవచ్చు.

"చిరుకానుక" తప్పకుండా అందరికీ వుంటుంది.

మీరేం చెయ్యాలి? చేయవలసినదల్లా 'కలువబాల'కు ఏడాది 'చందాదారులుగా' చేరడమే! కాకపోతే మీ 'చందా' ఫైకంత్ పాటు యిక్కడ యిచ్చినకూపన్ పూర్తి చేసి పంపాలి!

అంతేకాదు ఈ బహుమతి పథకంలో పాల్గొన్న చందాదారులందరికీ 'కలువబాల' నుంచి ఒక 'చిరుకానుక' కాలక్రమంలో అందుతుంది.

"లక్ష్మీ డిష్" 1-11-1986 లేదా

ఆ లోపల కట్టే చందాలకి

మాత్రమే వర్తిస్తుంది.

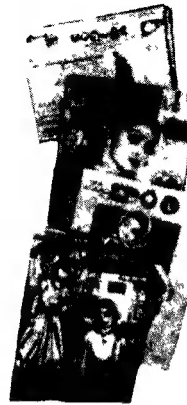
కూపన్లు, చందాలు పంపవలసిన చిరునామా :

కలువబాల,

కేరాఫ్: ఆంధ్రపత్రిక,

గాంధీనగరం, విజయవాడ-3.

కత్తిరించాలి

నిజమయితే ✓
 కాకపోతే x
 అని గుర్తు పెట్టాలి

ఆంధ్రపత్రిక బొంబాయి నుంచి వెలువడుతూ వుండేది. ( )

దినపత్రిక కన్నా వార్షికముండ వున్నది. ( )

"వారంతా" సాహితీనియుల పక్ష పత్రిక ( )

చాలరంజనిపిల్లలపత్రిక ఆంధ్రపత్రిక ప్రచురణ ( )

కలువబాల చందాదారుల 'లక్ష్మీ డిష్' చందా కట్టిన వారి పూర్తి పేరు .....

చిరునామా .....

మొ. పంపిన తేది .....

లేదా .....

ది. రి. జాతీయదినము

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంస్థాపకుడు

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు

*
సంపాదకుడు
శివలెంక శంభుప్రసాద్
(1938-1972)

విషయానుక్రమణిక

ముఖచిత్రం కుమారి శోభనాయుడు

నవగ్రహస్తుతి - శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి -3, జైజవాన్ జైకిసాన్ - మూలం : శ్రీమతి నందినీ శతపథి; తెనుగుసేత - శ్రీ బాసంగి శ్రీరాములు -5, దశావతార స్తోత్రము - శ్రీ యల్లంరాజు శ్రీనివాసరావు -7, ఈ మాసం మీ సక్రతఫలం - నిష్కల వేంకటసత్యసుబ్రహ్మణ్యం -8, వడ్డమాను జైన క్షేత్రము - డా. టి. వి. జి. శాస్త్రి -11, చమత్కార కృష్ణాష్టకము - శ్రీ విక్రమ శ్రీదేవమ్మ -14, మరో రాజశేఖర చరిత్ర (సీరియల్) - శ్రీ బలివాడ కాంతారావు -15, ప్రేమానురాగాల లబ్ధం - శ్రీ తాజుద్దీన్ బాబా -22, వలివేరులోని త్రైపురుష వేదాలయము ఒక పరిశీలన - డా. మైనేని కృష్ణకుమారి -23, గ్రామం, సామాన్యుడు - శ్రీ చర్లా రాధాకృష్ణశర్మ -25, నిరీక్షణ - శ్రీ ఎ.వి.వి.యస్. ప్రసాద్ -26, తెక్కిన సామయాజి (సీరియల్) - కీ. శే. కొల్లూరు నారాయణరావు -29, అరె వాటలు - సాంస్కృతిక విశేషాలు - డా. పేర్వారం జగన్నాథం -36, కలి కలికి - శ్రీ మద్భూరి రామమూర్తి -39, యాత్ర - శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు -40, సృష్టి (సీరియల్) - శ్రీ ఇచ్చాపురపు రామచంద్రం -64, శిష్యోపదేశం - డా. పి. యస్. సుబ్రహ్మణ్యం -67, విలోకించు ఒక్కసారి - సాంధ్యశ్రీ -67, కలగూర గంప -68, గ్రంథ విమర్శలు -75.

స్వవిషయం

వడ్డమాను తవ్వకాలు జరిపించిన డా. టి. వి. జి. శాస్త్రిగారు అక్కడిది జైనక్షేత్రమే అంటూ రాసిన వ్యాసాన్ని ఈ నెల భారతిలో చూడవచ్చు...

★★ ★★ ★★

నవలల పోటీలో రెండవ బహుమతి పొందిన "యాత్ర" (రచనా శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు గారు) ఈ సంచికలో ప్రచురిస్తున్నాము....

★★ ★★ ★★

పెద్దవెగి తవ్వకాలని గురించి వాటిని నిర్వహించిన డా. ఇంగువ కార్తికేయశర్మగారు ఒక చక్కని వ్యాసం చిత్రాలతో పంపారు. దీనిని వీలయినంత త్వరలో పాఠకులకి అందించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాము...

★★ ★★ ★★

"చమత్కారాష్టకము" రచించిన వారు శ్రీమాన్ విక్రమ శేషాచార్యులు గారి సతీమణి...

★★ ★★ ★★

భారతిలో ప్రచురణకి స్వీకరించబడని రచనలని తిప్పి పంపాలంటే వాటితో స్వంతచిరునామా, తగు మాత్రం పోస్టేజ్ కల కవరులు జతపరిచి ఉండాలని మనవి! ఈ మధ్య కొంత కాలంగా తమ రచనలు పడిన భారతి ప్రతులు (ఇక్కడి నుంచి కాంప్లీమెంటరీ కాపీలుగా పంపినవి) తమకి అందటం లేదని కొందరు రచయిత్రులు, రచయితలు మాకు రాస్తున్నారని ఇంతకిముందే తెలియచేశాము. అందరికీ రిజిస్టర్డ్ పోస్టులో కాపీలు పంపటం వీలు కాదని కూడా రాశాము. వీలయిన చోట భారతి స్థానిక ఏజంట్ ద్వారా కాంప్లీమెంటరీ కాపీలు అందచెయ్యటానికి ప్రయత్నించగలమని మనవి చేసు కుంటున్నాము...

ఎడిటోరియల్ వెల : నాలుగు రూపాయలు

నాగేశ్వరరావు ఎన్నెన్నో ప్రయత్నం లిమిటెడ్ తరఫున ముద్రాపకుడు, ప్రచురణకర్త : శివలెంక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు,

ముద్రణ : అంధ్రప్రదేశ్ ప్రెస్, గాంధీనగరం, విజయవాడ-3, సంపాదకుడు : శివలెంక రాధాకృష్ణ,

ఫోన్ : చిజిన్స్ 61247, 61248, ఎడిటోరియల్ : 75667

నవగ్రహస్తుతి

ఈ పద్యాలు నాకు ఒక చిత్తుప్రతిలో దొరికినవి. వీనిని జినుకుంట నివాసి పెద్దపంతులయ్యగారు వ్రాసిఉంచుకున్నాడు. ఆయన పేడిబడి తెప్పేవాడు. ఆనాడు తన విద్యార్థులకు నిత్యపాఠ్యంగా నేర్పినాడుకాని ఇవి చాలా సంస్కారా పేక్షగా ఉన్నవి. యతశ్చైతమో తెలిసిరాలేదు.

వీనికి సంబంధించిన సూర్యస్తుతి వేటూరివారి చాటుపద్య మణిమంజరి రెండవభాగం పేజీ 5లో అశ్రీరవచనంలోని మొదటిపద్యం పేజీ 12లో ఉన్నవి. తక్కినవి లేవు. అందుచేత వీటిని పొరిలేదం కలుగనంతవరకు సరిచేసి యిస్తున్నాను.

పురాణోక్త కర్మప్రకాశికలోని మంగళాష్టకాలలో నవగ్రహస్తుతి ఉంది కాని వానికంటే ఈ పద్యాలలో వివరం ఎక్కువగా ఉంది. వీని మూలం, కర్తృత్వం తెలిసినవారెవరైనా ఉంటే తెలిపితే సాహిత్యలోకానికి ఉపకారంగా ఉంటుంది.

సూర్యుడు

కాశ్యపగోత్రుడై పునతత్కైనవాడు
ధరంక్షయోజనాంతరము వాడు
గ్రహరాజ వర్తనాకార మండలివాడు
వ్యోమదృష్టి కళంగభూమివాడు
హరకిరీట కుండలరత్నతనువాడు
మేరుప్రదక్షిణమేగువాడు
సప్తాక్ష్య రథశంఖచక్రముల్ గలవాడు
రత్నకాంచన సింహరాసివాడు
అంబుజా పుండు బడబాహుశక్తివిభుడు
ధర్మరాట కర్మశని విశ్వకర్మ గురుడు
రాజకులుడైన సూర్యనారాయణుండు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

చంద్రుడు

అత్రేయగోత్ర జుండమృతాంకుశిరణుండు
గ్రహసమ్మతుడు బుధగ్రహము తండ్రి
ధవళ మాల్వాంబరర్కజ ధర్మకుండల
హరకేయూర విహార పరుడు
హరితాశ్వరథయాను దంగనాకారుండు
రెండులక్షలనుండు రే విభుండు
కర్కటాధీశుండు కాశ్మీరవాడుండు
వివికులేశుడు సామవేదపరుడు
కలువలకువిందు నక్షత్రగణముపొందు
కాముకులమిత్తి జగత్కళగణముకత్తి
ఇందిలాదేవి సై దోడు హేమకరుండు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

అంగారకుడు

కుజుడు భారద్వాజగోత్రుండు లోహిత
వర్ణుండు క్షత్రియ వంశకరుడు
మేషాశ్వరథగామి మేరుప్రదక్షిణుం
దంబుజలోచనుండవనిజుండు
మేషవృశ్చికముల మేటి హరధరుండు
చక్రగదాళుల సాధనుండు
బభృకేశిని పతి భానువిందుని తండ్రి
పురుషుడవంతికా భూవిభుండు
రత్నమాల్యాను లేపనరత్నమకుట
ఘటిత కంఠకేయూర కర్ణభూష
మనచతుర్భుజు సహితు దంగారకుండు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

బుధుడు

హేమవర్ణాంగుడత్రేయస గోత్రుండు
పంచాస్యరథికుండు వైశ్యకులుడు
భాణాసనుండిల ప్రతిపార్శ్వ నయనుండు
పేతాంబరధరుండు ప్రియకీరీడి
మిథున కన్యలయందు మిలగెడు చతురుండు
కమలారిసుతుడు మాగధవిభుండు
మనపురూరపు తండ్రి కపిలధేనుహితుండు
సౌమ్యవాసర నపుంసక హితుండు
యౌవనాకారదతుల దివ్యాయుధుండు
హరకుండల కటక కేయూరహార
కాంచనసుచేల సౌమ్యమార్గుండు బుధుడు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

బృహస్పతి

సురనాథుమంత్రి భూభురుడు అంగీరస
గోత్రుండు హేమవర్ణత్రయుండు
వేదశాస్త్రార్థ సంవేది ప్రజ్ఞాశాలి
దండాక్షసూత్ర కమండలుండు
మీన దనుస్సులమేటి దీర్ఘశరీరి
హాటకాంబుడు కిరీటయుతుడు
దీప్తిమౌ చతుర్భుజ దివ్యాసనస్థుండు
కాంత తారాదేవి కమనీతండ్రి
పుంసవర్ణుండు మనచతుర్భుజయుతుండు
పుష్కరాగాది మణికాంత భూషితుడు
పాకశాసన సన్నతప్రభుడు గురుడు
మనల కరుణా విధేయుడై మనచుగాత!

శుక్రుడు

ధవళవర్ణుడు తా కావ్యని తనయుండు
అమ్మయే పతనండు అమవిదారి
కరచతుష్కం భోజకటక మేలెడుసామి
పంచకోణస్థుండు ప్రాజ్ఞులుండు
కలధౌతరథుడు భాగవగోత్ర జాతుండు
మౌక్తికాలంకృత మయశరీరి
ఘనసార చందనకస్తూరి లేపను
దంగ కాకారుండు అసురగురుడు

అజినదండ కమండలుండక్షసూత్రీ
దేవయానను గన్పట్టి దీర్ఘదేహి
భారయజ్ఞోపవీతుండు భాగ్యుండు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

శని

కటికచీకటి మేనుకప్పుచాయాపద్మీ
కాశ్యపాస్వయ చతుష్కరయుతుండు
సౌరాష్ట్రవిభుడు భాస్వన్నిలమాణిక్య
కుండలుండు కిరీట మండలుండు
మహావళతాంగుడు మరి నీలదేహుండు
హాటకరథుడు కిరీటయుతుడు
కార్మకాసన కూరిగదదాపహస్తండు
మకరకుంభేకుడు మందచారి
మృగమదసులేపనుండు యామిళతననుడు
పంగుకాయండు సంకరవర్ణహతుడు
అనీతవర్ణాంగుడైన శనై శృంభుండు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

రాహువు

పన్నగదేహ కూర్మాసవాయన ముఖ
ప్రైనిగోత్రుండు బర్హుండు
మేఘవర్ణతనుండు మైద్యజాతస్థుండు
నీలమాణిక్య మండిత శిరుండు
హిమకరవైరి సింహిక గన్న కొమరుండు
మోరబాహుడు సదాకుపితహృదుడు
పరకు ముగ్ధర కూలపాకాత్మకధారి
శతకేతుగుణసుం జనకవిభుడు
కృష్ణచందనపీత సమ్మిళిత తనుడు
పుండరీక రథాశ్వ సద్భూరిబలుడు
రత్నసాను ప్రదక్షణ రాహుపునుడు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

కేతువు

రాక్షసకులుడు ధూమాకార చక్రుడు
జైమినిగోత్రుడాశానుకరుడు
శ్రోధమనస్కుండు (గుధ) వాహనయాను

దున్నతపుచ్చుండు ఉరగరథుడు
జలజా ప్రవైరిధ్యజాకారదేహుండు
మరకత మాణిక్య మకుటధరుడు
మందరసుతుడు ధూమాకారవర్ణుండు
రాజా అంతర్వేదిరాజ్యమునకు
దక్షజాలోకమేరు ప్రదక్షణుండు
దనుజసహితుండు వరగదాదంకహస్త
వికృతమానసభుజగ మర్షికుడు కేతు
మనల కరుణావిధేయుడై మనచుగాత!

ఆశీర్వాచనం

భానుండుతగు మీకు భవ్యతేజులించు
కరుణచంద్రుడు మీకు కాంతియిచ్చు
అంగారకుడు మీకు మంగళప్రదమిచ్చు
బుధుడు సఖ్యత మీకు బుద్ధినిచ్చు
నెలీ బృహస్పతి మీకు నిర్మల మతియిచ్చు
శుక్రుండు మీకును శుభములిచ్చు
రవినందనుడు మీకు రాజ్యపదంబిచ్చు
రాహువు మీకును రత్నమిచ్చు

కేతువును మీకు లోకవిఖ్యాతినిచ్చు
మనరకెక్కిన ఈ నవగ్రహములెల్ల
చెరిగి యేకాదశస్థాన శుభములొసగు
ధరణిపల్లిణుడా చంద్రతారకముగ!

దీప్తాయురారోగ్య దివ్యతేజులును
పుత్రమిత్ర కళత్ర భోగసమితి
ధనధాన్య పశుపుత్ర దాసీజనంబును
ధర్మంబు కీర్తియు దయయు ప్రజ్ఞ
శౌర్యంబు బలియియు జయము నై శ్వర్యంబు
నందరత్న మయ భూషణాంబరములు
ఘనసారచందన కస్తూరి బహుళముల్
విభవ సమృద్ధిగావించురెపుడు
నశినన్నితాబ్జ కుజసౌమ్యసవకమృతి
మిత్రశని రాహుకేతువుల్ మేలొసంగి
అరయక్తిపతోద రక్షింతురనుదినంబు
మనల కరుణావిధేయులై మనచుగాత!

సూర్యుడు చంద్రుడున్ కుజుడు సోమసుతుండు గురుండు శుక్రుడున్
సూర్యుజ రాహుకేతువులు శోభనభీష్మము భూమి బుద్ధియౌ
దార్యము విద్యయున్ సుఖము దైర్యము ధర్మగుణంబునాయునై
శ్వర్యములిచ్చి త్రోతురు నవగ్రహముల్ దయ లోకసంతతిన్!

శ్రీ కపిలవాయి లింగవహార్తి

శ్రీ శుక్ల శ్రీ కిన్నాన

మలం: శ్రీమతి నందినీ కలపతి
తెగునెత: శ్రీశుక్ల శ్రీకిన్నాన

" అమ్మా... అమ్మా "

మణి కాంచన దీర చెంగుతో చేతులు తుడుచుకుంటూ వండిందిలోంచి బయటికి కొచ్చింది. ద్వారం దగ్గర నిలబడి - "ఏమైంది శ్రీ కాంత! నన్నెందుకు పిలుస్తున్నావు?" అంది.

వాకిలి ఖాళీగా అనిపించింది. పొగనిండిన వంటగది నుంచి వచ్చిన అమె కళ్ళకు మధ్యాహ్న సూర్యకాంతి మిరిమిట్లు గొలుపుతోంది. వాకిట్లో కట్టిన తాడుమీద బట్టలారేసున్నాయి.

వాకిట్లోంచి, శ్రీ కాంత వదుగులాంటి నడకతో తల్లి దగ్గర కొచ్చాడు. అతడు పెద్ద వాడైనప్పటికీ, చిన్నపిల్లాడి చేష్టలంతా మానలేదు. ఏదైనా కనుగొందే "అమ్మా, నేనేమి తెచ్చానో చూడు" అంటూ అవేశంతో చిన్నవ్వుడు అరిచేవాడు. ఇప్పుడు కూడ అలాగే అరిచాడు. ఏదేళ్ళనాటి శ్రీకాంతకు, ఇరవై ఏడేళ్ళ నేటి శ్రీకాంతకు, తేడా ఏమీ కనబడలేదా తల్లికి.

'అమ్మా నేనేమి తెచ్చానో చూడు!' అంటూ కవడు నుండి కాగితాన్ని బైటికి తీస్తూ తల్లికి చూపించాడు.

ఒక క్షణం, భయంతో మణి కాంచన కంపించింది. ఉత్తరం అందు కోడానికి వెయ్యిలాపించే కాని దానిని చదవలేదు. కొడుకువైపు అదే వనిగా తడక దృష్టితో చూస్తూ వుండిపోయింది.

శ్రీకాంత తల్లిని కదిల్పాడు. "అలా చూస్తున్నావేమమ్మా! వనంత ఈ ఉత్తరం పంపాడమ్మా - యిప్పుడు ఫిరోజుపురంలో వుంటున్నాడు".

మణికాంచన తేమీ అర్థం కాలేదు. ఫిరోజుపురం నుండి వనంత బోగట్టాను తీసుకొచ్చిందా, యీ ఉత్తరం? బోగట్టా ఏమయి వుంటుందో? కాని శ్రీకాంత ఏం చెప్తున్నాడు?

'వనంత బ్రిటికే వున్నాడా?' అని మణి కాంచన తనలోకానే భయంగా గొణుగుకో సాగింది.

తల్లి తీరుకు శ్రీకాంత చికాకు పడ్డాడు. ఉత్తరాన్ని తల్లి చేతిలోపెట్టి 'ఏమమ్మా, అలా చూస్తున్నావు! వనంత స్వంతంగా నీకే ఈ ఉత్తరం వ్రాసాడమ్మా. తీసుకొని చూడు.' మణి తన దీరతో కళ్ళను తుడుచుకుంది. జీవితమంతా తన కళ్ళను అలా తుడుస్తూనే వుంది. కాని తనని తానేప్పుడూ నిగ్గరిపించుకుంటూనే వుంది.

అవేశం వరదలా వచ్చినపుడు మాత్రమే కొట్టుకు పోతుంది.

'నా కళ్ళ జోడు లేదు - నీవే ఉత్తరం చదివి వినిపించు' అందామె గొంతు నవరించుకుంటూ.

'అయితే విను'. శ్రీకాంథ ఉత్తరం చదవసాగాడు :

"అమ్మా, యుద్ధభూమి నుండి ఈ ఉత్తరాన్ని వ్రాస్తున్నాను. చిన్న ప్రియ నుండి, నాన్నగారి అదర్బాలను నాకు చెప్పావు, మా జీవితాలను ఈ అదర్బాల చుట్టూ మలుచుకోవాలని నాన్నగారేకాదు, నీవుకూడ కోరుతున్నావని నా నమ్మకం. మొదటినుండి నీవు అన్ని బాధలను, కోరికలను ఎదుర్కొంటూనే వున్నావు. మమ్మలను మనుషులుగా చేయడానికి నీవు సాగించిన పోరాటం కూడ తక్కువేమీ కాదు. అందుకే నన్ను యుద్ధానికి పంపినపుడు కూడ నీ వేమీ భయపడలేదని నేను నిజంగా భావిస్తున్నాను.

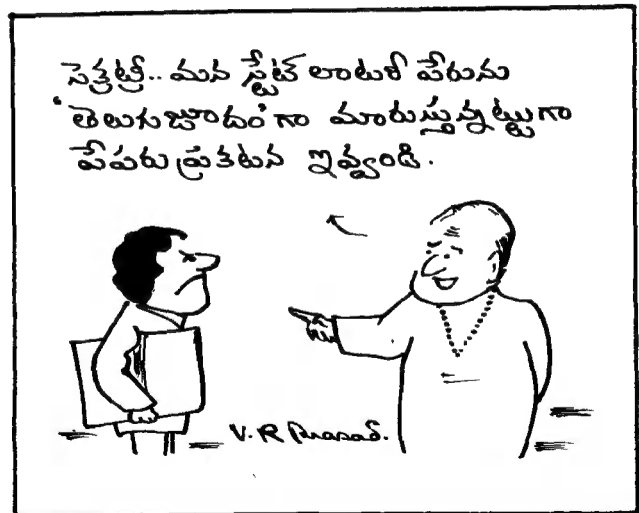
మేమిప్పుడు ముఖాముఖి యుద్ధంలో వున్నాం. మర తుపాకుల శబ్దం చెవులను అదరగొడుతోంది. ఉత్తరం వ్రాయడానికిది సరైన సమయంకాదు. కొద్ది క్షణాలలో నేనొక పటాలాన్ని యుద్ధభూమి లోనికి తీసుకొని వెళ్ళ బోతున్నాను. అప్పుడు ఉత్తరం వ్రాయడానికి సమయంగాని అవకాశంగాని వుండదు. అందుకే యుద్ధానికి బయలుదేరే ముందు, నీ కొడుకు, అతని స్నేహితులు, వాళ్ళ శక్తిసంతా ఉపయోగించి దైర్యంతో పోరాడుతున్నారని నీకు చెప్ప దలచుకొన్నాను. శత్రువు దగ్గరున్న ఆత్మాదునిక ఆయుధాలు కూడ మన సైనికుల సాహసం, అంకితభావన, త్యాగ నిరతులముందు ఓటమి నంగీకరించాయి. అందువలన మన సైనికుడొకనికి ఇరవై మంది, శత్రుసైనికులు కూడదీటు రాలేరు. మన దేశ స్వాతంత్ర్య సంపాదనలో నాన్నగారు తన జీవితాన్ని అంకింతం చేసారు. అలాగే నా జీవితాన్ని అంకింతం చేసినా, నీవు విధారింప కూడదు. నేనెంత గర్విస్తున్నానో, నీవు తప్ప కుండా తెలుసుకోవాలి:

దుర్గాపూజ ఆశీస్సులతో నీవు పంపిన పువ్వును నేను భద్రపరిచాను. మేము భయమేమీ లేకుండా యుద్ధం చేస్తున్నాం. తప్పని సరిగా గెలుస్తాం, నా గౌరవాభివందనములు నీతోపాడే నాదేశానికి అందిస్తున్నాను.జైహింద్'.

శ్రీకాంథ గొంతు పూడుకు పోయింది. తన కన్నీళ్ళు తల్లికి కనబడ సీయకుండా బయటికెళ్ళి పోయాడు. మణి కాంచనకుకూడ కన్నీరు వరద లైంది. గత సంఘటనలు ఒకటొకటిగా, ఆమె కళ్ళముందు మెదలసాగాయి.

దాలా కాలం క్రితం --- 1942లో ఇటువంటి ఉత్తరమే భర్తనుండి వచ్చిందామెకు. అప్పుడాయన బ్రిటిష్ వాళ్ళ చేతుల్లో బందీగా వున్నాడు.

అప్పటికి మణికాంచన వయస్సుతో లేదు. శ్రీ కాంథకు మూడేళ్ళయినా నిండలేదు. మరి వసంతకో? తల్లి గర్భంనుండి బయటికు రావడాని తెమరు చూస్తున్నాడబిడ్డ.

ఆమె జ్ఞాపకాలు, వంటిందిలో కుతకుతమంటూ వుడుకుతున్న బియ్యంలా వున్నాయి. ముఖ్య విషయాలతో పాటు చిన్న సంఘటనలు కూడ ఆమె మనస్సులో తొక్కిన లాదసాగాయి. తలుపుకు ఆసుకొని వున్నదల్లా, ఎప్పుడు కూర్చుండి పోయిందో ఆమెకే తెలియలేదు.

మణికాంచనకు పెళ్ళయి ఈ ఇంట్లో అడుగు పెట్టిన వెంటనే, ఇంటి బాధ్యతలా ఆమెపై పడింది. విదవరాతైన అత్తగారు ఆశీర్వాదిస్తూ 'నీ ప్రియింటి లమ్మి. నదా పిచ్చివాడు. అతని పిచ్చి అంతా ఈ దేశం గురించే. ఇంటి విషయమేదీ వట్టిచుక్కోడు. జైలు కెళ్ళాడు. పోలీసులు పెట్టిన బాదలను తప్పిస్తాడు; ఇంటి కెందరినో మనుషులను తీసుకొస్తాడు, సమా చేశాయి బరువుతాడు. ఇంతవరకు, దీని నంతటిని నేను భరించాను. ఇక నీజీ ప్రతి విషయం భరించాలి. వానిమీద కోపం తెచ్చుకోవద్దు. అలాగే అతనిని వట్టిచుక్కోకుండా కూడ ఉండొద్దు' - అన్నది.

ప్రక్కనేవున్న సదావ్రత సవ్యుతున్నాడు. అతని అందమైన ముఖం మణికాంచనకు ఆకర్షణాన్ని కలిగించింది. వాళ్ళ పెళ్ళికి ముందు సదావ్రత తన దేశ సేవ చేస్తున్నాడని మాత్రమే తెలుసు. కాని ఆ చేసేసేవ, దాని అర్థ మేమిటో ఆమెకు పూర్తిగా తెలియనే తెలియదు.

మణికాంచన భర్తతో ఏకాంతంగా వున్నప్పుడు సదావ్రత తనతల్లి మాట లను బాధ్యకు గుర్తు చేసాడు. 'మణి, మా అమ్మ మాటలను విన్నావా? నన్నునుసరింప గలవా?' అతని పెదవుల మీద మళ్ళీ అదే రకమైన సవ్యు కనబడింది.

ఆమె దీంతో చాల ఆకర్షింపడింది. పెళ్ళి, భర్త, ఆత్రింటి వాళ్ళ గురించి, తనకున్న ఖచ్చితమైన అభిప్రాయం, తప్పని గుర్తించడానికి ఎంతో సేపు పట్టలేదామెకు. 'సదావ్రతను శూన్య దృష్టితో చూసి 'అలాగే, మిమ్మ లననుసరింపగలనని సమాధాన మిచ్చింది. అలా ఆరోజు నుండి అనుసరిస్తూనే వుంది. ఒక క్షణమైనా విచారంగాని కోపంగాని కలగలేదామెకు. మనుషు లను గుంపులుగా సదావ్రత ఇంటికి తీసుకొని వచ్చేవాడు, మణికాంచన వంట చేసి, వాళ్ళ నందరినీ బోజనాలతో తృప్తి పరిచేది. ఒక క్షణమైనా ఆగి ఆలోచించడానికి అవకాశమే లేదు. పోలీసులు ఇల్లు సోదా చేసి వాళ్ళ సామాన్లన్నీ వశం చేసుకున్నారు. సదావ్రతను అరెస్టు చేసారు. ఆ సీ తనభా పెట్టవలసి వచ్చింది. రెండు పూటలా తిండి తినడానికైనా చాలినంత దబ్బులేదు. అయినా మణికాంచన ముందుకు సాగిపోతుంది. జైలునుండి తిరిగి వచ్చిన సదావ్రత బాధలేమీ లేనట్లు చిరునవ్వు ముఖంతో ఎదురైన మణి కాంచనను చూస్తాడు. తన వద్దకే ఆమెతో ప్రతిబింబించే సరికి ఆకర్ష్య పోయాడు. "మణి, సవ్యుతున్నావా?" అన్నాడు.

'దీనిని మీ వద్దే నేర్చుకున్నాను' అని చిరునవ్వుతో సమాధాన మిచ్చింది మణి.

ఆ జీవితమెంత వేగంగా గడిచిపోయింది! పోలీసుల లాకీ రెబ్బలకు గురై గాయపడి ఇంటికి తీసుకొని రాబడిన సదావ్రతను గుర్తించడానికి వీలు కాలేదా రోజు. అందంగా, హుషారుగా వుండే ఆ వ్యక్తి ఒక రాత్రితో కదల లేని స్థితిలో కర్రలా పడి వున్నాడు. అయినా మణి రై ర్యాన్ని చిక్క వట్టు కొని, అతనికి సేవ చేసింది. కాని అతనింకా పూర్తిగా కోలుకోక ముందే అతనిని పోలీసులు మళ్ళీ అరెస్టు చేసారు. తనను బయటకు తీసుకొనిపోయే ముందు మూడేళ్ళ కొడుకు శ్రీకాంథకు, తల్లి కడుపులోవున్న బిడ్డకు; సదా వ్రత తన చివరి మాటలు చెప్పాడు. 'దేశంకోసమై పనిచేసేలా పిల్లలను ప్యేరేపించు, నన్ను మరచి పోవద్దని చెప్ప ' - అన్నాడు బాధ్యతో, బహుశ సదావ్రత జైలునుండి రానేమోనని భావించి వుంటాడు.

దశావతార స్తోత్రము

మత్స్య

శుగ్రతి విజ్ఞాన సువర్ణపేటి ప్రళయార్థోరాశి మధ్యంబులో
వతితం జైన విదేష్ఠుఁడై నలువ సంప్రాప్తింప తత్సాధనో
ద్యౌతకాలాయనయంత్రమో యనంగ వక్త్రంబున్ విదారించు నీ
యతితోకంబగు మత్స్యమూర్తి నెడలో నద్వితం నశ్రాంమున్.

కూర్మ

సకలదరాదరా కృతుల సంపుటమై చను విశ్వరూపమున్
ప్రకటము సేయనోయనగు రత్నములున్ గజముల్ తురంగముల్
సకియలు నోషదీతతి వినఁబు సుధారసముల్ వెల్లొప్పు నీ
యకుటిల కూర్మరూపమున కంజలి సేయుడు తావ శాంతితై.

వరాహ

దానవుఁ డీతఁ దాత్మబలదర్శితుఁడా వయి భూత దాతికిన్
హాని దలంచె జూడుఁడని నట్లు పారఁజు ని శతదంష్ట్రీకా
దీన శరీరుఁ జేసి నలు దిక్కులఁ దిగిపుడు నూగు చెక్కగా
గానుగ నాడు నీడు కిటికాయము నాయుషమున్ హరించెడున్.

నారసింహ

శోత కూగ్ర నభాగ్య నిర్దేశిత నక్షస్థాన ద్వార ని
ర్యాతం జైన మహానగరార కర దీపారోకమై యెప్పుగా
భీతంజై పఱతెందు వేల్పుగ మి నన్నేషించు నీ సింహ వి
ఖ్యాతా కారము నన్ను బ్రోచు నమ సంహారంబు గావించుడున్.

వామన

కాచ వివర్ణయోవ నర గాఢభరంబున నొక్కవంక పా
తాళముఁజేర జాణిపద దానపలమ్మి మరొక్కవంక నా
భీల జవంబునన్ పయిఁదేలి నభంబునఁ బ్రాణిపోవునా
కాలయలమ్మి నా నెనగు సంప్రదు లు పోగ్రిడు మమున్ త్రి వికగ్రమా.

శ్రీ యల్లంరాజు శ్రీనివాసరావు

వరశురాసు

ఆగమపార పూత జమదగ్నిశిరంబె ఋణంబుగొందు న
ద్వేగిన కార్తవీర్య గుణహిను సభాంధవ సా న్యయంబు గా
నీగల తిండిఁ జేసి శతవృద్ధిగ దానిని దీర్చఁజేయు నీ
యాగద మన్మదీయ కలుషాగ వరశ్వథమై తన రృదున్.

శ్రీరామ

జనకుఁడు తల్లి సోదరుఁడు జాయ తలంప నెపంజెగాని నీ
మనుజులవావతార మహిమంబు నముద్ధతయాతు దానమ
ర్దన మనకార్య దీక్షతెగదా తలపోయగ వేయనేల ఓ
యినకుల సార్వభౌమ : యెలయింపిము మాకు సుఖంబు శాంతియున్

బలరామ

ముసలం బొక్కటి లాంగలం బొకటి, పై మోహ ప్రదా స్వాదనా
భ్యసనం బొక్కటి నీలచేల మొకపై - ప్రత్యాదనం జేసినన్
వన గోల్పోవని లోని నత్వగుణ విస్ఫారద్యుతుల్ చిమ్ము నీ
ప్రసర త్యాండుర దేహయష్టి బలప్రదా : నాకు భద్రంబిడున్,

శ్రీకృష్ణ

రాగములో సహగుర విరాగములో సకల ప్రజా వనో
ద్యోగములో సముల్లసిత యాగములో ఒకటేమి టన్నిటన్
బోగమొ మోక్షమో తెలియఁబోని మహాన్నర భూమికా విహ
రాగతమైన కృష్ణ పురుషాకృతి దుష్కృతి సంహరించెడున్.

కల్కి

మేచ్చ జనావ కీర్ణమయి మేదని జేర విభావరీతమో
విచ్చురితంబు గాక నుడు పిధిని రోచు సవాణ ప్రజ
గుర్చము వోలె నీ దయన కోవ విమర్శిత దృష్టి యీ . వి
స్వేచ్చ నడంచి యింక కృత కృత్యత మాకు నొనంగుఁగాపుతన్.

అమ్మా

మణికాంచన, తన గత నృత్యకులనుండి తేడుకొని, కొడుకు చెప్పబోయేదాన్ని
వినడానికి, కొద్దిసేపు వట్టింది.

అమ్మా : గతరాత్రి దేశ ప్రజలనుద్దేశించి రేడియోలో శాస్త్రీగారేమి
చెప్పారో తెలుసా? అంటూ శ్రీకాంత తల్లి ముందు వార్తా పత్రిక విప్పి
వుంచాడు. చెప్పబోయి దేశానికి ఆహారాన్నందించే మన రైతులుకూడ యధ
భూమిలో శత్రువులతో పోరాడే మన సైనికులంత గొప్పవారు.

మణికాంచన తన చేతితో శ్రీకాంత తలను నిమిరింది. కొడుకు ఉద్దేశ
మేమిటో అర్థం చేసుకోవడం కష్టమేమీ కాదామెకు. తన తమ్ముడు పసంత
మాదిరిగా తానుకూడ దేశంకోసం కృషి చేస్తున్నానని తండ్రిగారి అబిరి కొరి
తను తీరుసానని తల్లికిచెప్పాలనుకున్నాడని ఆమెకు తెలుసు. వ్యవసాయంలో
డిగ్గి సంపాదించి, తమ పూరితోనేపుండి పొలాల్లో పని చేసుకుంటున్నాడు.

తన చదువు, తెలివి తేటల సుపయోగించి, ఎక్కువ పంట దిగుబడిని
సాధించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. 'దేశసేవలో తాను విఫలపడుతున్నాడా'
అనే ప్రశ్న ఆతని మనసులో తరచు వేధించేది.

మణికాంచన నవ్వింది. కొడుకు తలపై నిమిరి " చివరకు శాస్త్రీగారి
ప్రసంగం నుండి నీ ప్రశ్నకు సమాధానం దొరికింది. ఇంకా నందేహం తీర
లేదా? " అన్నదామె.

సహకార వ్యవసాయ సంఘ సభ్యులు ఇంటిలో ప్రవేశించి, " శ్రీకాం
తన్నయ్యా. శాస్త్రీగారి కొత్త నివాదం విన్నావా? " అన్నారు.

" జై జవాన్ — జై కిసాన్ "

సదావ్యక్త నాటి కోజుల మాదిరే - వచ్చిన అతిథులందరికీ పంట వేయ
డానికి వంటింట్లోకి వెళ్ళింది మణికాంచన, తృప్తిగా నవ్వుకుంటూ.

ఈ మాసం - మీ నక్షత్ర ఫలం

నవంబరు నెల 1986

1. మేషము :- (ఆశ్విని, కరణి, కృత్తిక 1 పా.)

ఆశ్విని వారికి నెల ప్రారంభంలోను, నెల చివరి వారంలోను చిక్కులుగా ఉన్నను, మధ్యకాలము అనగా (2, 8 వారాలు) కొంచెము మెరుగైనా ఉండును. ప్రతి కార్యములోను మందకొడితనము పెచ్చుగా వుండును. ధన వ్యయము, శ్రమ పెచ్చుగానే ఉండును. ఫలితం తక్కువగానే ఉండును. అనుకొనని విషయములు అప్రయత్నముగా వుండును, పెచ్చు ప్రయత్నము చేసిన పనులు అశ్రద్ధకరంగా వాయిదా పడుట జరుగును. భరణి వారికి ఈ నెల 18 వ తేదీతో చాలవరకు శని దోహదము తొలగిపోవును. చక్రంలో ఉన్నా, గురు శుక్రులు అనుకూలము. కొంతవరకు పట్టు విడవక బాధించుచున్న శని పీడ తగ్గినను అష్టమస్థితి వలన చిక్కుల శేషము ఇంకా ఉండును. కాని అధిక బాధ ఉండదు. అవయోగం తొలగి శుభయోగం అనుకూలం ప్రారంభం కావడాన్ని ఇది సందికాలము. పర్వకులకు, విద్యార్థులకు, అనుకూలం. ఉద్యోగులకు, వ్యవసాయదార్లకు స్వల్పంగా చిక్కులు కలిగి తొలగిపోవును కృత్తిక 1 పా. వారికి 18 వ తేదీనుండి కొన్ని చిక్కులు కలిగి వ్యవహారములు స్థంభించుట జరుగును. శుభకార్య ప్రయత్నాలు కలసివచ్చును. బంధుమిత్రాదుల పీడ, పత్రికీ పెచ్చుగా ఉండును, దళమ గ్రహంవల్ల చిక్కులు కలుగును. మనస్థిమితం తక్కువగా ఉండును.

2. వృషభం :- (కృత్తిక 2, 3, 4 పా రోహిణి, మృగశిర 1, 2 పా)

కృత్తిక 2, 3, 4 పా. వారికి గంటలో ప్రారంభమైన యోగము కొంత స్తంభించును. అయితే అర్థకంగా కలసి వచ్చును. వ్యవహారములు ఫలించును. దుబారా ఖర్చు జరుగును అనుననరపు మాటలు. నిందలు పడవలసి వచ్చును. మొత్తంమీద అన్ని విధముల కలసి వచ్చినా, అసంబంధితులు పెచ్చుగా వుండును రోహిణి వారికి ఈ నెల అంతా అనుకూలంగా ఉండును. ఉద్యోగ వ్యవహారములు బాగా లాభించును. ఉద్యోగులకు ప్రయోజనం లభించును. అన్ని విషయములలో బాగుగా యోగించును. కార్యాలు ఫలించి ఉత్సాహాన్నిస్తాయి. మృగశిర 1, 2. పా. అర్థకంగా కొన్ని చిక్కులు కలిగినను ధనలాభం బాగుగా కలసి వచ్చును. బంధుమిత్రాదులవల్ల సుఖశాంతులు కలుగును. శుభ కార్య ప్రయత్నములు నెరవేరుతాయి. పర్వకులకు, ఉద్యోగులకు అనుకూలమైన కాలము. విద్యార్థులకు విజయం కలుగును. పుష్కలముగా, ఆకస్మాత్తుగ ధన లాభం కలుగును. దూర ప్రయాణాలు ఫలించును.

3. మిథునము :- (మృగశిర 3, 4 పా. ఆర్ద్రా, పునర్వసు 1, 2, 3 పా.)

మృగశిర 3, 4 పా. వారికి మొదటివారములలో చిక్కులతో గడచును రెండవ వారమునుండి కార్యానుకూలం, ప్రయాణాదులవల్ల లాభం కలుగును. ఇంతవరకు వున్న చిక్కులు, మనోవైకల్యం తొలగిపోయి, కుటుంబంలో సుఖశాంతులు కలుగును. మూడవవారం నాటికి నానా విధముల ధనలాభం, విజయం, ఉత్సాహం, పెద్దంతో మైత్రి, సంఘంలో మంచి పేరు ప్రతిష్ఠలు, గౌరవ సన్మానములు కలుగును. కాని మనోవైకల్యం మాత్రం హఠాత్ సంఘటన

నం వల్ల ఒకటి, రెండుసార్లు కలిగి తొలగిపోవును ఆర్ద్రా వారికి యోగంతో పాటు శరీరశ్రమ కలుగును. భార్యావర్గం, అధికార వర్గములతో. అధిక సుఖ సంతోషములతోపాటు, విరోధ, భేదములను, సుఖములతోపాటు కష్టమును, మానముతోపాటు అవమానమును విశేష దనాదాయముతోపాటు స్థిరాస్తి సంపాదనకై ధనవ్యయమును కూడ కలిగించును. పునర్వసు 1, 2, 3, పా. వారికి మొదటి వారం యాప్తిదెంటు దెబ్బలు, మనఃభేదము కలుగును. రెండవ వారమునుండి ధనలాభం, ఉద్యోగాభివృద్ధి, అన్ని విధముల మంచి ఆదాయం, కుటుంబంలో శుభకార్యములు చేయుట కలుగును. వ్యవసాయదారులు, వ్యాపారస్తులు, విద్యార్థులు, ఉద్యోగులు మొదలగు వారందరికి మంచి యోగ ప్రదముగా వుండును.

4. కర్కాటకము :- (పునర్వసు 4 పా. పుష్యమి, ఆశ్లేష)

పునర్వసు 4 పా. వారికి మొదటివారము, చివరి వారము అత్యధికంగా శరీరశ్రమ, నలత కలుగును. మధ్యలో దనాదాయం బాగుండును. ప్రతి విషయములోను అందోళన పెచ్చుగా వుండును. అతిస్నేహం వలన అనాదరము, చిక్కులు, భేదమును పొందవలసి వచ్చును. తలపెట్టిన ప్రతి పనిలోను ఏదో విధముగా మనస్సునకు బాధ, భేదము తప్పదు. పుష్యమి వారికి 18 వ తేదీ వరకు గతంలో వున్న శరీరకమైన నలత కొనసాగి తరువాత అర్థకంగా, ఉద్యోగ విషయకముగా, ఇతర విషయములుగా. మంచి అభివృద్ధి కొనసాగును. ఎంత మేలు ఎన్ని విధముల కలిగినా, అంత శ్రమ, అంత అందోళన కలుగుచుండును. మొత్తంమీద శుభా శుభ మిశ్రమ ఫలంగా వుండును. ఆశ్లేష వారికి గతంలో కొన్ని చిక్కులు పట్టి పడించి, కొంత తెలిపి కలిగించినా, ఈ నెల మాత్రం తిరిగి చిక్కుల బాధల శక్తులను సుడిగుండంలో పడవేయును. మనస్సునకు విశేషమైన శ్రమను కలిగించును. దానితోపాటు పనికిమాలిన వ్యయమును కూడా గించును.

5. సింహం :- (మఘ, పుబ్బ, ఉత్తర 1 పా.)

మఘ వారికి మొదటివారము వరకు స్వల్ప శ్రమ, తరువాతనుండి మంచి యోగదాయకంగా వుండును. పుష్కలంగా ధనలాభం కలసి వచ్చును. నెల చివరిలో కొన్ని చిక్కులు కలిగి తొలగిపోవును. అన్ని వృత్తుల వర్గముల వారికిని బాగుగా కలసివచ్చుట, అభివృద్ధి కలుగుట, శుభకార్యములలో పాల్గొనుట, తలపెట్టిన ప్రతి పని విజయముగట జరుగును.

పుబ్బవారికి ఈ నెల 18 వ తేదీనుండి అనారోగ్యపు చిక్కులు శ్రమంగా తొలగిపోవును. ధనలాభం కలుగును. కార్యవిజయము కలుగును. స్థిరాస్తి సంపాదన కవళాక మేర్పడును. సంసారంలో చిన్న చిన్న కంఠలు కలిగినను, సర్దుకొని పోవుట మంచిది. అర్ధాశ్రమ శని ప్రభావం తగ్గిపోవును. కార్మికులకు పెచ్చు లాభం కలుగును, రాజకీయ వాదులకు ధనలాభము కలుగును. విద్యార్థులకు మంచి అభివృద్ధి కలుగును ఉత్తర 1 పా. వారికి శరీరంలో నలత ప్రారంభమై 18 వ తేదీనుండి అర్ధాశ్రమ శని ప్రభావం మరింత బాధను కలిగించును. బంధువిరోధము కలుగును. నెలాఖరునాటికి ఒక్కసారిగా అన్ని రకముల వర్తిదులు కలుగును. మొత్తంమీద రోజులు గడుస్తున్నకొద్దీ మనఃభేదము, కలకలు, ధనవ్యయము పెచ్చునందుండును.

6 కవ్య :- (ఉత్తర 2, 8, 4 పా. హస్త. చిత్ర 1, 2 పా)

ఉత్తర 2, 8, 4 పా. వారికి మొదటి పాదం వారికంటే కొంత మేలుగా వుండును. ధనం విషయంలో బాగుగా కలసి వచ్చును. కాని బంధువులతో స్వల్ప చిక్కులు, మాట పట్టింపులు, అధికార్లతో అభిప్రాయ భేదములు. కొన్ని విషయములలో అధిక వ్యయము కలుగును. అయితే పుణ్య, తీర్థ, శ్రేష్ఠ యాత్రలు, వివాహాది శుభకార్యములలో పాల్గొనుట జరుగును. హస్త వారికి గతంకంటే బాగా మేలుగా వుండును. ఒడుదుడుకులు ఒక్కొక్కచో తొలగి పోవును. సంసార కుటుంబ సౌఖ్యం బాగుగా వుండును. సంతానమునకు అన్ని విధముల అభివృద్ధి కలుగును. ధనలాభం కలిగి నూతన నిర్మాణములు చేయుట జరుగును. శుభకార్యములలో పాల్గొనుట, నోములు, ప్రతష్ఠలు, పూజలు మొదలయిన దైవకార్యములలో పాల్గొనుట జరుగును. చిత్ర 1, 2 పా. వారికి ఈ నెల అంతా బాగుగానే వుండును. శారీరక శ్రమ పెచ్చుగా వున్నను, లాభం అన్ని విధముల కలసి వచ్చును. బంధుమిత్ర సౌఖ్యం సామాన్యం. ఆకారణముగ కుటుంబంలో కలహములు కలిగి, తొలగిపోవును. మొత్తంమీద ఈ నెల యోగ దాయకంగానే గడచును. ఫలింపనివానికై పెచ్చు ప్రయత్నములు చేయుట, తనకు లోబడిన కుటుంబ సభ్యులమీద విరుదుకొని పడుట, మూర్ఖముగా ప్రవర్తించుటయు, జరుగును.

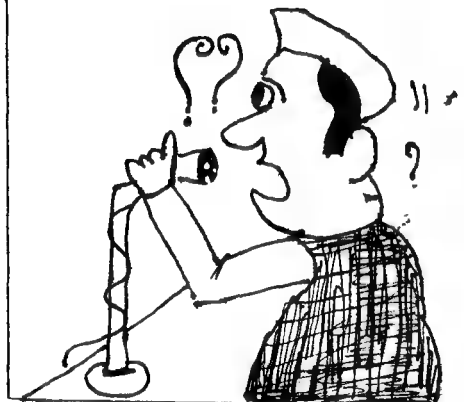
7. తుల :- (చిత్ర 3, 4 పా. స్వాతి, విశాఖ 1, 2, 8 పా)

చిత్ర 3, 4 పా. వారికి అనేక విధముల ధనము కలసి వచ్చును. వ్యాపార వ్యవహారములన్నియు అనుకూలంగానే వుండును. సంతానమునకు అన్ని విధముల విద్యా-ఉద్యోగ-వ్యాపార రంగాలలో మంచి అభివృద్ధి కలుగును. కుటుంబంలో అన్ని విధముల సుఖశాంతులు కలుగును. మొత్తంమీద అన్నివిధాలా బాగుగా వుండును.

స్వాతి వారికి ఈ నెల అంతా శుభయోగంతో గడచును. కాని మనస్సు నకు ఆందోళన అసంతృప్తి కలుగుచుండును. శుభకార్య ప్రయత్నములలో పాల్గొనుట జరుగును. ఆరోగ్యం బాగుగా వుండును. ధనము బాగుగా కలసి వచ్చును. విద్యార్థులకు, ఉద్యోగులకు, రాజకీయ నాయకులకు అన్నివిధాల కలసి వచ్చును, శ్రమజీవులకు విశేషముగా ధనము కలసివచ్చును. విశాఖ 1, 2, 8 పా. వారికి ప్రతి పనిలోను అధికశ్రమ కలుగును. అధికంగా శారీరకశ్రమ తప్పదు. 18 వ తేదీ తరువాత శుభకార్యముల నిమిత్తము ధనవ్యయము జరిగి కొంత ధనమునకు తొట్రుపాటు పడవలసి వచ్చును. అయినను పడిన శ్రమ చక్కగా ఫలింపుట వలన బాధ అనిపించదు. మంచి సుఖానుభవం కూడ కలుగును. విందులు, వినోదములు, మృష్టాన్నభోజనము లభించును.

8. వృశ్చికము :- (విశాఖ 4 పా. అనూరాధ. జ్యేష్ఠ)

విశాఖ 4 పా. వారికి 18 వ తేదీవరకు ధనలాభం, తరువాత నెలాఖరు వరకు చిన్న చిన్న చిక్కులు కలిగి తొలగిపోవును. కార్య విజయం, పుణ్య ధర్మకార్యములు, తీర్థయాత్రలు, వివాహాది శుభకార్యహారాదు పాల్గొనుట, ఉద్యోగ వ్యాపారాది విషయాలలో మంచి అనుకూలత ఏర్పడును. శారీరకశ్రమ పెచ్చుగా వున్నను, ధన, గృహ, సుచర్చిత ప్రాప్తి కలుగును. అనూరాధ వారికి 18 వ తేదీ వరకు, శని, 8-28 తేదీ మధ్య కుజుడు చాలా శ్రమను, భేదమును, ధన వ్యయము మారసిక వ్యర్థ పెచ్చుగా వుండును. చిరాకు, కోపము, మూర్ఖత్వం, పనికిమాలిన పట్టుదల, నిష్ప్రయోజనమైన ప్రయత్నములు కొనసాగును. ధన వ్యయము పెచ్చుగా వుండును. జ్యేష్ఠ వారికి నెల ప్రారంభము నుండి సామాన్యముగాను, 18 వ తేదీనుండి పెచ్చుగాను చిక్కులు కలుగును. బంధుమిత్రులతో ఆకారణ వైరము, పరిస్థితులనుసరించి మాట నిలుకడ లేక పోవుట, కార్యభంగము, పాడివంటింపల్ల నష్టము, ఇతరులవల్ల గౌరవభంగము,

M.V.K.

శక్తికి మించిన పరుగులు పెట్టుట మొదలగు వలములు కలుగును. శ్రమ పెచ్చుగాను, ఫలితము తక్కువగాను వుండును. మొత్తం మీద ఈ నెల అనుకూలంగా వుండదు.

9. ధనూరాశి :-

మూల వారికి ఇంకా శుభాశుభ మిశ్రవలమే కొనసాగుతుంది. అయినా శుభగ్రహస్థితి అనుకూలం కానందున తలపెట్టిన పనులన్నిటిలోనూ, చిక్కులు, శ్రమ, ధనవ్యయం, శత్రుబాధ, బంధువిరోధం, చగ్గెరాల వల్లడి పెచ్చుగానే వుంటుంది. ఆర్థికపు తొట్రుపాటూ వుంటుంది. ఆర్థీయలైన బంధుమిత్రుల సహకారంతో ఎలాగో చిక్కుల్ని తప్పించుకొంటారు. శుభకార్యాల ప్రయత్నాలు ఫలితం వస్తే చేతికందవలసిన ఫలితం సిద్ధమై చేజారిపోతుంది. వ్యవహారాలూ స్థిరమైపోతాయి. పూర్వాషాఢ వారికి చాలాకాలంనుండి వున్న శని పీడ ఈ నెల 18 వ తేదీనుండి తగ్గు ముఖం వదుతుంది. శుభగ్రహాలన్నీ అనుకూలంగానే వుంటాయి. ప్రయత్నాలు ఇంతవరకూ ఫలితం కలిగిపోయినా ఇకపైనుండి ఫలోన్ముఖం కావడానికి తగిన పరిస్థితులేర్పడతాయి. ఆర్థికంగా కలిసివచ్చే సూచనలు కలిగి భవిష్యత్తులో ధనలాభం కలుగుతుంది. స్థిరాస్తి ప్రయత్నాలు, శుభకార్య ప్రయత్నాలూ క్రిమంగా అనుకూలపడతాయి. ఇంతవరకూ ప్రయత్న స్థితిలోనే వుండి ఫలితం పనుల ఫలితం చేతికి అందకపోయినా ఫలితం సర్వసిద్ధంగా వుండి ప్రోత్సాహం వస్తుంది. ఉత్తరాషాఢ 1 పా. వారికి తొలివారం అంతా యోగదాయకం, చివరి వారం శరీర శ్రమదాయకం, మధ్యకాలం సర్వానుకూలం, భూగృహాది లాభం, సువర్ణాది ప్రాప్తి, బంధుమిత్రాదులతో సుఖసంతోషాలు, విందులు, వినోదాలు మొదలయినవి కలుగును. అయినా మనశ్శాంతి తక్కువ. పనికిమాలిన చిన్న చిన్న విషయాలని గురిచిన ఆలోచనలూ, చచ్చిన. ఫలితం మీద ఆసక్తి, అధిక తాపత్రయం, సాధనానికి పోటీ పడడానికి ప్రయత్నించి భంగపడడం జరుగుతుంది.

10. మకరం :-

ఉత్తరాషాఢ 2, 3, 4 పా. వారికి శారీరకంగా, మానసికంగానూ శ్రమ అధికం. శ్రమకి తగిన ఫలం కూడా వస్తుంది. ప్రయాణాలు ఫలిస్తాయి. సంతానమునకు ఉద్యోగ-విద్యా-వ్యాపార రంగాలలో రాణింపు కలుగును. బంధు మిత్రుల రాకపోకలు, పెండ్లి పేరంటములు, విందులు వినోదాలతో గృహం సర్వదా కలకలలాడుట, అనేక విధాలూ ధనప్రాప్తి, పడుగురిలో మాట గొరవము, విజ్ఞాన కార్యక్రమాలలో పాల్గొనుట మొదలగునవి జరుగును.

శ్రవణం వారికి పుష్కలంగా ధనం కలిసి వచ్చును. గతంలో వసూలు కాని ఖాళీలు, ఋణాలు అన్నీ ఈ నెలలోనే రాబట్టుకోవడం జరుగుతుంది. ప్రయాణాల మూలకంగా ధనలాభం, వ్యవసాయ, వ్యాపార, ఉద్యోగ రంగాలలో మంచి రాణింపు కలుగును. రాజకీయ వాదులు, కంట్రాక్టర్లు, ఉపాధ్యాయులూ, వైద్యులూ, శ్రమజీవులూ మొదలయిన వారందరికీ బాగా కలిసివచ్చే కాలం. బహువిధ వస్తు సంపాదన జరుగును. ప్రజాదరణ కూడా పెచ్చుగా ఉండును. ధనిష్ఠ 1, 2 పా. వారికి కూడ శ్రవణం వారికి వలెనే యోగిండును. అయితే శరీరశ్రమ కొంత పెచ్చు కలుగును. తలచిన కార్యాలన్నీ అప్రయత్నంగానే అనగా పెద్దగా కష్టపగలసిన పని లేకుండానే నెరవేరును. శ్రమి పనిలోనూ ఆదాయం కలిసి

వచ్చును. గతంలో విరోధించిన వారంతా, ఇప్పుడు తన చుట్టూ తిరుగుతారు. పాత పిరోధాన్ని విస్మరించి అడిగినవారందరికీ సహాయం చెయ్యడం జరుగుతుంది.

ధనిష్ఠ 3, 4 పాదాల వారికి శరీరశ్రమ పెచ్చు అయినా ఫలితం బాగానే వుండును. అన్ని విషయాలలోనూ బాగా కలిసి వచ్చును. పితృ మాతృ వర్గాలనుండి భూగృహ, సువర్ణాది సంపద కలిసి వచ్చును. పదిమందికి మేలు చేసే అవకాశం లభిస్తుంది. గొప్ప కోసం, పేరు కోసం, పొగడల కోసం ప్రాకు లాడడం జరుగును. పుష్కలంగా సుఖభోగానుభవం కలుగుతుంది. పడుగురిలో గౌరవ మర్యాదలు లభిస్తాయి. సంసార కుటుంబ సౌఖ్యం, సంతానానికి అన్ని విధాల అభివృద్ధి కలుగుతాయి మొత్తంమీద శ్రమ అధికం అయినా శుభయోగ కాలం ఇది. శతభిషం వారికి ధనిష్ఠవారికంటే శ్రమ, అందోళన అధికమే అయినా శుభయోగాన్ని, ధన భాగ్యఫలాన్ని కూడా అధికంగానే పొందుతారు. ఎంత శాంత ప్రకృతి అయినా, దీరాహ, కోపమూ, అహంకారం కూడా ఎక్కువ గానే వుంటాయి. పెద్దలమీద, తనకు ఉపకారం చేసినవారిమీద, నిర్లక్ష్యంగా ప్రవర్తించడం, తిరుగుబాటు చేయడం, వారికి బాధ కలిగేట్లు ప్రవర్తించి, తొంగి దీసుకొని లాభం పొందడం జరుగును ముఖపీడి మాటలకి తొంగిపోవడం తలకు మించిన పనులకు పూనుకోవడం కూడ జరుగును.

పూర్వాభాద్ర 1, 2, 3 పా. వారికి ఈ నెలనుండి శుభయోగం ప్రారంభం కాగలదు. కలిగిన పదవికో, సంపదకో, కొంచెం అహంకారించడం, నిర్లక్ష్యంగా ప్రవర్తించడంవల్ల, పరోక్షంగా విమర్శలకు, నిందలకు గురి కావడం కూడ జరుగును. ధనం పుష్కలంగా కలిసి వచ్చును. సుఖ భాగ్య భోగాలను బాగా అనుభవిస్తారు. బంధుమిత్రాదులతో, సాధు సజ్జన వర్గంతో గొప్ప, సహవాసం కలుగుతాయి. పేరు, ప్రతిష్ఠా బాగుంటాయి. చాలా మంచి పనులు క్రికరంగా చేయుట జరుగును.

మీనం :-

పూర్వాభాద్ర 4వ పా. వారికి యోగం బాగున్నా శ్రమి విషయం లోనూ ఎంతో శ్రమ పడవలసి వస్తుంది. అయినా సంతోషిస్తే వుండదు. అవచ్చిన దేదో బంధుమిత్రులకూ, శుభకార్యాలకూ ఖర్చు చేయడం తరువాత విధారించడం జరుగుతుంది. స్త్రీ మూలకంగా లగ్నం వస్తువుల మూలకంగా ఖర్చు పెచ్చు. ఆవేశాన్ని, ఉద్రేకాన్ని నిగ్రహించుకోలేక తొందరపాటుగా ప్రవర్తించడము, తర్వాత విధారించడం జరుగును. ఉత్తరాభాద్ర వారికి 18 వ తేదీ నుండి అన్ని అనుకూలంగా వుంటాయి. అంతవరకు గృహంలో స్త్రీలకు ఆరోగ్య భంగం, శరీరశ్రమ, త్రిపుట, పుద్గాప్రయాస, ధనవ్యయం జరుగును. బంధు మిత్రుల మూలకంగా గృహంలో దైవకార్యాలు, పండుగలు పబ్బాలు మూలకంగా ధనవ్యయం జరుగును. నెల 8వ వారంనుండి ఆదాయంలో పెంపు వుండును. ఉద్యోగ, వ్యాపార వ్యవహారాలలో స్వల్పంగా చిక్కులు కలిగి తొంగును, లేవతి వారికి 18 వ తేదీ తర్వాతనుండి శరీరంలో నంత, సహవాస దోషం వలన స్వల్పంగా వ్యసనాలు, మనోవైకల్యం, భార్యకు అనారాగ్యం కలిగి నిమ్మకాయలు జరుగును. వ్యవసాయ వ్యాపారాదులలో నష్టం లేకపోయినా శ్రమకు తగిన ఫలం వుండదు. ఆదాయ వ్యయాలు సమానం. అయినా కొంచెం ఋణం కూడ చేయుట జరుగును. అనవసరమైన పనులు నెలైన మేనికొని బాధ పడుట జరుగును. బుధ గురు కృతులకు శాంతి చేయించుట మంచిది. నెల చివరిలో మేలు కలుగును. శుభమున్ను.

సర్వేజ్ఞానుస్ఫూర్తివంతం

- సిద్ధాంత నిష్ఠల వేంకట సత్యసుబ్రహ్మణ్యం

ఉచితము

ఉచితము

తెల్ల మచ్చలు

మా చికిత్స ప్రారంభించగానే మచ్చల రంగులో మార్పు వస్తుంది. పరీక్షించి చూడండి. మా చికిత్స ఎంత సఫలమైనదో! రోగి పూర్తి వివరములు వ్రాసి ఉచిత సలహాలను పొందండి లేదా కలవండి.

Krishna Chandra Vaidya (A.B)

P. O. KATRI SARAI (GAYA)

వడ్డమాను జైనక్షేత్రమే

శ్రీ ఇంగువ కార్తీకేయశర్మ 1938 జూన్ 10 తారీఖులో "వడ్డమాను స్తూపము, చారిత్రక అవశేషములు" అనే శీర్షిక క్రింద ప్రచురించిన వ్యాసం చూశాను. దీనిలో ఉదహరించిన విశేషములన్నింటినీ నేను 1985 ఆక్టోబరునెం "చారిత్ర"లో "వడ్డమానులో ప్రప్రథమమైన అవశేషములు" అను వ్యాసంలో ప్రచురించారు కాని శ్రీ శర్మ నేను వ్రాసిన వ్యాసమును చూడలేదు.

నేను బిర్లా పురావస్తు మరియు సాంస్కృతిక పరిశోధనాసంస్థ అధిపతిగా యుండి 1981-85 వరకు వడ్డమాను కొండపై శ్రవ్యకము నిర్వహించాను. ఈ నాలుగు సంవత్సరములలో లభించిన అవశేషముల చరిత్ర, కాలమానము మొదలగు విశేషములన్నింటినీ అధ్యయనం చేశాను.

నేనూ, శ్రీ శర్మ భారత పురాతత్వ సంస్థలో చాలాకాలం పనిచేశాం. ఆయన ఇప్పుడు నాగపూర్ లోని భారత పురాతత్వ సంస్థ (ఖనన శాఖ) సంచాలకులు. మేమిద్దరము సన్నిహితులందరం వల్ల ప్రాధాన్యత కాకుండా అతి పతిగా యున్నప్పుడు, వడ్డమాను శ్రవ్యకములు చూడవలసినదని అహోనిదాను దానిని పురస్కరించుకొని ఆయన 80-11-82న వడ్డమాను వచ్చి శ్రవ్యకములను చూశారు. అప్పటికి శ్రవ్యకములలో ఎక్కువ లోతుకు పోలేదు. అవశేషములు కూడ ఎక్కువగా లభింపలేదు. కానీ అప్పటికే రెండురకములైన కట్టడములు బయల్పడినవి. పైన నిర్మించిన కట్టడములు నాగార్జున కొండలోని బౌద్ధవిహారము లను పోలియున్నవి. క్రిందిభాగములో నిర్మితమైన కట్టడములకు, పైవానికి చాలా తేడాలున్నవి. పైగా పై కట్టడముల కాంక్షనాటివారు క్రింది కట్టడము లను పునాదులువరకు కూర్చుంటే, విహారములను నిర్మించిరి.² క్రిందిభాగపు నిర్మాణములలో ఒక స్తూపము ఉన్నది. దీనిని ఆమరావతి, నాగార్జునకొండలోని స్తూపములకు చాలా తేడాలున్నవి. ఇందువలన క్రింది కట్టడములు మరొక మతమువారికి చెందియుండవచ్చుననియు బహుశ మొదటి నిర్మాణములు జైన మతమువారికి చెందియుండవచ్చుననియు, అనుకుంటున్నానని నేను ఆయనతో చెప్పాను. కాగా బౌద్ధమునకును, జైనమునకును కళా సాంప్రదాయములలో అరేడ దెడిప్పనస్ ఎక్కువ తేడా లేనప్పటికీ బౌద్ధమతాన్ని నిర్దేశించు బుద్ధ పాదము, సింహాసనము మొదలవి వడ్డమానులో కాన్పింపలేదని తెలిపాను. కాని శ్రీ శర్మ ఇదట జైనులను లేపలేదు అని ఘంటాపదంగా అప్పుడు చెప్పారు. ఇప్పుడు వ్రాశారుకూడ!

శ్రీ శర్మ చర్చివెళ్ళిన తరువాత మూడు సంవత్సరములు శ్రవ్యకములు జరిగినవి. ఈ శ్రవ్యకములలో ఎక్కువగా క్రిందిభాగములోనుండు కట్టడములు, శాసనములుగల కుండపెంతులు, కొండకు చైత్యాలతో మరొక స్తూపము, సున్నపుటొమ్మలు మొదలగునవి బయల్పడినవి. వీటిని నాగార్జునకొండ అవి శేషములకు పోలికలే లేవు. దీనివలన అవశేష సాంప్రదాయములలో తేడా కాన్పించును

శ్రీ శర్మ వ్రాసిన వ్యాస సారాంశమును 4 అంశములుగా విభజించు చున్నాను³

- 1) 'వడ్డమాను' అనునది వడ్డమానుకు రిద్దవనామముగాని పైన శీర్షిక క్రిందైన మహావీరులకు ఎట్టి సంబంధములేదు
- 2) వడ్డమానులో బుద్ధధర్మమును నిర్దేశించు రెండు శాసనములు శ్రీ శర్మ చదివిన ప్రకారము ఉదహరించు చున్నాను

ఎ) రాక్షో ద మ క స అనుబది. (పటము 1 చూడుడు)

బి) ఉ త రో డ శ ర థో

3) ఆమరావతికి పూర్వము 'దష్టుకడ' ఇది వడ్డమానులోని 'దామక' రాజు శాసనమును పురస్కరించుకొని పచ్చియుండవచ్చు.

4) వడ్డమానులో వెలికిపచ్చిన స్తూపారామములు బౌద్ధమత వస్తువునకు ప్రతీకలు.

ఇక సారాంశములోని మొదటి అంశము పరిశీలించుము. శ్రీ శర్మ పూరిలోనివారందరును 'వడ్డమాను' అని పిలుచుచున్నారనియు, ఎప్పటిో 1877లో సివెల్ డొర ఒక గ్రంథములో 'పుద్గమేను' అని వ్రాశాడనియు ఉదహరించారు. ఇందువలనే ఈ గ్రామమునక తైనత్తీర్లంకరుడైన వడ్డమానునకు ఏమియు సంబంధములేదు అని నిర్ధారణచేసెదరు. కాని శ్రీ శర్మ వడ్డమానును పేరుకు బౌద్ధధర్మమునకు సంబంధం ఏమిటో చెప్పలేదు.

నేనూ, శ్రీ శర్మ ఉద్యోగిర్యా ఒకే త్రాటిపైనున్నవారమే. ఆయన అలోచనే నాకూ రావచ్చుకదా! నేను వడ్డమానా, వడ్డమానా అని తేల్చుకోకుండా శ్రవ్యకము దిగలేదు. సివెల్ వ్రాసిన గ్రంథము నేనూచూశాను.⁴ దానిలో 'పుద్గమేను' అనియు 'పు'కు దీర్ఘం తగిలించికూడ వ్రాశారు. కాని రెవెన్యూ ద్వారాలోను, చాలాకా, కలెక్టరేటు ద్వారాలోను 'వడ్డమాను' అను పేరు ఎక్కడా కాన్పించలేదు. ఇదికాక కొండక్రింద ఒక రాతిబండపై విజయనగర రాజుల కాండాటి లిపితో వ్రాసియున్న శాసనములో కూడ 'వడ్డమాను' అనే వ్రాసి యుంది కాని 'వడ్డమాను' అనిలేదు. దీనివల్ల వ్రాతలన్నింటియందును 'వడ్డమాను' గానే వ్యవహరింపబడెనని ఋజువుచున్నది.⁵ సివెల్ మటుకు అవూరు వెళ్ళి నపుడు 'వడ్డమాను' అని ఆ పూరిలోనివారు చెప్పియుండవచ్చును. అదే ఆయన ఆయనభాషలో యానగా వ్రాశారు. కాగా మాకు లభించిన అవశేషాలపైయున్న శాసనములలో—

1. ఒక కుండపెంతుపై వడమ (పటము 2)

2. మరొక కుండపెంతుపై తక వడమాన ఏవతే (పటము 3)

3. పెద్ద శిలాశాసనముపై వడమాన సాహసికన 'ధమ్మతిస'

సమాతుకన పితుగన భాతుకన చుంధమతికన కు(మా) (పటము 4)

అని ఉన్నవి.

అయితే శాసనలిపిలో ఈ మూడింటియందును క్షౌరత వ్యర్థానముకలదు. 3వ శాసనలిపి పశ్చిమకనుమలలోని నాసిక, నానాపూర్ మొగు గుహలలోని ప్రాకృత శాసనముల లిపిని పోలియుండుటవలన క్రీస్తుపుట్టిన శతాబ్దమునకు చెందినదని నిర్ధారించవచ్చును.

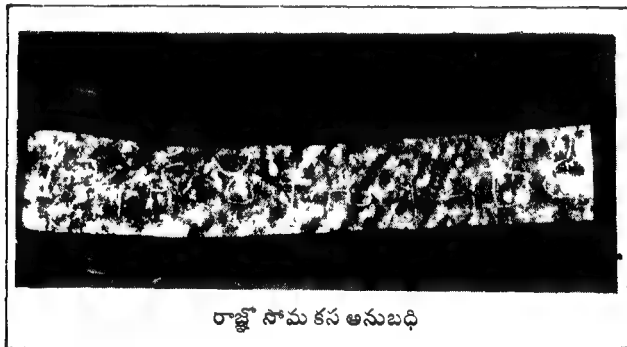
ఇందువలన క్రీస్తు పుట్టిన శతాబ్దమునకే ఈ గ్రామమునకు 'వడ్డమాను' అను పేరు యున్నదనియు వడువరులు గ్రహింతురుగాక! ఇక పోతే తైనత్తీర్లం కరుడైన మహావీరులకు ఈ గ్రామమునకు గల సంబంధమును తరువాత వివరింతును.

సారాంశమునందలి రెండవ అంశములో రెండుశాసనములు యున్నవి.

శ్రీ శర్మ ఎట్లు చదివెనో పైన ఉదహరించితి, కానీ నేను చదివిన టీతి ఇది.

1. రాజ్ఞో 'సో' మ క స అ ను బ ధి

అనగా మూడవ అక్షరము నేను 'సో' అని వ్రాశాను. ఆయన 'ద' అన్నాడు. శ్రీ శర్మ వద్దమాను వచ్చినపుడు ఈ శాసనమును మేమిరువురము ఒకేవిధంగా చదివాము. కాని నేను తరువాత ఈ మూడవ అక్షరము 'సో' అయి వుండునని మార్చి ప్రచురించాను. ఇందువలన మా ఇరువురి అభిప్రాయములలో అగాధమేర్పడినది. నేను శివ అక్షరమును 'సో' అని మార్చుచేయుటకు కారణము లేకపోలేదు. ఇదట ప్రచురించిన శాసనమును చూడుడు.

రాజ్ఞో సో మ క స అ ను బ ధి

పటము-1

ఈ పదిఅక్షరములుగల బ్రాహ్మీ శాసనములో శివ అక్షరమునకు రెవ అక్షరమునకు 'లిపి'లో కొంత సామ్యము కలదు. ఈ రెండు అక్షరములను చదువరులు చూచి గ్రహింతురుగాక. రెవ అక్షరము 'స' అని చెప్పకొనుటలో శ్రీ శర్మకు ఎటువంటి అభ్యంతరము యుండదు. ఇప్పుడుకూడ మనము తెలుగులో వ్రాయు 'స' కూడ మూడవ అక్షరమును పోలియుండును, ఇదియును చూచి గ్రహింతురుగాక.

ఇక పోతే శ్రీ శర్మ మూడవ అక్షరము 'ద' అని ఎందుకు ఊహించెను? ఆలోచింతుము. ఇదేసారాంశములోని మూడవ అంశముగా గ్రహింపగలదు.

అమరావతిలో మ్యూజియంనందు ఒక సున్నపురాతి స్తంభము ప్రదర్శింపబడియున్నది. దానిపై కొన్ని చిత్రిత శాసనములు కలవు. దానిలో ఒక నదీ ప్రాంతమున స్తూపము, ఆరామములు మున్నగునవి చిత్రములై యున్నవి. దీనికి సూచనగా ఒక శాసనము కలదు అందు ఈవిధముగా ఉదహరించబడినది. "ధష్టేకడ వందనామగోరి" అని బ్రాహ్మీలిపియందు కలదు.

పై శాసనమును పురస్కరించుకొని చిత్రంపబడిన కృష్ణానదీ ప్రాంతమున 'ధమక' రాజు ఏలూరిలో నుండెననియు, అతడే బౌద్ధ స్తూపారామములను నిర్మించెననియు శ్రీ శర్మ యూహించెను. ఈయన వ్రాసింది ఇవట ఉదహరించుచున్నాను.

"బౌద్ధసాసనము పేరు ఎట్లువచ్చెను? రాజు ధమక రాజ్యమును పాలించె ననుటలో సత్యదూరములేదు. బహుశ ఈ ధమక నామము రాజధానియైనచోటికి సంక్రమించియుండుట మిక్కిలి సమంజసమైన యాహ. అట్లుగనో ధష్టేకడ యను నామము రాజు 'ధమక' లేక 'దామక' నుంచి సంక్రమించియుండనగును. ఈరాజు బహుశ ఇవట గోష్ఠికి అర్హుడు కాబోలు బౌద్ధమును ఉద్ధరించి పోషించనగును."

శ్రీ శర్మ పైవ్రాసిన దానినిబట్టి చూసినచో బౌద్ధసాసనమైన అమరావతిలో ఒక గోష్ఠి జరిపినందువలన ఆ ప్రదేశమునకు 'ధష్టేకడ'మని పేరువచ్చినది. మరొక వాక్యములో ఈయన బౌద్ధమునుద్ధరించెనని వ్రాసెను. ఇది దేనిని ఆధారముగా జేసికొని చెప్పెనో తెలియుటలేదు. కాగా 'ధమక' గోష్ఠి జరిపినది పూర్వపేరు మార్పుతో లేక ధర్మప్రచారముచేయుటతో తెలియుటలేదు.

ఇక ధమకరాజు బౌద్ధుడు అని నిరూపించుటకు అనేక రకములుగ

'పడవ' అని వున్న శాసనం

ప్రయత్నించెను. ఈ రాజుపేరుతో ముందున్న అక్షరమునకు ధ, దా, ద, దం మొగ్గు రూపాంతరములను ప్రవేశపెట్టెను. ఇది ధమక రాజుకు, దాన్యకటకము నకు ఆక్రమనంబంధము కల్పించి దాన్యకటకము బౌద్ధసాసనము అగుటవలన, రాజుకూడ బౌద్ధుడే అని చెప్పటకు చేసిన ప్రయత్నమని తెలియుచున్నది. దీనిని చదువరులు గ్రహింతురుగాక.

సారాంశమునందలి శివ అంశమునందు మరొక శాసనము కలదు. దీనిని శ్రీ శర్మగారు కుడ్యస్తంభ శాసనమని అనుకొనెను. కుడ్యమనెన గోడకదా! కాని ఇది స్తూపమునకు చుట్టునూ కట్టించిన కిరా ప్రాకారమునకు (రైలింగ్)నకు చెందిన స్తంభము. దీనిలోని శాసనము రెండుచరులలో యుండెను. కాని శ్రీశర్మ ఒకేచరులో వ్రాసెను. అది శాసనముతో ఇటులుండెను.

'ఉతరో' ధనతథో'

మొదటగా నేను ఈ శాసనమును చూసినపుడు క్రిందిభాగమునందున్న నాల్గవక్షరములు చక్కగా కన్పించుటవల్ల ఈ భాగమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చితిని. 'ధ స ర థో' అనగా 'పడవ స్తంభము' అని అర్థమగుచున్నది 'ఉతరో' అను దానిని 'ఉదనము'గా అని అర్థమును ఊహించుకొని ప్రచురించితిని.

కాని ఈ శాసనమునుగూర్చి తరువాత నా అభిప్రాయం మార్పుకొంటిని. ఏలయన మధురలో ఒక ప్రాచీన జైనశాసనమునందు 'ఉతరదాసుడు' వత్సి పుత్రుడు అని పేర్కొనబడినది దీనినిబట్టి ఒక జైనమతాధిగా గ్రహించితిని.

భట్టిప్రోలులోని బౌద్ధ ఆవశేషముల పేటికా శాసనములో 'ఉతర' అను పేరు ఉదహరించియున్నట్లు శ్రీ శర్మగారు వ్రాశారు ఈ ఆవశేషముల స్థాపనకు కుచిరకుడు, ఉతరుడు మొగ్గు వారు దోహదమిచ్చిరి. కుచిరకుడు రాజన్య కులాధిపతి స్తూపమును నిర్మించుటలో సహాయపడినంతమాత్రాన కుచిరకుడు బౌద్ధుడు అయిఉండాలని లేదుకదా! ఒకరాజు తనదేశములో మరొక మతము వారికి వసతికల్పించి వారి సంస్థలను ఉద్ధాటనముచేయుటలో తప్పేమున్నది? ఇత్తాకులు వైదిక ధర్మమునకు చెందినవారై యుండినను బౌద్ధమతసంస్థల అభివృద్ధికి దోహదపడిరా లేదా? కాగా భట్టిప్రోలు శాసనములో కుచిరక, ఉతర మొగ్గు వారికి ముందు 'అర్హదీనాం' అనే సంబోధన యున్నది. ఇది జైన శాసనములలోనే యుండును కాని బౌద్ధములోయుండదు.

సారాంశములోని 4వ అంశములో శ్రీ శర్మ వద్దమాను ఆవశేషములు బౌద్ధవాస్తువుకు ప్రతీకలు అని వ్రాశారు. కాని దీనిని విపులీకరించలేదు. కాగా ఆయన త్రవ్వకములలో పొల్లినకుండానే ఈ అభిప్రాయమునకు ఎట్లువచ్చెనో తెలియుటలేదు పైగా జైనమత ఆవశేషములు క్రీస్తు 7వ శతాబ్దము వరకు ఆంధ్రదేశములో దొరకలేదని వ్రాశారు. ఎప్పుడో దొరకలేదు సరే, ఇప్పుడి త్రవ్వకములలో ఎందుకు రాకూడదు?

తక్కు మూల్యమున అన్ని పుస్తకములు

పైన చెప్పిన విషయములు కొంత వివాదాశ్చయములని అనుకొన్ననూ సూటిగా జైనధర్మమును సూచించు శాసనములు గల కుండపెంకులు ఎన్నో వద్దమానులందు లభించినవి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి కొన్ని ఉదహరించుచున్నాను.

1. జినాన విహార పరివారము :- ఇది జైనవిహార పరివారము కొరకు అన్ని అర్థమువచ్చును
2. మహా :- ఇది పైన ఉదహరించిన "వద్దమ" అను శాసనముతోపాటు వచ్చెను. ఇవి రెండును ఒకే కుండకు సంబంధించిన శకలములే, రెంటినీ కలిపినచో "వద్దమ మహా" (పీఠ) అని అన్వయించుకొన వచ్చును
3. సిథన :- జైన 'అచారాంగ' సూత్రములో మహాపీఠనకు 'సిథ' అను పేరుకూడ ఉదహరింపబడియున్నది.
4. నేమి :- ఇది నేమినాడుని నిర్దేశించును. ఈతడు శ్రీకృష్ణుని నమ కాళికుడు. 22వ జైనతీర్థంకరుడు.
5. నందిగ హా :- నందిగ, హర్తిగ అను జైనకులములు ఉన్నట్లు కల్ప సూత్రములవలన తెలుసుకోవచ్చును.
6. ఉకన :- 'ఉకన' నాగరగణము, జైనగణములలో నొకటి.
7. గణదత :- 'జైనసట్టావళి'లో 'గణదత్తుడు' ఉదహరించబడియున్నాడు
8. రథంజ :- పట్టావళి యందు ఒక గణధరుడైన భద్రబాహువలె ఈతడు కూడ గణధరుడు ఇతడే జైన 'లిఖుక' సంఘమును స్థాపించినవాడు.
9. అయిలపాత్య :- కల్పసూత్రములలో ఇది ఒక జైనగణముగ ఉదహరింపబడినది.⁸
ఇవేకాక శిలాశాసనములకూడ కలవు.

1. ఆర :- ఇది 'అరనాడుడు'యైన తీర్థంకరుని సూచించును. ఈతడు 18వ జైనతీర్థంకరుడు.
2. అనరిర :- ఈతడొక దిగంజర జైనముని. వీని ప్రస్తావన శాసన రూపములో తమిళదేశమున మధురైప్రాంతములోని 'కలుగుమలై' కొండలలో కనిపించును.⁹ లిపికూడ వద్దమానులోని ఒక శాసనలిపిని పోలియున్నది.
3. గడ్డనరతో :- 'గోడన' శృతకేవలుడైన భద్రబాహుని శిష్యుడు. వీని గౌరవార్థం వేయించిన శాసనము. ఈతడు 'గోడన' గణస్థాపకుడు.

పైనఉదహరించిన శాసనములన్నియు కల్పసూత్రము, పట్టావళి(దిగంజర), అచారాంగ సూత్రములు మొదలైన జైనగ్రంథములలో నున్న ఆధారములను పురస్కరించుకొని వద్దమాను అవశేషములు, స్థూపములు మొదలగునవి ముఖ్య

ముగా అశోకుని కాలానంతరము జైనమత ప్రాధాన్యతను సూచించుచున్నవి. ఇవి వద్దమానులోని జైనసంఘమునకు, దేశములో ఇతర జైనసంస్థలకు సంబంధ మున్నట్లు ఆధారములు కలవు.

అగ్రాకు చేరువలోనున్న మధురలో "కంకాలిలి" అనుచోట ఒక స్తూపముకలదు. దీనినిగురించి స్మిత్, బుష్టర్ మొదలగువారు శాసనములను ఆధారముచేసికొని జైనస్తూపముని నిరూపించారు.¹⁰ శ్రీ శర్మ చెప్పినప్రకారము అవి కుషాణుల కాలమునాటివి అనగా క్రీస్తుపుట్టిన మొదటిశతాబ్దమునాటివి అని చెప్పవచ్చు. ఈ కాలమునకుచెందిన శాసనములలో 'ధమతి'యను వానిగూర్చిన ప్రస్తావన యున్నది. వద్దమానులో దొరికిన శాసనమునందు ఈ 'ధమతి' ప్రస్తావన వున్నది. పటము 4 చూడుడు.

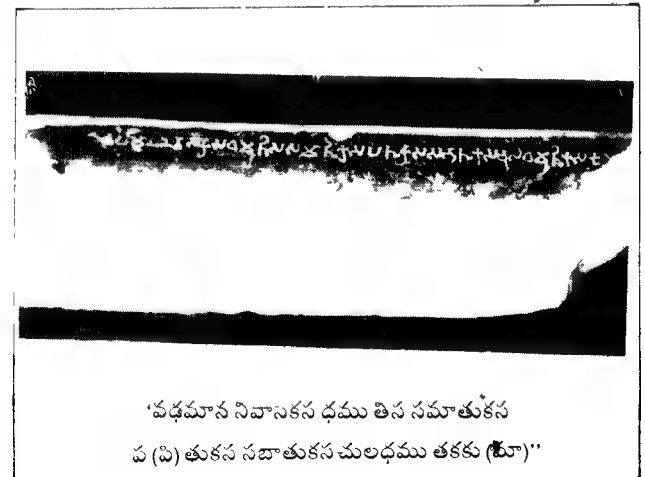
ఈతడే 'వద్దమాను' నివాసుడని నేను పైన ఉదహరించిన శాసనమునందు కలదు.

ఇవియునుకాక క్రీ.పూ. మధుర ప్రాంతమును "కుంగ" రాజులుకూడ రాజ్యమునేలించిరి. ఈ కాలమునాటి ఒక జైన శాసనములోకూడ 'ఉతరదాసు'ని పేరు ఉదహరించబడినట్లు 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' రెండవ సంపుటమునందు కలదు¹¹ వద్దమానులోని "ఉతరదాసునకు" కంకాలిలి శాసనములో వానిజీని లిపిలో ఎక్కువ తేడా కనిపించదు. మధురలో ఆతడు ఒక తోరణమును వేయించెను వద్దమానులో ఒక శిలాప్రాకార స్తంభమును వేయించెను.

శ్రీ శర్మ ఒరిస్సాలో జైనసంస్కృతికి ఆయువుపట్టు అయిన ఖండగిరి, ఉదయగిరి కొండలలోని గుహల ప్రస్తావనే శీసుకొనిరాలేదు. క్రీస్తుకుపూర్వమే చేరి రాజ్యాధిపతి 'భోరవేల' ఈ కొండగుహలలోని జైనకళను పోషించెను.¹²

ఈ గుహలలోయున్న కళాసాంప్రదాయమునకు, వద్దమాను స్తంభశిల్పము పైనున్న కళాసాంప్రదాయమునకును చాలా పోలికలు కనిపించును. చెట్లను చిత్రించుటలో మానవరూపులు, దుస్తులు, శిరస్సున తలపాగా మొదలగునవి అభరణములు మొదలగువాటిలో ఎంతో సామ్యము కనిపించును అదట శాసనము లలో కొన్నిటి చివరలో 'స్వస్తిక' గుర్తుకలదు ఇదేగుర్తు వద్దమానులో కొన్ని కుండపెంకులపైనున్న శాసనములందు కలదు.

ఇది భారవేల సంతతికిచెందిన కొందరి రాజుల నాణెములు విరివిగా వద్దమాను త్రవ్వకములలో దొరకెను. పై ఆధారములనుబట్టి భారవేలుని సంతతి వారు కోస్తా ఆంధ్రప్రాంతమును క్రీస్తుకు పూర్వమే ఏలినట్లు ఋజువుగచున్నది. ఈ ఆధారములనుబట్టి వద్దమానులో జైనధర్మము లేదనుట సత్యమైనదే

'వద్దమాను నివాసకన ధము తిన సమాతుకన ప (ప) తుకన సదాతుకన చులధము తకకు (మీ)'

చమత్కార కృష్ణాష్టకము

క॥ నీ కణ్ణా యము దరుమగ
నే కష్టమాయా ముకుంద నే దోసియయో
దాకట యోయెడు వాడెవ
దీక్షానను దిక్కుయావ యాశుండలుగన్॥

మైసూరుపాకు రిపువును
మాసిని నాయత్రి సముని మానకఁ గొలుచున్॥

దీ. అణ్ణా! చిత్రము. ముకున్ద! మోక్షము నొసఁగువాడా. నీకుయమున్-
యముని, తరుమగన్-తరుముటకొరకు, ఏకష్టము-ఏవికష్టము, అయా-అయ్యో!
నేన్-నేను, దోసియ-తప్పలుగలదానినే, యగుదున్-అగుదును. అకట-అయ్యో,
దిక్కు-దిక్కులైన, ఈశుండు-ఈశ్వరుండైన, ఈవే-నీవే, అలుగన్-కోపించగా
ఈ కూనను-ఈ చిన్నవానిని, ఓమెడు-రక్షించువాడు ఎవఁడు?

గీ॥ శ్రీధ రాసప్రియా నీకు చేమొగుడు
అధివారము రాకుండ హాయినిమ్ము
నాఁపువర సేవ్య కేశవ నాథయాధ్య
వేంకటేశ్వర నీసేవ వేగ నిమ్ము॥

దీ. య-ఏ ఇష్టకలదో, శ్రీధ=శ్రీ-సంపదలచేత, ఇద్ద-వెలంగినవాడా
నీకు-నీకు, చేమొగుడు-నమస్కారము. అధివారము = అధి - మనోవ్యధలు -
రాకుండ- హాయిన్-సుఖమును, ఇమ్ము. ఇప్పుడు. నాఁపువర సేవ్య=నాఁపు-
పాపములు లేనివారిచేతి, నవిద్యంతే అమాని పాపానిశేషం (నామశబ్దము నైక
శబ్దమే మాదిరి-ది-అలుక్కునూనము,) కేశవ-కేశయను రాక్షసుని హరించినవాడా
నాథి-నాయకుడా, అధ్య-సంపన్నుడా, వేంకటేశ్వరా-నీ సేవన్

గీ॥ పరమ పూరుష నిన్ను గోపాలుఁ గొలుతు
నీ యరది మీగడన నవసీత మెందు
బ్రహ్మణో భవతు పరమాన్న పరమ
పిందు నేలు తీరమ్మును నెంచుచుంటి॥

భూర్ధరా పరదామరా భోఖాన
మాదవాళన సీకు దండములు దేవ
భక్తరానాశసప్తీత భద్రదాత
వేంకటేశ్వర నీసేవ వేగనిమ్ము॥

దీ. ఓ పరమ పూరుష - ఉత్తముండగు మొగవాడవైనవాడా,
గోపాలున్-అలగాంచువాడవైన, నిన్నున్ - నిన్ను, కొలుతున్ - కొలిచెను,
ఈయుదధిన్ - ఈసుముద్రమునందు, నవసీతము నవ-క్రొత్తగ, సీతన్-పొందఁ
బడిన, మీగడనన్-మీరు సంపాదించినదియైన ద్వారకను, ఎంతున్ - ఎన్నెదను,
పరమాత్-బ్రహ్మణః - పరమాత్మలైన, భవతు - నీకన్నను, ఏలుతరమ్మును-
ఏలుతరమ్మును, పరం-శ్రేష్ఠమైనదానినిగ, ఎంచుచుంటి-నుతించుచున్నాను.

దీ. భూ + ఉద్ధరా-భూ-ప్రళయసాగరమునుండి భూదేవిన్ఉద్ధరించినవాడా
పరదామరా=పర-ఉత్తమమైన, దామ-తేజస్సుయొక్క, రా-ధనముకలవాడా,
భో-ఓయీ, ఖాన=ఖ-ఆకాశముయొక్క, ఖాన-ప్రకాశమువంటి ప్రకాశము
కలవాడా, మా దవాళన-మా-ప్రకాశవంతమైన, దవ-కాఠినిచ్చును, అదన-
తినినవాడా, దేవ-దేవరా, నీకు-నీకు దండములు. భక్తరానాశసప్తీత=భక్త-
భక్తుడైన కుటలు కొసంగు. దాన-అటుకుంను, అళన - ప్రితితో తినినవాడా,
భద్రదాత=భద్ర-మంగళములను, దాత-ఇచ్చినవాడా, వేంకటేశ్వర,నీసేవన్-
నీయొక్క సేవను, వేగన్-త్వరగ, ఇమ్ము, ఇప్పుడు.

గీ॥ సుతీయలు ప్ర భవద్భక్తి సుధి చెలంగు
వడలు పో న్నతీసములు నిన్ గడునుతింతు
పుణ్యపురుషులు వామపుటాన సీన
పర్యఃతేతరు, మైసూరుపాకు రిపువు॥

గీ॥ తొంగఁజేసెడు నీక క్రి యులిపికట్టె
పొంగఁగిడిని చక్కెరపొంగలి కిడి
మాపు నీనుతి పైఁబడుపులి
యొక నెట్టెడు హరియౌర మహిమ నీది॥

దీ. సుధి-మండిబుద్ధికలవాడు, అలు ప్రభవద్భక్తిన్-అలు ప్ర-లోపించని,
భవత్-నీయందలి భక్తిన్-భక్తిచేత, సుధి - సుఖవంతుడై, చెలంగున్ - ప్రకా
శించును, అత్రిసములు-అత్రితో సాదీయినవారు, నడలు-ఎండబెట్టె (భగవంతుడు
దయామృతముకలవాడు గనుక) నిన్-నిన్ను, కడున్-ఎక్కువగ - నుతింతు -
స్తుతించెదరు. పుణ్యపురుషులు - పుణ్యాత్ములైన మానవులు, వామపుటానన్-
అందమైన బూసతో, సీనపర్యన్-నీయొక్క పూజను, చేతురు-చేసెదరు.

దీ. నీక క్రి-నీయొక్క బలము, ఉలిపికట్టెపొంగ అలికిడి = ఉలిపికట్టె-
మృదునియొక్క, పొంగు-గర్వముచేతనైన, అలికిడి = సందడిని వాఁగుదుడే
గలుగు, తొంగఁజేసెడు=తొంగఁజేయును.

క॥ మాసామి కుభాకారపుఁ
బూసలను మణుగుపూలఁ బూజింపఁగ నీ

కవయిత్రి తిలక శ్రీ విక్రాల శ్రీదేవమ్మ

అ దో జ్ఞా పి క లు

1. ఇండియన్ ఆర్కైయాలోజీ. ఎ రివ్యూ 1982-85 పుట. 11
2. దీ. వి. జి. శాస్త్రి ఎండ్ అదర్స్ వద్దమాను ఎక్స్కర్షన్స్ ఎండ్
ఎక్స్ప్లానేషన్ ఇన్ ది కృష్ణాపాలి. 1988.
3. భారతి, జూన్ 1986, పే. 6-9.
4. భారతి, అక్టోబరు 1985 పే. 48.
5. " " " " పే. 51.
6. ఎ. జి. హెచ్, ఎండ్ హెచ్. సర్కార్, ఏన్షండ్ ఇండియా
వార్ నెం. 22, పుట. 44-45.
7. ఇక్ష్వాకులు, అగ్నిహోత్ర, అగ్నిహోమ వాజపేయ, అశ్వమేధయాగము

- మొదలగు వైదిక కర్మలను చేసినట్లు శాసనములు గలవు.
8. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా వార్. 2, పుట. 108.
9. ఎ. హెచ్ (సం), జైన ఆర్ట్ ఎండ్ ఆర్కియెక్చర్ వార్ 1, పుట. 74.
10. స్మిత్ వి. డి జైనస్తూపా ఎండ్ ఆదర్ యాంథెక్సిటీస్ ఆఫ్ మధుర.
పుట. 24.
11. మిశ్ర డి (శ్రీమతి), ఖండగిరి ఎండ్ ఉదయగిరి (ఆ.స. 20 ప్రచురణ)
పుట. 81.
12. ఆర్-పుట, 45.

సీమంత మహోత్సవశిక్షణచరిత్ర అనికడ కెలావు

(గత సంచిక తరువాయి)

తిరిగి వచ్చిన కన్నబాబు ఒక కొత్త విషయం మోసుక వచ్చాడు. ఆ విషయం వీధంతా వినవడేటట్లు చెప్పాడు. కన్నబాబు వెళ్ళేసరికి జోగయ్య అక్కడేవున్నాడట. ప్రక్కకు వీలిచి

“నాయనా కన్నబాబూ.... స్వలాభంకు పోయాను. దేముడు చిన్నచూపు చూసాడు.” అన్నాడట.

“తమరు స్వలాభానికి వెళ్ళే.... నా కొడుకు బరువు ఇన్నాళ్ళూ మోస్తారా ?” అని కన్నబాబు అంటే

“తెలివైన కుర్రాడు. మంచి సాంప్రదాయం వున్న కుటుంబం నించి వచ్చిన రత్నం. వీడ్లో దాక్టర్నో, ఇంజనీరునో చేసి నా మనుమరాల్ని యిద్దామనుకున్నాను. అది పోవటం చూ దుర దృష్టం” అని అన్నాడట.

“ఇది మీదికాదు. చూ దురదృష్టం” అని కన్నబాబు నొచ్చుకుంటే

“మరి యిక్కడ రాజశేఖరం వుండలేడు. వీళ్ళు వుండ లేరు. జపాన్ వాడు బాంబులు వేస్తాడని హడావుడిగా వుంది. వీళ్ళు తాళాలు వేసి మదనాపురం వచ్చేస్తారేమో ?” అని స్పేషను ఠరకూ సాగనంపాడట జోగయ్య.

ఈ విషయం వినేక రాజుకు యెంతో విలువైనది పోగొట్టు కున్నట్లనిపించింది. ప్రతిక్షణం ఆ కళ్ళ, ఆ మాటలూ, ■ అను రాగం జ్ఞప్తికి వచ్చేది. రాత్రుళ్ళయితే సరిగా నిద్దర వట్టేది కాదు. అవేవో కలలు. ఒకసారైతే ఒక ఆడది చీరకట్టి యెదరగా నిల్చున్నట్లు కలలో వచ్చింది. సోదామిని అత్రయ్య వచ్చిందను కుంటే.... “నేను- నన్ను మరి చావా ? జ్యోతిని” అంటే ఆ నెమ్మ రైన నవ్వు-ఇంకోసారి జ్యోతి జ్యోతిరానే కలలో కనవడి “ఆ కద- మంచి కథ-తప్పక పడుతుంది” అంటే చప్పున తెలివి వచ్చింది. కథ వడలేదు. తిరిగి రాలేదు. ఇంకేం కథలు రాస్తాడు ?

వేసవి యెండలా వుంది జీవితం. పట్నం అలవాటు వడిన వాడికి యీ పల్లె యిప్పుడు నవ్వుటం లేదు. ఏరు యెండినట్లే మనసు ఆలోచించకుండా యెండిపోయి వుంది. గమ్యంలేని జీవితంలా వుంది. ఏమీ తోచదు. తోచినా అన్నీ సంశయాలే. సంశయాలతో నతమతమౌతున్నాడు. వేడిగాడులు కొట్టున్నాయ్.

ఏండ్మాపులు కన్నీస్తున్నాయ్.

ఏ రోజు కోపంపడినా, ఏ రోజు యీసడించినా ఏ రోజు పనిపాట్లతో నలగగొట్టినా, రమాదేవి యింట్లో, వాళ్ళ వాళ్ళతో తిన్నదే పెట్టారు. తిండి దగ్గర మాత్రం సరిస మానంగా చూసుకున్నాడు. -ఒక ముఖ్య విషయంలో ఆ ఆరేళ్ళు వేతుక్కునే అవసరం లేక దర్జాగా పోయింది. ఇప్పుడు యిట్టో తనవెంట యైదుగురు. ఎక్కడి యుద్ధం - ఇక్కడి మారు మూలలో తెచ్చిన అవధాలు యింతా అంతా కాదు. స్వలాభం సగ్గుంగా నృత్యం చేస్తోంది. ధరలు పెరగడంతో బ్రతుకు సామాన్యులకు భారమైపోతోంది. వేస్తున్న ముప్పి పరిమాణం తగ్గింది. రావలసిన దాన్యం రాబెట్టుకోవడం కష్టంగా వుంది.

ఇంట్లో ఒకపూట అంటలి వండుతున్నారు. రాత్రిపూట నూకల జావ, ఉదయం చద్ది అన్నం బదులు నాలుగు మెతుకులున్న గంజి కాచుకుంటున్నాడు. ఇవి తినే అలవాటు యెప్పుడో తప్పిపోవటం మూలాన రాజుకు కొత్తగా వుంది. బయటకు పొక్కకండా శాంతమ్మ జరుపుకొస్తోంది.

ఇవన్నీ చూస్తుంటే వేగంగండించాలన్న పుబలాట. వయ సున్నా మిలటరీలో చేరేవాడే. వేసవి వడగాల్పులు తగ్గినా. తాగ దానికి కోరుకున్న నిమ్మరసం దొరక లేదు. పద్మనాభ పురంకి యైదుమైళ్ళ దూరంలో చిన్న పట్నంలో ప్రాస్కూలు తెరిచారు. ఈ ఏడాది అక్కడ స్కూలు వైసలు పెట్టున్నారు. కన్నబాబు పొరుగుూరులో ముప్పయి రూపాయలు పెట్టి ఒక సైకిలు కొన్నాడు. పాత మోడలు పాత రేలీ సైకిలు. ఇరవై అరించీల, ప్రిము. రాజుకు సరిగా కాళ్ళే అందడం లేదు. సైకిలు తొక్కడం రెండు రోజుల్లో వచ్చేసింది. ఈ సైకిలుండడం కాస్త పుటుసు పోతోంది. కొత్త మోజు కదా కాళ్ళ దువ్వుతున్నాయ్. వారం రోజుల్లో ఆ చిన్న పట్నం వెళ్ళాడు. ఆ ప్రాస్కూలూ చూసాడు.

“ఈ సైకిలు కొనటానికి డబ్బు చాటుగా జోగయ్య బాబే ఇచ్చాడు. ఆతను యీ యేడాదికయ్యేజీతం, పుస్తకాల ఖర్చు, పరీక్ష ఫీజు అంతా అప్పుడే అందించేసాడు.” మహానుభావుడు అని కన్న బాబు పొరుగు కరణం కుచేలరావుతో చెప్పగా “బాగావులేది. ఒక్కడే కొడుకు. వాడివ్యక్త యింతవడివ్యగలదని ?” కుచేలరావు తేల్చే సాడు. “నీకు మాత్రం లేదా ? నీ కెంతవ్తుంది పోయారని ?” అని కన్నబాబు అనగల పరిస్థితే కానీ నొప్పితవక తానొవ్వక తప్పించుక తిరిగి దన్యుడైన వాడుకదా : నెలపు తప్పి మిత్రులను శత్రువులు చేసుకోడుకదా ? అందుకే యీ శతకాలు తీర్చి దిద్దిన మనిషి పూరుకున్నాడు.

రాజు ప్రాస్కూల్లో చేరాడు. ఈ ఒక్కయేడాడే కదా చదువు. ఉదయమే తల్లి వంట చేసి కేరియరు అందిచ్చేది. మధ్యాహ్నం స్కూల్లో తిని మళ్ళీ సాయంత్రానికి వచ్చేవాడు. ఇంటికి వచ్చే సరికి అలసిపోయేవాడు, వేగం నిద్దర వచ్చేసేది. మళ్ళీ ఉదయమే స్కూలుకు పర్యాణం. మెట్టెక్కడం అంటే సామాన్యమా ? వీడేం పానవగలదని వీడిలోని వారేకాదు. పూర్ణోవాళ్ళ

రోడ్డువార రోజు సైకిలు మీద వెళ్తు వస్తున్న రాజును చూసే పొరుగురు వాళ్ళు అనుకునేవారు. ఇలా అనుకుంటున్నారని రాజుకు తెలిసింది. మధ్యాహ్నం స్కూల్లో ఒంటరిగా రెండు గంటల సేపు వ్యవధి వుండేది. విశ్రాంతి సమయంలో హోంవర్క్కు నించి రాని పాఠాలు చదువుకోవటం జరిగేది.

దేలీ సైకిలే. కానీ దానికెప్పుడూ రిపేర్లే. బొక్కిలైర్లు. ఒకొసారి వదుస్తూనే ధన్మని పేలిపోయేవి. స్కూలు వదిలాక అడితేగానీ కాదన్నారని అడుకునే సరికి బాగా సాయంత్రమైందొక సారి. సైకిలెక్కిసరికి అప్పుడే చిరు చీకటి. అలా స్కూలు దాటి చాలాదూరం వస్తే దైరు బరెష్టు అయిపోయింది. నడక పొగ్రంబించాడు. చీకటి రాత్రి. నిర్మానుష్యం. నడక, సులువై పోదానికి యింకెవర్ని తలుచుకుంటాడు? జ్యోతిసే తలచుకుంటూ నడుస్తున్నాడు. వంచదారకోసం అణా ఇవ్వడం మొదలు యెన్నెన్ని అనురాగపు గడియలు మనసులో మరువరాని ఘట్టాలై రంగుల నీసీమా బొమ్మల్లా కనిపిస్తున్నాయ్. వద్దనాభ పురంకి పొరుగురుకి మధ్య రోడ్డుకు ఒక వేపు పెద్ద సరుగుడుతోట, రెండోవకక్క తాటి పెండం మధ్య మామిడితోట. ఈ మామిడితోటలోని భూతాల గురించి తన చిన్ననాటినుంచీ విన్నాడు. ఆ తోట అంత దూరంలో వుందనగా తనలా త్రోవ పోయేవాడెవడైనా కలుస్తారా అని కొద్దిగా ఆగినా యెవరూ కనవడ లేదు. ఆకాశంలో చుక్కలున్నా అంతరంగంలో వెలుగులేదు. పచ్చని పొలాల మీదనించి వీచే గాలి యేవేవో స్వరాలను మోసుకొస్తోంది. పురుగులు చిందర వందరగా యెగురుతూ కొన్ని శరీరానికి, ముఖానికి టపా టపా డీకొంటున్నాయ్. తనంటే దెయ్యాలకి చిన్నప్పటినించీ మోజే. దెయ్యాల కబుర్లన్నీ యిప్పుడే జ్ఞాపకానికి వస్తున్నాయ్. చివరకు అక్కడ ఎంతసేపు ఆలస్యంచేస్తే అంత అనర్థం అని అనిపించింది. ఆ తోట దాటేవరకు తను రెండు పనులు చెయ్యగలడు. ఒకటి సైకిలు బెల్లువాయిస్తూ నడవడం. రెండోది చేతిలో పంపు పట్టుకుని దెయ్యం యెదురైతే దానితో కొట్టడం. బెల్ వాయిస్తే నిద్రపోతున్న దెయ్యానికి మెలుకువ రావచ్చు కదా! చడి చప్పుడు లేకుండా పంపు పట్టుకుని వెళ్ళిపోతే మంచినీపిందీ మెల్లిగా కదిలాడు. తోట మొదట్లోనే శరీరం ఒక్కసారి గగుర్పాటు జెంది సైకిలాపి పంపు నెల్లాడు. అది సరుగుడు తోటలో గుడ్డగూబ ఆరుపు. నిజం తెలుసు కున్నాక హమ్మయ్యా అనుకుని ముందుకు వెళ్తుంటే మామిడి తోటలో యేవో కదులుతున్నట్లు చప్పుడు. అయినా ముందుకు పోతున్నాడు. చప్పున అటునించి యెవరో వస్తున్నాడు. దెయ్యమైనా అయ్యుండాలి లేక దెయ్యం మనిషి రూపంలోనైనా రావాలని సైకిలు పంపు ఎడమ చేత్తో పట్టుకుని కుడి చేతితో సైకిలు హేండిలు పట్టుకుని నడుపుతున్నాడు... ఇంక పంపు యెత్తుతున్నాడు

“నాయనా రాజు” అన్న పిలుపు

అది తాతయ్య పిలుపే.

“తాతయ్యా.....”

“వచ్చావా నాయనా - సాయంత్రం నించీ వంతెన దగ్గర కాసుక

కూర్చున్నాను. సైకిలు యెక్కడో పాడయ్యిందని యెదు రొచ్చాను”

ఈ తాతయ్య కింద తను చెయ్యవలసింది. తాతయ్య తన కింద చేస్తున్నాడు”. మా మనుమడికి కేరేజీలోనికి రా” అని చెరుకు తోటలో దూరి గట్టుల్లోవున్న బెండచెట్ల నించి బెండకాయలో గోంగూరో లేక కోమట్ల యిళ్ళకు వెళ్ళి వాళ్ళు సంతలోనించి తెచ్చు కున్న కూరగాయల్నించీ దండుకుని ఇంట్లో వేసేవాడు. తాతయ్య వుంటే తినేవాడే. లేక తిండి వడిపోయింది.

“మీ కష్టాలు మనుమడి చెయ్యి కలిసివచ్చే వరకే...” అని ఒకనాడు బోజనం దగ్గర అంటే.

“మీరు వాడి ఆర్జన అనుభవించరా?” అని కోడలన్నది. “సుఖపడమని అందరికీ దేముడు రాయడు. కొందరికే రాస్తాడు”

“పోనీ మీ మనుమడి సుఖమైనా చూడరా?” అంది కోడలు. “సుఖం మరిగిన దానరి, పదం మరచినాడట్లు! వాడు సుఖం మరిగితే యీ బాధ్యత మరచిపోతాడు. గడించే డబ్బు వాడిది కాదు. గడించిన కీర్తి వాడిది కాదు”.

“కిందకొక బొంతలా డబ్బు, మీదికొక బొంతలా కీర్తి వుంటే వాడికి చింతపడే అవసరం యేముంది?” అంది శాంతమ్మ.

“వాడి తిప్పలు వాడు వడితే యింత బలగంపుంది - వీళ్లు తిప్పలెవరు పడతారు? యోగ్యుడన్నవాడు యెదుట వాళ్ళకు యెనరు పెట్టడు. తనే అవసరమైతే యెనరులో మునుగుతాడు”.

తన యెదరగా తాతయ్య తన జీవితగమ్యం తెలుసుకోమరి యిన్నిసార్లు చెప్పడానికి సమయం లేదన్నట్లు. అయితే రాజు మిటుకు మిటుకమని చూస్తున్నాడు. చివరకు చేతిలోనున్న ట్రంప్ కార్డు కొట్టినట్లు శాంతమ్మ

“మీ వెంట ఒకరుంటే మీ కష్టాల్లో అడుకునేవారా? లేదా? కష్టాల్లో ఒకరు కాదు యెదుగురూ అడుకుంటారు”.

తనకు ప్రియులైన ఇద్దరూ తలోలా చెప్పినా ఒక్క విషయమే చెప్పారని రాజుకు స్ఫురించింది. ఎంత వేగిరం చదువు అయిపోయి గడించి తాతకు సుఖపెట్టామన్న పుబలాటలో చదువు దీక్షతో చదువుతున్నాడు. ఇంకోద్యాస పెట్టుకోకుండా చదువులోనే నిమగ్నమైపోతున్నాడు. రోజూ రానుపోనూ కష్ట మాతున్నా యింట్లో కష్టాలు కళ్ళారా చూసి అభిమానం పెంచుకునే అవకాశం యీపూరు రావట్లంవలన దొరికింది. పట్నంలో వుండగా రానురాను దూరంగా పోతున్న ఆస్థాయిత బంధాలు యిప్పుడు మళ్ళీ గట్టి ముడిగా బంధించుక పోయాయి.

ఏప్పుడో గడించేవరకూ చేతులు కట్టుకుని కూర్చునే బదులు తాతయ్యకు యిష్టమైనవేమైనా వున్నాయా అంటే— తాతయ్యకు చుట్టలు యిష్టం. చుట్టలు పూర్ణో కోమటి వాళ్ళో యెవరో ఒకరు యిస్తున్నాడు. తాతయ్య కొంత అస్తి చేవలకే వెచ్చిపాడంటారు. కంపు లేకపోతే ముద్దదిగేది కాదట. కంపుంటే కుంపడు వెళి

పోతుంది. ఇదివరలా చేపలు పూరకనే యిన్ని యిచ్చేవాళ్ళు లేరు. అన్ని దరలతోపాటు చేపల దర పెరిగిపోయింది. ఇది వరకు చేపలు తిననివాళ్ళు యిప్పుడు రుచి మరిగారు. అక్టోబరు నెలలో చివరలో చిన్నచలి వేస్తున్న రోజుల్లో చేపలు బాగా పడు తున్నాయ్. తనతో పల్లెటూరి బడిలో చదువుకున్న సిమ్మడు గెడ్డవల వేస్తున్నాడు. దిగువ గెడ్డలో రాత్రి మీద యీ వల మడుంకి తగిలించి ప్రతి పది నిమిషాలకు ఆ వల చివర విప్పితే చేపలు బుట్టలో పడతాయి. రాజుకు యీత వచ్చు. గెడ్డలో

దిగినా ఫరవాలేదు. సిమ్మడు వస్తావా అని పిలవగానే తాత జ్ఞాప కానికి వచ్చాడు. రేపు ఆదివారం శలవు. ఈ రాత్రంతా మేల్కొందే తన కిచ్చిన వాటాతో అదృష్టం వండితే మూడు రోజులు తినొచ్చు. తాతయ్యకు ప్రత్యేకంగా వండిపెట్టవచ్చు. ఇదే నిజానికి తన కష్టంతో తొలి ఆర్జన అవుతుంది. బోజినా

లయ్యక ఆ రాత్రి సిమ్మడు బృందంతో మైలు దూరంలోనున్న గెడ్డకు వెళ్ళాడు. వల తగిలించారు.

చేపల మీద ఆశతో వెళ్తే, చంద్రావంత నవ్వి కృంగింది. సృష్టి రహస్యాలను తెర విప్పి చూపిస్తున్నట్లు ఆకాశం చుక్కలు నిండిన రమ్యతాలగా వెలిగిపోతోంది. మనుతల వంటి సువాసనలతో నిండి విహరించే గాఢ మనసును పారవశ్యం చేస్తోంది. ఓహోహో అని కూనిరాగం తీస్తే గగన సీమలోని ప్రేయసి అందుకుని చుంబన స్వర్గతో అలనట జెందుతున్నట్లు యేమిటా నిశ్శాసనం ?

గెడ్డకు రెండు వర్గకల మొగిలి తుప్పలు ప్రక్కనించే దారి. మొగిలి రేకుల్లో మొగిలి పాములుంటాయంటారు. ఆ పాముల గురించి ఆలోచించేటటు, ఆ ముల్లు గుచ్చుకుంటాయని దూరంగా వుండే బదులు— ఆ మొగిలి పువ్వు వాసనలు ఆశ్వాదిస్తే.... 'పెంచలయ్య చదువు గురించి చేసిన వాఖ్యానం తరచు రాజుకు గుర్తుకొస్తోంది. ఈ చేపలు పట్టడం—ఒక చదువే :

తొలిసారి గెడ్డలో దిగి బుట్టలో వంచి వల విప్పితే కర్ర పుల్లలా చెత్తతోపాటు జానెడెసి గాజు రొయ్యలు వచ్చాయి. రక రకాల చేపలు—చిన్నా పెద్దా ఏటి చావల్లో మేటియైన వాలుగు చేపలు, మిట్టలు, జెల్లలు — యెన్నెనో రకాల చేపలు వడ్డాయ్. చేపలు పడ్తున్నకొద్దీ ఆశ హెచ్చయింది. తెలతెలవారే వరకు వుంటే చివర బుట్టలో పామొకటి కూడా పడగానే బుట్టను గట్టు మీదకు విసిరి పైకి వచ్చారు. పాము పొలంలోనికి బిలబిలా పొక్కుకొని పోయింది. ఇటూఅటూ చెదిరి పడిన చేపలను యేరు కుంటూ యింటికొచ్చారు. ఆ రాత్రి గట్టుమీద కూర్చోని దెయ్యాల కబుర్లు ఆడుకున్నా దెయ్యం యేటి రాతేడు. ఒక్కడుంటే మనసే దెయ్యమౌతుందేమో ? పడుగురితో వుంటే లేనిపోని ఆలోచనలకు తావేటి ?

■ రాత్రి తాతయ్య చీకట్లో ఒంటరిగా దెయ్యాలతోట దగ్గరకు వచ్చాడు. ఈ రాత్రి తను దెయ్యాలు తిరిగిన చోట, చేపలు పట్టి తనవంతు యింటికి ఉదయమే తీసుక వెళ్ళాడు. తీసుక వెళ్ళిన చేపలనించి రెండు రొయ్యలు దిప్తితీసి దూరంగా పడేసింది.

“ఎంచేతంటే ?”

“చేపల వెంట దెయ్యాలు నులువుగా వచ్చేస్తాయి. దిప్తితీసి పారేస్తే అవే పోతాయి.”

ఆ గెడ్డ దగ్గరున్న మొగలితుప్ప ప్రక్క చెట్టుపైన దెయ్యం వుండో లేదోగానీ పీఠంతా మూగిపోయి యెన్ని చేపలో అన్నాడు. ఇదో దిప్తి అంది శాంతమ్మ వాళ్ళు వెళ్ళాక. రాత్రొంతా కష్టపడి ఆర్పిందిన ఆర్జన. తాతయ్యకోసమే తెచ్చాను అని అన్నా పేరు అతనిదేగానీ యింటంతా తిన్నాడు. అయితే తాత కోరినట్లు ■ వాలుగు చేపలో చింతకాయ పులుసు చిక్కగా పెడితే - మూడు రోజులు మురిపెంగా తాతయ్యే తిన్నాడు. ఎన్నాళ్ళకెన్నాళ్ళ మనసులోనున్న కోరిక యీ మనుషుడు తీర్చాడు.

ఆ మూడోరోజు తాతయ్య దగ్గుతున్నాడు. రాత్రి సరికే ఊపిరి నరిగ్గా పీల్చలేక పోతున్నాడు. పిల్లి అరుపులా ఊపిరి వస్తోంది. గుండెకు నూనె రాసి కాపినా అర్ధరాత్రికి పుబ్బనలా వచ్చేసింది. నాటు వైద్యునికి తెస్తే కాస్త నల్లమందు యిచ్చినట్లుంది. నిద్రర పట్టేసింది. ఉదయం లేచే సరికి ఆలస్యం. తెలివి వచ్చినా లేవలేక పోయాడు. ముఖంలో కాస్త పొంగు కనిపించింది. పాదాల వేపు చూస్తే కాస్త పొంగినట్లున్నాయ్. ఆత్మతగా చూస్తున్న మనుషుడితో “ఉబ్బిన మన యింటావంటా లేదు. ఇది పుబ్బన కాదు” అన్నాడు. మళ్ళీ ఆ రాత్రి ఊపిరి సలపక చవ్వన నిల్చుండి పోయాడు. పడిపోవలసింది. రాజు అడ్డుకున్నాడు. పిదిల్లో అప్పుడే గునగునలు” ఆ చేప యెంత రుచో అంత వాతం. చిక్కటి చింతకాయ పులుసు ఊపిరి తిత్తులకు పట్టేసింది. మన లాడు తెమలడం కష్టం”

ఈ గునగునలు రాజు చెవిలో పడగానే తనెంత పొరపాటు పని చేసానని నొచ్చుకుంటున్నాడు. స్కూలుకు వెళ్ళినా త్రోవంతా యిదే తలపు. “జ్యోతి నానుంచే పోయిందన్న వాడు చాలదని, తాతయ్య నేను తెచ్చిన చేపలు తినే పీకమీదకి తెచ్చుకున్నాడని యీ అవవాడును మొయ్యాలా ?” అని అనుకొని స్కూల్లో యింటర్ పర్ లో అలా ఒంటరిగా ఒక మూల కూర్చోని

“చిన్నప్పడు దెయ్యాలు వాలాయన్నారు. అవి కుంభం పోస్తే పోయాయట. ఇప్పుడు యీ అవవాడులు కుంభం పోసినా పోని దెయ్యాలైపోయాయని” పిచ్చివానిలా తనలో తనే నవ్వు కున్నాడు. తన ఇంగ్లీషు పుస్తకంలో వున్న హేమెట్ నాటక భాగం జ్ఞప్తికి వచ్చింది. “టు బి ఆర్ నాట్ టు బి” చెయ్యవల సిందంతా ముందుకుంది. ఇప్పుడే చేతకాని వాడినైతే యెలా ? దెయ్యాల వాదన హేమెట్ వాదననించి యీ తన వాదనలోనికి దిగాడు. ఇదే చదువు అనుకున్నాడు.

వారిం రోజుల్లో తాతయ్య జబ్బు మోపు చేసింది. మంచం దిగలేక పోయాడు. అంతా మంచంమీదే అయిపోతుంటే శాంతమ్మ విసుక్కొకండా సేవ చేసింది. శరీరం పొంగుకన్నా పాదాలనించి తొడల వరకు పొంగు అధికంగా వుంది. బాధవ్వుడు “రామరామ” అనుకుంటూ వుండేవాడు. దగ్గరికి వెళ్ళిన మనుషుడి ఒళ్ళు ఒకసారి తడిమేవాడు. ఆ ముఖం వేపు చూసేవాడు. ఎన్నెన్ని జ్ఞాపకాలు వచ్చేవోగానీ ఒక్కమాట పెగిలేదికాదు. దైవ ప్రార్థనలు నిత్యం చేసే తాతయ్య యిప్పుడు పదిరోజులై యేమీ చెయ్యటం లేదు గదిలో చుట్టూ గోడలకున్న ఎన్నో దేవుళ్ళ బొమ్మలవేపు ఒకసారి తేరి చూస్తున్నాడు. శక్తిని వుత్పత్తి చేసే శరీర యంత్రాలన్నీ మరమ్మత్తులో పడ్డాయి. మాట పదిపోకముందే యేదో చెప్పాలన్న ఆత్మత. మనుషుడు దగ్గురుండగా కోడలితో “ఏదైనా పుణ్యం చేసివుంటే....అదంతా నా మనుషుడి వరంగా వదిలివెత్తున్నాను....”

అదే తాతయ్య ఆఖరి మాటలు. నుదుటి మీద కుదురుగా చెయ్యిపెడితే కళ్ళు మూసుకున్నా తాతయ్య పెదిమల్లో నవ్వు కనిపించింది. ఒకసారి పాదాలూ, కాళ్ళూ చేతులు తాకాడు.

పాదాలు చల్లబడి పోతున్నాయి! కాళ్ళు చేతులు కాస్త వెచ్చగా వున్నాయి. ఆ వెచ్చదనం యెంత సేపో లేదు. అందరూ గది లోపలకు గబగబ వచ్చి తాతయ్యను బయట చాప మీద వేసే వారు, ఏడ్చేవాళ్ళ చుట్టూ కూర్చొని యేడుస్తుంటే రాజు తాతయ్య శవం మీద పడేయేడుస్తుంటే వాడిని వ్యక్తంకు లాగి శవం మీద గుడ్డ కప్పారు.

14

పెద్ద మనుషుడు పేలాలు జల్లుతుండగా పెద్ద వీధినించి శవం తూర్పుకు వెళ్ళి ఆ చివర దక్షిణంకు తిరిగింది. వంశధార నది ఒడ్డున వూరు బయట శృణానం! శృణానంలో మర్రిచెట్టు వుంది. కన్నబాబు తల గొడుగు పెట్టినా రాజు అలా అందరూ వచ్చేవరకు అక్కడే వున్నాడు. వచ్చిన దుఃఖాన్ని తాతయ్యను తలచుకుని అవుకుంటున్నాడు. ఇంట్లో వీధిలో యెక్కడికి వెళ్ళినా తాతయ్యే. ఈ కొద్ది నెలలూ మరీ దగ్గరే పోయాడు. ఈ మహావృక్షం క్రింద కూర్చొని అక్షరాభ్యాసం నించి అన్నికథలు విన్నాడు. అప్పుడు దారివేరు. ఇప్పుడిప్పుడే యీ మహావృక్షానికి దగ్గరగా నిల్చుని ఆర్థం చేసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంటే యిది కూలిపోయింది. చెట్టు కూలినా ఆ చేప చావలేదు.

గదిలో మిద్దెవేపున్న దూలాలకు వ్రేలకట్టి వున్న బాణాలూ, గదలూ, చక్రాలూ చూసి తాతయ్య కృష్ణుడుగా వేస్తున్న వేషాలు జ్ఞప్తికి వచ్చినయ్యే. చిన్నప్పుడు చూసినవి నరిగ్గా జ్ఞాపకం లేదు గానీ ఒకసారి శలవుల్లో వేసినవేషం గుర్తుంది.

"ఎక్కడ నుండి రాక యిటుకు

ఎల్లరు సుఖులే కదా.....?"

"అలుగుటయే యెరుంగని అజాత శత్రుడు...."

ఇలా అక్కడ వదం యిక్కడ వదం జ్ఞాపకం వస్తుంటే పై నున్న చక్కం తిరుగుతున్నట్లే అనిపించింది.

సుందరమ్మ అన్నది.

'అదృష్టవంతుడు'

"కష్టాలు వడ్డాడు" అని కరణం భార్య అంటే

'వాళ్ళ తండ్రిపోతే పేలాలు జల్లుడానికి అప్పటికి మనుషుడు లేడు. ఇతనుపోతే పేలాలు జల్లించుకున్నాడు"

"గోపాలం తండ్రి అంత గడించాడు కదా-ఇతను యేం మిగల్చలేదు"

'ఎంతవున్నా ఆ ముసలాడు బతకలేక పోయాడు. ఏమీ లేకపోయినా గోపాలం అన్నయ్య బతికేసాడు. ఎవరిది గొప్ప బ్రతుకు?'

ఇలా వూర్లో యిక్కడా అక్కడా తాతయ్య గురించి విన్నదీ తాతయ్య జీవితంగురించి తెలుసుకున్నదీ-ఆర్థం చేసుకోడాని యింకా తను సరైన చదువు చదువుకోలేదను కున్నాడు.

చచ్చిన నాటి దుఃఖం మరునాటికి వుండదంటారు. దుఃఖం తగ్గితే గానీ సుఖానికి చోటుండదుకదా! దుఃఖం దుర్గంధం అయితే సుఖం నెంటు వాసన లాంటిది. సుఖ దుఃఖాలు చెప్పకోడానికి.

ఫరవాలేదుగానీ భరించవలసి వస్తే నెంటు వాసనండాని యెక్కువగా!

అందుకే కామోసు చదువుమీద రానురాను మామూలు శ్రద్ధ వచ్చింది. చదువుకూ నెంటు వాసనకు దగ్గర సంగంధం కదా! అయినా యెప్పుడో ఒకసారి తాత రూపో మాట మంచి యేదో ఒకటి చటుక్కున మనసులో మెనలి కాస్త కళ్ళల్లో నీరు నిండు కునేవి. తను చదువు పూర్తిచేసి అర్జించే వరకైనా వుండలేదు. తొలి జీతం అందుకొని తాత చేతిలో పెట్టాను కున్నాడు.

మెదైక్కలేదని అనుకున్న వాళ్ళంతా మెదైక్కేసాడంటే నమ్మలేక పోయారు. స్కూలు తెరిచాక మార్కుల పుస్తకం వచ్చింది. మూడు నెట్టుకుల్లో ఫస్టు వచ్చాడు. ఊరికే కూర్చుంటే తోచడంలేదు. పై చదువులు చదవడానికి శక్తి లేదు. ఊర్లో వ్యవేట్లు చెప్తానని అనుకున్నా డబ్బిచ్చి యింగ్లీషు ముక్కలు చెప్పించుకునే వాళ్ళు కనిపించలేదు. తను చిన్నప్పుడు యాత్రకు యేపూరు వెళ్ళాడో ఆపూరో మొదట యిద్దరూ, తరువాత ముగ్గురూ పిల్లలు ప్రవేట్టుకి కుదిరారు. తొలినెల ఆర్జన యిరవై రూపాయలు. అది తీసుక వెళ్ళి తండ్రిచేత పెట్టాడు. వాకిట చెట్లో మొదట పండిన పండు దేవునికి నైవేద్యం పెట్టినట్టు యీ డబ్బు యింట్లో అవసరంవున్నా ఖర్చు పెట్టకుండా కన్నబాబు మంచి గ్లాస్కో పంచెల చావు కొన్నాడు. కొడుకును వెంట పెట్టుకుని మదనాపురం తీసుక వెళ్ళాడు.

ఉచితం

ఉచితం

ఉచితం

తెల్ల మచ్చలు

ఏ రకం తెల్ల మచ్చలైనా సరే వాని రంగు మరియు

ఎర్రమచ్చల రంగు మా ప్రఖ్యాత ఔషధం

"డాక్ వివాశక్"

వాడినయెడల మూడు దినములలో మారును. అటుపైన మామూలు చర్మంవలె నుండిపోవును. ప్రచారం కొరకు ఒక సీసా మందు ఉచితంగా పంపెదము వెంటనే వ్రాయండి.

Address

M/s. SAMAJ KALYAN (R.L.) - 15
P. O. KATRI SARAI (GAYA). Pin. 805 105

'నా కొడుక్కి విద్యాదానం చెసి మాయింట్లో దీపం పెలిగిం వారు. ఇదివాడి తొలి ఆర్జన. పుడతాబక్తి అని స్వీకరించండి, అని రాజు చేతి మీద పంచెల చాపును జోగయ్యగారికి అందించాడు కన్నబాబు. అందుకుంటూ జోగయ్య కళ్ళు నలుపుకున్నాడు.

"నాయనా! నేను నిమిత్త మాత్రుడ్ని. మనుషులం యెంతో యేదో చేసేయాలని తాపత్రయ వత్తాం. మనం అనుకున్న దొకటి జరిగే దొకటి అయితే అది దైవ సంకల్పం. ఈ దైవ సంకల్పం బాధాకరమైనా, నవ్వుతూ స్వీకరించ వలసిందే."

జోగయ్యఅంటే గౌరవమే. జోగయ్య చెప్పింది చిన్ననాటి శతకం కంఠస్థం చేసినట్లే విన్నాడు. గారికి వదిలేసినట్లు కర్మకు యేదీ వదల దల్చుకోలేదు. ఉద్యోగం వచ్చేవరకూ పనిచేస్తూ చెప్ప దానికే నిశ్చయించాడు. ఎన్ని పనిచేస్తూ చెప్పినా యెంతో కొంత కాలం మిగులునే వుంది. బాగా చదువు చెప్తున్నాడని యీ నోటా నోటా ప్రాకటం వలసి ఆడపిల్లలు కూడా ప్రవేష్ట చెప్పమని వస్తున్నారు. ఆరు నెలల్లో అరవై రూపాయలు సంపాదిస్తున్నాడు. తండ్రికన్నా తన ఆర్జన పాచ్చు.

ఈర్లో పట్నం వానన వున్నది సౌదామిని అత్తయ్య. పిల్లల తల్లియినా యింకా కుర్చీమీదే కూర్చుంటోందన్న వాడు పోలేడు. వయసు పెరిగినా తరిగినట్లు, చక్కగా అలంకరించుకుని మరీకన్ని స్తోంది. ఇప్పటికీ న్యూస్ పేపరు తెప్పిస్తోంది. రాజుకు రోజూ న్యూస్ పేపరు చదవమని యిస్తోంది. న్యూస్ పేపరు చదవడం వలన ప్రపంచం అంతా తనపూర్వోనే వున్నట్లు అనిపిస్తోంది. ఈ తెలుగు పత్రిక చదవటం వలన యింగ్లీషు ప్రభావం వలనరాని తెలుగు మాటలు యిప్పుడు వస్తున్నాయి. కొన్ని తెలుగు పదాలు తెలుగువాడైనా తనకి రాని పరిస్థితి యేర్పడింది యిది వరకు. ఇంగ్లీషులో తలచుకొని తెలుగులో రాయటం అలవాటైంది. రమణయ్య యింట్లో ఇంగ్లీషు పేపరాచ్చేది. స్కూల్లో ఇంగ్లీషుకే ప్రాధాన్యం పాచ్చు వుండేది. ఈ పరిస్థితి మార్పించడానికి సౌదా మిని అత్తయ్య తన దగ్గరున్న నవలలు అప్పడప్పడు చదవమని

యిస్తుండేది. ఇవి చాలా మంచి నవలలనేది. సౌదామిని అత్తయ్య అంటే అవి మంచి నవలలే అయ్యుండాలి.

ఈ పేపర్లూని అక్కడక్కడా అప్లికేషన్లు ఉద్యోగంకి పెట్ట మనేది.

వయసు యీ సివిలు ఉద్యోగానికి చాలదు కానీ మిలటరీ ఉద్యోగమైతే మనుషులు అవసరం. వయసుతో పనిలేదు. ఎప్పుడూ పూరు కదలని వాళ్ళే కొందరు గతిలేక మిలటరీకి వెళ్ళిపోయారు. మిలటరీకి వెళ్ళిపోవడమంటే చచ్చిపోవడానికి వెళ్ళిపోవడమే అన్న నమ్మకం యీ పల్లెటూర్లో అందరికీ వుంది. కొత్తగా పట్నంలో రేషన్షిగు పెట్టారని దరఖాస్తు పంపితే పిలుపే రాలేదు. స్వంతగా వెళ్ళితో, వేసుకుంటారేమోనని కుమారస్వామి అంటే 'అది డెంవరరీ. ఎప్పుడెత్తేస్తారో? వెళ్ళినా ఆ జీతంలో నెలకు అరవై రూపాయలు మిగిల్చి యెలా పంపగలను?' అన్నాడు.

'పంపాలనుకుంటే అలాంటి అరవైలెన్నయినా పంపగలవు'

'ఎలాగా?'

'ఆ డిపార్టుమెంటులో బాగా లంచాలు దొరుకుతాయి"

"పుచ్చుకోవాలని వుందా? "

'పుచ్చుకోకపోతే నిన్ను అందులో ఆరురోజులు కాదు కద ఆరు వారాలుందరు '

'అయితే నా కొద్దు "

"అలా మడిగట్టుకుంటే మీ తాతయ్య చివరకు యెంత హీనంగా పోయాడో...."

"మా తాతయ్య అంత హీనంగా పోయాడా? "

'కాదా! దబ్బేవుంటే పట్నం తీసుకవెళితే.....ఆ జబ్బుకు యింజనీర్లున్నాయ్. ఈ నాటు వైద్యంలో ఆ జబ్బుకు నల్లమందు నిద్రకు తప్పించి యింకో మందులేదు"

దబ్బు వుండగా జ్యోతిని యెందుకు బతికించుకోలేక పోయారో గుర్తుకు రాగానే రాజు వాదించకలూ పూరుకున్నాడు. ఈ వాద నలు విన్న సౌదామిని అత్తయ్య చాటుగా.

"రాజూ! నీకున్న విద్య దబ్బురాని విద్యకాదు. నివ్వు గడించిన దబ్బు పాపిష్టి దబ్బుని యెవరైనా అంటే ఆ పాపం దబ్బుది కాదు. —'నీది గడించిన దబ్బును ఖర్చుపెట్టని వాళ్ళే హీనంగా చస్తారు. మీ తాతయ్యకేం బాగా ఖర్చు పెట్టేసాడు "

తాతయ్యగురించి యిద్దరు రెండు విధాలుగా చెప్పారు. ఏది సబబో యేది బేనబబో తను నిరారించుకోవాలి.

యీ చదువు తరగని చదువు. జీవితం అంతా నేర్చుకునే వుంటాడేమో మనిషి. పెంచలయ్య అన్న మాటలు యిప్పుడు తల్చుకుంటే వంట వద్దన్నాయ్.

"బాధించేవాళ్ళకన్నా బాధపడే వాళ్ళు గొప్పవాళ్ళు. వాళ్ళ వక్షం చేరాలి" అనుకున్నాడు. అనుకోవడం సులువే. ఆచరించడం కష్టం. గడించాలనుకోవడం సులువే, గడించడం కష్టం.

స్కూలువదిలినా రాజు చదువు లోకం తీరు చూస్తుంటే సాగి

పోతూనే వుంది, ఇది శరీరంలోని నరాలూ ఆది అంత్యం తెలుసు కోలేనిది. అందుకే కామోను యీ విద్యాధనాన్ని యెవరూ దొంగి లించలేరని అన్నారు.

వద్దనిమిదేళ్ళు నిందాయ్. అప్పికేషన్లు పేపరు టూస్ పెట్టూనే వున్నాడు. సోదామిని అత్రయ్య యిస్తున్న కొవ్వలి, జంపన పుస్తకాలు చదివి "యీ మూత్రం నేను రాయ లేనా? " అనిపించి యేదో రాయాలన్న తపన పుట్టింది. యీ తపన పుట్టడానికి కారణం చదవడానికి యింతే పుస్తకాలు ఆ పల్లెటూర్లో లేవు. పూరకే గోళ్ళు గిల్లుకొని కూర్చోవటం యిష్టం లేదు. ఎవరితో చెప్పకండా ఒక రోజు రాతకు కూర్చున్నాడు, కథ పాతదే. ఇది వరకు వినోదినికి వంపిన కదే. ఆ రోజులో ఆరోచనకంటే యీరోజు ఆరోచనలు మూడేళ్ళు యెదిగాయి కదా : ఇది వరకు తెలుగుకన్నా యిప్పటి తెలుగులో జిగిబిగి వచ్చింది. కష్టమైన బావాన్ని సులువుగా కొవ్వలి, జంపన చెప్ప గలగటం వలన అవి చదివించ గలుగుతున్నాయని ఆ వరవడిలోనే యిది వరకు రాసిన కథానాయకుడికి మరికొన్ని విశేషణాలు చేర్చాడు. పేదవాడైనా గజ యీతగాడు. పెద్ద యింటి అమ్మాయి గాలికి వచ్చి తన్నయమై నీటిలోనికి వెళితే దొంగ కెరటం లాక్కుపోతే యీ గజయీతగాడు రక్షిస్తాడు. జ్యోతిని పెద్దయింటి అమ్మ యిని చేసి ఆమె చూపులను శరీర పొందికను వర్ణించి ఒక జగ న్మోహినిని చేసేస్తాడు. అన్యోనత యేర్పడగానే అంతస్తులు చూడ కుండా వుండటానికి ప్రేమకు గుడ్డిని ఆపాదించాడు. కారు షికార్లు లేకపోతే డ్యూయెట్టుపాడే అవకాశం వుండదుకదా! యీ కారెలా వచ్చిందని యీ పేదవాడి మనసు ఆలోచించడం సహజం కదా! ఏడు దోచాడు. బిర్టిష్ వాడికి అడుగులకు మడుగులొలే వాడి కూతురీమె. పొచ్చు కుదరదనుకుంటే తనను వదలదే. అల నాడు శ్రీరామచంద్రునితో అడవికి వెళ్లిన సీత మనస్తత్వాన్నే యింగ్లీషు చదువుకున్నా యీ అమ్మాయి చూపిస్తుంది. విద్యయే బాషలో చదువుకున్నా వినయం పగ్గిసాదిస్తుంది కదా. అందులో అడవాళ్ళకు వినయం అత్యవసరం. అది లేక పోతే బరకలేరు. యీ వినయంతో తన వెంట వచ్చి తన యింట్లో గంజి తాగ దానికి కూడా వెనుకాడదీ నాయక. దానితో కోటలోనే పాగా వేసా నను కుంటాడు మన హీరో! కాంగ్రెస్ జెండాతో పూరేగుతూ పగ్గిలను తన వెంట తీసుకవచ్చి తన ప్రియురాలి తడ్రినే నవాలు చేస్తాడు. దేశ స్వాతంత్రం గురించి దీర్ఘపన్యాసం యిస్తాడు. తండ్రిని కాదని నాయక యీ స్వాతంత్ర సమరంలో దూకుతుంది. అప్పుడు చూడండి త మాషా? లేక లేక వుట్టిన ఒకే ఒక కూతుర్ని వదులుకోగలదా? అప్పుడు కూతురుకన్నా ముఖ్యమైన దేశం కళ్ళకు కట్టుంది. ఇన్నాళ్ళూ గుడ్డిగా బిగికి అడ్రించిన వాడు తళ్ళు తెరుస్తాడు. పేదలపాట్లు కనిపిస్తాయ్, కానీ అంతస్తు దిగి రాలేదు. కుటుంబ గర్వం వదలేదు. ఇది రాజకీయం కాదు. ఒక ప్రేమాయణం అని యిట్టే వసి గట్టగానే కూతుర్ని యిల్లు దాట నివ్వడు. ప్రేమికుడ్ని నాయకుడ్ని చేసే ఘనత ప్రేయసి రంధ్రకి దక్కింది, పోలీసులు అతన్ని అరెస్టు చేస్తారు. జైలుకు "మహాత్మా

గాంధీకి జై "—అని వెళ్ళూనే అతని స్టేటస్సు మారిపోతుంది. ఇతను స్వతంత్ర భారతంలో మంత్రిఅయి తీరుతాడు. అలా అవు తాడు చివర్లో. ఇంతెంత కాలం కూతుర్ని బంధిస్తాడండీ? కోరి కూతుర్ని యిస్తాననకపోతే తనకున్న స్టేటస్సు యేదీ? ఇటు దటు అటు దిటు బళ్ళు ఓడలు, ఓడలు బళ్ళు అంటారే అలాగై పోతుంది.

యీ నవల వీధిలో చదివి వినిపించాడు రాజు. " ఇందులో బక్తిముక్తి లేదని" కరణం భార్య కొట్టిపారేస్తే సోదామిని అత్రయ్య వెంటనే యేమీ అనక "బాగుంది పెయిర్ చెయ్యి" అని తరువాత పీలిచి చెప్పింది. పెయిర్ చేకాక చూపించాడు. అవిడే అట్టువేసి కుట్టింది- రిప్లయికార్డు తెప్పించి రాజమండ్రి ఒకబుక్ డిపోకి పుత్రరం రాపించింది. ఒక బుక్ డిపో వాళ్ళే కొవ్వలి, జంపన నవలలు వేస్తున్నారే యిది చదివితే తప్పక వేస్తారని ఆమె దీమా. ఆమె చాలా నవలలు చదివింది కదా. ఆమె బాగుంది అంటే వాళ్ళు తప్పక వేసుకుంటారని రోజూ మైలు దూరంలోనున్న పొరుగుూరు బ్రాంచి పోస్టు ఆఫీసుకు వెళ్ళేవాడు. పోస్టుమాను వారానికి మూడు సార్లే యీపూరు వస్తాడు. ఒకసారి బద్దకించి రాకపోవటం కూడా జరుగుతుంటుంది.

ఇలా పుత్రరం చేరగానే వినోదినిలా కాకుండా వెంటనే జవా బిచ్చారు. యీ బుక్ డిపోవాళ్ళు.

" అర్యా: తమరు నవల రాసినందుకు సంతోషం. కానీ మీలాంటి కొత్త రచయితలకు మార్కెట్టు లేదు. కాదన్నామని అన్యధా భావించకండి."

యీ ఉత్తరం చదివాక రాజులో పెళ్ళబికిన పుత్సాహం పూర్తిగా చచ్చిపోయింది. ఎవరో అనుమానించినట్లు ముఖం చిన్నది చేసుకుంటే సోదామిని అత్రయ్య —

'అదేంటి రాజూ అంతలోనే మనసు చిన్నబుచ్చుకుంటున్నావ్? ఎన్ని అవమానాలు తినకండా రచయితవు కాగలవు చెప్పు " అన్నాక తనలో కాస్త పుత్సాహం రప్పించడానికి కామోను.

' వాడి బొంద. వాడు చదివితే యిందులో వన తెలియడానికి,

ప్రేమానురాగాల లబ్ధం

వేసవి నిశీధిలో
అరుణయట ఆకాశంలో
తారకలు కురిపిస్తున్న
చల్లని చిలు వెలుతుళ్ళు
మనక చీకటిలో
మూలల్లో మణిగిన కిరురాళ్ళు
మంత్రాలు వల్లిస్తున్నట్లు
చేస్తున్న చప్పుళ్ళు
చెట్ల గుబుర్లలోని పతులు
నిశ్శబ్ద స్తబ్ధతను
చైతన్యవంతం
చేస్తున్న రెపరెపలు
అపరిచిత పాండుణ్ణి చూచి
ప్రక్కవీధిలో
ప్రకోపించి మొరుగుతున్న
కునకం ఉడ్డేగ పరంపరలు

అవి, నిద్రిస్తున్న ప్రకృతి
అలవోకగా
అంతర్వైతన్యం సంతరించు
కొంటున్న శబ్దాలు
నా మనసు
నిద్రపోతున్నా
మనస్సు వింటున్నదా
లయబద్ధమైన శబ్దాలు
ఎవరో దిగివచ్చిన
అనుభూతి:
-కంటిక గుప్పించని
నల్లరాతి మెట్లు
చిన్నగా దామరం
వీపగా లేచిన గాలితరగంకు.
మెల్లగా అతులు
కదుల్చుతున్న చెట్లు

మృత్యు గహ్వరంనుంచి
ఎదైట్లో తప్పించుకొన్నట్లు
పక్కింట్లో
మాతృమూర్తి మూలు
మనసున ప్రసన్నత
కాల్కోపగా
అక్కడ హృదయ సురభికాలతో
స్నానమాడించిన వెల్లు
ఎక్కడో దూరంగా
ఒక్క వాహనం
దూసుకుపోయిన చైనంతో
వేగవంతమైన శబ్దం
వినూత్న సుకుమార సృష్టి
శిశువురూపాన
సాక్షాత్కరించడం
ప్రేమానురాగాల లబ్ధం.

శ్రీ తాజుద్దీన్ బాబా

ఆ కొవ్వలి ఒకప్పుడు నీలా కొత్తగా రాసిన రచయితేనా? వాడు ఆకాశం నించి పూడి పడ్డాడాయేమిటి? వాడెప్పుడూ మునలిమొగుడు వయసులోనున్న పెళ్ళం గురించే రాస్తాడు. నివ్వయితే యిందులో యువతరం ప్రేమ నన్నివేషాలూ, రాజకీయాలూ, దేశభక్తి అన్నీ పెట్టావు. కదానాయకికి యెంతఅద్భుతంగా చూసినట్లు వర్ణించావో? రేపు చిత్రిగుప్తకి వంపిద్దాంలే—”

అంటూ నవలని పేక్ చెయ్యటం నించి టు అండ్ ప్రమ్ యెడ్రసు వరకూ రాసి తనే రిజిష్టరు పోస్టులో పంపడానికి డబ్బు లిచ్చి పోస్టాఫీసుకు పంపించింది, తిరిగొస్తుంటే బొక్కిలేరి నైకిలు పంచరై పోయింది.

‘అత్తయ్యా! తిరిగొస్తుంటే నైకిలు పంచరయిపోయింది. నవల తిరిగి వచ్చేస్తుంది. నివ్వెలాను తిరిప్పి పంపటానికి స్థాంపులు పెట్టిండావుగా”

“చదువుకున్న వాడివేనయ్యా నీపూ? ” అని సూటిగా అడిగితే.

‘ఏం అత్తయ్యా అలా అంటున్నావ్? ’

‘మరికాకపోతే యీ మూడనమ్మకాలేమిటయ్యా?”

‘ఇంగ్లీషు వాళ్ళకికూడా యివి వున్నాయటగా అత్తయ్యా?”

“వాటిని నమ్ముకుంటే నివ్వేం రాయగలవు? ఆ మూడనమ్మకాలనే కొలుస్తావ్. యీ నైకిలుదెద్ద పేరించుకునే దీనిమీద రోజూ వెళ్ళి చదివి ప్యానయ్యావు కదయ్యా? ఇది మంచి.....

‘అది నిజమే! అత్తయ్యా యెవరికిలేని శ్రద్ధ నీకు....”

“నేను రాయలేను. రాసే నీలాంటివాడికైనా కాస్త వుత్సాహం పరచవద్దా?”

“రచయితలంటే నీకు అంత గౌరవమా అత్తయ్యా?” ‘నాకే కూతురువుంటే ముందు రచయితవైన నీకే కట్టుకోమని బలిమాలుండును అబ్బడా” అంది.

సౌదామని అత్తయ్య నవ్వకుండా యీ మాటలంది. రచయితలంటే అమెకు నిజంగా అంత గౌరవం. తను యెప్పుడో వుద్యోగి కన్నా రచయితగానే చెలామణి అయితే యిలాంటి మంచివాళ్ళ అభిమానం చూరగొంటా ననుకున్నాడు.

(ఇంకా వుంది)

వలివేరులోని త్రైపురుష దేవాలయము-ఒక పరిశీలన

వందారాసుములు, ముఖ్యమైన మరికొన్ని శైవాలయములు తప్ప కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతములోని తూర్పు దాకుక్కుల, దాకుక్కుకోల కాలములో నిర్మించబడిన దేవాలయములను, వానిలోని శిల్పములనున్నదిని అధ్యయనము చేయుటకు తగినంత ప్రయత్నములు అంతగా జరుగలేదు. ముఖ్యముగా నిందులకు ఆయా గ్రామములలోని దేవాలయములు శిథిలమగుట, లేదా వానిలో కాలానుగుణముగా చేయబడిన వివిధ మార్పులు, పునర్నిర్మాణములు కారణములు కావచ్చును. ఇంతవరకు చరిత్రకారులు కోస్తాంధ్ర తీరప్రాంతములో “త్రికూట” వద్దతిలో నిర్మించబడిన దేవాలయములగుట్టి ఎట్టి పరిశీలనలు జరుపలేదు.

హిందూమత సంప్రదాయము ననుసరించి చూచినచో, జగత్తులో ‘సృష్టి’, ‘పరిపాలన’, ‘సంహారము’ అను మూడు ముఖ్యాంశములు బ్రహ్మ, విష్ణు, శివుల వలన నిర్వర్తించబడినట్లు కన్పడుచున్నది. బహుళ, అట్టి ముఖ్యమైన వసులను నిర్వర్తించు ఈ ముఖ్యుల దేవుళ్ళ సుందుటకు కాబోలు, దేవాలయములను నిర్మించుటలో “త్రికూట” వద్దతి ప్రవేశ పెట్టబడినది. దాగుగా నదివృద్ధిచెందిన ‘త్రికూట’ నిర్మాణములో — చతురస్రాకారములో నుండు ముఖమండపము, ముందుపైపు స్తంభములతోకూడిన ఒక మండపము ముఖమండపమునకు మూడుపైపుల మూడు గర్భగృహములు నిర్మించబడును. వీటి ప్రవేశద్వారము లన్నియు ముఖమండపమునుండి మాత్రమే కలవు. బయటప్రక్క ఈ మూడు గదులపైన ఎత్తైన శిఖరములు నిర్మించబడివి. ఈ మూడు శిఖరములుండుటవలన కాబోలు, ఈ వద్దతిలో కట్టబడిన దేవాలయములకు “త్రికూటాచలము” అని పేరు వచ్చినది. ఈ శైలిలో నిర్మింపబడిన ‘త్రికూట’ దేవాలయములను, త్రైపురుష - త్రికూట ఆరాధనల గురించి అధ్యయనముచేసిన చరిత్రకారులందరు ముఖ్యముగా వారి పరిశోధనలను ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని తెలంగాణా జిల్లాలకు, మరియు కర్నాటకలోని దిక్షాపూరు ప్రాంతములకు పరిమితము చేసినారు.¹ తెనాలి తాలూకాలోని వలివేరు గ్రామమునందలి త్రైపురుషాలయ నిర్మాణశైలిని పరిగణనలోకి తీసికొని, దేవాలయ కుడ్యభాగములలోని గూళ్ళలో నుంచబడిన ప్రతిమల లక్షణముల ఆధారముగా, తూర్పు దాకుక్కుల కాలములో నాటి ప్రజల మతాధిప్తాయములు దేవాలయ నిర్మాణములలో ఎట్లు ప్రతిబింబించినవో అధ్యయనము చేయుట ప్రస్తుతమి వ్యాసములోని ముఖ్యోద్దేశము.

తెనాలికి సుమారు కి.మీ.దూరములో వలివేరు గ్రామమున్నది. అందలి శైవాలయము పునర్నిర్మించబడి, సున్నము వేయబడివున్నను, అచ్చటి స్తంభములపైగల నాలుగు శిలాశాసనముల² వలన నీ దేవాలయము పురాతనమైనదిగా తోచుచున్నది. ఆలయ ప్రాంగణములో నుంచబడిన ఈ శిలాశాసనముల వలన వలివేరు గ్రామము పూర్వము వెలనాడు - అరువేల విభాగములోని అగ్రహార గ్రామముగాను, అందలి దేవాలయము త్రైపురుష దేవాలయము మరియు స్వయం భూదేవాలయముగాను ప్రస్తావించబడినది.

తూర్పునకు అభిముఖముగాను, చతురస్రాకారములోనున్న మూడు గర్భగృహములతో నీ దేవాలయము ఉపసీరము లేకుండ నిర్మించబడినది. అభిష్టానముపైనున్న³ దేవాలయ కుడ్య భాగములలో మూడు కోష్ఠములున్నవి. ఈ దేవకోష్ఠములు తూర్పు దాకుక్కుల కాలమునాటి దేవాలయముల వలన హంస తోరణము లేక మకరతోరణముతో గాని అలంకరింప బడలేదు. పై భాగమున ఎటువంటి అలంకరణలు లేకుండగనే ఈ దేవకోష్ఠములు మహాపాసురమర్దని, వీరభద్రుడు, హరిహర పితామహుని ప్రతిమలతో నున్నవి. ఈ దేవాలయము లోని మూడు గర్భగృహములపైనున్న శిఖరములు పునర్నిర్మించబడుట వలన,

దాని ఆధారముగా ఎటువంటి నిర్ణయములు చేయుటకు వీలుగాకున్నది. మధ్య నున్న గర్భగృహము చతురస్రాకారములో నుండి మధ్యన శివలింగముతో నున్నది. దానికి ముందుగానున్న అంతరాళము గర్భగృహమును స్తంభములతోనున్న ముఖమండపముతో కలుపుచున్నది. దీనికి ఎడమవైపు దక్షిణాభిముఖముగా చతురస్రాకారమున వున్న మరియొక గర్భగృహమున్నది. అందు, ప్రస్తుతము పార్వతీదేవి విగ్రహమున్నది. దీనిని ముఖమండపముతో కలుపుచు నొక అంతరాళమున్నది. అంతరాళములో నిలుచున్న వరాహ ప్రతిమ, లలితాంబ విగ్రహములు కలవు. అంతరాళము లేకుండ తూర్పు వైపునకు అభిముఖముగా చతురస్రాకారమున వున్న గర్భగృహములో పది చేతులున్న వీరభద్రుని విగ్రహము కలదు. సమభంగములో నిలుచుండిన వీరభద్రుని కుడచేతులలో వరకు, బాణము, సర్పము పాళములున్నవి. ఎడమ వైపు చేతులలో త్రికూటము, దామరము, కత్తి, ధనుస్సు వుండి క్రిందివైపు చేయి పొడవైన కత్తిపై మోవబడినది. ఉదరబంధము, పొడవైన యజ్ఞోపవీతము, ముండమాలలలో నలంకరించబడినది. అతడు ధరించిన పృత్ర కుండలములు భుజములను తాకుచున్నవి. జటామకుటము చుట్టును అగ్ని జ్వాలలు చెక్కబడినవి. కుడిప్రక్క క్రింది భాగమున మేకతలతో, రెండు చేతులు జోడించి, అంజలిముద్రలోనున్న, నిల్చున్న దక్షుని విగ్రహమున్నది. తక్కిన రెండు గర్భగృహములవలె కాకుండ, నిది ముఖమండపముతో కలుపబడలేదు.

రూపమండనములో దత్తాత్రేయుని వర్ణించునపుడు, హిందూమతములో ముఖ్యులైన ముగ్గురి దేవుళ్ళు అవతారముగా “హరిహర పితామహ” అను పేరుతో వర్ణించబడినది.³ క్రీ.శ. 7వ శతాబ్ది నుండి దక్షిణ భారతదేశములో బ్రహ్మ, విష్ణు, శివుని కలయికతో సుదృఢించిన హరిహర పితామహుని అర్చించుట కలదు. ఈ ముఖ్యుల అంశలతో నొప్పు ఈ మూర్తి ప్రతిమలు బాదామి, అట్మీర్ లోని గాజుపుటానా మ్యూజియంలోను, హళేబిడు దేవాలయము లోను పున్నట్లుగా టి.ఎ. గోపినాథరావుగారు వర్ణించిరి.⁴ మద్రాస్ ప్రదేశము లోని శాసనములను⁵ పరిశీలించినచో, కొన్ని శైవాలయములలోని లింగములు, శైవ ప్రతిమలు త్రికోటిశ్వరదేవర అను పేరుతో ప్రతిష్ఠించబడినట్లు కలదు. “త్రికోటిశ్వర” అనునది, బహుళ, “త్రికూటిశ్వర” (“త్రికూటము” నకు అధిపతి) అను పదమునకు మారుగా వ్యవహారములోనికి వచ్చిన పదమై యుండవచ్చును.

దేవాలయమునకు పడమరవైపున్న దేవకోష్ఠములోని హరిహర పితామహుని విగ్రహము ఎంతో అనక్తికరమైనది. [చిత్రము : 1]. అరు చేతులతో, కూర్చుండినట్లున్న ఈ ప్రతిమ యవ్వనములోనున్న ఒక యోగిని తలపించుచున్నది. ఎడమకాలు సుడవబడి, ఎత్తివున్న కుడి ముంగాలు ఒక యోగపట్టముతో నడుమునకు బిగించబడి సోపానాయమను ఒక యోగాసనమును పోలివున్నది.⁶ అతని కుడి చేతులలో పొడవైన దండముగల ఒక త్రికూటము, చక్రము, క్రిందిచేతిలో నొక అక్షమాలవున్నది. అక్షమాలను బొటన వ్రేలు, చూపుడు వ్రేలితో పట్టుకొని, తక్కిన వ్రేళ్ళు నిటారుగా ఎదుటివైపునకు తెడవబడివుండి చిన్నుద్రలో నున్నట్లుగా నున్నది. ఎడమ చేతులలో శృంగము ధనురువుండి క్రిందిచేయి తొడపైనున్న నీటిపాత్రను పట్టుకొనినట్లుగా కలదు. పొడవైన యజ్ఞోపవీతము, ఉదరబంధము లున్నవి. తలవెండ్రుకలు పైకి లేచినట్లుగా జటాభార వద్దతిలో మలచబడినవి. చెవులకు కుండలములు, చేతులకు గైరీవేయకములు, సర్పముల తేయారములు అలంకరించబడినవి.

హరిహరపితామహుడు, వలివేరు.

ఆరని విశాలమైన పాలభాగము, తీర్చిదిద్దినట్లున్న కనుబొమ్మలు, వెడల్పైన బుగ్గలు ధ్యానముద్రలోనున్న యోగిని గుర్తుకు తెచ్చుచున్నది. ఆరనికి క్రింది భాగమున నపుర మొహములతో నున్న ఇద్దరు స్త్రీ మూర్తులు చెక్కబడినారు. బహుశ, వీరు శివుని, విష్ణుమూర్తుల భార్యలు కాబోలు. ఈ విగ్రహముయొక్క ప్రతిమా లక్షణములన్నియు రూపమండనముతో వర్ణించబడిన హరిహర పితామహుని వర్ణనలకు చక్కగా సరిపోవుచున్నవి.

“ఏకపీత నమారూఢ మేక దేహ నివాసినమ్।

షట్పుజం చ చతుర్వక్త్రం నర్వలక్షణ సంయుతమ్॥

అక్షమాణం త్రిశూలం చ గదాం కుర్యాశ్చ దక్షిణే।

కమణ్ణలుం చ ఖడ్గం చ చక్రం వామభుజే తథా॥”

ఆజ్ఞీర్, హతేబీడులలోని హరిహరపితామహుని విగ్రహములు ఒకే ప్రతిమతోకాక, బ్రహ్మ, విష్ణు, శివులు వేర్వేరు ప్రతిమలుగా ప్రక్కప్రక్కన కూర్చుండినట్లు గాని, లేక నిల్చుండినట్లుగా గాని చెక్కబడినవి.⁷ కాని, బాదామి, ఆజ్ఞీర్లలో లభ్యమైన ప్రతిమలు అట్లుగాక, ఒకే విగ్రహముగా వద్దాననములో కూర్చుండిన యోగివలెగాని, లేక నిల్చుండినట్లు గాని నాలుగు చేతులతో వట్టుకొనివున్న శైవ, వైష్ణవ గుర్తులవలన త్రిమూర్తుల ఆంశాలతో నున్న ఒకే దేవునిగా గుర్తించబడినవి.⁸ వీనిలో బాదామి నందలి హరిహర పితామహుని విగ్రహము తరువాతి చాళుక్యుల కాలము నాటిది. ఒకే విగ్రహములో, త్రిమూర్తుల ఆంశలు ప్రతిబింబించినట్లుగా చెక్కబడిన వలివేరులోని హరిహర పితామహుని విగ్రహము తూర్పు చాళుక్యుల కాలము నాటిది.

తూర్పువైపు దేవకోష్ఠములలోనున్న మహిషాసురమర్దని విగ్రహము, సాధారణముగా చాళుక్యుల కాలములో చెక్కబడిన తక్కిన ఈ మూర్తి

విగ్రహములవలె ఎనిమిది చేతులతో, కుడికాలు కొద్దిగా వంచి ఒక సింహము పైనున్న, ఎడమకాలు మహిషుడి పైనుంచబడినది. బద్గము, శంఖము, చక్రము, బాణము, అంకుశము, దనస్సు మున్నగునవి చేతులలో కలవు. ముందు వైపున్న రెండు చేతులతో త్రిశూలమునువట్టి రాక్షసుని వధించినట్లుగా కలదు. చెవులకు కుండలములు, స్తనములపై కుచబిందము, తక్కిన ఇతర అభరణములతో నీ మూర్తి ప్రతిమ అలంకరించబడినది. నాల్గుచేతులతో బాణము, తనస్సు, కత్తి మున్నగునవి వట్టుకొని, నిల్చుండినట్లున్న పీఠబ్రహ్మని విగ్రహము దేవాలయము ఉత్తరమువైపున దేవకోష్ఠములో నున్నది. దీనికి కుడి వైపు క్రింది భాగమున దక్షుని విగ్రహము చెక్కబడియున్నది.

ఈ దేవాలయములోని దానశాసనములు పరిశీలించినచో ఇందలి బ్రహ్మ దేవునికి, శివునికి, విష్ణుమూర్తికి వేర్వేరుగా దీపదానములు చేసినట్లు కలదు. దీని వలన ఆ కాలములో మూడు గర్భగృహములందు బ్రహ్మ, విష్ణు, శివుల ప్రతిమలుండినట్టిగా వూహించుటకు వీలుకలుగుచున్నది. వానిలో నొక శాసనమందు నర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధకాన మహారాజాయొక్క 41వ విజయరాజ్య సంవత్సరమును శకసంవత్సరము 988 (క్రీ.శ. 1048)ను చెప్పబడినది.⁹ శాసనము లోని ఈ విష్ణువర్ధనుని క్రీ.శ. 1019-1020 న రాజ్యమునకు వచ్చిన తూర్పు చాళుక్యురాజైన రాజరాజ నరేంద్రునిగా గుర్తించుటకు వీలగుచున్నది. వలివేరు లోని చిట్టచివరి శాసనము శకసంవత్సరము 1026 (క్రీ.శ. 1104)లో సీయ బడినది.¹⁰ దీనిలో ఈ దేవాలయము తక్కిన అచ్చటి శాసనములవలె కాక స్వయం భూదేవాలయముగా చెప్పబడినది. దీనినిబట్టి, క్రీ.శ. 11వ శతాబ్దిలో నీ దేవాలయము త్రైపురుష దేవాలయముగా వ్యవహరించబడి, ముగ్గురు దేవతా మూర్తులకు సమాన ప్రాముఖ్యము నిచ్చినట్లుగాను, క్రీ.శ. 12వ శతాబ్ది తొలి భాగమున అట్టి అదరణ కొరవడి, శివుని పేరుపై స్వయం భూదేవాలయముగా ప్రాచుర్యము పొందినట్లుగాను తెలియుచున్నది. అంతేగాక, బహుశ, బ్రహ్మ, విష్ణుమూర్తుల స్థానములలో పీఠబ్రహ్మ, పార్వతిదేవిల విగ్రహములు అలయము నందుంచబడి శైవారాధనకే అంకుర ప్రాముఖ్యత నిచ్చినట్లుగా కన్పడుచున్నది.

తెలంగాణములోని త్రికూటాలయములను పరిశీలించినచో రెండు విధిన్న రీతులు మనకు గోచరించును. అవి 1) శివ, విష్ణువు, సూర్యుని విగ్రహములు లుంచబడి దక్షిణాభి ముఖముగ, పున్నరమైన ఉపపీఠముపై నిర్మింపబడిన మూడు గర్భగృహములు గల దేవాలయముల సమదాయము; మరియు 2) మూడు గర్భగృహములలో మూడు శివలింగములుండునట్లు, ఉపపీఠము లేకుండ తూర్పువైపు ఆలయద్వార ముండునట్లుగా నిర్మించబడిన దేవాలయ సమదాయము. కర్నాటక ప్రాంతములో సుమారు క్రీ.శ. 7వ శతాబ్దినుండి త్రికూట పర్వతిన దేవాలయములు నిర్మింపబడి, కాలానుగుత్యముగ తరువాతి శతాబ్దములలోనివి దక్కను ప్రాంతములలో విస్తరించినట్లు కన్పడుచున్నది. క్రీ.శ. 12 మరియు 13వ శతాబ్దిలలో తెలంగాణా ప్రాంతములో నిర్మించబడిన త్రికూటాలయములు కొన్నింటిని చనిపోయిన/జీవించిన కుటుంబసభ్యుల జ్ఞాపకార్థము నిర్మించబడిన దేవాలయములుగా గుర్తించిరి. ఉదాహరణకు కాకతీయుల కాలములో, పిల్లలమర్రిలోని త్రికూటాలయమందలి మూడు శివ లింగములకు, ఆ దేవాలయ నిర్మాతయైన రేచర్ల రెడ్డి వంశమునకు చెందిన నామిరెడ్డి తనపేరు, మరియు తన తల్లిదండ్రుల పేర్లమీదుగా శివలింగములకు నామేశ్వర, కామేశ్వర, కాదేశ్వర అనుపేర్లు పెట్టెను. అదేవిధముగా, కర్ణాటకలో కూడ మరణించిన రాజులజ్ఞాపకార్థం నిర్మించబడిన తొలిదేవాలయమును ఇటీవల పురాతత్వశాస్త్రవేత్తలు పట్టడకల్ సమీపములోని, భద్రనాయకన జలిహోల్ లో గుర్తించిరి. అచ్చటి దేవాలయ శాసనసాధారణముగా శ్రీకె.వి. రమేష్ మరియు శ్రీ ఎమ్.ఎస్. నాగరాజారావుగారు దానిని రెండు చాళుక్య విక్రమాదిత్యుని (క్రీ.శ. 738-744) జ్ఞాపకార్థము నిర్మింపబడిన దేవాలయముగా భావించిరి.¹¹

వలివేరులోని త్రైపురుషాలయమందెచ్చటను సూర్య ప్రతిమ పున్నట్లు గాని, నాటి ప్రజలు సూర్యునికి ఈ దేవాలయములో దానము లిచ్చినట్లుగాని

గామం

కనిపిస్తున్నాయి మురికిపీడులు
దుష్టినా అణగని జాట్టులా.
తలపిస్తున్నాయి మురుగుకాలవలు
ప్రణం నుంచి కారే చీములా.
తిరుగుతున్నాయి ఆవులూ గేదెలూ
తెగిన గాలిపటాలులా
రాకపోకలు సాగిస్తున్నారు మనుషులు
మధ్య మధ్య మజిలీలు చేస్తూ.
మరిగివెట్టు కింద గుర్తు పెడుతున్నా,
కండలు తిరిగిన తరుణ వయస్కుడు
లెక్కలు చెయ్యవలసిన చేతులు
మట్టిలో గోలీలు ఆడుతున్నాయి.
ఎన్నడు చక్కబడుతుందో
నా దేశానికి గుండెలాంటి గామం:

సామాన్యుడు

విద్యాధికుని హుస్నీమలో
వటవృక్షంలా పెరిగి
విదేశ వ్యామోహం నెలకొనగా,
తీరికగా కీర్తిసౌధంలో కూర్చుని
జరిగిన గౌరవాలు నెమరు వేసుకుంటూ
తన లోకంలో రచయిత మునిగిపోగా,
అక్కంటులో అందాలు దిద్దుకున్న నీరిని,
అక్కన చేర్చుకున్న వర్తకుడొకడు
ధనదాహంతో చిందులు వేయగా,
అనుభవించిన వదపులు చాలక
మదుర నృప్నాలు కొత్తవి కంటూ
రాజకీయ నాయకుడు మురిసిపోగా
తలచుకుంటున్నాడు సామాన్యుడు
తన మాతృదేశాన్ని
తన దేశంలో తాను పడుతున్న బాదల్ని.

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ.

చెప్పటకు ఆధారములులేవు. త్రికూట పర్వతిన దేవాలయములు నిర్మించు నంప్రదాయము ఎక్కువగా కర్ణాటకలోను, తెలంగాణా జిల్లాలలోను కన్పించు చున్నది. దీనివలన తీరాంధ్రప్రాంతములో దేవాలయనిర్మాణములు ఈ కైలిలో నెందులకు ఎక్కువగా జరుగలేదన్న ప్రశ్న పుద్బవించుచున్నది. ఈ ప్రాంత ములో, ముఖ్యముగా కోట రాజుల శాసనములలో శివలింగములకు దానకర్త పేరు, ఆతని తండ్రి, తాత లేదా, తల్లి లేక అన్నదమ్ముల పేర్లు కలియు నట్లుగా పేర్లుపెట్టిన నంప్రదాయము కన్పించుచున్నది. అయినను, ఈ విషయ ముపై ఇంకను కొంత పరిశోధన జరుగవలసి యున్నందున, ప్రస్తుతమునకు ఆంధ్రప్రాంతములోని త్రికూటాలయములకు, జ్ఞాపక చిహ్నములుగా నిర్మించ బడిన దేవాలయములకు గల సంబంధమును నిర్దిష్టముగా చెప్పటకు ఏలు గాకున్నది.

హరిహర పితామహుని ప్రతిమ మనకు వలివేరులోని త్రైపురుష దేవాలయమునందు లభ్యమగుటచే క్రీ.శ. 11వ శతాబ్ది కాలమున ఆంధ్రదేశములో శైవ, వైష్ణవ మతములను ప్రజలు నమానముగా ఎట్టి భేదభావములు లేక ఆదరించిన నృప్తమగుచున్నది. అంతేగాక, ఒకే గర్భగృహముగల దేవాలయములు తీర్చలేని కొన్ని మతవరమైన, భావవరమైన వస్తులను నిర్వర్తించుటకు త్రికూటపర్వతని, దేవాలయములు నిర్మించి అందు త్రిమూర్తుల అంశ లన్నియు ప్రతిబింబించు విగ్రహములను ప్రతిష్ఠించినకూడ తెలియుచున్నది.

అధోజ్ఞాపికలు

1. ఫిలిప్ బి. వాగ్నర్— "ది ప్రాబ్లెమ్ ఆఫ్ ది త్రికూట ఇన్ ది ఆర్కియెక్చర్ ఆఫ్ ఎర్లీ మిడివల్ తెలంగాణా క్రీ.శ. 11-13 వ శతాబ్దులు", పేపర్ ప్రశంబెడ్ టు ది సొసైటీ ఫర్ సౌత్ ఇండియన్ స్టడీస్, బొంబే, (1984); తె.జి. కృష్ణన్ - "త్రైపురుష-త్రికూట కల్క్స్ ఇన్ కర్నాటక", క్వార్టర్లీ జర్నల్ ఆఫ్ మిథిక్ సొసైటీ, బెంగళూరు ఎల్ నం: 2

జులై, 1964; సుందర, ఎ.— "త్రైపురుష దేవాలయాన్ ఇన్ ఇన్

క్రిష్టన్స్ అండ్ దిరిలేటెడ్ రెంపుల్స్ ఇన్ దార్వాడ్. బిజాపూర్ రీజియన్ రైర్ ఇంస్టిట్యూషన్స్," ఎపిగ్రఫి అండ్ ఆర్థహిస్టరీ, (ఎడిటెడ్ బై ఎ. ఆషర్), న్యూఢిల్లీ, (1984).

2. సౌ.ఇం.ఇ. వాల్యుం: 10; నం: 6, 8, 9, 61.
3. టి.ఎ. గోపినాథరావు., ఎలిమెంటు ఆఫ్ హిందు ఇకనోగ్రఫి, వాల్యుం పార్టు 1, పే. 255; పార్టు 2, పే. 58-54.
4. పైది, పే. 252-255; ప్లేటు: ఎల్ 22, ఫిగర్సు 1, 2; ఎల్ 21 ఎల్ 24.
5. సౌ.ఇం.ఇ. వాల్యుం: 10; నం: 94, 104, 127.
6. జె. నెనర్మయం, రెవలవ్మెంట్ ఆఫ్ హిందు ఇకనోగ్రఫి., పే. 270-7
7. పైది., ప్లేటు ఎల్ 24, ఎల్ 22, ఫిగరు: 1.
8. పైది., ప్లేటు ఎల్ 23, ఎల్ 22, ఫిగరు: 2.
9. సౌ.ఇం.ఇ. వాల్యుం: 10; నం: 8.
10. పైది, నం: 61.
11. ఎమ్. ఎస్. నాగరాజరావు మరియు కె.వి. రమేష్— "ఎ రాయ్ మెమోరియల్ టు దాకుక్క విక్రమాదిత్య 2" — మదురై రీసెం, రీసెర్చ్ ఇన్ ఇండియన్ హిస్టరీ, (ఎడిటెడ్ బై) ఎమ్.ఎస్. నాగరా రావు, శ్రీ ఎమ్.ఎస్. దేశపాండె పెన్సన్స్క్రిప్ట్, న్యూఢిల్లీ. (198. పే. 175-177.

యంత్రంగా సాగిపోతున్న జీవన సరళిలో ఆరనిరాక ఒక గొప్ప అనుభూతి—

జీవితంలో ఎదురైన తేడు అనుభవం ఆరని జీవితాన్నే మార్చేసింది.

అనుభూతినే ఊపిరిగా పీలుస్తూ దూరమై పోయిన 'ఆనందాన్ని' ఆస్వాదించడానికి, అందుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడతను....

నిరీక్షణలో మాదుర్యాన్ని అనుభవిస్తున్నాడా? :

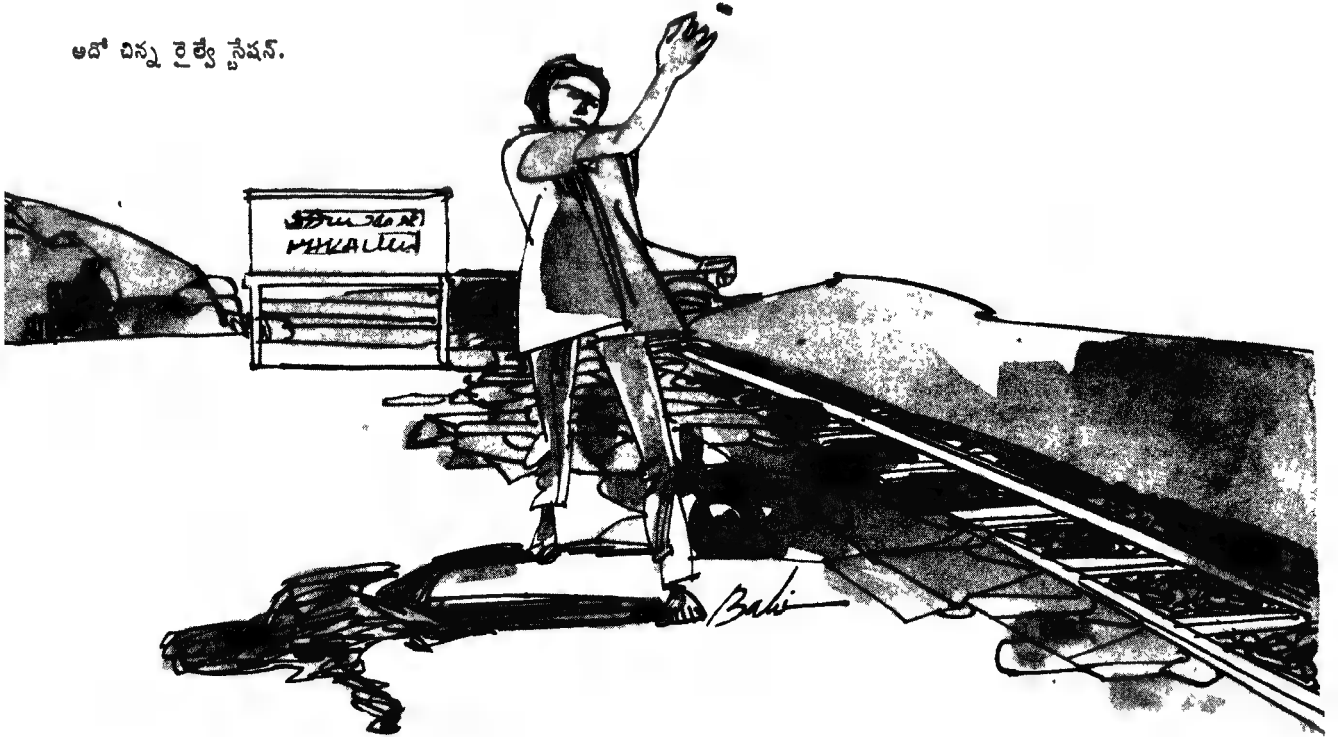
అదో విచిత్రమైన స్థితి—ఆరనిది:

ఆనందం లాంటి విధారం :

విధారం లాంటి ఆనందం :

అదో చిన్న రైల్వే స్టేషన్.

నేనక్కడ ఆసిస్టెంట్ స్టేషన్ మేష్టర్ని.

ఈ ప్రాంతానికి బదిలీ అయి దాదాపు రెండేళ్ళు అయ్యింది. ఇక్కడ కొద్దైన కొత్తలో ఇక్కడి వాతావరణం అలవాటు అవ్వడం కాస్త కష్టమే అయ్యింది.

పట్నంలో వుట్టి పెరగడంవల్ల వల్లెటూరి వాతావరణం కొత్తగా, కొంచెం ఇబ్బందిగా వుంది...వచ్చిన రెండో రోజునే, జలుబు....జ్వరం....

నైద్య సహకారాలు పెద్దగాలేవు. ఏదో అద్భుతం బాగుండి ఓ వారం తరువాత కోలుకున్నాను: తరువాత క్రమేణా వాతావరణానికి అలవాటు పడ్డాను.

వాతావరణంతో 'అవగాహన' ఏర్పడ్డాకా, అక్కడి జనం, వాళ్ళ వేష భాషలు కూడా అర్థమయ్యాయి. అంతా అర్థమయ్యాకా, అంతా ఆనందమే:

అక్కడి వాళ్ళతో నేను కలిశాను. నారోవాళ్ళు కలిశారు. స్టేషన్లో పెద్దగా వసులు వుండవు. ఎక్స్ప్రెస్ బళ్ళు వచ్చినప్పుడు సిగ్నల్స్ చూపెట్టడం....రెండే రెండు 'ఎక్స్ప్రెస్సులు' వస్తాయి రోజుకి.....అవి వుడయం వేళలలో రావడంతో...దాదాపు మధ్యాహ్నమంతా ఖాళీయే:

నిరీక్షణ

ఎవివివియస్.యస్.ప్రసాద్

మళ్ళీ సాయంత్రం ఆరింటికి ఓ ప్యాసింజర్ వస్తుంది. దాంట్లోంచి ఒకరిద్దరు కన్నా దిగరు. వెళ్ళేవాళ్ళు ఒక్కొక్కరి అనలు వుండరు. అదపా దడపా నాలు గైదు గూడ్స్ బళ్ళు వస్తుంటాయి. అందుకే పెద్దగా వస్తూ వుండవు. పున్నా వున్నట్టు అనిపించదు.

ఏదాది కొకసారి ఈ ప్రాంతంలో తిరునాళ్ళు లాంటిది జరుగుతూ వుంటుంది. అప్పుడే కాస్త రద్దీగా వుంటుంది. అందుకే....

ప్రార్థిస్తుండి సాయంత్రం వరకు గడవడం సుదృఢోరు. కానీ వుద్యోగ ధర్మం తప్పదు.

రోజంతా తరించలేని వేడిమిని తరించడంవల్ల సాయంత్రం కోసం, సాయంత్రం చల్లని పిల్లగాలులకోసం ఎదురు చూడడం నా జీవితంలో నిత్యకృత్యమయి పోయింది.

ఇక్కడి సాయంత్రం నిజంగా చాలా అందంగా వుంటుంది.

ఆ అందానికి వన్నెలేస్తూ.

ప్రకృతి సంద్యారాగ సంతకీర్తన

దూరంగా గూళ్ళవైపు సాగిపోతున్న వవుల గుంపులు. ఏవో సందేశాలు

హదావిడిగా మోసుకుపోతూ నీలిమేఘాలు.

పిల్లగారి తెరటాల ప్రస్థారాలు.

నిశ్శబ్ద సౌందర్యం..:

అలాంటి సమయంలో

‘అతను’ వస్తున్నాడు.

అతనిపేరు తెలదు.

దాదాపు ఏదాదినండి వస్తున్నాడు.

మా యిద్దరి మధ్య మాటలేవు.

చూపులతోనే వలకరింత.

అందమైన నిశ్శబ్దం ఇద్దరిమధ్య.

ఎవరికోసమో ఎదురు చూస్తున్నట్లు ప్యానింజర్ వచ్చే వరకు చూస్తాడు.
వచ్చేకా, అది వెళ్ళే వరకు అన్ని బోగీల్లోకిచూస్తూ, అటునుండి ఇటూ, ఇటు
నుండి అటూ తిరుగుతాడు.

రైలు కదిలేవరకు అక్కడె వుండి, కదిలాకా, భారంగా ఓ నిట్టూర్పు
విడిచి, మెల్లగా అడుగులో అడుగువేసుకుంటూ వెళ్ళిపోతాడు..

ఇక్కడికి దగ్గర్లోవున్నవల్లె, దాదాపు చూడుమైళ్ళ దూరం-

రోజూ అంత దూరంనుండి ఎందుకు వస్తున్నట్లు?

పోసి అతని కోసం ఎవరైనా వస్తారా?

వ్వు.....ఎవరూ రారు.

ఒకసారి పోర్టర్ వెంకటయ్య మాటల్లో తెలిసిందేమిటంటే-అతను దగ్గర్లో
వున్న వల్లెటూరిలోని పాతకాల మేష్టారు. దాదాపు ఏదాది అయ్యిందిట ఆహూరు
వచ్చి, మనిషి బక్కవలదగా వుంటాడు, పెద్ద ఎత్తుగా వుండడు, వడలైన
పొంద, లూజ్ వద్ద వేసుకుంటాడు.

నిర్మలంగా వుండే మొహంలో కొద్దిగా జాలి, ఎక్కువగా కరుణ కనిపి
స్తాయి.....కళ్ళలో చూత్రం ఏదో లోతు.....చూపులు ఏదో పోకాట్టుకున్న
“దాన్ని” వెతుకుతున్నట్లు వుంటాయి,

“అమాయకుడిలా వుంటాడు” అని అంటాడు వెంకటయ్య.

ఎందైనా -

వానైనా -

చలైనా -

వచ్చేవాడు. వస్తున్నాడు.

ఇంత శ్రమవడి రావడ మెందుకు?

ప్రశ్నకి ఎంత అలోచించినా జవాబు దొరకడం లేదు.

ఇవాళ -

మధ్యాహ్నంనుండి వాతావరణం అదో మాదిరిగావుంది....మేఘాలు కమ్ము
కున్నాయి.....రివ్వన తాడురు గాలులు వీస్తున్నాయి.... చినుకు ఏ క్షణానైనా
రాకొచ్చు- చరికి తరించలేక స్వెట్టర్ వేసుకున్నాను. యింకా అరగంట వేది
వుంటారి ...ప్యానింజర్కోసం....; గాలి వివరీతంగా వీస్తోంది .....దగ్గర్లోవున్న
వెట్ట “లయ”గా తలలు వూపుతున్నాయి....గాలి గంభీరంగా అరుస్తోంది....
క్షణంలో....

చూస్తుండగానే....

గాలి కెరటాల పురవడిలోంచి చినుకులు వడదం ప్రారంభించాయి....
బంగారు తిగెలా మెరిసే మెరుపు....ఆకాశాన్ని చీలుస్తూ కుండపోతగా....
ధారలు ధారలుగా వర్షం....

“దన....” దూరంగా ఎక్కడో పిడుగు పడింది....

ప్రకృతి వీరత్వంగా తయారయ్యింది....

హోరు మనిగారి....అంతంత చినుకులు... పిడుగు శబ్దం....చినుకులు
తాండవం చేస్తున్నాయి....

గాలి-వానపోటీ వరున్నాయి....

స్టేషన్లో కంటలు పోయింది. ... లాంతరు వెలికి, దీపం వెలిగించడం
గగన మయ్యింది....పోర్టర్ కూడలేదు....పూళ్ళో ఎవరో బంధువులు వచ్చేరని,
చూడడానికి మధ్యాహ్నం వే వెళ్ళాడు -

చీకటి తెరలు అలుము కుంటున్నాయి,

భయ కంపితుడ్ని చేస్తోంది ప్రకృతి:

అరగంట గడిచింది తెలికుందానే....పోస్ మోగింది. ప్యానింజర్
గంట లేటుట....వక్క స్టేషన్నుండి వర్తమానం వచ్చింది.

మరో పావుగంట తరువాత....

చినుకులవేగం తగ్గింది. లాంతరు వెలుతురులో దూరంనుండి ఎవరో
వస్తూ కనిపించారు.. . వెంకటయ్య అనుకున్నాను .... కానీ .... వస్తున్నది
“అతను !”

చూచాచిగా వస్తున్నాడు.....తలమీదో గుడ్డ కప్పకున్నాడు. మనిషి
దాదాపు తడిసిపోయాడు.

“మేష్టారు ...ద్రైన్ వచ్చిందా?” ఆత్రంగా అడిగాడు, మెల్లగా వణుకు
తున్నాడు.

“లేదండి....గంటలేటు....” అన్నాను.

“....ఇలా బయడకి అడుగు వేళానో లేదో ...అలా వాన వర్షం ప్రారంభ
మయ్యింది....చిన్న వానే అనుకున్నా, దాగా తడిపేసింది....” అన్నాడు
దూరంగా చూస్తూ. అదృష్టం బాగుండి కంటెటు వచ్చింది. తువ్వలు వెలికి
యిచ్చాను. కృతజ్ఞతగా కళ్ళలోకి చూశాడు.

“ ద్రైన్ వచ్చేవరకు....ఇక్కడే వుండండి....బాగా కుదుస్తోందివాన....”
అన్నాను. అక్కడే వున్న కుర్చీ అతనివైపు జరుపుతూ, దానిమీద కూర్చోని
వాన లోకి చూస్తున్నాడు.

“ ఏవండీ....రోజూ వస్తున్నాడు....ఎవరేనా బంధువులు వస్తారా ?....
వస్తున్నారా? వ్రళ్ళు ఎలావేయాలో తెలిశేదు. ఎందుకు వస్తున్నాడో తెలుసు
కోవాలనే కుతూహలం ఆ ప్రశ్న వేసింది,

అతను జవాబు చెప్పలేదు.

“.....ఇలా అడుగుతున్నానని ఏమీ అనుకోకండి....దాదాపు మిమల్లు
ఏదాది నుండి గమనిస్తున్నాను....వస్తున్నాడు....వెతుకున్నాడు....” అన్నాను.

క్షణం తరువాత.

“ఎవరూ రారండి....వస్తారేమోనని ఆశ...” అని క్షణం ఆగి.

“ నిరీక్షణలో బాధకన్నా అనందమే ఎక్కువగా వుంది....” అన్నాడు.

అర్థం కానట్లు చూశాను. అతను చెప్పడం కొనసాగించాడు.

“....ఇన్నాళ్ళు మీరు నన్నడగలేదు....కానీ....మీకో విషయం తెలుసా?”
ఏమిటన్నట్లు చూశాను.

“...ఎవరూ మీతో చెల్లామనే ప్రయత్నించాను .... కానీ.... అవకాశం
రాలేదు.” నేను ఆశ్చర్య పోయాను.

“ కష్టమైనా, సుఖమైనా మరొకరితో చెప్పకుంటే, కాస్త ఓదార్పు
కలుగుతుందంటారు.” అని వానలోకి క్షణంచూసి.

“ ఒక్క మనిషి జీవితం ఒక్కరకం....విరాతస్పర్ధ విచిత్రం .. మన
షికి మమతానురాగాల చదురిమని అందిస్తాడు ...రుచినంపూర్ణంగా అస్సాదింబ
కుందానే దూరం చేస్తాడు....క్షణం పనంతం....క్షణం శిశిరం...జీవితం సుఖ
దుఃఖాల సమ్మేళనం....” అని అగి.

“ మీకు విసుగ్గావుందా?” అని తెచ్చిపెట్టుకున్నన్నవ్వు నవ్వాడు. కాగితం
పూవులా వుందా నవ్వు.

“లేదు....లేదు....ఇదో విచిత్రమైన అనుభవం....చెప్పండి....” అన్నాన
అనక్తిగా ముందుకు వంగుతూ....

నా అనక్తినిచూసి, మెల్లగా నిట్టూర్పువిడిచి కొనసాగించాడు.

చినుకుల శబ్దం....“అపవిత్ర” వ్యక్తి మాటలు ....విచిత్రానుభూతి....
చిత్రమైన కుతూహలం....

“ నా జీవితం మొదటినుండి ఒక రకమైన అస్పృశ్యతలకి అనురాగాల!

చేరువుగా వుంది....మా తాతయ్య వాళ్లది ఉమ్మడి కుటుంబం... తాతయ్యకి యిద్దరు కొడుకులు ....ఒకరు వ్యవసాయము... మరొకరు వుద్యోగం...నాన్న గార్కి వుద్యోగం...వుద్యోగరీత్యా అయిన వాళ్ళందరికీ దూరంగా వుండ వలసి వచ్చింది....తాతయ్య చాలాసార్లు నాన్నతో అన్నాడు. " ఎందుకురా నీకా వుద్యోగం....హాయిగా యిక్కడే వుండకా?"అని నాన్నగారికి వ్యవసాయ మంటే యిష్టంలేదు. ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ కనీసం ఏడాదికోసారైనా, తాతయ్య గారింట్లోగడపాలనే వరతుమీద తాతయ్య నాన్నగారు వుద్యోగం చేయడానికై వచ్చుకున్నాడు." అని అగి రెండు క్షణాలు దూరంగా చూస్తుందిపోయాడు.... గాలి హోరు తగ్గుతోంది క్రమేపా...దినములు మెల్లగా చిందులు చేస్తున్నాయి.

'ఆ ఏడాది స్కూలుకి వేసవి సెలవులు యిచ్చారు. బాలయ్య ఏదో పనిమీద మా పూరువస్తే, నాన్నగారు వాళ్ళు బాలయ్యతో తాతయ్య గారింటికి పంపారు నన్ను—"లీవ్ కాంక్షన్" అయ్యాక, అమ్మా, నాన్న, చెల్లివస్తామని చెప్పి...."

మెరుపు మెరిసింది... ఒకసారి కాంతి వెల్లువ....మళ్ళీ మామలే. సిగ్గులే రైదీ డిమ్మగా వెలుగుతోంది ...

"నాన్నగారు వాళ్ళు వస్తామన్న రోజు....నేనూ బాలయ్య స్టేషన్లో ఎదురు చూస్తున్నాము...అప్పటికి అమ్మా వాళ్ళని "వదిలి" వారం రోజులయ్యింది.... నాకు బెంగగావుంది.....అమ్మవస్తే ఆమె ఒదిలో ఒదిగి పోవాలనికోరిక....అదే మొదటిసారి వాళ్ళని విడిచి వుండడం....ఎదురు చూస్తున్నాము. ఎంత సేప టికి ద్రైన్ రాలేదు. కొంతసేపటికి తెలిసింది అమ్మావాళ్ళ ఇంకారారని... వేగంగా వస్తున్న రైలు వట్టాలు తప్పి..." స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి కను

కొలుకుల్లో కన్నీళ్లు.

గొంతులో స్పష్టంగా జీర.

"....ఆరోజు నుండి అదో అలవాటుగా మారిపోయింది. వస్తున్న ఏ రైలుని చూసినా నా వాళ్ళ వస్తున్నారని... 'నా బంగారు కొండ' అనే అమ్మ, "వెదవా! ఏం చేస్తున్నావ్?" అనే నాన్న ' అన్నయ్య .... నన్ను తయ్యవెత్తె అమ్మతో చెప్పి కొట్టింది....బూదాడికి యిప్పించేస్తా అనే చెల్లి పస్తారని ఏదో ఆశ...అనందంలాంటి విచారం ఎదురుచూపు ...

దూరంగా రైలు వస్తున్న కూర వినిపింది. అతను మెల్లగాలేచాడు.

స్టేషన్లోకి వస్తున్న రైలుకేపి అనుగులు వేస్తున్నాడు.

చిన్న చిన్న చినుకులు పడుతున్నాయి....

చినుకుల మాటన : మనక వెలుతురు చాటున

మెల్లగా "వెతుక్కుంటూ" సాగి పోతున్నారతను....

రైలుని చూసిన అతని మొహంలో స్పష్టమైన మాధుర్య అనందమా? విచారమా?

మరో పది నిమిషాల తరువాత.

రైలు కదులొంది....

అతను మెల్లగా సాగుతున్న రైలుతోపాడే నడుస్తున్నాడు ..

బోగీలో ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నాడు....

మాటల్లో నవ్వుతున్నాడు...

నవ్వుతున్నా-

కనుకొలుకుల్లో ఆ కన్నీళ్ళెందుకు?

గెలవండి రూ. 125000 ఎలువ గల బహుమతులు.

14	19	12
13	15	17
18	11	16

ఎంట్రి రుసుము లేదు.

మొదటి బహుమతి: రాజ్ దూత్
మోటారు సైకిల్ లేదా రు. 10000
నగదు

కన్సోలేషన్ బహుమతి: అధునాతన
ఇంపోరైజ్ జపాన్ మోడల్ టూ-ఇన్ వన్
రు. 240/- లకే మా చెయిన్ లింక్ స్క్రీము
ద్వారా పొందవచ్చును 10 నుండి 18
వరకు గల అంకెలు వుపయోగించి

13		
	14	
		15

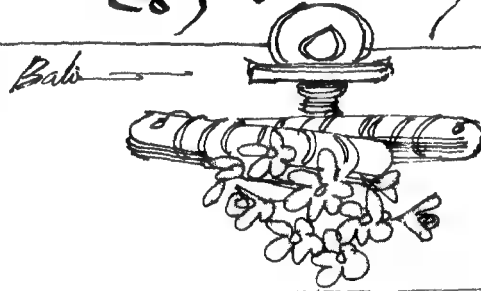
అద్దంగా / నిలువుగా / మూలగా, ఎటు కూడినా మొత్తం 42 వచ్చేటట్లు గళ్ళు నింపండి.

■ క అంకె ఒకసారి మాత్రమే వాడాలి. మీ ఎంట్రిలు 15 రోజులలోగా పంపండి.

GOOD LUCK Co. (WKH)

136, New Layalpur, Delhi-51

సీరియస్ లిక్కనామయోగి కో.శె. ఇల్లొడునకయ్యారెడ్డి

(గత సంచిక తరువాయి)

14. పదత్రయము

వ్యాకోత్యవములు జయప్రదముగఁగొన సాగినవి. అనాటి వఱకు నెల్లరు ముహూనంద పరవశులయి కాలమునుబుచ్చిరి. పృథి సంవత్సరము కన్న నా సంవత్సర మాయుత్సవములు పెద్ద వైభవముతో జరిగినవి.

కాని యానాడే లకో మరము చిన్నపోయినది. విదిలేక చేయుచున్న వేదార్థయనము శ్రవణానందకరముగ లేదు ఎప్పుడు గలకలలాడు రుద్రాంబ మోమునందు మందహాసరేఖకు మారుగ దీవ్యలోచనా నిమగ్నత గోచరించు చున్నది. వీరభద్రుని యుత్సాహ మడుగుచినది. వారెల్లరును దిక్క నార్య విశ్వేశ్వరులున్న స్థలమునకు వచ్చుచుండిరి. ■ భారత వ్యాఖ్యాత తన దేశమునకు మరలి పోవుచున్నాడను విచారమా! కాదు అట్టి సంయోగ వియోగములా పారశాలకుఁ బృథి సంవత్సరము నున్నవేగదా! మఱి దానికి హేతువేమి! అక్కన బయ్యెనల కుట్ర తప్ప వేఱుగాదు. అనాడే తిక్క నార్యుడు పదత్రయమునట్లు రాజాశాసన మునునది.

ఆ పత్రమును తిప్పి యా మంత్రి పుంగవుఁడొక్కసారి చదువుకొని వారావహుని దెనదేటి పాఱఁజూచి విడిచి వుచ్చెను.

■ గంభీరమూర్తి మోమున నొకిందులైనను దైన్యరేఖ యంకురింపలేదు. నయనేండివరములనుండి యొక్క యశ్రుకణమైనను స్రవించలేదు. నిండు హృదయమొకిందులైనను దడబడలేదు. ■ శాసనమును జిరునవ్వుతో విశ్వేశ్వరునకాతఁడందించెను. దేశికులు దానిని జదివెరి.

"ఈ తిక్కనార్యుని చర్యలపై వారి కనుమానము దోచినట్లును, దత్తార్థ రణమున నీతనిఁబదచ్యుతునిఁజేసినట్లును తిరిగి మనవి చేసికొనుటకైనను రా నవకాశము లేనట్లును నందు వ్రాయఁబడి రాజముద్రతో నున్నది. ఇదే యందలి వారి విచారమునకు ముఖ్య కారణము. 'మిత్రమా! నీకేమీయు లోపము లేదు. నా మతముననే యుండుము. మా విద్యార్థులనుద్ధరింపఁ జేయుము. పారశాల నభివృద్ధి పఱచుట యందు భారమును వహింపుము. ఇచ్చట దైవసన్నిధిని భారతాంధ్రీకరణమును గొనసాగింపుము అని విశ్వేశ్వర దేశికులు కోరిరి.

"కవిపుంగవా! మా యోధుగంటికి విచ్చేయుడు. మాకు శివదేవయ్య పృగ్గడ యొక్కటియు మీరొకటియును గాదు. మాచే దర్మపరదముగఁబరి

పాలనము జరిపింపుడు మీకే లోటును రాసీయమ 'ని రుద్రాంబ నమస్కరించినది." మా గురు పుంగవులు మానిరవర్య పురమునకు వచ్చెదర సురేందుని సురగురునట్లు నాచే వీరు చాతుర్య సామ్రాజ్యమును నైరవాన్యముగ నేలింపెదరు. వైదిక మతమును బునర్ధరింపఁజేసెదరు." అని బద్రుడు పలికి క్షణమూరకుండి" లేదా! మీ యాజ్ఞమైనచో క్షణ మాత్రములే నా మనుచున్నది రాజును గానివచ్చి మీ పాదముల మోలనునది ద్రో మయెదుట దుర్గపదునునదిచి నయర్జునునవరెగిరిని బడసెదనని వల్కెను.

ఆ వీరకుమారుని వీరగీతికలకు దుద్రమహృదయగిరి గహ్వరుముతోడ తప్రతిభలులు మోగెను. వారిరువురు నట్టి శక్తి సంపన్నులని తిక్కనార్యుఁడెఱుంగును! తనపై వారికిఁగల గౌరవముగూడ నెఱుంగును. అయిన! నాతఁడందులకీయ్య కొనలేదు.

ఉద్యోగభంగమైనంత మాత్రము నఁ దిరుగుఁబాలు చేయవలసిన ప్రతిదోహితాఁడతడు. అందును దదాజ్ఞా పత్రము తన యేలికయంపెన కాక మఱియే దెనగానిచేతనయినను సృష్టింపఁబడి వచ్చినదో! అంద రచన తీరునకు దానింతకు ముందు చూచిన రాజశాసనముల రచన తీరునకుఁ జేదమున్నది. అది తెచ్చిన వాడిందుక తల్లడపాలు తోడనే తన చేత పత్రముఁబెట్టెట. ఇవన్నియు నాలోచింపగా నిది రాజా కడనుండి వచ్చి శాసనము కాదని యనుమానింపఁదగినట్లున్నది. మఱి రాజముద్ర యొక్క వచ్చినది! ముద్రలంత యజ్ఞాగ్రతగా నితరులకు జిక్కుచే! ఏమైన గంభీర మూర్తి యిందుకయునుఁజలించలేదు.

రుద్రాంబికయును వీరభద్రుడును నాతని దమతమ యా స్థానములకిరమ్మని వట్టుఁబెట్టిరి. ఆ మరముననే యుండుమఱి దేశికుడు కోరెనుగదా కాని యా కవి పుంగవునకెచ్చట నుండుటకును నిష్పములేదు. ఒకని న్రాయించకున్నట్లొక్కటికి భంగమువచ్చునని విచారింప వలసిన వాడుకాఁ శ్రీమంతుడు. భగవంతుఁడిచ్చిన భాగ్యభోగములకుఁగొదవ లేదు. తన దేక్షిందనే యెందఁజెందరో జీవిండుచున్నాడు. పిమ్మట తిక్కనార్య పీఠదులు మరమునుండి నెల్లారుషరమునకు వచ్చిరి. ఇప్పుడు తిక్కనార్యుఁడ రాజాస్థానము వంకఁజూడనైనను లేదు. రాజకీయ వ్యవహారములనాతఁ ధూర్తిగా విడిచిపెట్టెను. అతనిని లౌకిక దృష్టియాధ్యాత్మికముగ మారిన రాజకీయ కార్యములకు వినియోగింప వలసిన కాల మాతఁడు భార పరనమునకు వినియోగించు చుండెను.

నానాటికిని రగుల్కొనుచున్న శైవవైష్ణవ మత కలహములు దేశమున నశాంతిని బెంచుచుండెను. ఈ మత వైషమ్యము వెదికమత వ్యాప్తికిఁజీడపురుగుగ నుండెను. అందుచే నీ రెంటిని నశ్యము చేకూర్చవలెనని యాతఁడు తలపోసెను. హరిహరులొక్కటేగాని భిన్నమూర్తులు గారని యుపదేశింపఁబొడగెను. తన మతమునకును గుణముగ నెల్లారు పట్టణమునఁజెన్నానదీ తీరమునఁ హరిహర నాథస్వామికొక యాలయమునుగూడ నాతఁడు కట్టించుచుండెను.

15. దుక్కోర

తిక్కనార్యుఁడు విశ్వేశ్వర దేశికుని మరమునకు వెళ్ళిననాటి నుండియు నక్కన బయ్యనలు మనుమసిద్ధికి దుర్బోధనలు మొదలుపెట్టుచుండిరి. భారతము దనకుఁగృతినీయనిచోఁదల గొరిగించి మధ్య మాంసములను దినిపించి యూరేగించెదనని మనుమసిద్ధి భూపతి పల్కిన పల్కులు తిక్కనార్యునకు రోషముఁగలిగించెనని యానాటినుండి నెల్లారు రాజ్యము పతనము చేయుటకు వెలనాటి చోళునితో నతఁడు రహస్యాలోచనముఁజేయుచున్నాఁడనియును విశ్వేశ్వర దేశికుని మరమున కను విషతో నమరావతికే వెళ్ళి యుండుననియు వారా రాజు పుంగవునితోఁగొండెములు చెప్ప మొదలిడిరి.

వారికొండెములు మొదట నారాజు విశ్వసించలేదు కాని తిక్కనార్యుఁడు గ్రామాంతరమునుండి వచ్చిన పిమ్మటఁగూడఁదన దర్శనమునకు రాకుండుట యాతని కొకిండుక యనుమానముఁగల్గించెను. ఆరడు వచ్చి యప్పుడే రెండు మూఁడు నెలలైనది. ఒకనాఁడు రాజే న్యయముగ మంత్రిని రమ్మని వర్తమానమంపెను. ఆ వార్తావహునిదిక్కున మంత్రి కడకు వెళ్ళ నీయకుండ దారిలోనే యడ్డి బయ్యన వాని చెవిలోనే యేమియో చెప్పెను. అంత నాతఁడు తిరిగి వచ్చి 'ప్రభూ! మంత్రిగారిని బిలుచుటకు నేను వెళ్ళగా వారు మిమ్మును, నన్నును నెన్నియోదర్యాప లాడిరి. అనాఁడు సభలో భారత కృతినీ యాచించుచున్నందురాహపము లాడిన రాజు ముఖము చూడవలసిన యవసరము లేదని "కనరి వంపిరి" అని విన్నవించెను. ఈ పల్కులు మనుమసిద్ధి భూపాలున కక్కన బయ్యనలమాటపై మఱింత విశ్వాసముఁజేకూర్చినవి.

ఒకనాఁడు మనుమసిద్ధిరాజు కొల్లెత్తిరి యుండఁగఁ గొందఱు వారు లొకనిని బట్టితెచ్చి "రాజేంద్రా! పేఁడు వెలనాటి చోళుని రాజధానియగు దనద పురమునుండి వచ్చెనట. తిక్కన మంత్రియంద్రుని కడకు వెళ్ళనట పీని బెదురుచూపుల వలన వీనిపై మాకునుమానము కల్గి యేలిన వారికడకుఁ గొని వచ్చినాము. తరువాత తమ చిత్త"మని వలికిరి. వానికడనాక మంద నమున్నది. రాజు దానిని తెలిపించి చూచిన నందమూల్యమగు రత్నము లున్నవి. ఆ దూతను శోధింప వలెనని యాతఁడు భటుల నాజ్ఞాపింపఁగా వారాతని యంగీనుండి యొక జాబునుఁదీసి రాజునకిచ్చిరి. అది విప్పి చూడ నందిట్లున్నది.

శ్రీ నెల్లారు పుర వరాస్థానామాత్యా గ్రేనరులును, సుభయకవి మిత్రులును, గవీబ్రహ్మలును, నగు తిక్కనార్యులకు. దాన్య కటకాధీశ్వరుఁడు కులోత్తుంగ రాజేంద్రుఁడు వ్రాయు విషయములు

మంత్రి పుంగవా!

మీరు కోరినట్లు నే నీకాన్కల నంపుచున్నాను. మీరు మీ వాగ్దానమును నిలఁజెట్టు కొందురుగాక! తగిన సూచనల తోడను, గాల నిర్ణయము తోడ మీరు జాబు వ్రాయుదురుగాక.

ఇట్లు,
రాజేంద్రుఁడు.

ఆ దూతను రాజ పురుషులు చెఱసాలలో బంధించిరి. "నమ్మిన వానికి గొంతుక కోతయా! యని రాజొక్కమారు నిట్టూర్చుచున్నాను." నేను చెప్ప

లేదా! రాజేంద్రా! వృద్ధ రాజున్నంత కాలమతఁడు విశ్వాస పాత్రుడే. అది వగ్గి భక్తి యనుటకు వీలులేదు. భయము వలన పుట్టిన కపట వినయ మన వలయును. తండ్రిగారు గతించి మూఁడేడులైనను నిండినచో లేదో! అప్పుడే యిన్ని తంత్రములు ఇన్ని మాయలును పన్నుచున్నాఁడు! తాతల నాటి నుండియు వచ్చుచున్న మంత్రి పదవి వారిది. ఆతనికిఁదెలిసిన దుర్గ పుర రహస్యములు మీకే తెలియవని చెప్పవచ్చును. పై పెచ్చు దండనాఁడుఁడైన ఖడ్గ తిక్కన వాని పెద తండ్రి కుమారుడే గదా, సామంతులు, ఉన్నతోద్యోగులు, దూతలు వారు వీరు అనిసే! మీ సొత్తును దినుచున్న యెల్లరును వాని యాజ్ఞకు లోనుగావలసినదేగదా! మీ యన్నము దినుచున్న యొక యుద్యోగి కింత గౌరవమా! వాని కందలములు, గొడుగులు మొదలగు రాజ చిహ్నములును గూడ నిచ్చితిరే! "మామా! యని పీలుచుడు బండుగులుకన్న హెచ్చుగా గౌరవించితిరే! అల్పునకధిక సత్కారము చేసిననే మగును." అని అక్కన బయ్యనలు విషప్రయోగ మొనరింప మొదలిడిరి. అంత నా భూకాంతుఁడు "ఇప్పుడు కర్తవ్యమేమ"ని ప్రశ్నించెను. వారిసత్త్వ ప్రశ్నించు వద్దతే యింతకుఁబూర్వమెప్పుడును లేదు. ఇప్పుడుగూడ యాలోచనా పూర్వముగా నా ప్రశ్న యాతని నోట ర లేదు. వెంటనేవారు "రాజేంద్రా! యీ సందర్భములో ముఖ్యముగఁజేయ వలసిన పనులు రెండు. మంత్రి తనంతట తానే కొలువునకు వచ్చుట మానుకొనెను. ఐన ఖడ్గ తిక్కన వలన నాతనికినాటి విషయము లానాఁడే తెలియు చుండును. ఆ స్థానము నందలి వారలు వెల్లడి కాకుండఁజేయవలెనన్న మనము ముందు ఖడ్గతిక్కననుగోట లోనికి రానియకుండఁజేయవలయును. అది మొదటి కర్తవ్యమ"నిరి. పిమ్మట వారికిట్లు సంభాషణ జరిగెను.

మనుమ :- ఖడ్గ తిక్కన లేనిదే సైనికులను సమర్థపఠముగ నడపఁగల దండ నాఁడుఁడెవఁడు?

అక్కన :- వందలు గలరు. ఖడ్గతిక్కన యొక్కడే దండనాధ పదవి కర్లుడును గవి తిక్కన యొక్కడే మంత్రి పదవి కర్లుఁడును గారు. వీరిరువురును తదితరుల సామర్థ్యమును మీరు గుర్తింప కుండఁగప్పి పుచ్చుచున్నారు. మీరు గుర్తించినచోఁదను పద పులకు ముప్పు పచ్చునేమో యను భయమున వీరు వారివెన్నఁ ఁడును దమ దర్శనమున కైనను రానియలేదు.

మనుమ :- వారిని మించిన శక్తివరులుగూడ నున్నారా?

అక్కన :- ప్రభూ! మీకేదీతా యనుమానము! వారి మందర నీ తిక్కయ్య లేపాడి! యుద్ధములందు సైనికుల నడుపుటకు బ్రహ్మజులకు రైర్యముండదు. పై పెచ్చు కనికరము హెచ్చుగ నుండును. ఇట్టి వారిని నమ్మి యుద్ధము జేసినచో విజయము దుర్లభము తిక్క భూపాలుని కాలమున విజయము చేకూరుట వీరి సామర్థ్యమచేతనని నేను నమ్మును. ఆ భూకాంతుని భుజబల వరాక్రమముల చేతననినేయై యుండును.

మనుమ :- సరే! రెండవ కర్తవ్యము:-

అక్కన :- అది బాలా ముఖ్యమైనది. వెలనాటి చోళునకు దుర్గపుర రహస్యములను మీమంత్రి యందింపక పూర్వమే వారికన్న ముందుగ మనమే సంసిద్ధులమయి వారి నెదిరింప వలయును.

మనుమ :- అది మనకు సులభ సాధ్యమా! వారికున్న చతురంగ బల మెంత! మనకుఁ దెలియదే!

బయ్యన :- రాజపుంగవా! నేనొక్క విషయము జెప్పెదను. అన్యధా భావింపక యాకర్ణింపుడు. మీరు చెప్పినట్లు వారి బలమెంతో యెఱుఁగ కుండ యుద్ధమునకు దిగుట మంచిదికాదు. కాని యక్కన చెప్పినట్లు కాలాతీతము నొనరించి శత్రువులను

మృతి మూలమున దుర్గపు రహస్యముల నెఱిగి పునఃప్రేరేపకు సూత్రముండుట శ్రేయోదాయకము గాదు. వారి కెంత ఎలమిప్పునేమి? ఆచమరచినప్పుడు ప్రేరేపించి వారేమి చేయగలరు?

మమ - నమర్దులగు గూఢచారులను బంపి కొంత వజ్రమును మనము వారి పట్టును బెదింపలేమా?

వియ్యన :- ఆ యుద్ధేశమే తమకున్ననాడు మనమే గూఢ వేషములతో నవటి కేగిట మంచిది. ఈ స్థితిలో నితరులను నమ్మవలసిన పని

లేదు. ఏ దాడులైనను దిక్కున మంత్రికి దాసులే గదా! రాజేంద్రా యీ రహస్యములు మన ముప్పురకు దప్ప నన్యులకుఁ దెలియరాదు. పెదవి దాచిన వృద్ధి చాలునుగదా! మనలో నొకరినట నుండి నరియగు దండ నాయకాదుల నియోగించుచు యుద్ధ వ్యయత్నములో నుండవలెను. తక్కిన యిరువురును గూడవేషములతో నమరావతికిఁబోయి రహస్య భేదనమునకుఁ జరియగ్నించ వలెను. నమయముఁగని పెద్ద యిచ్చటకు వార్త సంపు నరికి నైకులు వచ్చుటకు సిద్ధముగ నుండవలెను. అది పరమాదములేని వని.

ఈ యాలోచనము మనుషు సిద్ధి హృదయమునకు బాగుగ హత్తినది. అక్కన బయ్యనలివిధముగ నరని యాదరమును సంపాదించుకొనిరి. బెరాఁ కొండెములకును, ఇచ్చకములకును బరిపంచమున నెంతస్థానము గలదో, మిత్రులైన దిక్కునలపై యాతని యాదర మడుగంటినది. అక్కన బయ్యనులపై నిపుడు గౌరవము మెండుకొనినది. ఆవదలు రానున్నప్పుడెంత వారికైనను బుద్ధులు వక్రించును గదా!

మఱుకఁదముననే ఖడ్గ దిక్కున వద భ్రష్టుఁడైనట్లాళ్లా పత్రము వంపబడినది. బయ్యన యుద్ధ నన్నాహ మొనరించుటకుద్యుక్తుఁడైనాఁడు అక్కనయు మనుషు సిద్ధి భూపాలుఁడును రహస్యముగ దాన్య కటకమునకు వెళ్ళుటకు సిద్ధమయిరి. ఈ రహస్య మెవ్వరికిని దెలియదు. అంతఃపురములో మాత్రమ మరావతీ క్షేత్రమునకు యాత్యార్థమువెళ్ళు చున్నట్లాఁడు చెప్పెను. తానెక్కడికి వెళ్ళు చున్నదియు నెందులకు వెళ్ళుచున్నదియుఁజెప్పలేదు. కాని తాను తిరిగి వచ్చు వఱకును బయ్యన యాజ్ఞను దన యాజ్ఞగాఁ బాటించ వలెనని యుద్యోగుల కెల్లరకును నాజ్ఞాపించెను. మఱువాడి వేకువనే ప్రయాణము.

16. ఫలితము

నాఁడు శివరాత్రి. ఆ దినమున నమరావతీ క్షేత్రమును జూచుటకు వేయి కన్నులన్నను జాలపు. అనాఁడు దేశదేశములనుండి తంహోవరందముగ యాత్రికులు వచ్చి యమరేశ్వరుని దర్శించుచుండిరి. గర్భాలయము జననంకిర్ణముయై దైవ దర్శన మగుటయే దుర్లభముగ నున్నది. వైరికుల మంత్రద్యౌనములు. జంగముల శంఖారావములు, భక్తజనుల జయ జయ నినాదములు యాత్రికుల స్తోత్ర గానములు గర్భాలయమందలి ఘంటికానిశ్యములు నాట్యకత్తెల నూపుర క్రేంకారములు మిళితములై యొక మహాధ్వని మిన్న ముట్టుచుండెను. ఆలయపు సింహద్వారము యాతా యాత జన ప్రాత మధ్యముననడుగు పెట్టుటకు సాధ్యము కాకున్నది. ■ సింహద్వారము కడను, గృష్ణయోధునను రాజ పురుషులు నిలుచుండి జనులయొద్దిన దగ్గించుట తెంతయో శ్రమ పడుచుండిరి. గృష్ణలోఁగ్రుంకు లిడెడు వారి తలలే తప్ప నీరు కంటికిఁగనరాలేదు.

తత్పరార్థిశ్వరుఁడైన కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడుఁడు యాత్రికుల సౌకర్యార్థమెన్నియో ధర్మ కార్యము లొనర్చెను. అతఁడు భక్తజనుల సౌకర్యమునకుఁబండిళ్ళను వేయించెను. అందుకొన్ని కేవలము నీడ నిచ్చునవి. కొన్ని త్రీలకు మడుగుగ నేర్పడినవి. కొన్ని పందిళ్ళలో ముదినీళ్ళు మజ్జిగ యారవేసిన యుసిక కాయులు చంటిపిల్లలకుఁబాలు మొదలగునవి యిచ్చుటకు రాజా వ్రత్యేక జనమును నియోగించెను. మజ్జికొన్ని పందిళ్ళలో బోజనములనుగూడఁజెప్పించుచుండెను.

ఆక్షేత్రమునకు గూడెములనుండి ధర్మాత్ములగు చెయలెందఱో వచ్చిరి. వారు గొడుగుల కుంచెలు చెప్పులు యోగ దండములు గంధపుఁజెక్కలు. మొదలగు వివిధ వస్తువులను జంగముల కొనఁగూచు సాస్థాంగ సమస్కారములు చేయుచుండిరి.

యీత్రాద్వైత యదుదేవు నా జంగములు శంకర స్వరూపులే. కాలి కుప్పనములను దాల్చికావి దుప్పటిని గప్పికొని కంఠమునకును, దండలకును, మణి బండములకును. జడలకును, రుద్రాక్షమాలికలనుగూర్చి, భస్మాను లిప్తమయి శర్వాంగ మొప్పుర, శిరమునఁద్రామచుటుటము చెన్నార, రుద్రాక్ష కుండలములనుదాల్చి, కంఠమునఁబ్రాణ లింగమును పహించి, భక్తులను దరించఁజేయుటకు శివుఁడే వివిధ మూర్తులతో వచ్చెనోయనునట్లు వివిధ దేశాగతులగు జంగములు వెలయుచుండిరి.

ఆలయ ప్రాంతమున నొక సత్రమున నిరువురు జంగములు విడిసిరి. వారు కందు జోళ్ళను నవరత్న మయ మయన నందీశ్వర విగ్రహము దివర గల కిరీటులను నాగాకృతిలోనున్న కాంచన కుండలములను దరించిరి. కాలినలువలం గట్టిరి. దేతులకు రుద్రాక్ష మాలికలు గలవు. కంఠములందలి రుద్రాక్ష పేరుల నడుమ బంగరు లింగకాయలా నన్నని కాలియంగీల నుంఁజి తొంగిచూచుచున్నవి. ఆ తుజంగములకు భక్త తండములు సాస్థాంగ దండ వ్రమాణము లొనర్చు చుండిరి. వారా భక్త జనుల మస్తకములఁ గేలంగీలించి "శివప్రసాద సిద్ధిరస్త" ని యాశీర్వదించి నొనట దనిత తిలకములుంచి వంపు చుండిరి. అట్లు వచ్చుచుఁబోవు చున్న భక్తుల సంఖ్య లెక్కకు మిక్కుటము.

తత్పరార్థిశుని దండ నాయకుఁడు గూడ వారి దర్శనమునకు వచ్చెను, అతఁడు సాగేలి మ్రొక్కఁగా వారు లేవనెత్తి దీపించి మోమునఁబూది బొట్టు పెట్టిరి. పిదప నాతఁడు "మహాత్ములారా! మీరు కైలాసాది నాదుని మూర్తులే గాని తదన్యులుగారు. మీరు ఆగతా నాగతములను మీ దివ్యదృష్టి వ్రతాపముచేఁజెప్పగలరు. నా భవిష్యత్తును గూర్చి యిందుక చెప్పెదరా? అని వినయ పూర్వకముగవేడు కొనెను. ఆ జంగము లొకరి నొకరు కను నన్న లొనర్చుకొని పిదప "ఓయీ! నేటి సంధ్యా సమయమునఁబరము వెలువల నున్న తొటలోనికి వచ్చి మమ్ము రహస్యముగఁగలిసి కొమ్ము" అని యాన తిచ్చి వంపిరి.

వివిధ దేశాగతులైన తాచులను శైవసన్యాసులను యోగులను జంగములను రాజపుంగవుఁడారించి తన యింటికి నాటి భిక్షకు రాఁబ్రార్థించెను. వారిలోఁ బెక్కుండువవానడిక్షలోనుండిరి. వచ్చిన భిక్షువులకు రాజేంద్రుఁడు పాదములుగడిగి యొత్తి వివిధ భిక్ష బోజ్యములతోఁబరి తృప్తగ బోజనమిడి, దండకమండల కాషాయాంబరాలి దానములొసఁగి సత్కరించెను. మన జంగమధ్వయముగూడనటకు వచ్చెను. వారిలో నొకరి ముఖము మందహాస పూరితముయి యుండెను. అతఁడును రాజేంద్రుడును గనునన్నలతో నేమియో సంభాషించుకొనిరి. రెండవ జంగము దానిని గుర్తించలేదు. పిమ్మట వారెల్లరు భూమిశ్వరునాశీర్వదించి యెవరి దారిని వారుపోయిరి.

సాయంకాలమైనది. సూర్యుఁడుతనలోకనకుతూహలుడై తాబోలు ధరమాద్రి నధిరోహించియుండెను. ఆ సంజకెంజాయలనడుమ నామాత్రాఁడుఁడు కాషాయాంబరాలంకృతుఁడగు సన్యాసివలె బ్రసన్నతేజోమయడై యుండెను. మన జంగమలిద్దురును బురబాహ్యోద్ధానమునకుఁజేరుకొనిరి. సంధ్యాసమయమై శుభ్రనే దండనాడుఁడు వచ్చి వారి పాదములపై వ్రాలియుండెను. వారు వానిని లేవదీసి "ఓయీ! నీతడగు ప్రశ్నయేమి? ద్వాదశ భావములందును దేనిని గూర్చి నీవు చెప్పమందువు? అని వారడుగఁగా నాతఁడు" మహాత్ములారా! మీరు రై వతుల్లులు కనుక నడగుచుంటిని. నా హృదయముననొక యసామాన్యమగు కోరికగలదు. అది పలించునో పలించదో సెలవీయ వేడెదను."

"అని పలుక వారు" "ఓయీ! ■ కోరికయేదియో చెప్పుమ"నిరి. అతఁడు తన యభిమతమునుఁజెప్పటకొకించుక సంశయించెను. అది చూచి వారిలో నొక జంగము" నాయనా సంకోచించఁబనిలేదు చెప్పుమని "పలుకనాతఁడు" స్వామి! అది దాదామైన వాంఛ: మాయేలికిఁ దెలిసినఁ బ్రాణాపాయము వచ్చునని

జంతువున్నాన"ని బదులు చెప్పి తుదకా జంగముల నిర్బంధనిమువలన వాడిట్లు చెప్పబోదంగను." అయ్యలారా : నేను త్రమ క్షత్రియ సంతానమును. మేము తరతరముల నుండి యీ రాజ్యమునకు దండనాయకత్వమును వహించుచున్నాము. వారు మాతెన్నియో పనదనములను బిరుదములను నొసగి గౌరవిండుచుండిరి. మేము వారియందు ప్రభు విశ్వాసమును నెఱపుచుండెడి వారము. నేటి వరకునట్టి గదచినది. ఇప్పుడి రాజున కత్యాశదినది ప్రవర్తమానమగుచున్నది. నెల్లూరు సామ్రాజ్యమునుగూడ గణింపవలెనని యీతఁ డాశించుచున్నాడు. ఈ మధ్య నెల్లూరు మంత్రితో కొన్ని సంవృదింపులు జరిగినవి. మంత్రి కొట రహస్యములను జెప్పదు యుద్ధములో సిద్ధి రాజునుబట్టి యిచ్చుటకును వానికిఁ దత్పరవియట్లుంచుచునై దులక్షల నిష్క్రములను వంద యగ్రహారములును వెలనాటి బోదరాజిచ్చుటకును అతని కుమారుడైన కొమ్మనాబ్బుని వెలనాటికి దండనాయకునిగ నొనర్చుటకును నిర్ణయించుకొనిరి. మా రాజేంద్రుడినాఁడా తిక్కన సహాయమపేక్షించి నన్ను దండనాయక పదవినుండి త్రప్పనిజేసి తత్పరవిని వాని కుమారునికిచ్చుచున్నప్పుడు నేను మాత్రము పశ్చిమవిశ్వాసముఁ జూపవలయునా?

మొదటి జంగము :- తిక్కనకును సిద్ధి రాజునకు బూర్వమువైరమున్నదా?

దండ :- లేదట. ఈ మధ్యనే న్యర్తలేర్పడిననట. భారతమును దనకుఁ గృతి నీయనిచో మాంసము దినిపించి, కల్లును ద్రావించి తలగొరిగించి యూరేగించునని సిద్ధిరాజు మంత్రినొకనాటి నిండు నకలో నవమానించెనట; అది సాకుగాఁబెట్టుకొని యామంత్రి యీవిధముగ స్వామిద్రోహ మొనరించుటకుద్యమించు చున్నాడు. అయ్యలారా : కాలమహిమయిట్లున్నది. ఆ మనుమసిద్ధి రాజేంద్రుఁడా మంత్రి కొనంగిన గౌరవమే రాజపుంగవుఁడే మంత్రికొనంగెను. ఎన్నెన్నో యగ్రహారములను రాజు లాంచనములను నిచ్చి నక్కరించెనే? వారు తాతలనాటి నుండియూ నా ప్రభువులయన్నమే తినుచు వారిబట్టియే గట్టును నేడిట్లు స్వామిద్రోహ మొనర్చుటయేమి మర్యాద? అట్టి దోహలకే యీనాఁడు గౌరవమును ఉన్నత పదవులను మా వంటి ప్రభుత్వ పరాయణులకేమియును లేదుగదా! ఉన్న పదవులే యూడిపోవుచున్నవి. స్వాములారా : నేనొక చిన్న విషయమును మనవి చేసికొందును మీకుఁగోపము రాదుగదా!

మొదటి జంగము :- భయము లేదు చెప్పము.

దండ :- ఇట్టి సందర్భములో నాకుఁగూడనొక దుర్బుద్ధికలుగుచున్నది. నా పదవికి వీరు భంగము కలుగఁజేయుచున్నప్పుడి ప్రభువువైన నేను మాత్రమేల విశ్వాసముఁజూపవలయును అని యాలోచించుచున్నాను. మీరు త్రికాలవేదులు కనుక నీరాజుపై నేను బగసాధించుకొనఁగలనో లేనో నెలపియవలయును.

రెండవ జంగము :- నిన్ను పదవి నుండి తొలగించెదమని మీరాజు సీతోఁ జెప్పెనా?

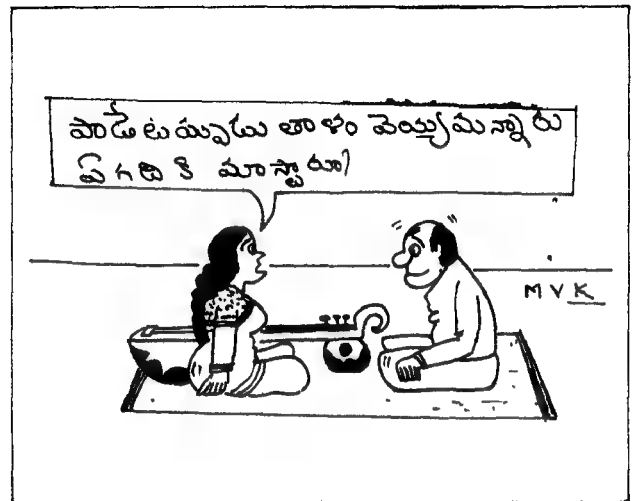
దండ :- లేదు అట్లుచెప్పినచో నెల్లూరు యుద్ధమునందు నేను తోడ్పడనని వారి దురభిప్రాయము వారట్లాలోచించిన రహస్యము నేనెట్లో జేరింపఁ జాలితిని

మొదటి జంగము :- నీకు ముఖ్యముగ నీరాజేంద్రునణఁగఁగ్రొక్కవలెనని యున్నదా?

దండ :- చిత్రము ప్రభూ నాముఖ్యమగు కోర్కెయేయది?

మొదటి జంగము :- నీవెట్లు పగసాధింపగలవు. కొట రహస్యములు సీకేమై నను తెలియునా?

దండ :- కొటకు రహస్య మార్గముచెక్కడెక్కడ నున్నచో నాకుఁబూర్తిగఁ

దెలియును. చతురంగబలముల పరిమాణమును దండనాయకుడ నగుటచేత నాకుఁదెలిసినట్లేవరికిని దెలియదు. కోశాధికారి నాప్రియ మిత్రుఁడగుటచేతనెంత యార్థిక సంపదయున్నదో చెప్పగలను.

మొదటి జంగము :- నీవట్టదల నిల్కడయైనదని మాకు నమ్మకము కల్గినచో నీ కోర్కెను సఫలముఁజేయఁగలము.

దండ :- గురు వూజ్యాలారా : ఇంతకన్న నున్నదా : మీ పాదములతోడు. నన్ను మీరు నమ్ముఁడుఁఅని (పాదపాదములపై వ్రాలెను).

తరువాత నాదండ నాయకుని దూరముగ నునిచి యాజంగమ లిరువురును గొంత తడవురహస్యాలోచనల నొనరించుకొనిరి. పిమ్మట మొదటిజంగము దండనాయకునిఁ దమకడకుఁబిలిచి "ఓయీ : నీవు మా దగ్గరనేవియు దాచకుము. మేమకూడ నీకడనట్లే యుందుము.

ఈతఁడు మా రాజేంద్రుడగు మనుమసిద్ధి సేనతని ప్రియమిత్రుఁడగు నక్కనను. నీయదృష్టము బాగుండుటచేతనే నీకష్ట సుఖములు మాకడనే చెప్పకొనునవకాశమా యమరేశ్వరుఁడు చేకూర్చినాఁడు. నీవు కొట రహస్యములన్నియు శంకింపక మాకుఁ జెప్పము. అట్లు చేసినచోఁ దిక్కనకుఁ దెలియకుండగనే వెంటనే నైనికులదెప్పించి దండయాత్ర సాగించెదము. నీకు

నీ పదవి యుంచుటయేగాక కోరిన బహమానములను గూడనిచ్చెదనని వలుక నాతఁడు" అట్లయిన నారొట్టి విరిగి నేరితే పడినదన్నమాట రాజపుంగవా : నన్ను రక్షించు భారము మీఁది నేను తమ దర్శనమునకు వచ్చి నాకష్ట సుఖములను నాశక్తి సామర్థ్యములను దమకు మనవిచేసికొన్నచో పలిండునని మొదటిసేయనుకొంటిని. తమ సింహపురమునకు వచ్చుటకొకమారు ప్రయాణముకూడ నైతినికాని రెండు కారణముల వలన రాలేదు. మొదటి కారణము నా మాటలు వగ్రువులు విశ్వసించుకో విశ్వసించరాయను భయము. దండ శాసనుఁడగు మీ మంత్రి నా రాకనుగ్రహించి యెక్కడ మువ్వ వాడించునో యను భయము రెండవది. నేఁడు నాయదృష్టవశమున నాఁడబోయిన తీర్థ మెదురైనట్లు మీరే స్వయముగ దర్శనమిచ్చిరి. స్మృతి మీరు నన్నుఁ బాలముంచెదరో నీట ముంచెదరో మీరేమియు వ్యవధి యాయకుండ నైస్యమును గొనివచ్చినచో విజయము సిద్ధము దుర్గపు మర్కములన్నియు నివ్వచే నివేదించెదను. మీ నైస్యమును దెప్పించు. యుద్ధ సమయములో సేనవలీలగ రాజునుబట్టి యాయఁగల"నని పలికెను. అంతనా భూపాలుఁడు "ఓయీ : నిన్ను పదవి నుండి తొలగింపఁజూచుచున్న రాజునకు సీపై నమ్మకము గలుగునా?"అని యడుగఁగా నాతఁడు "దేవా : అతఁడట్లు తిక్కనగ్గడకు రహస్యముగ నిచ్చిన వాగ్దానము నాకుఁదెలియదనియే యాతని యూహ అందు చేత నిచ్చడికాతనికి నాపై ననుమానమే లేదు. ఇకముందెట్లుండునో?"యని

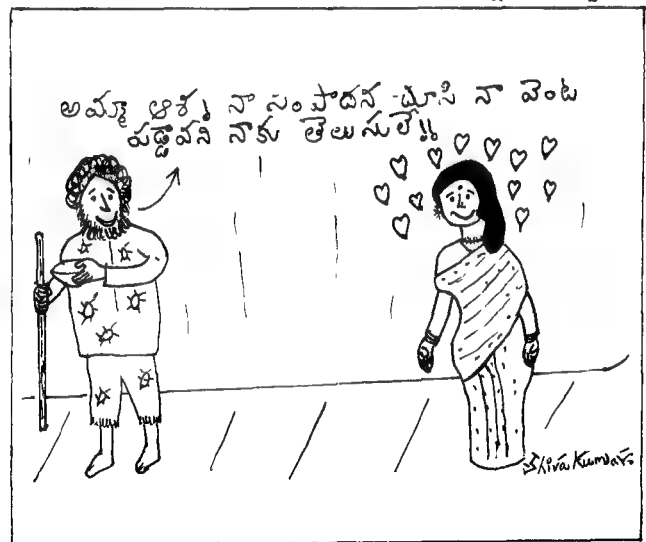
ప్రత్యక్షమయ్యెను.

పిమ్మట నక్కన "రాజపుంగవా! మనము జాగ్రత్తరహితము. ఆలస్య మొనరించిన నమృతముగూడ విషమగును గదా! వెంటనే యాతనికడ మనము రహస్యములను గ్రహించి సైన్యమును గొనివచ్చుట మంచిది" అని పలికి దండనాయకునిజూచి "ఓయీ! మాకు రహస్యములనెప్పుడు చెప్పెద వని యడుగ నాతడు" ఆర్యా! వివరణలెల్లఁ గోటలోనున్నవి. రహస్య మార్గములు గుర్తించుచు వ్రాసిన దుర్గపు పటముగూడ నచటనే యున్నది. మీరు దయచేసినచో వానినెల్లఁజూపఁగలను. నేడు శివరాత్రియగుటచే నాటక ములు, భజనలు, పురాణములు మొదలగు సత్కారా కాలక్షేపములతోఁబోరు లందఱు జాగరము చేయుదురు. పురమున నందుల గొందులందు నయితము నందడిగనే యుండును. లేపు రాత్రితొలిజాము గడచిన పిమ్మట పీఠెల్లరును గాడ నిద్రలోనుండక తప్పదు. ద్వార పాలురుగూడ మైకముతోనేయుండురు. కనుక మనమప్పుడు యదేచ్ఛగ దుర్గములోనికిఁబోయి యా విశేషములన్నియు సరయవచ్చును" అని పలికి వారికడ సెలవు వుచ్చుకొని తన యింటకిరిగెను. సులభముగఁ దన్వప్యత్నము కొనసాగుచున్నందులకారాజు మిక్కిలి సంతోషించెను. పిమ్మట నా యిరువురును దేవాలయము దెసకేగిరి.

ఆనాటి రాత్రి చెంచులు తారకాసురవధ, గంగావతరణము, హాలాహల భక్షణము, దక్షతృప్త్యంశము, మొదలగు శివలీలా ఘట్టములను మనోరంజకముగ నాట్యమొనరింప మొదలిడిరి. శివయోగులు కొందఱు శివపురాణము, వండితారాధ్య చరిత్రము, జనవపురాణము మొదలగు గ్రంథములను జెప్పుచుండిరి. భక్తులు మరురముగ గానమొనరించుచుఁబురహరుని గీర్తించుచుండిరి. జనులు తండ్రివతండములగ వచ్చి వీనినెల్ల దర్శించుచుండిరి. మరువాడు గూడ పగలెల్ల నాయత్నవములఁజేటి ఆరిగినవి.

సాయంకాలమైనది. సూర్యుడు చరమాద్రి మాటునకేగెను. తార తొక్కొక్కచే తలలెత్తుచుండెను. కర్మకర్మముగఁ దొలిజాముగూడ గడచినది. అందకారము నలుదెసలనలముకొన్నది. ఇప్పుడు జననంధారము నన్నగిల్లినది. జాగరణముతో బడలిన జనులెల్ల గాఢస్వప్తిలో మునిగి యుండిరి.

రాజ మార్గము నుండి యా గారాంధ కారములో ముగ్గురు వ్యక్తులు కోటలోనికిఁబోవుచుండిరి. దుర్గ ద్వారముకడనున్న దీపికలతో మెఱయుచున్న తన్మకుట్రాగ రత్నపుఁగాంతులతో నిరువురి వదనములు స్పష్టముగఁబరించుచున్నవి. వారిరువురును జంగము వేషములోనున్న మనుమనీధియు, నక్కనయు, మఱియూఁడవవాడు మొగము ముసుగులతోఁగప్పివుచ్చెను. అతడు వెలవాటి సీమదండ నాయకుడు జంగములు కోటలోనికి వచ్చుచున్నచో వారిసదగింప

రాదనియు, సాష్టాంగ నమస్కారమొనరించి విడిచిపెట్టవలయునని యుద్వార రక్షకులను రాజు తత్పూర్వమేజాసిందియుండెను. ఇప్పుడే ద్వారా పాలకులు వీరురాక పూర్వము నుండియు సాష్టాంగ మొనరించుచు దారి విడిచి యుండిరి. రాజు శాసనమువలన వారట్లు చేయుచుండలేదు. నిద్రాదేవియజ్ఞు చొప్పుననా విశ్వాసముఁజూపుచుండిరి.

వారు మువ్వరును గోటలోనికిఁబ్రవేశించి యొకగది దగ్గరకు వచ్చిరి. పిమ్మట నాదండ నాయకుడు తనకడనున్న రాజముతో నాగది తలుపు తీసి వారినట్ల పర్యవేక్షము పెట్టెను. తదనంతరమున నాదండనాయకుడు దీపము వెలిగించి యక్కుననుజూచి "అయ్యా! మన జాగ్రత్త మనకుండవలయును. మీరు బయట చీకటిలో నిల్చుండుడు. ఏ మాత్రమైనను మనుష్యుల జాడ దోచినచో దెలియఁజేయుడ"ని యాతనిఁబయటికింపెను. అచటనొక మందన మున్నది. అతడు "రాజేంద్రా! మనకుఁగవలసిన వివరణలీ మందనమున నున్నవి" వానిని దీసి మనమిప్పుడు నిరభ్యంతరముగఁ జూడవచ్చును". అని తన మొలను దడుముకొని" అయ్యా! రాజములను మఱచితిని క్షణ ముండుడు. ఇప్పుడే తెచ్చెదనని చెప్పి యీవలకు వచ్చి కవాటము బందించి పైన బీగము నొక్కి" వెట్టి రాజా! కులోత్తుంగ రాజేంద్రునికడ నీ యాటలు సాగున"యని కేరింతలు కొట్టుట అక్కనయు దాను నాయంధకారములో లీనమైరి.

17. విన్నపము

"మహాకవీంద్రా! వందనములు. మనుమనీధి మందలాధీశ్వరులును, మీరును బాల్యస్నేహితులు. మీ యిరువుర నెత్తుకొని యాడించిన దాదియొక్క తెయే. చిన్నతనమున మీ యిరువురాదినను, బాదినను, విహరించినను, నొక్క స్థలముననే మీ యిరువురకు నత్రు విద్యాగురువు లొక్కరే! మీ యభయలకు నెప్పుడును భిన్నాభిప్రాయములు లేవు. ఒకచే హృదయము. రెండు శరీర ములలో నునిచి యాత తన నిర్మాణ చాతుర్యమును జూపుచుండెనాయనిఁ (మిమ్ము జూచినప్పడెల్ల నాశ్చర్యమందు దానను! మీయందు వారు చూపు నాదరము వారియందు మీ చూపు గౌరమును నీనాడు మీరు తెచ్చిపెట్టుకొన్నది కావు. ఎన్ని తరములనుండి వచ్చుచున్నవో! మంత్రులై, దండనాయకులై, మిత్రులై మీ పూర్వులిరాజవంశమును రక్షించుచుండి. ఆ నియమమును మీరుగూడ నేఁటివఱకుఁ బాటించిరి.

నేడు మీ యేలిక, మీ స్నేహితుడు, మీ సహాధ్యాయుడు! మీ కావ్యత ర్ర పరరాజుల జేతఁజిక్కి పడరానిపాట్లు పడుచున్నాడు. మంత్రీపుంగవా! మా రాజుగారిని మాకు దయచేయరా! "అనునొక దీనకాంఠ నన్నని కంఠము తిక్కున మంత్రిుండుని చెవినిబడెను. అతఁడా చంకకు మోముద్రిప్పి చూడఁగా త్రిమూర్తి దరించిన యొక దైన్యరేఖ యాతని కద్దెదుటఁ గన్నుల నీరు గ్రక్కుకొనుచు నిలుచుండెను. అపరమిత శోకతప్తయై కందినయాతఁ జాగ్రయపుమేనును జూచునరికామంత్రిుండుని కన్నులు చెమ్మగిల్లినవి "శారదా!" యని యతఁడొక్కసారి పిలిచెను. పిలిచినంతనే యామె హృదయమునందలి దుఃఖము పెల్లుబికియొక్క పెట్టన బావురమని యేడ్చెను. ఒరులు వరామ ర్పించినప్పుడు దుఃఖ మినుమడించి బహిర్గతమగుట సహజము గదా!

"కాంతా! విలపించకు! ఎట్టివారికిని విధివిలాసమును దాట వాటముగాదు గదా! ఉద్యోగత్రస్తుడైన నేనేమిచేయఁగలను" అని కవీంద్రుడు పలుక నా విలసిని రుద్ద కంఠమును నవరించుకొనుచు "ఆర్యా! ఆపత్కాలమున మీరు మీ పడవని విడిచిపెట్టి మహారాజుగారు శత్రువులచేఁ జిక్కియుండఁగా నుపేక్షించి మా యదృష్టమున కంతరాయముఁ గల్గించుట న్యాయమా! మీ దగ్గఱ నున్న దనువును బురస్కరించుకొని భారతమును గృతియాయనిచో నట్లుచేయు నని యేదో యన్నంతి మాత్రమున దానికింతగా మీరు పట్టదలపహించి వారి దర్శనము మానితిరే! రమ్మని దూత సంపినను వచ్చుట మానితిరే! తుదకుఁ

గులోతుంగ రాజేంద్రవోడునితో రహస్యాలోచన మొనరించి మనుమసిద్ధి రాజేంద్రుని చెరపాటొనరించితిరే : కవిపుంగవా : వెన్నవంటి హృదయము కారిన్యము పహించుట మూ దురదృష్టమే గదా !" అని వెక్కిరిచెడి దొడగినది.

తానొక ప్రభుద్రోహియని యామె యూహించినట్లు గోచరించినది. ఆ మాటలతనికేమియు వింతను గలిగింపలేదు. తన్నుగూర్చి యితరులెట్లు నిందించుచుఁ జెప్పకొనుట రెండు మూడు మాటలతోని చెప్పలఁబడెను. నాటికి రెండు దినముల ముందు నొకనాఁడు రాజమాతయే యా మంత్రి పుంగవునకు రహస్యముగ వర్తమానమపి రప్పించి "తమ్ముఁడా! యల్లనిపై నింత కోపము తగునా : చిరంజీవి యవివేకమున నన్ను మాటలను వట్టియ కొని యుపేక్ష చేసెదవేల ? వాఁడు పరరాజు చేతులలోఁ జిక్కిన నీవు చిక్కినట్లుకదా !" అని మందలించినది. తెలిమిబుట్ట మాటననున్న చంద్రభవతె నొక తలివంపు తెజమణుఁగుననున్న కృశాంగి యొకటి "బాబయ్యగారు : నా పనులు కుంకుమలను నిలఁజెట్టరా ?" యని మందస్వరమున విలపించినది. మని యామె కోరుటయు "నదిర కాలముతోనే మీ వంశాంకురమును మీయొడి లోఁజెట్టదన" ని యాతడు బాగాఁమిచ్చుటయును జరిగినది. ఇప్పుడు శారద గూడ యట్లే యనుమానించినది. ఎవతో తెజమణుఁగున నుండి యీ నాటక మాడించుదున్నారని యాతఁడు గ్రహించెను. మనుమసిద్ధి రాజుతో ధనదపుర మక్కనగూడ వెళ్ళినట్లును రాజు బంధింపబడినట్లును గూఢాచారుల ఘోరమునఁ దానంతకుఁ బూర్వమే వినియుండెను. రాజుకియ వ్యవహారము లక్కనబయ్య సలే చూచుకొనుచుండిరి. ఇదంతయుఁబట్టి చూడఁగా రాజు పట్టవదుటకును దనకి నింద వచ్చుటకును వీరలే కారణమైనట్లు నున్నవనది.

"శారదా : నీవు పౌరబడుచున్నావు రాజు చనువుచేసెన్న యీ మాటలు సేను వట్టియకొనలేదు. వెల నాటిరాజునకును నాకును నెట్టి సంబంధమునలేదు. అతఁడుద్యోగమునుండి తప్పించినంత మాత్రమునఁ బరరాజు నాశ్రయించు నంతటి ప్రభుద్రోహిఁగారి కొట్టరుపుమారు" అని పలికెను. అంతనామె "ఆర్యా! అట్లు సెలవిచ్చెదరేల ? మీరే పదవిని త్యజించినట్లును. వారి దర్శన మునకు వచ్చుట మానుకొన్నట్లును దుదకు వర్తమాన మంపినను నిరసనఁబాపి నట్లును రాజుగారు సెలవిచ్చినారు. మిమ్ముఁబదవినుండి తొలగించలేదట" అనుచుండ నంతలో టోషాదుఃఖిత లోచనుండగుచు ఖడ్గతిక్కన యచటకువచ్చి "తొలగించిరో లేదో నీకేమి తెలియును ? వారి ముద్రతోనున్న పత్రము మా కడకు వచ్చినది. దానియందు మమ్ము బదవినుండి తొలగించినట్లు నున్నవగునున్నవి. తరతరములనుండియు నా ప్రభువులమీఁద మాకున్న విశ్వాసమును వారు విశ్వసించలేకపోయిరి. అక్కన బయ్యనలవందనాత్మ కములైన వల్కులు తీపియైనవి. తుదకు తత్ఫలితముగ శత్రువులచేఁజిక్కిరి. ఇప్పుడక్కన బయ్యనలే మహారాజులు. ఊరు పేరును లేని యీ గోచిపాత రాయల యజ్ఞకు దిరుగులేదు. సోదరా : చూచితివా : వారి దుండగము శత్రువులచే చిక్కిన మహారాజును విడిపింపవలయును కావున యుద్ధమునకు సైన్యము నాయుక్తము చేసెద" నని నేననగా "ఓయీ! పదవిని గోల్పోయిన నీకీశ్రమయేల ? కర్తవ్యము మాకుఁదెలియనులే ? నీకుఁబ్రభువిశ్వాసమున్నచో నాతఁడున్న వెఱసాల కడకుఁబోయి పెద్దపెట్టున నేడువు" మని పలికిరి వారల గర్వమడఁగింపక మనముపేక్షచేయరాదు. ప్రభువులు మనలను విడిచి పెట్టినను ఆ పన్నులయి యట్టి నమయమున మనము వారి నాడుకొనుట మన విద్యుక్త ధర్మము" అని గంభీరముగాఁ బలికెను.

అంతలో నదటికొక చార్వాకుఁడేగుదొంచి మంత్రి పుంగవునకుఁ బ్రణామిల్లినలుగదలు పరికించిచూచెను. తిక్కనాధ్యుఁడు "నాయనా! మారన్న! వీరిలోఁ గ్రొత్తవారెవరును లేరు. నిర్యయముగఁ జెప్పము" అని పలికెను. అంత నాబాలుఁడు "గురువుగారూ! మీ యజ్ఞ ప్రకారమీ చార్వాక వేషమున నా యాశ్రమములో నుండఁగా వాడుక ప్రకారమునేఁడు నక్కన యచటకు

వచ్చెను. పిమ్మట చార్వాక గురుఁడును అతఁడును ద్రాక్షసవము సేవించి కొంతతదవు ముచ్చటించుకొనిరి. ఆ సందర్భములో నక్కన "గురు : చూచితివా! నా ప్రభావము! మంత్రికిని, దండనాయకునకును నుద్యోగములూడఁ జెట్టికించి రాజును వెఱఁజెట్టించినాను" అని పలుకఁగా చార్వాకుఁడు అన్నట్లు మఱియిది ఖడ్గతిక్కనకు ముద్రలను రాజే పంపెనా? లేక మంత్రికి వంపినట్లే రాజముద్రను వేసి నీవే వంపితివా?" యని యడిగెను అందులకాతఁడు లేదు లేదు రాజే పంపెను. మంత్రి తిక్కనపై నాతని కనుమానము చించి యాతని బంధువైన ఖడ్గతిక్కన దండనాయక పదవినుండుట శ్రేయస్కరము కాదనిచేసెనటని. దాని కతఁడంగీకరించి తానేన్యాయముగ నాజ్ఞాపత్రముపంపెను. మిత్రమా! చూచితివా! యీ యుంగర ప్రభావము యనిపలుకగా నాచార్వాకుడు నీకా యుంగర మెప్పుడెక్కడ దొరికినదని యడిగెను. అంత నక్కన విజయ దళమినాఁడు నీ యాశ్రమ ప్రాంతమున దొఱకినద" ని చెప్పెను. "గురు పుంగవా : వీరి సంభాషణనుబట్టి చూడ రాజముద్రగల యుంగర మాతనివేఁ జిక్కినట్లు నున్నవగుచున్నది" అని వదించెను.

ఆ మాటలు వినుచున్న శారదకుఁదన గత వృత్తాంతమంతయు స్మృతికి వచ్చెను. మహారాజా నాటిరేంబు బహుకరించిన నిజ నామాంకిక మగు సంగళియక మయ్యదియే కానోపునని యెంచెను. విజయదళమి నాఁటి సాయంకాలము చార్వాకాశ్రమ ప్రాంతమున జరిగిన సంఘటన జ్ఞప్తికి వచ్చినది. చార్వాకునితోఁ జెనగులాటలోనది తదాశ్రమ ప్రాంతమునఁబడి పోయి యుండుననియు నామె యూహించి యీ విషయము మంత్రి దండనాయకులక విన్నవించెను.

అటుపిమ్మట మారన యామెతో "శారదా! అందునీ ప్రసంగముగూడ వచ్చినది. విజయదళమినాఁడు నీవా చార్వాకునిచేఁజిక్కి తప్పించుకొన్నది మొదలు నే పై నాతనికి వలపుమెండు కొనినదట వాడక్కనతో "మిత్రమా! నాకిచ్చిన వాగ్దానము మాత్రము మరువకుమా !" అనఁగా నీకుఁ గావలసినది శారదయేగదదోయి : మూడు ఘడియలలో మన యాశ్రయము ముందిటికి వచ్చునట్లు చేయుదును. రేపు రాత్రికిది నీవృత్త నుండనిదో నన్ను 'అక్కనా' అని పిలువకుము. అని ప్రతిన బూనెను అందుచే నీ జాగ్రత్తలో నీవుండుట మంచిది" అని వదించెను.

ఆ పలుకులామె కోమల హృదయము జంఝామారుతమునకు నూఁగెడ గులాబీ పూలగత్తి వలెఁజరించినది. ఆ కన్నులనుండి మంచు బిందువులవలె రెండ్రు కణములు నేలరాలినవి. "ఆర్యా! మీరుతప్ప నాకు వేరు దిక్కులేదు నా మానప్రాణములను నిలఁజెట్టరా! అతని చేతిలోఁబదకుఁడ జేయరా! అయ్యో కాలమంతలో నెంతగా మాఱినది" అని విలసించెను.

అంతఁదిక్కనామాధ్యుఁడు "కాంతా! దుఃఖించిన బ్రయోజనమేమి : రైర్యమాని యుండుము. అంతకును జగద్రక్షకుడైన హరిహరనాథుఁడే యున్నాడు. కారవనదలో నాకృష్ణుఁడు ద్రౌపది మానమును గాపాడలేదా మానవమాత్రునిఁ బ్రార్థించిననేమి ప్రయోజనము ఆ జగద్రక్షకుని స్తుతింపుము.

మ॥ అరయన్ శంతనుపుత్రువైన, విదురుపై, శాకాదుపై, గుబ్బపై, నరుపై, ద్రౌపదిపై, గుచేలుపయి, న్నందప్రజ శ్రేణిపై, బరఁగన్గల్గు భవత్కృపారసము నాపైఁ గొంతరానిమ్ము నీ చరణాబ్జంబుల సమ్మీనాడ జగదీశా! కృష్ణ భక్తప్రియా!

అని కన్నులు మూసికొని భక్తి తత్పరుఁడై ప్రార్థించెను. భక్తిభావముః లీనమై యచటి వారెల్లదను నొకసారి కరములు యొడ్చి, కన్నులు మూసికొఁ ద్యాసనిమిగ్గులై యుండిరి.

(ఇంకా ఉంది)

ఆరె పాటలు- సాంస్కృతిక విశేషాలు

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో కొన్ని శతాబ్దాలనుండి ఆరెవాళ్లు, అరెబడే ఒకరకం జాతి జనులు నివసిస్తున్నారు. వీళ్ళను 'ఆరెవాళ్లు', 'ఆరె మరాఠీలు' అని కూడా కొన్ని ప్రాంతాల్లో పిలుస్తుంటారు. ఈ 'ఆరె' అన్న పదం 'ఆర్య' శబ్ద భవమున వండితు అభిప్రాయ పడుతున్నారు. వీరి మహారాష్ట్రకు చెందిన శ్రీతియ చంకజులు కారడం మూలంగా 'ఆర్యశ్రీతియలు'గానూ చరిత్రలోపబడు తున్నారు. వీళ్ళ మాతృభాష ఆరె భాష, అందు మరాఠీకి తెలుగునీమరాఠీ వెంటసిన మాండలిక మనుషులు శతాబ్దాల క్రితం మహారాష్ట్రనుండి ఆనేర కారణాల వల్ల వీళ్ళు తెలుగు దేశానికి వలస వచ్చి ఇక్కడ స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకొని తెలుగు ప్రజల్లో లీగమై పోయినారు. వీళ్ళు తమవెంట తెచ్చుకున్న భాషా సంస్కృతులు తెలుగుదేశపు భాషా సంస్కృతుల్లో భాగమై పోయినాయి నేటికీ వీళ్ళు తమ ఇంట్లో ఆరె భాష మాట్లాడినా గడప దాటితే మాత్రం ఆర్యమైన తెలుగులో వ్యవహారం నడుపుతుంటారు. వీళ్ళలో ఆంధ్ర మహారాష్ట్ర సంస్కృతుల మేలు కల్గయక కనిపిస్తుంటుంది భారతదేశంలోని ఈ ఉన్నతాదర్శమే జాతిలో సమైక్యతా భావాన్ని ప్రచురితం చేస్తున్నది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని ఆరెవాళ్ళు వ్యవసాయాన్నే ముఖ్యవృత్తిగా స్వీకరించి నారు. యుద్ధ సమయాల్లో వీర సైనికులుగానూ, శాంతికాలంలో నేలను దున్ని పంటలు పండించే కాపులాగానూ ఉండడం వీళ్ళు వారసత్వంగా వస్తున్న కులా దారం. అందుకే వీళ్ళ ఇంట్లో శ్రీతియోచితమైన ఆయుధాలుండడం పరిపాటిగా వస్తున్నది. వివాహాల్లో ఆటు డౌలర్లూన్నీ, ఇటు కాపువృత్తిని ప్రదర్శించే కార్చుక్రమాలు ఆచరింపబడుతుంటాయి. భవానీగౌత వీరి పులకైతం సాధారణంగా వీళ్ళూ రైపులు, తెలంగాణాలో చాలామంది లింగధారులు కూడా వున్నారు సరి హద్దు జిల్లాలైన ఆదిలాబాదు, నిజామాబాదు ప్రాంతాల్లో కొందరు చక్రచరస్వామి మార్గానికి చెందిన కృష్ణభక్తులూ కనిపిస్తారు. చరంగల్లు కరీంనగర్ ప్రాంతాల్లో అక్కడక్కడా వైష్ణవం కూడా చోటు చేసుకున్నది. తెలంగాణలోని ఆరెవాళ్ళు శాశాహారులు కావడం గమనించదగిన అంశం. ఐనా వీళ్ళకు యజ్ఞోపవీతం లేదు. ఆరెవాళ్ళు ఆధిక సంఖ్యలో నివసించే గ్రామాలు ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఏన్నో వున్నాయి. వాటిని తెలంగాణాలోనైతే 'ఆరెపల్లెలు' ఆంధ్ర ప్రాంతంలోనైతే 'మరాఠీపాలెం' లేక 'మరాఠీ పల్లెలు' అని పిలుస్తున్నారు.

ఆరె పదాన్ని మొట్టమొదట కావ్యస్థం చేసిన తెలుగు కవి పాలుగూర్తి సోమనాథుడు. వృషాధిపశతకంలో ఆరెభాసలో ఒక పద్యమే రచించినాడు ఆరె పండితారాధ్యచరిత్రలోనూ ఆరెభాసలో కొన్ని ద్విపదలు రచించినాడు ఆరె పదాన్ని భాషాపరంగానూ, దేశపరంగానూ జాతిపరంగానూ వాడిన మొదటికవి సోమనాథుడే. ఈతడు పన్నెండవ శతాబ్దం వాడుగా చెప్పబడుతున్నాడు. అందు వల్ల మహారాష్ట్రం నుండి తెలుగుదేశానికి వలస రావడం సోమనాథునికన్న ముందు నుంచే ప్రారంభమైందని ఊహింపవచ్చు. కాకతీయుల కాలంనుంచే మహారాష్ట్రం నుండి ప్రజలు తెలుగుదేశానికి వలస వచ్చి ఇక్కడ స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని కిలుగు ప్రజల్లో లీగమైపోయినట్లు చరిత్రకారులు కూడా వ్రాస్తున్నారు. అందుకే ఆధునిక మరాఠీ భాషలో లేని ప్రాచీన భాషా విశేషాలు, పదబంధాలు నేటికీ ఆరె భాషలో కనిపిస్తున్నాయి. సోమనాథుని తరువాత 15వ శతాబ్దం వాడైన కొఱవి శోపరాజూ, 16వ శతాబ్దంవాడైన పొన్నికంటి తెలగనార్యుడూ తమ తమ గావ్యాల్లో ఆరె పదాన్ని జాతివాచకంగానూ, భాషా వాచకంగానూ ప్రయోగించి ారు. 18వ శతాబ్దం వాడైన నుదురుపాటి వెంకనార్యుడు తన 'ఆంధ్ర

భాషారవము'లో 'ఆరె' పదానికి మహారాష్ట్రుడని అర్థం చెప్పినాడు. ఆ తరువాత అకారాడిగా వెంటసిన అన్ని నిమిషపుల్లోకి కూడా ఈ పదం ప్రాకింది నై ఘంటకు లందరూ ఈ 'ఆరె' పదానికి మరాఠీవాడనే అర్థం ఇస్తున్నారు.

ఆరె భాషకు లిపి లేకపోయినప్పటికీ వాళ్ళ ఇంట్లో ఏదై నా శుభకార్యం జరిగితే ఇప్పటికీ తిప్పకుండా ఆరె జానపదగేయాల్ని గానం చేస్తుంటారు. పెండ్లి జరిగినా, పేరు పెట్టినా, పుట్టింటికి చెల్లెల్ని తీసుకపోవడానికి అన్నగారు వచ్చినా ఆరెవాళ్ళ ఇంటి ఆడపడుదులు కమ్మని కంఠంతో పాటలు పాడి బంధువుల్ని అలరిస్తుంటారు. వీళ్ళను ఆశ్రయించి జీవించే "గొంధలీలు" అనబడే మరొక తెగకు చెందినవారు కూడా వున్నారు. ఆరెవాళ్ళ ఇంట్లో శుభకార్యాలు జరిగి నప్పుడు వీళ్ళు వారి భాషలోనే వీర, కరుణ రసాత్మకాలైన కథలు చెప్పుతూ జానపద ప్రదర్శనలిస్తూ ఊరూరా తిరుగుతుంటారు ఇట్లా ఆరె భాషకు సంబంధించిన జానపద గేయాలు, ఆరెవాళ్ళకు సంబంధించిన గాథలూ నేటికీ వాళ్ళ నాలుకలపై ప్రాణం నిలబెట్టుకుంటున్నాయి. వాళ్ళ సాంస్కృతిక సాంఘిక జీవితానికి అవి నిలువునా అంశం భాసిస్తున్నాయి.

ఇక ప్రచారంలో వున్న కొన్ని ఆరె జానపద గేయాల్లో వ్యక్తమయ్యే సాంస్కృతిక విశేషాల్ని వివరిస్తాను. ఆరెవాళ్ళ వివాహాల్లో 'దేవక్' కట్టే అచారం ఒకటున్నది. పథూచరుల ఇంట్లో ఎవరికి వారు దీన్ని వేరువేరుగా నిర్వహిస్తారు. వివాహానికి ఒకరోజు ముందు ఇంటి ఆడబిడ్డ తన భర్తతో కలిసి కొంగుటు బ్రహ్మ ముడి వేసుకొని పచ్చని పెండ్లి పండురికి 'దేవక్' కడుతుంది. ఒక రోకలిని, గొంధలిని, పెరుగుతో కలిపిన చట్టి ఆన్నం మూటనూ, జమ్మి కొమ్మనూ మంగళ వాయిద్యాలు మ్రోగుతుండగా పెండ్లి పండిరికి కట్టే తంతునే 'దేవక్' అంటారు. దీన్ని పడుపు ఇంటిలోనూ, చరుని ఇంటిలోనూ విడివిడిగా జరిపిస్తారు. వివాహ నంతరం పదహారో పండుగ జరిగేలోగా మంచిరోజు చూసుకొని కట్టినవాళ్ళే మళ్ళీ దీన్ని విప్పడం ఆచారం. దీన్ని కట్టే సందర్భంలో ముత్తైదువలు ఈ క్రింది విధంగా పాడుతారు

సోనాచ కురాడేరుపియాచ దందా
దయా భలాచ సిదోరి
దేవుక దాచాచ పదరి
సోనియాచ గడ
రుపియాచ నాదా
ధారే పొలే బయాల
బయిల నహ్య భాస్వదేవ
దేతురు చాలాలే దొంగరా
త్యామి లోడిలే మొగరా
అస్తోరీ పురుస
బర్క ఘంటూ ఘాయాను
మేతో నాచీచ మేనావూ
సందడి గావోజి ఘాతీలా
సందడిచ వంట
సోనాచ చాలాతూ
వాజాతూ గాజాతూ
బజార మిర్కతూ

చౌ బజార మిర్చతూ
అలే మండవాచ దారీ
అగాసీ మండవ
ధర్తలీ బవుల
గుండదీచ వంట
రే సమాచ దోరీ
బయిన బయినకు దేవకు
బయినకు దేవకు
జయ జయ బంబాల
ఫిర్రీ మీచ రాజే
దేవాల అలే
రామసీతాచ వరాధు
సీతారామాచ వరాధు'

అంటే—

వెండిలో చేసిన కామకు
■ంగారు గొడ్డలిని ధరించి
దేవక కప్పే అన్యగారు
పెరుగున్నపు చుట్టని తన కొంగుకు కట్టుకొని
వృషభరాజు పంది మేలుజాతి ఎద్దూ
వెండి కమ్మల వక్రాలూ కలిగిన
బంగారు బండిపై కూర్చుండి
అడవికి వెళ్ళి చెట్లను నరికి
అలమగలిద్రూ బ్రహ్మముడి వేసుకొని
బంగారు పళ్ళెంలో జమ్మికొమ్మ పెట్టుకొని
అడుతూ పాడుతూ ఉల్లాసంగా
విలాసంతో బజారుల్లో విహరించుకుంటూ
అనందంతో పెండ్లి పందిరి కిందికి వచ్చి
పట్టువారంతో స్తంభానికి దేవక కట్టడానికి
పుట్టివినీ పాలించే రాజులా
సీతారాముల వివాహానికి వేంచేసినాడు'

ఇక్కడ గొడ్డలి పట్టుకొని అడవికి వెళ్ళి చెట్లు నరుకడం పంది వ్యావసాయిక లక్షణాలూ, జమ్మిని పూజించడం పంది శ్రీలీయ ధర్మాలూ అభివర్ణింపబడినాయి. వీళ్ళు తెలుగుదేశానికి వచ్చిన అతి ప్రాచీన కాలంలోనే అడవులు నరికి, వ్యావసాయిక శ్రేణులుగా మార్చి, గ్రామాలు నిర్మించి గ్రామాధికారులుగా మారినట్లు సాంప్రదాయికమైన కథనం కూడ వ్యాప్తిలో ఉన్నది యుద్ధకారణంగానే లేక మహారాష్ట్ర దేశంలో కరువు కాటకాలు వచ్చినందుకో తండోపతండాలుగా మారీ దండులు తెలుగుదేశానికి చలన వచ్చినట్లు చరిత్ర చెబుతున్నది.

వివాహాల్లో 'గొండ్లాయి' తీయడమనే ఆచారం మరొకటన్నది. దీన్నికూడ వివాహానికి ముందే వధూవరుల ఇంట్లో వేరు వేరుగా ఎవరికివారు నిర్వహిస్తారు. వధూవరులకు కట్టించే నూతన వస్త్రాల్ని అంజనేయస్వామివారి ఆలయానికి తీసుకవెళ్ళి ధూపదీపారాధనతో చూపించుకరావడం దీని ప్రధానాశయం పెండ్లి వారి బంధువర్గం వధూవరుల నూతన వస్త్రాల్ని వెంటతీసుకొని సాయంత్రం బాజా భజంత్రీలో అంజనేయాలవారి గుడికి ఊరేగింపుగా వెళతారు. ఇది చూడ ముచ్చటగా ఉంటుంది. వత్తుంలో దివిటీలు ముట్టించి, అందరూ తలకొక దివిటీ చేతపట్టుకొని అట పాటలతో గంతులు వేసుకుంటూ అంజనేయాల వారిని మోచి మోచి జపిస్తూ ఆరె భాషలో ఈ విధంగా పాట పాడుతూ వెళతారు—

"ంగాడిలో తుజ గొందాడిలో
అదాడిలో తుజ పిదాడిలో
పీర హమమంతాచ హే గొందోకే

నవ్వ నర్సింగాన హే గొందోకే
గావ జేటియాన హే గొందోకే
దయిత వీరాచ హే గొందోకే
లగాడిలో తుజ గొందాడిలో
అయ్ భవానీ అయి గొండ్లాయావో
తుల్లపూరి తుకోబాయి గొండ్లాయావో
సాతీయాసరా గొండ్లాయావో
లగాడిలో తుజ గొందాడిలో
అయి గావూదేపి గొండ్లాయావో
అయి పోదాయి గొండ్లాయావో
లగాడిలో తుజ గొందాడిలో
అదాడిలో తుజ పిదాడిలో"

అయూ పేర్లతో వేరు వేరు దేవుళ్ళను కొలుస్తూ 'గొండ్లాయి'ని స్వీకరించ వలసిందిగా ప్రార్థించడం దీనిలోని భావార్థం చివరికి గ్రామదేవత అయిన పోదమ్మను కూడ కొలుస్తారు. ఇందుతో వేరు వేరు దేవతలను స్మరించినా ముఖ్యంగా అంజనేయాలవారిని, తుల్లాపూరి తుకోబాయిని కొలువడమే దీని ముఖ్యోద్దేశం. 'గొండ్లాయి' అంటే దేవతలకు జరిపించే 'కొలుపు' అనే అర్థంలో ఇక్కడ వాడబడుతున్నది 'గొండ్లాయ్' అంటే మహారాష్ట్రంలో ఒకానొక భజన విశేషంగా అర్థం చెప్పబడుతున్నది. 'గొండిలి' అంటే ఒకానొక కుండలాకార నృత్యవిశేషంగా తెలుగు నిఘంటువులు అర్థం చెబుతున్నాయి, అరెవాళ్ళను ఆశ్రయించి కథలు చెప్పి బ్రతికేవాళ్ళను 'గొండ్లిలు' అంటారు. వీళ్ళు అటపాటలలో భజనలు చేస్తూ భవానీమాతను ఆరాధించడానికే నియమింపబడినట్లు ఒక కథ ప్రచారంలో ఉన్నది అందుకే వీళ్ళను 'గొండ్లిలు' లేక 'గొంధళీలు' అని పిలవడం జరుగుతున్నదట. అంతేకాక ఈ పదాలన్నీ ఒకే కుదురులోంచి పుట్టి నట్లు కూడ మనం గమనించవచ్చు. మహారాష్ట్రంలో మొదటినుంచీ భక్తి మార్గానికే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఉన్నందున భజన రూపంలో ఉన్న ఈ గొండ్లాయికి ఎక్కువ ప్రాచీన్యం వచ్చి ఉండవచ్చు.

వివాహాల్లో లగ్నం జరిగిన పిదప నాకబలిని కేవలం శ్రీలే పాటలు పాడుతూ జరిపిస్తారు. పురోహితులు మంత్రోక్తంగా నాకబలిని నిర్వహించే ఆచారం లేదు శ్రీలే కొన్ని గంటల తరబడి ఆరె భాషలో పాటలు పాడుతూ ఈ నాకబలి తంతును నిర్వహిస్తారు. ఇది ముగిసిన వెంటనే వరుడు ఎద్ల మెడకు కట్టి బేరేడు జోళ్ళూ పగ్గాలూ భుజంపై వేసుకొని వధువును వెంటనిడుకొని జొన్న విత్త నాలు చల్లుకుంటూ భవానీమాతను ప్రతిష్ఠించిన చోటుకు వెళ్ళి అమ్మవారికి నమస్కరిస్తారు. ఆరెభాషలో నాకబలి పాటను 'సదాచగీతు' అంటారు. ఈ సందర్భంగా శ్రీలు పాడే పాట ఈ విధంగా ఉంటుంది.

"అచ్చా దివను సోనాచ బాయీ సోనాచ
పాపూసు పడతే మోతాచ
గుజగుజ పంకారే
మామోరీచ వాటా
అందియాచ బానూ
సావలీల బసాత
మాయల సంగీత
అచ్చా దివను సోనాచ బాయీ సోనాచ
మరతాంతు జయ్యాన
పుడే శంబరు బయాల
కాలే రేగడిచ వాటా
కారును జోదూ సప్తాచ కంప్లన
ధావోరే దోన్ దాన్
దీకాస్తు కరును

మోదాల లవుతవు దోలాల జోజూ
పీకాల అమాదటి హజ్జారూ ఖండావ
అచ్చా దివసు సోనాద బాయీ సోచావ

అందే—

నేటి చినం చక్కని బంగారు రోజు
ముత్యాలపర్లం కురుస్తుండగా
తల్లిగారి ఊరి మార్గంలో
పక్షుల కిలకిలారావాలతో నిండిన
మామిడిలోటలో అక్కడక్కడా కూర్చుంటూ
ఈ చక్కని బంగారు రోజు
తల్లిగారితో చెప్పి బయలుదేరా
మరారి వంశంలో జన్మించినందులకు
నూరు ఎద్దను ముందు వరుసలో నడుపుకుంటూ
అందమైన బేరెడుజోళ్ళు ధరించి
నల్లని రేగడి ఖూమి గుండా దారి నడుస్తూ
పన్నెండు విత్తనపు గింజలు చల్లి
చీయి పుట్ట ధాన్యం పండించాలి."

ఇక్కడ ఆరెవాళ్ళకు ముఖ్యమైన వ్యావసాయిక పృత్తి లక్షణం వర్ణింపబడింది.
మహారాష్ట్ర ప్రాంతంలో ఎక్కువ భాగం నల్ల రేగడి ఉండడం గమనార్హం.

పిల్లల్ని తొడైలో వేసి నిద్రబుచ్చుతూ పాడే పాటలు కూడ కొన్ని
వ్యాప్తిలో ఉన్నాయి. వీటిని నామకరణ మహోత్సవ సందర్భంలోనూ పాడడం
ఆచారంగా ఉన్నది. వీటిని ఆరె చానలో 'జోగాలా సగీతు' అంటారు. అందులో
ఒక పాట ఈ విధంగా వుంటుంది

"జోజో జోజో జో బాలా

జో చిమ్మ కృష్ణా

వాసుదేవాద పుత్రా

యోంపి జవావో జోజో

జోజో మనూనూ

హలవిలే యశోద

బాలారె గోవిందా

దీప్తు రూలయ తుల

అంగీ బోపి తులారు బాలా

బోపిల పింఠలు పానయా బాలా

దండచ దండ బాచట బాలా

హారాల ఏల లావునూ తుల

మాజాల గోపి కర్ణాల బాల

పాయాలా పాయంజన తుల

చాందా సూర్యాచకళ సీరాల బాల

హతాతు నుదాము చక్కర్ తుల

బొంబీల బారా హీరాయ బాల

పాటిమాగే పాండు బాణ తుల

జోజో బాలా జో చిమ్మి కృష్ణా

వాసుదేవచ పుత్ర యోంపి జవావో

జోజో మనూనూ హలవిలే యశోద

బాలారె గోవింద

దీప్తు రూలయ తుల

కారె కారె బాలె యోంపి నామీ తుల

కవులను సావులీ వద్దమా తుల

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

జోజో॥

అందే—

"జో జో జో ఓ బాల కృష్ణదా!

ఓ చిన్ని కృష్ణదా

చసుడేవుని పుత్రుడా నిదురించవయ్యా

జోజో అంటూ నిన్ను తొడైలో వేసి

యశోద ఊపుతున్నది

ఓ బాలుడవైన గోవిందుడా!

నీకు దృష్టి తగిందేమో!

నిదురించడం లేదు

నీకు చొక్కా కుల్లా తొడిగిందినారు

బోపిపై నెమరి పించం వలె

అందంగా రావీయాకు చెక్కినారు

చేతికి కడియాలు తొడిగి

నడుముకు మొలతాడు కట్టినారు

కాళ్ళకు ఘల్ల ఘల్లమని మ్రోగే

మంజీరాలు కట్టినారు

సూర్యబంధులను మించిన కళతో

నీవు విరాజిల్లుతున్నావు

చేతితో చక్రం ధరించి

వెనుక పీపుపై సంచాయధములు ధరించి

చసుడేవుని పుత్రుడవైన ఓ బాలకృష్ణదా!

ఓ చిన్ని బాయీడా! నీవు నిదురపో

యశోదాదేవి నీకు ఊయల ఊపుతున్నది

ఐనా నీవు నిదురించడం లేదు

ఓ బాలకృష్ణదా! నీకు దృష్టి తగిలిందేమో!

ఎందుకు కృష్ణా! నీవు నిదురించడంలేదు

నీ మీద కానీడ పడిందా ఏమీ

అట్లా ఏడుస్తున్నావు ఎందుకు కృష్ణా

ఏడుపు మాని నిదురపో కృష్ణా."

ఇట్లా తమ కన్యపిల్లల్ని సర్వాలంకార శోభితుడైన కృష్ణునితో పోలుస్తూ
ఊయలలో వేసి జోలపాట పాడుతుంటారు ఆరె మాతృమూర్తులు.

వివాహాది శుభకార్యాలలో ఇంటి ఆడబిడ్డలు ఉత్సవానంతరం మంగళహారతి
పట్టి పాటలు పాడడం ఆచారంగా వస్తున్నది. ప్రార్థనాపూర్వకంగా భవానీమాతను
స్తుతించడం ఈ పాటల్లో ఉండే ప్రత్యేకత సందర్భాన్ని బట్టి పాడడానికి
అనువుగా ఈ పాటలు కూడ ఆనేకంగా ఉన్నాయి. ఆరె భాషలో దీన్ని 'భవానీచ
ఆరతి' అంటారు. ఒకపాట ఈ విధంగా ఉంటుంది.

- "ఆరతి మాయీ అంబా భవానీ పావనీ

భరూల ఆరతి నివాళి తులారు

అనసుటు పుల తుల పూజాలా

ఆరతి ఘేవావో తూజా

అమాల దయా ఫవావో

ధరణి మారాచ రాణి అంబా భవానీ

హలది కుంకూతు అవతారు ఉచయూను

సరకు రామాల కదాల ఘేవును

జలజలాటు జలకూస రహీలీను

మరారీవంతు ఉతువత్తి కరాయాచి

ఉక్షలవనీ అంబా భవానీ

తులూపురాతు అవుతారు ఉచయూను

ధరణి ఉపేందర్ల పావంత రూలీను

ఆర॥

ఆర॥

ఆర॥

ఆర॥

ఆర॥

అంటే—

“ఓ భవానీదేవి
 పికు నిండు మంగళహారతి
 నివాళిగా సమర్పిస్తున్నాము
 పూజకై ఇతరులు ముట్టినీ పూలు
 నీకు సమర్పిస్తున్నాము
 మా హారతిని స్వీకరించి
 మమ్ము దయతో కాపాడుమమ్మా భవానీ!
 ఓ అంబా భవానీ!
 నీవు భూమాతకు ముద్దుబిడ్డవు
 వసువు కుంకుమల్లో నీవు అవతారం ఎత్తినావు
 పరశురామున్ని చంకలో కెత్తుకున్నా
 మరాఠీ చంకం చివరినాభివృద్ధిగా
 వర్ణిల్లునట్లు దీవింది రక్షించాలి
 తుల్జాపురంలో వేంచేసి వున్న
 ఓ భవానీ దేవీ!
 నీకు భక్తుడైన ఉపేంద్రుని
 నీవు సదా రక్షించాలి.”

ఇట్లా ఏ కుభార్యమైనా మంగళహారతితో ముగుస్తుంది. వీటిలో భవానీమాతను సుతిస్తూ ఆమె అనుగ్రహాన్ని కోరడం తప్పకుండా ఉంటుంది. తుల్జాపూర్‌లో వేంచేసి వున్న అమ్మవారిని కొలువడం ఆరెవాళ్ళలో కనిపించే ప్రత్యేకత.

ఆరెవాళ్ళ సాంఘిక జీవితాన్ని ప్రదర్శించే జానపదగీతాలు ఇంకా ఎన్నో వ్యాప్తిలో వున్నాయి. ఐతే పెండ్లి పాటయ్యా, కొటుంబిక గీతాలయ్యా, బాంధవ్య గీతాలయ్యా వంటివి మాత్రమే ఎక్కువ ప్రచరితంగా ఉన్నాయి. వీళ్ళకు వ్యవసాయం ముఖ్యవృత్తి అయినప్పటికీ వ్యాపసాయక, క్రామికగీతాలు వ్యాప్తిలో లేక పోవడం గమనించదగిన అంశం. ఇంటి వ్యవహారాలకే పరిమితమైన స్త్రీల దంపుడు పాటలు, విసురాయి పాటలు మాత్రమే కొన్ని లభిస్తున్నాయి. ఇట్లు దాటితే తెలుగులోనే వ్యవహారం చేయవలసి రావడంవల్ల వ్యాపసాయక గీతాలు కానీ, క్రామిక గీతాలు కానీ పుట్టి ఉండలేదని ఊహించవచ్చు.

ఈ విధంగా ఆరె వాషలోని జానపదగీతాలు ఆంధ్ర మహారాష్ట్ర సంస్కృతుల మేలి కలయికనూ రద్దారా సాంస్కృతిక సమైక్యతనూ ప్రదర్శిస్తున్నాయి. అహువర్ణ సముద్రయంగా బాసించే హరివిల్లువోలె బిన్నత్వంలోని ఏకాత్మతను రాటుతూ భారతీయతను ప్రదీప్తం చేస్తున్నాయి. జాతీయ జీవన స్రవంతిలో పడుగులేతై తరంగ మారికల్లా ఇవి దేశానికి శోభను చేకూరుస్తున్నాయి.

కలికలికి

మ॥ ఒకపర్యాయము పాంఝూరుకు వివాహోత్సాహనై యేగి; తో
 తుక మొప్పారెడు హంసయానమున చేతోమోదమున్ గూర్చుచున్
 ఒకపంకిన్ మధురాస్పదంబులగు హస్తోక్తుల్ హృదీన్ జల్లు బా
 తికలన్ సుందర మందహాసయుతులన్ బ్రేమరగాన్ గాంచితిన్.

చ॥ పయనము చేసినందులకొ పాపము దేహము ధూళి ధూసర
 మ్మయి యటఁజూచు వారికి ప్రయంబిడదయ్యెను, కన్నుదోయి కెం
 పయి దనరారె కుంకుమ క్రమత్యము దప్పెనికేమి జెప్పదున్
 భయమొనరింపజేసె గొనివచ్చిన బిన్ను మహత్వ మెందగన్.

క॥ స్వేదాంబువుంను దేహము
 చీదర యనిపింప వేగ శృంగారము గా
 నా దొరసానులు కదలిరి
 సాదరముగ జలకమాడ సొన్నపు గడికిన్.

ఉ॥ బంగారు మేని చాయఁగల భామలు చక్కని బాతురూములో
 జెంగున హారముల్ దిగిచి చీరలు తల్పులపైని వైదియున్
 రింగున స్నానమాది పలురీతుల మోముల స్నోలుఁబూసి; సా
 రంగ వితోచనల్ చనిరి లాస్య విలాసము లొల్కుచుండగన్.

గీ॥ ఇంతలో నేను పనిమీద నెటకొ వెడలి
 వచ్చి గంటిని బాత్రూమైన వస్త్రమొకటి
 కొంగువలె రమ్మమైనట్టి రంగుగలిగి
 తల్పు పైనుండి వ్రేలాడె తక్కుమనుచు.

చ॥ ఎవరియొగాని నూ యుచితి ఈశ్వరనేత్రముగ్ర వహ్నిలో
 హవనము సేయగా బడిన యా మకరధ్వజ పువ్వబాణమున్
 హవమొనరింప జాలు ప్రేయూరాలు బలె జవరాణుగావలెన్
 కుపకుపలాడె నామనము కోమలిజూడగ నవ్వుడచ్చటన్.

గీ॥ తలుపు సందున నుండి యా కలికిఁజూడ
 నందమగు కొప్పు మిగుల పసుండుగాను
 బరగ కనుపచ్చె గుండె కవాతుఁజేయ
 పొందియుంటిని బయటనే పొలికిఁజూడ.

గీ॥ తలుపు చప్పుడువిని మది తరుణిఁగూర్చి
 పరితపించెను చిత్తమపారముగను
 అందమో చందమోగాని యచట నిర్భయమునందుడు దేహమ్ము వడకసాగె.

గీ॥ చేష్టలే దక్క- నాళమ వేపుగాగ
 యువతిగాకుండ కన్నరె యువకుడొకడు
 కొప్పువలెదోదినది గొప్పు హిప్పిగాగ
 కొంగుకాకుండ రంగుల బంగియయ్యె

గీ॥ బెర! కలికాల మహిమ నేమనగవచ్చు
 ప్రకృతి పురుషులరూపమ్ము బిన్నమయ్యె
 మాన మవమానమంద యా స్థానమందు
 నిలువ నిచ్చను గోలోవ తొంగిపోతి

శ్రీ మద్వారి రామమూర్తి

చిన్న నవలల పాకేట్లో రెండవ భాగము తిరు. 2,000/-లు పాంఖరసవల

వర్షం వస్తే ఆ గుడిసెల చుట్టూ
నీరు!! కొన్నిచోట్ల మోకాళ్ళదాకా-
మరికొన్నిచోట్ల తొడలదాకా! లోతు
అయిన పల్లవుచోట్లో-నీళ్ళలో నిలబడి
తపస్సు చేస్తున్న ఋషుల
ఉంటాయ్ ఆ గుడిసెలు!!

యాత్ర
ఋషుల వేంకటేశ్వర్లు

రయ్యని వీచిన గాలికి దీపం అరి
పోయింది!! గాయత్రి గుడ్డి దీపం వెలిగించ
డానికి లేచింది!! అగ్గిపెట్లో వున్న నాలుగు
పుల్లల్లోనూ రెండుపుల్లలు అన్నలు వెలగలేదు!!
మరో పుల్లకి మందు లేదు!!

తడకని తోసుకుని లోపలి కొస్తున్న ఈదురు
గాలికి - చేతులడ్డాపెట్టి ఎలాగో దీపం వెలిగించింది
గాయత్రి!! ఈ కుతంత్రాల....కుత్సితాల....కుహనా
నాగరికతల....కుళ్ళు మానవ మృగాల మధ్యకి అవత-
రించిన పసివాడు - పుట్టి నెలలోజులు కూడా కాని
వాడు - చాపలో చలికి ముడుచుకు పడుకున్నాడు!!

ఏ పురానుభవిత మధు స్వప్న కలలాం స్మృతుకో - వాడిలో వాడు
కొంచెం నవ్వుకొంటున్నాడు - నిద్రలోనే!!

గాయత్రి దీపం బుడిచి ఆ పసివాడి మొహం దగ్గరగా పెట్టి వాణ్ని తదే-
కంగా చూసింది!!

తన ర క్తంలో ర క్తం - మనస్సులో మనస్సు - జన్మలో జన్మని-
కళ్ళతో ఆస్వాదించింది గాయత్రి!

మాతృత్య మాధుర్యం హఠాదుజ్జ్వలించి మై గాయత్రిని హిపేసింది - బైట
వర్షంలాగే!

పసివాణ్ణి ఒళ్ళోకి తీసుకుని ముద్దులతో ముంచెత్తేసింది!

ఒకటి...రెండు...పది...పదకొండు.....

వాడుల్కిపడి తేవుమన్నాడు!

జ్ఞానహీనులవల్ల తన మహా సమాధికి భంగం కలిగిన యోగి - తనవైన
దివ్య జగత్తునుండి జ్ఞురైన జారి దూర మనవలోకంలో పడ్డట్టు - కుర్రాడు
పూర్తిగా తెలివిలోకి వచ్చేసి, ఏడుపందుకున్నాడు!

గుడిశ చూడండి గోనినంటే కప్పకుని పడుకున్న ముసిల్లి - సత్యవైస-
తనలో తాను గొణుక్కుంటూంది "—ఈ పిల్లకి ఇదేం పాడుబుద్ధో. హాయిగా
నిద్రపోతున్నాణ్ని నేపేత్తాది! నిద్రలో ముద్దులాడకూడదే - పిల్లదానా!" అని ఎన్ని
సార్లు సెప్పినా యినద కదా!"

ఏడుస్తున్న చంటాణ్ని నెమ్మదిగా చిమ్మకొడుకోంది గాయత్రి. నిద్రలో...
ముద్దులు!

ఈ రెండు మాటలూ గాయత్రి పదే పదే అనుకొంది!

నిద్రపోతున్న చంటాడు ముద్దు పెడితే ఏడుస్తాడు!

నిద్రపోతున్న కన్నెమనసుని ముద్దుపెట్టి మేల్కొల్పితే ఏడుస్తుందా?

సరిగ్గా ఏడాది క్రితం...

తన బ్రతుకునే మహా వేగంగా మలుపు తిప్పేసిన ధర్మరాజు జ్ఞాపకం
వచ్చాడు గాయత్రికి!

తన వూరూ... ఇల్లూ...అమ్మా నాన్నా... కాంచ...!వాంయం....

అన్ని ఆమె తలపుల్లో గ్నిరున తిరగసాగాయ్!

అన్నిటికీ మించి.. ఆ రోజు...రౌతి!

తాను నిద్రపోతున్నప్పుడు జరిగిన సంఘటన ఎన్నటికీ మరిచిపోలేదు!

తన జీవితంలో అంత బలమైన ముద్ర వేసింది ఆ సంఘటన!

"....ఈళ్ళో బాలాత్రిపురసుందరి కళ్యాణ మహోత్సవాలు జరుగు-
తున్నాయ్!"

■ ఉత్సవాలు జరిగే అయ్యడు రోజులూ... రాత్రిళ్ళు ఏవో ప్రోగ్రాములు
జరుగుతూనే ఉంటాయ్!

అమ్మవారి కళ్యాణం మాత్రం నరసింహ చైనులు ఆధ్వర్యంలోనే జరుగు-
తుంద్!

నరసింహచయనులు వేదం ఎనబై పన్నాలూ చదువుకొన్న పునాపాతీ!

కానీ, మహా ముక్కోపి!

తన పిల్లలతో మహాభక్తిగా...గాయత్రి, అపర్ణ, విష్ణు, అంటూ పవిత్ర
మైన పేర్లు పెట్టినా. నరసింహ చైనులూ ఏనాడూ పిల్లల్ని నోరారా పేరెట్టి
పించదు!

పెద్ద వెదవ - చిన్న వెదవ - బుల్లి వెదవ...అంటూ పిలుస్తాడు!

గాయత్రికి తండ్రి మాటలు విన్నప్పుడల్లా "ఈయనను వేదపండితు-
డేనా!" అని అనుమానం వస్తుంది!

ఈళ్ళో ఆవేళ వీధి సిగ్గా వేస్తున్నాడు!

గాయత్రి చిన్నప్పుడైతే ఎక్కువగా హరికథలు ఉండేవి! తాను తాను ఈ
వీధి సిగ్గాలు చచ్చి. గ్రామంలో అంతకుముందు ప్రదర్శించబడి అన్ని ఉదాత్త
కళాపాఠాన్ని వెనక్కి నెట్టేసాడే!

చయనులు అన్నపూర్ణమ్మా సిగ్గా చూద్దానికి వెళ్ళాడు! అపర్ణ చొడ్లో
నిద్రపోతోంది!

ఇంక చయనులు ఏకైక మగ సంతానం విష్ణు! ఈళ్ళో ఏం వూడావిడి
వచ్చినా ఇంటికే రాడు!

కొన్నాళ్ళు తండ్రి దగ్గర వేదం చదువుతాడు.. మరికొన్నాళ్ళు బడికి
పోతూ వుంటాడు!

ఆవేళ గాయత్రికి కొంచెం తం నెప్పిగా ఉంది ఇంట్లోనే ఉండి
పోయింది.

ఈ మధ్య గాయత్రి మనస్సు మరి అస్థిమితంగా ఉంటోంది!

శైలోజుల్నాంటే ఇంట్లో అన్నపూర్ణమ్మా.. చయనులూ గాయత్రికి తీసుకు
వచ్చిన సంబంధం గురించి రోజూ గొడవ పడుతూనే ఉన్నాడు!

తన మాతురికి ఆ సంబంధవే! చేస్తానంటాడు చయనులు! "నా కంఠంలో
ప్రాణం ఉండగా ■ సంబంధం జరగడానికి వీలేదు—" అంటుంది అన్న
పూర్ణమ్మా!

గాయత్రి మాత్రం ఈ గొడవ చూసి చిత్తరపోయి... మరిపోయినదానా....

నోరు మెడపకుండా ఉండోంది!

చయనులు ఆ మధ్య వేద సభానికి వెళ్ళవచ్చిన దగ్గర్నించి ఈ నిప్పు రాజాకొంది ఇంట్లో!

తెనాలిలో ఆయనకో సంబంధం తెలిసింది.

పెళ్ళికొడుకు పేరు చక్రధరరావు! వెనకాల ఎవరూ లేరు ఒక్క మనశి తల్లి తప్ప! పడెకరాల మాగాణి, ఇల్లా ఉన్నాయ్!

చయనులు అన్ని వివరాలు చెప్పగా వింది అన్నపూర్ణమ్మ. కాస్త ఆలోచిస్తే ఆ పెళ్ళి కొడుకు తల్లి అవిడికి వుట్టమే! కొంచెం దూరం చుట్టం.

మరుక్షణంలో అన్నపూర్ణమ్మ మొహం మాడిపోయింది!

ఆ చక్రధరరావుకి ఇంతకుముందే ఓ పెద్దెండి.

అతనూ, తల్లి కలిసి ఆ పిల్లని వేటింది...దివరకు అత్యహత్య చేసుకునేలా చేసారని అన్నపూర్ణమ్మ చెప్పింది.

ఈ మాట విని కూడా చయనులు నిస్వరంగానే ఉన్నాడు.

“అదేంకాదు! ఆ పిల్ల ఒక శంఖిని....పొగడగొడ్డు...అల్లారి సొమ్ముంతా వుట్టిందా! చేరేసేదట! ఏవైనా అంతే నూతిలో దూతేస్తానని చెప్పిరించేదట! ఓసారి తల్లి కొడుకూ కనబడకుండా పోయిన ఐంగారం గొలుసు గురించి నిలదీసేసరికి... ఆ పిల్ల నూతిలో దూకి ప్రాణం తీసుకుంది” —అన్నాడు తేలిగ్గా చయనులు!

“నేను బతికుండగా గాయత్రిని ఆ చక్రంగాడికిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యడానికి ‘ఒప్పుకోను’

“అయితే - నువ్ కూడా నుయ్యో, గొయ్యో చూసుకో!” అంటూ వినురుగా అక్కజుల్లింది లేచిపోయాడు చయనులు.

ఆ రోజు మొదలు....చై నుయా. అన్నపూర్ణమ్మ ఈ సంబంధం గురించి గొడవ పడుతూనే వున్నాడు.

చై నులు మహా మూర్ఖత్వం గల మనిషి!

“అమ్మాయిని చూసుకోడానికి రండి” అంటూ ■ ఉత్తరం రాసిపడేసాడు తెనాలికి!

అన్నపూర్ణమ్మ ఒకచే గోం!

గాయత్రీకి చాలా భయం వేసింది.

ఆ పెళ్ళికొడుకూ - తల్లి ఎల్లాండేవాళ్ళో దేవుడికి తెలియాలి.

ఏవైనా పెళ్ళికి ముందు కాబోయే భర్త గురించి అత్తగారి గురించి భయంతరమైన అల్లాంటి కబుర్లు తెలిశాక - ఏ కన్నెపిల్ల మనస్సు మందారాలు పూస్తుంది! మధురోహణ విరజిమ్ముతుంది

మొహానకి పెనుపు రాసి - మెళ్ళో వేపమండలు కట్టి... బలికి సిద్ధం చేసిన మేకపిల్లకి... తనకి జరగబోయే హారం గురించి తెలిస్తే....తెలుసుకొనే జ్ఞానం దానికి ఉండే... ■ మేకపిల్ల మనస్సు ఎల్లా వుంటుందో అప్పుడు గాయత్రీ మనస్సు అల్లాగే వుంది!

విచిత్రం...చయనులు ఒక్కసారింటే ఒక్కసారి...ఆ సంబంధం గురించి గాయత్రీకి ఒక్కమాట కూడా చెప్పలేదు.

అన్నపూర్ణమ్మ మాత్రం...“నాకా సంబంధం ఇష్టం లేద”ని గట్టిగా చెప్పమని ఏడుస్తుంది.

“కసాయివాళ్ళకి కట్టబెడుతుంటే నోరు విప్పి వద్దని చెప్పవేమే!” అని ఒకచే ఏడుపు!

గాయత్రీ ఏం చెప్తుంది? అనలు తల్లికి తన మాట వింటాడా?

ముప్పైఏళ్ళ పైగా తన కష్ట సుఖాలు పంచుకొన్న మనిషి మాట తల తెక్కించుకుని మనిషిలో...ఏం చెప్పి ఏం లాభం?...-

మరో పది రోజులు గడిచాయి!

తెనాలినుండి కార్లు వచ్చింది.

పెళ్ళికొడుకు తల్లి రాయించిన ఉత్తరం అది.

“పచ్చే నెల్లో ఏదో మందిరోజు చూసుకుని - పిల్లని చూసుకోడానికి వస్తామని - పిల్ల నచ్చితే, మిగిలిన సంగతులు మాట్లాడుకొందామనీ...రాఖరు.

ఈ దేశంలో మాగాణి ఎన్ని పెళ్ళిళ్ళు చేసుకొన్నా....స్వతంత్ర నిర్ణయం - కట్టం కానుకయీ అన్నీ అమరులాయ్.

చాలామంది అడపిల్లరికి...కొలిసారిగా తన తీవ్ర సహచరుణ్ణి నిర్ణయించుకొనే అవకాశమే లేదు.

తనని చూసి ■ పెళ్ళి కొడుకు బుట్టుపితే వాడే భర్త ఆ అడపిల్లకి.

■ ఆ ఉత్తరం వచ్చిన దగ్గర్నించి గాయత్రీకి భయం వేయసాగింది

“ఆ తెనాలివాళ్ళకి రాను నచ్చితే....కొట్లో గొప్పో తల్లికి ఇచ్చే కట్టు కానుకలు నచ్చితే....రాను చక్రధరరావు ఇల్లాలు కాక తప్పదు”

అమ్మ నిరాహారదీక్ష చేసి తప్పిపోయినా...తనకి ఆ సంబంధం చేయక మానడు నాన్న....

హిళ్ళో కళ్యాణోత్సవం హడావిడిలో మునిగిపోయాడు చై నులు.

అన్నపూర్ణమ్మ ఇరుగు పొరుగు అడవాళ్ళతో కలిసి వీధి సిన్నా చూడ్డానికి బైలుదేరింది.

“పస్తావే! ‘నర్తనశాల’ సినిమా వస్తున్నారట!” వెళ్ళేముందు గాయత్రిని అడిగింది అన్నపూర్ణమ్మ.

“నువ్ వెళ్ళమ్మా! నాకు తలపోటుగా ఉంది” అంది గాయత్రీ.

“తలుపులు వేసుకో అయితే! విష్టు వస్తే అర్నం పెట్టుకు తినమను..” అంటూ వెళ్ళిందామె.

దీపం చిన్నది చేసి పడుకొంది గాయత్రీ.

ఎవరూ ఎవరూ తనని రక్షించేవాళ్ళూ!

ఆ ధనదాహపు రాక్షసి కోరల్లో తన బతుకు తెల్లారవచ్చిందేనా? ఏమో....తన భవిష్యజీవితానికి సంబంధించిన అలోచనలు తేనెదీగల్లా ఆమెని భయపెట్టసాగాయ్!

బాలాసేపు అలా చూస్తూ పడుకొంది గాయత్రీ.

గుళ్ళోంచి పాటలు వినబడ్డంతిరు. సినిమా మొదలుపెట్టి వుంటారు.

కళ్ళు మండుతుంటే - నిద్రకి ఉప్రకమిందింది గాయత్రీ.

నిద్రలో...ఆ మగత నిద్రలో....

నందనారామ అమృతకాసారంలోంచి, సుతారంగా, విరిసిన శతపత్రాన్ని చేతుల్లోకి తీసుకుని...ఒక్కొక్క రేకును...రేకులోని జీవమాధుర్యాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నట్లు...అప్రహణిస్తున్నట్లు...

సన్నగా...వెచ్చగా...తన బుగ్గలపై ఎవరో ముద్దు పెడుతున్నట్లు అనిపిందింది గాయత్రీకి.

శావ్యధ్వనిలా మధురమైన పెదమల వప్పడు.

అనిర్వచనీయం .... అపాతమధురం అయి...గాయత్రిని .. నిలుపునా అమృతంపు నిడుబావిలో ముంచినట్లైంది ఆ స్వర్గ.

సుషుప్తి పైనుంది .... స్వప్నానికి ... స్వప్నకూమల పొలిమేరల్లోంచి శ్రాగ్ధర్యావస్థకి వచ్చిన చైతన్యం....గాయత్రీ కనురెప్పల్ని తట్టి లేపింది మౌనంగా.

ఎవరూ!

గాయత్రీ పరీక్షగా చూసింది.

తన ముఖంపై ముఖం పెట్టి....దివకాలపు స్నేహనిధుల్ని వెదుక్కుంటు న్నట్లు—

అకగా....

అర్ధంగా....

ప్రణయోగంగా....రాగంగా....ఉన్న ఆ కళ్ళు ఎవరివి?

"ద. ర్మ...రాజా!"

గాయత్రిలో కోపావేశం జుట్టు విరగబోసుకుని నర్తించింది కాకిలా....
పైకెగసింది లాలాలా.

ఓ మహా సముద్ర తరంగం...ఒక ఉప్పెన...ఒక గాలివానలా...
స్నిగ్ధహిమకోలేని కోపంతో...

ధర్మరాజు చెప్ప "చెళ్ళి"మనిపించింది గాయత్రి.

ధర్మరాజుకి ఆ చెప్పు ఎంత గట్టిగా తగిలి ఉంటుందో - కొద్దిన గాయత్రి
అరచెయ్యే పది నిమిషాలదాకా చురుచురలాడుతూనే ఉంది.

ధర్మరాజు....అవాక్కైపోయాడు.

ఒక్క-క్షణం....తలొంచుకొని నిలబడ్డాడు.

వెళ్ళి-తిరిగి తలుపు దగ్గరగా వేసి వెళ్ళిపోతూ అతడన్న మాట
గాయత్రికి లీలగా వినిపించింది.

"క్షమిం...య"

గాయత్రికి ఎందుకో ఎంత అపుకుందామనుకున్నా ఏడుపు అగలేదు.

నిలబడ్డది నిలబడ్డట్లే మంచమీద పడి ఏడ్చింది.

మనస్సులో అన్నీ సందేహాలే!

అసలు ఇంత....రౌఠివేళ ధర్మరాజు ఇక్కడికెందు కొద్దినట్లు?

ఏనాడూ...తన గొడవేందో....తన లోకవేందో...తప్ప...మరో
గొడవ తెలియని...ధర్మరాజు...ఈ రోజు...ఎంత..తెగింపుగా ఇంట్లో
కొచ్చాడు?

ఈ విషయం...అమ్మా నాన్నలతో...చెప్పాలా? వద్దా?

ఇప్పటికే నాన్నకీ అమ్మకీ జరుగుతున్న ఘర్షణ మూలంగా... ఇంటి
విషయాల్నినీ ఊళ్ళోకెక్కాదు.

ఈ సంగతి... చెప్పితే నమ్ముతారా?

ఇంకా ఏదో జరిగే వుంటుందని ఊరంతా గోల చెయ్యడూ: గాయత్రి
తన నిస్సహాయత్వం తలుపుకు ఏడ్చింది.

ధర్మరాజు బి.యే. చదివాడు. ఊళ్ళో బుద్ధిమంతుడనే పేరుంది. ధర్మరాజు
తండ్రి సత్యమూర్తిగారు వ్యాపారంలో బాగా ఆర్జించాడు.

చైనులు పొరుగు ఇల్లె సత్యమూర్తిగారిది.

పీఠి సిన్నా అయిపోయింది.

జనం రోడ్డుమీద పోతూ గట్టిగా మాట్లాడుకొంటున్నారు.

ప్రేమింతయ్యిందో?

గడియారం చూసింది గాయత్రి

ఒంటిగంట!

2

మర్నాడు మవ్యాహ్నం!

దొడ్లో బట్టలారేస్తుండే గోడ పక్కనుండి కాకితం ఉండ వచ్చి గాయత్రి
తుజాసికి తగిలింది.

గాయత్రి దాన్ని తీసుకుని విప్పింది.

ధర్మరాజు రాసిన ఉత్తరం అది.

గాయత్రి కళ్ళు అటూ ఇటూ చూసాయి.

ధర్మరాజు గోడమీది నిక్కి నిక్కి చూస్తున్నాడు.

"షతయ్యకు. దయచేసి చదువు-" అంటున్నట్లు సౌంజు దేసాడు
ధర్మరాజు.

ఏమిటి ఇతని తెంపరితనం?

గాయత్రికి ఒళ్ళు మండిపోయింది.

ఆ కాకితాన్ని పరపరా దింపి పడేద్దామనుకుంది - కానీ, ఏదో అదృశ్య
శక్తి ఆమెని ఆ పని చెయ్యనివ్వలేదు.

కాకితాన్ని జాకెట్లో దాచి ఇంట్లోకి నడిచింది.

అన్నపూర్ణమ్మా, చైనులూ సావిట్లో కునుకు తీస్తున్నారు.

గాయత్రి గదిలోకి వెళ్ళి తలుపులు మూసి ఉత్తరం తెరిచింది.

"గాయత్రి!

నిన్న ఆవేశంలో నేను చేసిన పని తప్పి!

నా జీవిత సమస్య ఒకటి నీతో మాట్లాడాలి. సాయంత్రం ఆరు
గంటలకి నువ్వు కాలవ దగ్గరికి రాకపోతే - ఈ ధర్మరాజు రేపటికి జతకడు.
నిష్కారణంగా, నీ కారణంగా చచ్చిపోతాడు.

తర్వాత నీ యిళ్ళం!

"ధర్మరాజు"

గాయత్రికి ఆయోమయంగా వుంది.

ఉత్తరంలో తనని కాలవ దగ్గరికి రమ్మని ఆదేశించాడో - అభ్యర్థించాడో
అర్థం కాలేదు.

ధర్మరాజుకి...జీవిత సమస్యా:

అతని జీవిత సమస్య అయితే తనతో మాట్లాడడం ఎందుకు? తనేం చెయ్య
గలడు?

గాయత్రికి ధర్మరాజు ప్రవర్తన చూస్తే అంతా పోకిరీ వేషంలా
అనిపించింది.

"కాలవ దగ్గరికి వెళ్ళునుగాక వెళ్ళను." అనుకొంది గాయత్రి. ఆ
ఉత్తరం ఎక్కడ దాచాలి? గాయత్రికి ఎవరూ గమనించని చోటు ఎక్కడా కని
పించలేదు.

బాగా అలోచించి...విప్లు లెక్కల చెప్పబుక్ లో పెట్టింది.

నిశ్చయంగా ఉత్తరం బయటకు రానిచోటు అదే!

గాయత్రి ధర్మరాజు వ్రాసినట్లు కాలవ దగ్గరికి వెళ్ళకూడదనే అనుకొంది
కానీ - సాయంత్రం అయ్యేకొద్దీ ఆమెలో ఆరాటం ఎక్కువ కాసాగింది.

"పోనీ...వెళ్ళి చూస్తాను....ఏం చెప్తామనుకొంటున్నాడో?" అనుకుందామె.

మగాళ్ళు... తమ జీవిత సమస్యలు అడవాళ్ళతో చర్చిస్తారనుకోడమే!
గాయత్రికి వింతగా అనిపించింది

ఇంట్లో తన తండ్రి "ఏం కూరలు తేవాలి?" అని కూడా తల్లిని అడగడం ఆమె విసలేదు.

బజారుకు వెళ్ళి ఆయన టిఫ్ఫిన్ కు కూరలేవో అవి తేవడమే.

ఇంక అమ్మతో కుటుంబ సమస్యలు చర్చించడవా?

తన పెళ్ళి సంబంధం గురించిన గొడవలు స్త్రోజాలున్నట్లు వింటూనే వుందిగా!

సంజ చీకట్లు ముసురుతుంటే... బిందె తీసుకొని కాలవవైపు నడచింది గాయత్రి.

పుట్టాక ఎన్నిసార్లు తాను కాలవకి వెళ్ళలేదు?

ఎందుకో ఈసారి మాత్రం... ఆరుగురు తడబడుతున్నాయ్ గాయత్రికి!

ఆరాటం! ఆందోళన!

భయం! సిగ్గు!

తల్లితలా అనేక భావాలు మెరిసిపోతున్నాయ్ గాయత్రికి.

కాలవ దగ్గరైంది.

కాలవలో మెడలోతు నీళ్ళలో నిలబడ్డాడు ధర్మరాజు.

ధర్మరాజు మొహం గాయత్రిని చూడగానే కణవపువ్వులా విచ్చుకొంది.

"రా! రా! రెపు నాకు చావు తప్పదేమోనని అనుకొంటున్నాను ఇంత వరకూ." అన్నాడు ధర్మరాజు.

"చచ్చిపోవాల్సిన కర్మ ఏం వచ్చింది?" గాయత్రి అంది.

"అలా నిలబడి మాట్లాడకు. కూర్చో! బిందె తోముకుంటూ విను. నా సమస్య చెప్పుకొంటాను."

గాయత్రి తన పాదాలకి నీళ్ళు తగిలి తగలకుండా ఉండేలా గట్టు అంచున కూర్చుంది.

"గాయత్రి! నిన్న మీ నాన్నగారికోసం మీ ఇంటికి వచ్చాను. తలుపు తోయగానే మంచమీద స్త్రీద్రవోహా నువ్ కనిపించావ్! గుడ్డిపం వెలుగు నీ ఒంటిమీద స్పృహస్పృహగా పడుతుండగా... అంతా సుందరో, రామప్ప స్వత్య కళాకారిణో వందల వేళ్ళ నాట్యభంగిమలో నిలబడి అలిసిపోయి... అలా... నీలా... విశ్రాంతి తీసుకుంటోందేమో ననిపించింది... ఆవేశం పట్టలేక - తప్పని నాకు తెలుసు... కానీ... ఆ మహా సౌందర్యాన్ని చూడనట్టూ... పట్టించుకోనట్టూ చిన్నబరిచిపోవడం... నాకు చేతకాలేదు "

"ధర్మరాజూ! కాలేజీలో జేరాక ఏవైనా కథలూ, నవల్లూ గిలకడం మొదలెట్టావా?" అడిగింది గాయత్రి.

"అబ్బే! అల్లాంటిదేం లేదే"

"ఏమోలే! నువ్ మాట్లాడే తీరు చూస్తే అల్లా అనిపించింది. మామూలుగా మాట్లాడు, అర్థం అవుతుంది"

ధర్మరాజు గట్టిగా నవ్వేసాడు.

"ఈ విషయం ఎల్లా చెప్పాలి అని రాతంతా రిహార్సిల్స్ చేసుకున్నా. అందుకే మాటలు అలా వస్తున్నాయ్! సరే! మామూలుగానే చెప్తాను. మా నాన్న ఏమీ లేని స్థితిలోంచి పైకి వచ్చాడు. వ్యాపారంలో బాగా అర్జుందాడు! కానీ ఈ మధ్య ఆయన్ని పట్టుకున్న ధనదాహం చూస్తే ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. చివరకు ఒక్కగానొక్క కొడుకునైన నా పెళ్ళి విషయం కూడా ఆయనికి ఒక వ్యాపారంలా కన్పిస్తోంది! ఎక్కణ్ణువో ఓ సంబంధం తెచ్చాడు. ఆ పిల్ల తల్లి దండ్రులకి ఏకైక సంతానం! లక్షం ఆస్తికి వారసురాలి! ఆ పిల్ల మెళ్ళో కాకి కట్టకపోతే నా ప్రాణం తీస్తానంటున్నాడు మా నాన్న!... ఆ పిల్ల...

"ఆ పిల్ల అందంగా లేదా?" అడిగింది గాయత్రి

"పోటో చూసాను! బాగానే వుంటుంది!"

"మరేం! లక్షలు పట్టుకొచ్చే అందమైన పిల్ల నీకు నచ్చలేదా?"

ధర్మరాజు జీవితసమస్య ఏమిటో గాయత్రికి అర్థం కావడంలేదు!

ధర్మరాజు ఓ షణం అగి అన్నాడు - "ఆ పిల్ల మూగిది!"

గాయత్రి ఆ పతిభురాలైంది!

దబ్బు! దబ్బు! దబ్బు!

ఆ దబ్బును చూసే... మొదటి పెళ్ళాన్ని హతమార్చేసినవాడికి తననిచ్చి కట్టబెట్టబోతున్నాడు తన తండ్రి.

ఆ దబ్బు కోసమే... ధర్మరాజు తండ్రి... తన కొడుక్కి ఓ మూగి పిల్లనిచ్చి మెడలు వంచి మరీ పెళ్ళి చెయ్యబోతున్నాడు.

ఈ దబ్బు.. ఎందరి జీవితాల్ని పేటాడిందో!

ఎందరి ఆశల్ని తుంపేసిందో! ఎందరినీ మృగాలుగా మార్చేస్తోందో!

"గాయత్రి!

చిన్నతినంనుండి నా స్వభావం నీకు తెలుసు! ఎవరినన్నా పలకరింబా లన్నా భయం! ఎందుకో సంతోచం! కానీ... ఇప్పుడిప్పుడే నాలో... నా స్వభావంలో ఏవో మార్పు కనిపిస్తోంది.. ఎవరికోనైనా మాట్లాడాలనీ.. మనసులోని ఊహలన్నీ... వాళ్ళముందు నిర్భయంగా... నిస్వకోచంగా... వరదాలనీ అస్పృశిస్తోంది! సరిగ్గా ఈ షణంతోనే నా బతుకు మోసాడి అంతవైపోతుందనీ.. నా కాబోయే అర్థాంగి నోరు లేనిదని తెలిసి క్రుంగిపోతున్నా...

జాలిగా ధర్మరాజుకేసి చూసింది గాయత్రి.

ధర్మరాజు చెప్పకు పోతున్నాడు!

"నీకు ఇష్టం అయితే.. నేను నిన్ను పెళ్ళి చేసుకొంటాను! అవసరమైతే లోకాన్ని ఎవరించి... అందరికీ దూరంగా పోయి బతుకుదాం! నా కండల్లో శక్తి ఉన్నంతకాలం... కాదు కాదు... నాలో ప్రాణం ఉన్నంతదాకా... నిన్ను దేవతలా చూసుకొంటాను. లేదా ఇంతే!"

బురుగున నీళ్ళలో మునిగాడు ధర్మరాజు!

గాయత్రి కంగారుగా కాలవలా పరికించింది.

ఏవైపోయాడు ధర్మరాజు! నిజంగా మునిగిపోయాడా?

తన పాదాలకు ఏదో తగిలినట్లనిపిస్తే ఉలిక్కిపడి చూసింది కిందకు!

ధర్మరాజు!

గాయత్రి పాదాల్ని ముద్దు పెట్టుకుంటున్నాడు తనయత్నంగా!

"గాయత్రి! ప్లీజ్! ఆలోచించు. నువ్వొప్పుకోకపోతే నిజంగా చచ్చిపోతా!"

గాయత్రి మౌనంగానే వుండిపోయింది.

నీళ్ళమీదే తీసుకుని బజాన్న పెట్టుకుని గట్టెక్కింది.

ధర్మరాజుతో ఏదో చెప్పాలని ఉంది. ఏం చెప్పాలి? ఎలా చెప్పాలి?

మాటలు దొరకడంలేదు! అసలు పుట్టిన దగ్గరించి మాటలే లేనిదాల్లా అలా నిలబడిపోయింది.

"ధర్మరాజూ! నువ్ చచ్చిపోవద్దు" అంది గాయత్రి.

గాయత్రి మరేం మాట్లాడకుండా ఇంటికి నడిచింది.

చీకట్లు బాగా అలముకున్నాయ్.

గాయత్రి మనస్సు దోలాయమానంగా ఊగుతోంది.

ధర్మరాజుతో జీవితాన్ని పంచుకుంటే... తన బ్రతుకు ఎలా ఉంటుందో! నిన్నటిదాకా తండ్రిదాటు బీడ్డయిన ఇతడు లోకాన్ని ఎవరించి నిలబడగలడా... ఆలోచించగా ధర్మరాజు మీద కోపం వచ్చింది గాయత్రికి.

... ఎంత తెంపరితనం! జీవితమంటే సినిమా అనుకొన్నాడా? తాను కాదంటే చచ్చిపోతాడు... చస్తే చావనీ... ఎవరికోసం ఈ బెదిరింపు... ఇండు

మించగా... అవే మాకులకపోయినా "లేబిపోదాం పద" అన్నట్లు మాట్లాడారు.

తానెంత లోకువైంది? లోకువ కాదూ?

తెనాలి సంబంధం గొడవలో అమ్మా నాన్నా వీధిన పద్దంవల్లే....తాను లోకువైంది.

ఈలోపు ఇంతమంది ఆడపిల్లలుండగా.. తననే ఎందుకు పెళ్ళి చేసుకోవా లనుకున్నాడో ధర్మరాజు.... "

ధర్మరాజుమీద కొంచెం జాతివేసింది గాయత్రికి.

...ఉన్న డబ్బు చాలదూ? ఇంకా సంపాదించి ఏం చేసుకొంటాడో, ధర్మరాజు తండ్రి?...కొడుకు ఇష్టాఇష్టానాన్నా ఆయనకి రూపాయ కట్టలే ప్రయంగా కన్పించాయ్!"

"ఉన్నదన్నట్టుగా చెప్పి...."నేను నిన్ను పెళ్ళి చేసుకొంటాను...." అంటూ నీతిగా...నెజాయీతిగా ఆడపిల్లని అక్కర్లిందే యువకు లెంతమంది వున్నారో ఈనాడూ....ఏదైనా ధర్మరాజు గుణవంతుడే..." అనుకొంది గాయత్రి.

"ధర్మరాజూ! నువ్వు చచ్చిపోవద్దు" అని ఎలా అనగలిగింది తాను! ఆసలు ధర్మరాజు తనకేవలతాడు! అతడు చచ్చే.. నాకేమిటి బాధ...."

"ఆ మాట అనడంతో..తన అంగీకారం తెలిపినట్లే అయిందా?"

"ఇంత చీకటి పద్ధాక బయల్దేరాలా నీళ్ళకి?" చయనులు ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పకుండా లోనికి నడిచింది గాయత్రి.

3

మధ్యాహ్న సమయం.

పోస్టుమేన్ ఇచ్చిన ఉత్తరం చదువుకుని "ఇంట్లో ఎలా వున్నదాన్ని అలా బైటికి రమ్మని" అన్నపూర్ణమ్మని కేకేసాడు చయనులు.

కారణం తెలియక కంగారు పడుతుంటే - చావుకబురు, చల్లగా చెప్పాడు.

అన్నపూర్ణమ్మ తల్లి....ముసలాలిద....గుంటూర్లో కన్ను మూసింది.

అన్నపూర్ణమ్మ పెద్దగా ఏడుస్తూ వీధి మెట్టపై కూలిపోయింది.

క్షణాంమీద గుంటూరు ప్రయాణం అయినారు అన్నపూర్ణమ్మ, చయనులూ అవర్తనను వెంటిబెట్టుకుని.

"తమ్ముణ్ణి చూస్తూండు. నాన్నగారు మళ్ళీ రేపి ఎల్లండో వచ్చేస్తారు..." అంది అన్నపూర్ణమ్మ ముక్కు చీదుకుంటూ!

గాయత్రి తయారింది.

విప్రు ఎక్కడికెళ్ళాడో తెలియదు.

లేబి సంబిలో రెండు చీరలు కుక్కుకుని బైల్దేరింది అన్నపూర్ణమ్మ. మరుక్షణంలో ఒంటరిదై పోయింది గాయత్రి.

అమ్మమ్మ శతవృద్ధురాలు...ముగ్గిన పండు రాలినట్లు రాలిపోయింది.

గాయత్రికి పెద్దగా దుఃఖం రాలేదు కానీ అమ్మమ్మ అపేక్ష... అభిమానం గుర్తుకు వచ్చాయ్!

చీకటి పడుతుండగా వచ్చాడు విప్రు.

గాయత్రికి తమ్ముణ్ణి చూడగానే కోపం వచ్చింది.

ఏరీ! రాత్రి పగలూ ఇల్లు పట్టకుండా ఎక్కడ తిరుగుతున్నావ్? నిన్న రాత్రి వెళ్ళివ్ - ఇంతవరకు ఎక్కడ తగలదావ్?"

"అక్కా! ఇవ్వేకా, రేపా నన్నెక్కడికెళ్ళావని అడక్కు. మా అభిమాన హీరో వీరేశ్వర్ పక్కర్ విడుదల! దానిగురించి ఫాంప్లెటు కొట్టించడం - హాల్లో పార్టీ చేయడం...అబ్బో! బోల్డు బిటీ!..."

పల్లెల్లొకూడా ఈ అభిమానసంఘం పిచ్చి పాకిపోయింది! ఎప్పుడో విడుదలైన పాతనీనిమాల అపూరు టూరింగ్ టాకీస్ లోకి వస్తాయ్!! హైస్కూల్

పిల్లలూ.. కాలేజీచదువులు వెలగబెట్టి సగంలోనే చదువును ఆర్పేసుకున్న ప్రబుద్ధులు అభిమానులపేరిట సీనిమా మొదటిరోజున చేసే ఆర్లరి (?) అంతా ఇంకాకాదు.

జాతిని నడిపించే చిత్రకర్తల మహానాయకులూ.... వాక్కుధికల మహాకవులూ ఇప్పుడు చెల్లని హీరోలు! డబ్బుకోసం గంతులేసే జీరోలన్నీ యువతరానికి ఆరాధ్యమైనవైనాయి.

గాయత్రి భారంగా నిట్టూర్చింది.

విప్రు అడిగాడు "-అవునుగానీ అమ్మావాళ్ళేరే!"

అమ్మమ్మ పోయిందని గుంటూరునుంచి ఉత్తరంవచ్చిందిరా! అంతా బైల్దేరి వెళ్ళారు. నువ్వీ రెండ్రోజులూ ఎక్కడికి వెళ్ళక ఇంట్లోఉండు. నాకొక్కటి కి భయం.-"

విప్రు ఏం మాట్లాడలేదు.

వంటింట్లోకివెళ్ళి అన్నంపెట్టుకు తినసాగాడు.

అయదుసమపాల్లో అన్నంలని బయటికివచ్చాడు విప్రు.

"వస్తానక్కా! రాత్రి వచ్చేస్తాలే."

వీధిలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

"పిట్టి బాగుచెయ్యడం బ్రహ్మతరంకాదు." అనుకొంది చిరాగ్గా గాయత్రి

4

ఉదయం!

వంటివేస్తోంది గాయత్రి.

"చయనులుగారున్నారాండీ?"

అవరిచిత కంఠం వీధిగుమ్మంలోంచి పలికింది.

గాయత్రి తలుపుతీసి చూసింది.

తెల్లలాల్చి, సైజామా వేసుకున్న వ్యక్తిచేతిలో సూట్ కేస్ లో నిలబడి ఉన్నాడు గుమ్మంలో.

"లేరండి గుంటూరు వెళ్ళారు. రేపి ఎల్లండో వస్తారు-"

ఆ వచ్చినవ్యక్తి గాయత్రిమొహంలోకి పరిశ్రగాచూసాడు. చిరునవ్వుతో లోపలివచ్చాడు.

గాయత్రి తెల్లబోయింది.

"ఇదేమిటి మనిషిగా తిన్నగా లోపలికొచ్చేస్తున్నాడు..." అనుకుంటూ కుర్చీ చూపెట్టింది.

ఆ అగంతకుడు కుర్చీలోకూర్చుంటూ మొదలుపెట్టాడు-

".. ఆనలు వచ్చేనెట్లో అమ్మా నేనూ వద్దామనుకుని ఉత్తరంరాసాం! కానీ కొంచెం బిజినెస్ వనిమీద ఇక్కడికి రావల్సివచ్చింది. ఎల్లాగా ఊళ్ళోకి వచ్చాగదా... మీ నాన్నగార్ని కలిసిపోదావని.... వచ్చా...."

గాయత్రి గుండెలు గుబుగుబులాడాయి.

"మీరు..." అర్థోత్తర ఆగింది గాయత్రి

"ఓ! మర్చిపోయాను. నాపేరు చక్రధర్రావ్ అంటారు. మాది తెనాలి. ఆనలు మనం మనం బంధువులవే! రాకపోకల్లో మనం ఒకళ్ళకొకళ్ళు ఈరోజు పరిచయంచేసుకోవల్సిన పరిస్థితివచ్చింది..." అంటూ పెద్దగా నవ్వాడు చక్రధర్రావ్.

నాన్న .... ఇతనిగురించేన్నమాట .... అమ్మలో గొడవపడుతూ ఉన్నామట.... ఇతనికిచ్చే.... నాకు పెళ్ళిచేద్దావనుకుంటున్నాడు నాన్న. ఈయన గారేకదా.... మొదటిపెళ్ళాన్ని నూతులోదూకేదాకా వేదిందిన వేటగాడు...."

చక్రధర్రావ్ నవ్వు గాయత్రికి ఎలుగుబండి దగ్గినట్లు వినిపించింది.

"అన్నట్లు నువ్వే గాయత్రివికదా?"

గాయత్రి తయిపింది.

చక్రధర్రావ్ ఇంట్లోకి తొంగిచూసాడు.

"ఇంట్లో ఎవరూ లేనట్లుంది - ఎక్కడికివెళ్ళారు అందరూ?"

"మా . అమ్మమ్మ.... పోయిందని.... అందరూ మా అమ్మా నాన్నా.. చెల్లి.... గుంటూరు వెళ్ళారు."

గాయత్రికి మాటలు వినగానే చక్రధర్రావ్ కళ్ళల్లో ఆనందం తటక్కుమని మెరిసి అదృశ్యమైంది.

"గాయత్రి! నీకు తెల్పేసింది. వచ్చేనెట్లో ఇక్కడికి నిన్ను చూసుకో దానికి నేనూ మా అమ్మా వద్దావనుకుంటున్నాం! అనుకోకుండా నేను... ఇలా.. పెద్దవాళ్ళనెవరూ లేనిసమయంలో నిన్ను కలుసుకోదం ఒకరకంగా మంచిదే! ఒకళ్ళ మనసులో బావాలు ... మరొకళ్ళు తెలుసుకోదానికి ... ఒకళ్ళనొకళ్ళు అర్థం చేసుకోదానికి..."

"కావీతెస్తాను" గాయత్రి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

గాయత్రికి భయంతో ఒళ్ళంతా చెమట్లుపట్టాయి.

ఒక హంతకుడు ... ఒక నరరూపరాక్షసుడు ... ఒక పయోముఖవిష కుంభం... అమ్మ చెప్పిన మాటల్నిబట్టిచూస్తే ... ఒక ధనవ్యామోహపీఠాని- తనకోసం కూర్చున్నట్లు- తనకోసం చేతులుదాపుతున్నట్లు అనిపించింది గాయత్రికి-

కావీపట్టుకుని సావిట్లోకి వెళ్ళినంతే- చక్రధర్రావ్ బంగ, బసినువేసుకొని లిన్న రేడియో తెవిదగ్గరపెట్టుకుని హిందీపాటలు పిలుస్తున్నాడు. మెళ్ళో పులి గోరు పతకం వ్రేలాడుతోంది.

"కా . వీ."

అతడు నవ్వుతూ కావీ అందుకొన్నాడు.

"పెద్దవాళ్ళు ఎవరూ లేరని తెలిసికూడా... ఈరోజు ఇక్కడే ఉండి పోయేలా ఉన్నాడు ఈ మహానుభావుడు- అనుకుంది గాయత్రి కోపంగా.

విష్టమీద పీకల్లాకా కోపం వచ్చింది. ఈసమయంలో ఇంట్లోఉంటే ఎంత బావుండునూ వెధవతిరుగుడూ వీడూను."

వంటచేస్తుండగా వెనకం ఏదో అలిలైతెనట్లు వినిపించింది. గిరుక్కున వెనక్కితిరిగింది గాయత్రి.

చక్రం!

చిన్నగా నవ్వుతూ గడపమీద కూర్చుంటున్నాడు.

గాయత్రి గుండె జ్వలించింది.

"వంటయ్యాక భోంచేసివెళ్ళదగాని- ఈలోపున సావిట్లోకూర్చోండి." మెల్లగా అంది గాయత్రి.

"ఏం గాయత్రి! నేనంటే నీకు భయంగా ఉన్నట్లుంది. చూడు. ఈకాలపు పిల్లల్లోఉన్న చొరవ నీకు లేనట్లుంది. పెళ్ళికావాల్సిన ఇద్దరు యువతీ యువకులు,, ఇలా.. ఒంటరిగా కలుసుకుంటే... ఈరోజుల్లో ... ఎల్లాఉంటున్నారో! నీకు తెలుసునా..."

చక్రధర్రావ్ ప్రసంగం గాయత్రికి చాలా ఓరాకనిపించింది. మళ్ళీ చక్రధర్రావే మొదలుపెట్టాడు.

"అదినరే! నీకు నాగురించి కొన్నివిషయాలు చెప్పాలి. అప్కోర్స్.... మనపెత్తెనతర్వాతనైనా నీకు తెలియకపోవనుకో. నేను... నా... మొదటి పెళ్ళాన్ని... వేదింది చంపేసానని.... మన బంధువుల్లో అనుకొంటున్నారూ.... కానీ అదంతా దువ్వీదారం! లేని ఇంటిపిల్లని జాలివడి చేసుకుంటే పెత్తెన ప్లేదాది తిరక్కుందానే మా యింట్లో ఎనిమిదితులం బతకారం మాయమైంది. మేం సహజంగా ఆమెనే అనుమానించాం... దొంగకి ఉటకెక్కువ అన్నట్లు అలా నిందిసి అడిగేటని ఆమె నూతులోదూకింది.

జరిగినకథ ఇది. ఇంకచూస్తో... నాద్దాబ్బలు చేతిలోఉన్నవాణ్ణిచూస్తే . అందరికీ ఆనూయ, ఏకారణందొరుకుతుందా వీడిచేత ఆ నాలుగుదబ్బలు బిచ్చపెట్టించేద్దాం"అని లోకిం చూస్తూఉంటుంది.

చుట్టుకుండావాళ్ళు నామీదా... అమ్మమీదా పోలీసులకి ఫిర్యాదుచేసారు. పోలీసులుబిగారు. మనిషి మనిషిలా ఉండగానే రక్తంపీల్చేయడం ఒక్క పోలీసులకే తెలుసు. మొత్తం పదివేలదాకా బిచ్చపెట్టించారు."

గాయత్రికి చక్రధర్రావ్ కథవింటే తలవోటుమొదలైంది.

"ఎవరు నమ్ముతారు ఈ కాకమ్మకథలు?" అనుకుంది మనస్సులో.

గాయత్రి పనిపంకతో అటూ ఇటూ తిరుగుతుంటే - చక్రం అలా చేప్పకుపోతున్నాడు.

"భోజనానికిలేవండి" అంది గాయత్రి.

"అ! అ! భోజనంచేసేముందు కొంచెం పూజాకార్యక్రమం ఉంది- పది నిమిషాల్లో వచ్చేస్తా!"

చక్రధర్రావ్ సావిట్లోకివెళ్ళి తలుపులుమూసుకున్నాడు.

గాయత్రికి నవ్వువచ్చింది.

ఇంత మహాభక్తునికి పెళ్లాంటిద పినసంత సానుభూతి ఎందుకు కలగలేదో? తలుపు ఓరగాతోసి-లోనికిచూసింది గాయత్రి.

నిర్ధాతపోయిందామె.

బల్లమీద బ్రాందీసీసాఉంది, గ్లాసులో సగానికి బ్రాందీపోసిఉంది.

చక్రం మహా తన్మయత్వంగా ఒక్కొక్క-గుక్క- వేస్తున్నాడు.

"చూస్తుంటే ఈయన నకం గుజారిరాముడులా ఉన్నాడే..." అనిపించింది గాయత్రికి.

పదినిమిషాల్లో "పూజాకార్యక్రమం" ముగించుకొని బైటకొచ్చాడు

చక్రం. ఆప్పటికే మనిషిలో కొంచెం మార్పువచ్చినట్లుంది.

కళ్ళపెజ్జబడ్డాయి. వెకిలిసవ్వులుకూడా ఎక్కువైనాయి.

గాయత్రి వంటకాలన్నీ దగ్గఱపెట్టి ఆరుగుమీదవచ్చి కూర్చోంది.

"గాయత్రి!"

తాళిబట్టినవాడికన్నా అధికారంగా కేకేసాడు చక్రధర్రావ్.

ఆ అధికారం మితిమీరిన చనువూ చూస్తుంటే గాయత్రికి చక్రధర్రావ్

అంటే చాలా అనవ్వంపేసింది.

గాయత్రి లోపలికివెళ్ళింది.

చక్రధరావ్ అన్నాడు: "నేను వచ్చినప్పట్నించి చూస్తున్నా! తప్పించుకు
తిరుగుతున్నావ్! ఏం? నేనంటే యిష్టంలేదా నీకు?
గాయత్రికి ఏం చెప్పాలో తోచలేదు.
చక్రధరావ్ మానంగాలేది సావిత్రికి వెళ్ళిపోయాడు.
గాయత్రి అన్నంతిండామని కూర్చుంది. కానీ ఒక్కముద్దకూడా గొంతు
దిగలేదు. కంచంలో చెయ్యికడిగేసుకుంది.
సావిత్రికి తొంగిచూస్తే- చక్రం మంచంమీదపడి గుట్టుపెడుతున్నాడు.
గాయత్రి తేలిగ్గా నిట్టూర్చి - తంగడ తీసుకొని వంటింట్లో నేలమీద
వేసుకుని మేను వాల్చింది
ఆమె మనస్సుంతా అస్థిమితంగా వుంది!
తరాయి ఇళ్ళలో .. పరాయి మనుషుల్లో కొందరిలా ఎలా...అసభ్యంగా
ప్రవర్తిస్తారో!
ఏమాత్రం సంకోచం లేకుండా....ఎలా మాట్లాడుతారో!
అమ్మా నాన్న ఊళ్ళో లేని సమయంలో ఇతడు దిగొద్దాడు. ఇతణ్ణి
ఎలా సాగనంపారో! కొంపదీసి నాన్న గుంటూరినుండి వచ్చేవరకూ వెళ్ళడేమో!

అసలే తనకి చిన్నతనంనుండి తాగినవాళ్ళని చూస్తే భయం.
ఏవేవో ఆలోచనల్లో కళ్ళు మూసుకొంది గాయత్రి.
సరిగ్గా అదే సమయంలో ...
రెండు బలమైన చేతులు పాముల్లా తన నడుం చుట్టూ పాకుతున్నట్టు.
అనిపించింది గాయత్రికి.
కళ్ళు తెరిచి చూసింది గాయత్రి.
చక్రధరావ్!
గాయత్రి ముఖంమీది ముఖంపెట్టి చూస్తున్నాడు...అకలిగా!

తెచ్చున గాయత్రి వేసిన తేక గాయత్రి గొంతులోనే ఉండిపోయింది!
 అంత శక్తి గాయత్రికెలా వచ్చిందో తెలియదు
 చక్రచక్రాని వక్రచక్ర రూపదేలా తోసింది.
 మానివకబోతూ గోదని అసరాగా చేసుకొని నిలబడ్డాడు చక్రం!
 "గాయత్రి! ఐ ఓ యూ! నేను నిన్ను....తప్పకుండా పెళ్ళి చేసు
 కొంటా. వరసైనవాళ్ళం....కాబోయే దంపతులం....ఇంకా భయం ఎందుకూ
 చక్రం మాటలు తడబడుతున్నాయ్
 "నువ్వు మనిషివి గాదు ...పశువు! ఒక్కడుగు ముందుకేసావో నీ రక్తం.
 కళ్ళజూస్తా....నడు బై లో!"
 కిసి బ్రెన గజాచారిలా గాయత్రి కోపంతో ఊగిపోతోంది.
 ఆమె కన్నులు నిప్పులు కురుస్తున్నాయ్.
 చక్రచక్రాన్ పెద్దగా నవ్వాడు.
 "ఎవరైనా పిలు! కాబోయే మొగుడూ పెళ్ళాన సరసాలు అనుకొంటారు..
 ఈ రోజుల్లో ఇల్లాంటివి మామూలే....ఇందులో తప్పేం వుందీ! రేపు ఎల్లాగా...
 లా? కట్టాక...."
 చక్రం గాయత్రి చెయ్యి అందుకున్నాడు.
 గాయత్రి గింజాకోవడం మొదలుపెట్టింది
 "..... నీ వరుసయ్యో! ...
 పీసీ తలపులు వదాంబ్ తోగుకుని - ప్రచండ ప్రభంజనంలా - పెను
 తుపానులా-ముందేహం వికటాబ్జహసాన్ని గద్దిస్తున్న సహస్ర మయాఖ
 పీసీ...
 చక్రం ధర్మరాజు!
 చక్రం తత్తరపడ్డాడు.
 ముందుగాలో ధర్మరాజు జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని మోరాన్ని
 ప్రజలందరినీ తలపులు దగ్గరికి వేసి గడియ పెట్టిపాడు.
 "చంటిల్లో వున్న చక్రం మెడమీద చెయ్యేసి సావిట్లోకి ఒక్క తోపు
 తోసాడు.
 గాయత్రిని వంటగదిలోనే ఉంచి ఆవైపు తలుపులు కూడా దగ్గరికి
 బాగాడు.
 మరుక్షణంలో.
 తోపర్తింది వీటి దళిమని చప్పళ్ళు వినబడసాగాయ్!
 ఒకటి....రెండు....ఏడు....తొమ్మిది....
 గాయత్రి తలుపు తోసి చూసింది.
 ధర్మరాజు చేతిలో చక్రచక్రాన్ చావు డెబ్బలు తింటున్నాడు.
 కిందబడిన చక్రచక్రాన్ మెల్లగా పైకి లేచాడు.
 చొక్కా, పైకామా వేసుకుని పెద్దై పట్టుకున్నాడు.
 చొక్కా అడవి గాయత్రికేసి చూస్తూ అన్న మాటలు అంతకుముందు
 ధర్మరాజు కొట్టే డెబ్బం చప్పళ్ళకు నాలుగు రెట్టై గాయత్రి గుండెల్లో ప్రతి
 ధ్వనించసాగాయ్!
 "గాయత్రి! ఏదో సాగితే పెళ్ళిందుకన్నట్లు ఉందన్నమాట నీ వ్యవహారం.
 నువ్వేదో గొప్ప గుణవంతురాలవనుకున్నాను. నీకు తెలుసో తెలియదో - నిన్ను
 ఇచ్చి పెళ్ళి చేస్తానంటే మీ నాన్నకి అయిదువేలు ఇచ్చాను. గుంటూరినుంచి
 రాగానే ఆ డబ్బు మొత్తం పట్టుకుని మా ఇంటికి రమ్మని చెప్పమీ నాన్నకి..."
 గుమ్మం చాటుకూ చక్రచక్రాన్ అన్న మాటలకి రాతిబొమ్మే అయింది
 గాయత్రి.
 చొక్కా చచ్చి పెళ్ళి చేస్తానని ఇతని దగ్గట నాన్న అయిదువేలు పుచ్చు

కొన్నాడా?
 అంటే చక్రానికి తనని అమ్మేసాడా?
 అందుకేనా....అమ్మ వాడొక హంతకుడండీ" అన్నప్పినా వినకుండా
 తిరిగి మూర్ఖంగా వాదిస్తున్నాడు.
 వేదసభలికి వెళ్ళి వచ్చిందగ్గర్నించి తన తండ్రి నిత్యం పేకాటలో మునిగి
 లేలుతున్న డబ్బు చక్రం ఇచ్చినదేనా
 ఏ తండ్రినా...తన కూతుర్ని తనకన్నా ఉన్నతస్థితిలో వున్నవాడి
 చేతుల్లో పెట్టాలని....సుఖవదాలని కోరతాడు...కాని. తన తండ్రి....రెండో
 పెళ్ళివాడికి....అందునా మొదటి పెళ్ళాన్ని వేధించి చంపిన దగుల్పాటికి ఇచ్చి
 పెళ్ళి చేస్తానంటున్నాడు.
 కారణం....డబ్బు!
 డబ్బు ఎంత వస్తే నా చేయిస్తుంది.
 డబ్బుముందు భార్య భర్తా....తండ్రి....కూతురూ....కొడుకులూ....
 మనమూ... అనే బందాలు లేవు! అనుబందాలు అసలే ఉండవ!
 అన్నా....తమ్ముడూ....అనే రక్తసంబంధాలు లేవ!
 అది యుద్ధాల్ని చేయిస్తుంది. అంతర్జుద్ధాల్ని సృష్టిస్తుంది. ఆ డబ్బు
 కోసం నిండుజీవితాన్ని....తన కూతురు జీవితాన్ని బలిపశువుగా చేయడానికి
 చూస్తున్న తండ్రి....వేదం చదువున్న పండిత వేషంలో....ఇన్నాళ్ళూ....
 ఇన్నేళ్ళూ....తన ప్రక్కనే....ఒకే ఇంట్లో....దాలా సమీపంగా మనుల్తున్నా
 డంటే....గాయత్రికి ఒళ్ళు జలదరించింది భయంతో.
 "గాయత్రి!"
 సాంత్వనంగా బుజం తట్టాడు ధర్మరాజు.
 గాయత్రి గుండెల్లోంచి దుఃఖం పెల్లుబికింది.
 ధర్మరాజు గుండెపై ఒదిగిపోయి బాపురుమంది.

5

ఆ రాత్రి....
 నిశాకాంత....నక్షత్రాల పూలు ఆకాశం కొప్పులో చుట్టుకొని - వెన్నెల
 తెలివలువ కట్టుకుని - కార్తీక చంద్రునితో అభినరించిపోయిన రాత్రి - ఏ మహా
 కవుల హృదయాలు వాద్యం చెయ్యలేని మౌన మహా ప్రణయలోకంలో లోకం
 మునిగిపోయిన రాత్రి - గాయత్రికి తొలిరాత్రి అయింది.
 రాత్రి పగయ్యాగా ద్వివావికకమైన ప్రతిరోజూ "రాత్రి రేవవ్యరంసీత్"
 అన్నట్లు - గాయత్రి ధర్మరాజుల కమ్మని కబుర్లలో నిలుపునా కరిగిపోయింది..
 విరిసిన ప్రతి పూవులోనూ - కురుస్తున్న మందులోనూ - మెరుస్తున్న
 చుక్కల్లోనూ - గది మూల గూడు కట్టుకుంటున్న రెక్కలపుడుగు దీక్షలోనూ -
 ధర్మరాజు హృదయాన్ని, ప్రేమనీ, ఆశల్ని, చూసుకొంది గాయత్రి.
 గదిముందు - తెల్లారేసరికి మందారం నాల్గయిదు పువ్వులై నా తార
 విడుస్తుంది.
 రాలిన పూలు రాలిపోతుంటే - చెట్టుమీద మరికొన్ని మొగ్గలు విరిసి
 పోదానికి సిద్ధంగా నిలబడతాయ్ రేపటి ఆళ్ళలాగే!
 చెట్లే నయం... నీరు తాగి బతుకుతాయ్.
 మనుషులు ఉహర్ని తింటూ బతకలేదు
 ప్రేమని తాగి నిలబడ్డారు.
 గాయత్రిని తీసుకువచ్చిన నెలరోజులు తిరక్కుంటానే ధర్మరాజు తెచ్చిన
 డబ్బులు అయిపోయాయ్.
 సర్దిపెట్టెలు పట్టుకుని ఉద్యోగం వేటలో పడ్డాడు మర్నాటినుంచే
 ధర్మరాజు.

కుకాయలో నీళ్ళు తాగి... టౌన్ లో తిరుగుతున్నాడు పనికోసం!
ఎక్కడకెళ్ళినా ఒకచే సమాధానం!
“ఖాళీ లేదు”

తొలిసారిగా రెక్కలు విప్పకుని ఎగురుతున్న పక్షి పిల్ల చొక్కలో తగి.
తన మట్టిగుండులాంటి సమాధానం అది!

స్వతంత్రంగా బ్రతుకుదాడమకున్న జీవులికి ఈ లోకంలో ‘ఖాళీ’
వుండదు. అడ్డవైన పస్టా చేసి ... అడ్డదారులు తొక్కినవాళ్ళకి, ఈ లోకం ఎంతో
విశాలంగా కనిపిస్తుంది. వాళ్ళదే ఈ దేశం!

ఇక్కడ నీటికి...నిజాయితీ...కష్టానికి విలువ లేదు.

కుహనా నాగరికతకి - సకల విషయానికి ఈ లోకం పెద్ద పీట
వేస్తుంది!

ధర్మరాజు సాయంత్రండాకా టౌన్ లో తిరుగుతాడు.

సాయంత్రానికి. గుండెలు జారిపోయినవాళ్ళా... పడిమంది మీద బడి
దొడ్డనంగా తన్ను పడేసిన వ్యక్తి. లేదీ ఒక్క దులుపుకుని... కళ్ళల్లో ప్రాణాలు
పెట్టుకొని పస్తున్నట్లు... ఇంటికి వస్తాడు.

కానీ.. కళ్ళల్లో ఏదో ఆక కొట్టుమిట్టాడుతూ వుంటుంది.

“ఇంటికి వెళితే గాయత్రి వుంటుంది. ఆమె చెప్పే దైర్యవనాలు
ఉంటాయి. అన్నింటికీ మించి .. ఈ బ్రతుకు పోరాట స్వభావాన్ని మరపించే
కమ్మని ఒడి వుంటుంది..”

ఒక కాలే కడుపు మరో కాలే కడుపుని ఓదార్చుతుంది.

ఎల్లాంటి మహావీరుణ్ణునినా మట్టి కరివించే శత్రువు-ఆకలి!

అనాదిగా ఈ భూమీద పడిన జీవజాతి ఎన్నెన్ని రూపాలుగా మారిందో...
తన సహజతత్వాన్ని నింజెట్టుకుంటూనే అనేకానేక అవతారాలెత్తిందో - అన్ని
రూపాల్లో - అన్ని అవస్థల్లో - అన్ని దశల్లో దాన్ని వెంటాడింది ఒక్క ఆకలి-
ఆకలి!

గాయత్రికి వంట చెయ్యడం ఎలాగో తెలియదు.

కట్టెలుండవ. అగ్గి పెట్టండదు. ఉన్న రెండే రెండు గిన్నెలూ దేనికి
సరిపోవు!

చింతపండు లేదు - ఉప్పు...లే...దు!

ఉండేవి రెండే రెండు! నకనకలాడే కడుపులు మాత్రమే!

ఎప్పుడీలా ధర్మరాజు అస్తమయోన్ముఖుడైన కర్మసాక్షిలాగే - ఇంటికి
వచ్చాడు.

రాగానే ఉన్నాడమంటూ గోడకు జేర్లబడ్డాడు.

“ఈ సర్దిపెట్టెలు నమ్ముకుని... ఎంత మోసపోయాడు రాను. ఇంత
కాలం. మహాభక్తిగా... అదే లోకంలా... ప్రాణంలా... మంత్రంలా... మననం
చేసుకొన్న గొప్ప విషయాలు... ధర్మరాజును వెక్కిరిస్తున్నట్లు మనశ్శుభ్రపు
గోచరింపసాగాయి!

షేక్స్పియర్ నాటకాలూ ... మహాభారతం - తిక్కన రచనా ప్రేక్షిత్వం,
అశోకుడూ... కార్తెన్ ఏజ్ ఆఫ్ గుప్తాన్ ... మతాలూ ... సమాజం... యుద్ధాలూ
లేదీయూ... ఈశ్వండియా కంపెనీ... భారత స్వాతంత్ర్య చరిత్ర... ఇవేవి ఆకలిని
తీర్చలేవు!

తన ఇరవై రెండేళ్ళ జీవితంలో పదిహేడేళ్ళ కాలాన్ని కబళించి ... తనని
దేనికి... ఏ పనికి పనికిరాకుండా చేసిన... సరస్వతి - జ్ఞాన సరస్వతి... కాలే
కడుపుకి ఒక్క ముద్దని సంపాదించడానికి శత్రురాణు కాలేకపోయింది.

అన్నం కావాలి... కూరీపని కావాలి... డబ్బు కావాలి.

అవును! డబ్బు! డబ్బు కావాలి.

డబ్బు గొడవలేని జంతువులు స్వతంత్రంగా, స్వేచ్ఛగా బతుకుతాయి.

నా గురించి

నా పద్వైనిమిదవ యేట తొలి కవితా ఖండకనుక నా గురించి ‘పని’
అన్న సంతోషం కల్పించింది భారతి!

ఇంతవరకూ యాభైకవితా ఒండెకలూ, పది కథలూ, వివిధ పత్రికల్లో
ప్రచురింపబడ్డాయ్!

“మోగని మువ్వ” (1984), “కుళింద కొన బాలల (1985) 1985)
వరుసగా ఆంధ్రపత్రిక, బాలజ్యోతిలలో ద్వితీయ, ఉత్తమ కవితా సమగ్రం
గెల్చుకొన్నాయ్!!

‘శివారాపం’ పద్యకావ్యం ముద్రితము - కాగా - పత్రిక,
ఋతుదీప్తి మొదలగు కావ్యాలు అముద్రితాలుగా ఉన్నై!”

ప్రస్తుతం ప్రస్తున్న ‘పాటలు’ పని సవ్యాదయ పుస్తకం గురించి
భుజం తట్టుతున్నాయ్!!

నా తల్లి దీపన, భారతి వంటి ఉత్తమ పత్రికల ఆదరణల బాటగా,
ఉపరిగా సాగిస్తున్నాను అక్షరయ్యాత్ర!

విశ్వనాథ అభిమాన కవి!
పుట్టినది తూర్పుగోదావరి జిల్లా బి కొత్తపల్లి గ్రామంలో! ప్రస్తుతం
విశాఖ జిల్లా లంకలపాలెం జిల్లా పరిషత్ ఉన్నత పాఠశాలలో తెలుగు
పండిట్ గా పని చేస్తున్నాను!

‘యాత్ర’కు బహుమతి నిచ్చి ప్రోత్సహించిన భారతి సంపాదకులకు -
న్యాయనిర్ణేతలకు హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాంజలులు!!

సహ విజేతలకు అభినందనలు! బులుసు వేంకటేశ్వర్లు

ఈ ‘డబ్బు’ మనిషిని పరాధీనుడై ... దీనుడై చేస్తుంది.

మనిషి సృష్టిచుకొన్న ఒక లోహపుబిళ్ళ.... ఒక కాగితం .. మనిషినే
బొంగరాలాట అడిస్తుంది.

నీరసంగా గోడకి జేర్లబడిపోయిన ధర్మరాజుని చూస్తే గాయత్రికి
లేని జాలి వేస్తుంది.

చుట్టవక్కం ఒక్క రూపాయి ఆపకపోసం పొద్దటినుండి ప్రయ
త్నించింది. కానీ ముక్కు మొహం తెలియనివాళ్ళ వుద్ధ్య అప్ప ఎలా చొడుకు
తుంది. ఒక్క రూపాయి దొరికితే... నూకలు కొని జావ తాగమనుకొంది
గాయత్రి.

ప్ప! లాభం లేకపోయింది.

ధర్మరాజు తిరిగి తిరిగి వస్తే... ఆకలి అని

ఏడుస్తూ కూర్చుంది గాయత్రి.

ఏవిటి? లోకం?

కష్టపడి బతుకుతానంటే... ధర్మరాజుకి “పని” లేదంటుంది.

రాకు మోసేదో అతని బి.ఏ. డిగ్రీ ఎక్కువైపోయింది.

తెక్కలేనే గుమాస్తా పనికి ఆ డిగ్రీయే తక్కువై పోయింది.

ఇంట్లో ఎప్పుడైనా పేపర్ చూసి నిరుద్యోగం గురించి చదివింది కానీ...
గాయత్రికి ఈ నిరుద్యోగ చలయం ఇంత మోరంగా ఉందని తెలియదు.

ధర్మరాజుని చూస్తే .. ఒక్కొక్కప్పుడు భయమేస్తుంది.

ఉద్యోగం లేదని నిరాశలో ఇతరు ఏదైనా అమాయకానినై పూచుకొంటే..

అమ్మో! తల్చుకొంటేనే గాయత్రికి ముచ్చెమట పోతే!

“గాయత్రి! తినడానికి ఏవై నా ఉందా?” అడిగాడు ధర్మరాజు.

ఏం చెబుతుంది గాయత్రి!

ఈ రోజు మెరుపున్న భాగీ గిన్నెల్ని చూసి కూడా ధర్మరాజు అలా అడిగితే ఏం చెప్పాలి?

ఇంట్లో ఏం లేదని అతనికి తెలుసు.

కానీ...కానీ.. ఆకలేమో పాపం! తెలిసి కూడా అడిగిస్తుంది.

కన్నీటిపొరని తుడుచుకుంటూ ఉండిపోయింది గాయత్రి.

"నిన్ను చేసుకొనేకంటే ఆ ముగిదాన్నే చేసుకోవల్సింది." అన్నాడు కటువుగా ధర్మరాజు

గాయత్రికి రోషం వచ్చింది. "చేసుకోవల్సింది. ఇంతమాత్రానికి నువ్వై లేకపోతే వచ్చిపోతానని ఉత్తరాలు రాయడం ఎందుకు?"

"మరి లేకపోతే ఏమిటి? అడిగినదానికి జవాబు చెప్పవు?"

"ఏం చెప్పను? నిన్న పక్కవాళ్ళ దగ్గ ఆ రెండ్రూపాయలు అప్పుచేసి జావ కాచిపోసాను. ఈ రోజు అడి లేదు. నువ్వయితే నిన్నయినా జావ తాగావు. నేనో...నిన్నటినుంచి ఏం తిన్నేదు."

ధర్మరాజు గోడవైపు తిరిగి పడుకున్నాడు.

కాళ్ళు జాపుకుని పడుకుండుకు సరిపోని ఆ గదికి అద్దెయాలై రూపాయలు.

ప్రతి నెలా ఒకటో తారీఖున - నూర్మదు ఉదయించకముందే ప్రత్యక్ష మవుతాడు అద్దె వసూలు చెయ్యడానికి ఓనర్.

అప్పుడే ఓ నెల అద్దె బాకీ పెట్టాడు ధర్మరాజు.

అద్దెకోసం వచ్చినప్పటికీ గాయత్రికినే వెతికిచూపులు చూసి పోతాడు ఆ యాదై ఏళ్ళ ఆసామీ!

మళ్ళీ ఒకటో తారీఖు వస్తోంది.

ఈసారి గత నెల బాకీతో కలిపి చంద రూపాయలు ఇవ్వాలి.

ధర్మరాజు నడవమంటే వెట్టువీంద కాపురం ఉండదానికైనా సరే..తాను సిద్ధమే.

కానీ...కానీ..

ముందు ముందు తనకి ఓ గూడు చాలా అవసరం.

గాయత్రి ■ విషయం గురించే ధర్మరాజుకి ఎలా చెప్పాలా అని ఆలోచిస్తోంది

ఇవ్వేలో రేపో గది భాగీ చేయించడానికి ఇంటి యజమాని సిద్ధంగా ఉన్నాడు

ఎక్కడైనా ఓ వూరి గుడిసైనా సరే...నిర్భయంగా "ఈ బోట్లోంచి తనని ఎవరూ బయటకి వెళ్ళమను." అనే ధైర్యం కలిగి చోటు కావాలి తనకి ఖరీదయ్యర మందులు అక్కర్లేదు

డాక్టర్ పర్యవేక్షణ అక్కర్లేదు

నాలుగోదంబ పైకప్పు గల చోటు..అదెంత సరకంలో ఉన్నదయినా సరే...కావాలి.

జుతువులా రోడ్డుమీద "తల్లి" కాలేదు.

తన స్థితి తల్లికొంచేనే భయంగా వుంది గాయత్రికి.

జావ కాచుకొనేందుకే ప్రయత్నం.

ఈ మహా నగరంలో ఓ మనిషి తలదాచుకొనేందుకు గూడు దొరకడం

ఎంత కష్టం

అసలు రాను తిల్లి కాబోతోందని ధర్మరాజుకి ఎల్లా చెప్పాలో తెలియలేదు గాయత్రికి.

ఒకరకంగా మాటకే కరువ మ్యాయి గాయత్రికి.

ధర్మరాజుకినే చూస్తే - గోడవైపు తిరిగి సిద్ధర పోతున్నాడు .

కిటికీలోంచి ఝమ్మని కొద చేస్తూ రెక్కల పురుగు మళ్ళీ వచ్చింది

గాయత్రి దానికేసి చూసింది

అసలు నెల్రోజులు...ధర్మరాజు బొనలోకి పోయాక ఇంట్లో కూర్చుని ఆ పురుగునే చూస్తూ ఉండేవి గాయత్రి.

ఓ రోజు!

అది కిటికీలోంచి టప్పున గదిలో పడింది

మరో రెండు రోజులు పోయేసరికి ఆ పురుగు కిటికీ తలుపు వెనక్కి వెళ్ళడం - రావడం గమనించింది గాయత్రి.

ఉత్సుకతతో కిటికీ రెక్క పక్కకి లాగి చూసింది.

ఆ చెక్కమీద ఓ మట్టిముద్ద కనిపించింది.

ఆ రెక్కల పురుగు గంటకి పదిసార్లయినా కిటికీలోంచి రోపలికి వచ్చి బయటకు పోతూ వుంది.

మరికొన్నాళ్ళు... ఓ మోగంలా... ఓ దీక్షలా... ఓ తపస్సులా...గంటల తరబడి యాతాయాతపునః ప్రయాత శ్రమతో ఓ బుల్లి గూడు కట్టుకొంది ఆ పురుగు.

గాయత్రి ఆశ్చర్యపోయింది—మానవ నిర్మాణ శక్తినే సవాలు చేసిన ఆ రెక్కల పురుగు, గాయత్రికి ఈ నెల్రోజులుగా కాలక్షేపం ఇచ్చింది.

ఎక్కణ్ణింది తెచ్చిందో... అన్ని రంగులు మేళవించిన మట్టిని ఆకాశ గంగా పులిస తీరస్థల్ల రజాస్సులు అద్భుతాన్నట్లు మెరిసిపోతోంది గూడు.

నిరంతర ప్రవాహంలాంటి సృష్టి యజ్ఞంలో నేను సైతం సమిధిసౌతాను అన్నట్లు - జీవధర్మాన్ని, తనదైన ఆదతనానికి వరమైన పరమోత్తమ ధర్మాన్ని నిర్మించేందుకు ఆ గూట్లోకి దూరిపోయింది రెక్కలపురుగు.

గాయత్రి ■ రోజు అనుకొంది. "ఎలాగైనా సరే - ఈరోజు ధర్మరాజుకి చెప్పేస్తాను" అని

"ఈ రోజో, రేపో - ధర్మరాజుకి ఏదో పని దొరక్కపోదు. ఏ కష్టాలు పడయినా తమ ప్రేమవలాన్ని పెంచుకోలేకపోతామా?"

ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో తెలియదు.

ధర్మరాజు లేపుతుంటే మెలకువ వచ్చింది గాయత్రికి.

లేచి చూస్తే.. ధర్మరాజు చేతిలో రెండు కొద్దెలున్నాయి.

"ఎక్కడివి?"

"ఈనందు చివర ముసలమ్మదగ్గర అరువు పెట్టాను. తిను."

గాయత్రి ఓ కొద్దెవిరిచి నోట్లో పెట్టుకుంది

చల్లబడిపోయి కొంచెం వాసన వచ్చిందికూడాను ఆ కొద్దె.

"ఇంక ఎలాగూ అమ్మదచ్చవని...అరువు ఇచ్చేసి వుంటుంది ఆ ముసిల్లి" అనుకుంది గాయత్రి.

చీకట్లో ధర్మరాజు తన చెవిలో "గాయత్రి!" అని మంద్రంగా పిలిచి నవ్వుడు... గాయత్రి చెప్పాలనుకున్న సంగతి చెప్పేసింది.

"ధర్మరాజూ! మనకి పాపో. బాటో. పుడరాదు..."

అంతే! మరెలా చెప్పాలో తోచలేదామె.

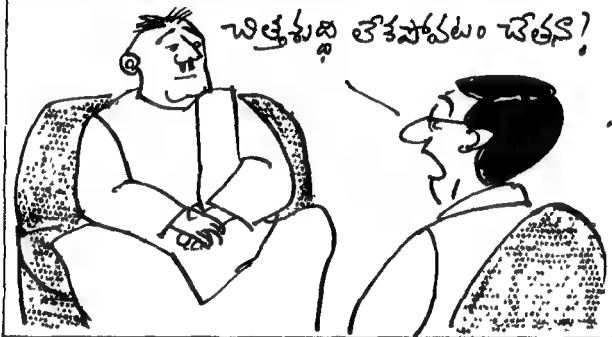
టక్కున గాయత్రిపై వేసిన చెయ్యి వెక్కిరి తీసుకున్నాడు ధర్మరాజు!

ధర్మరాజు అన్న మాటలు గాయత్రి చెప్పలో హోరుమంటున్నాయ్! అంతేనా తన ప్రతిరూపాన్ని లోకంలోకి అహ్వానించే ఒక తండ్రి అనవలసిన మాటేనా అది?

ధర్మరాజు అలా అనకుండా ఉండుంటే బాగుండుననిపించింది. గాయత్రికి.

మీ పాత్రలు చెప్పటంబట్టే - కొరతం,
విషయం మరిచినం తొకపోవటం చేత? తొక
చిత్రపథ తొకపోవటం చేత?

తాను తల్లిని కాబోతున్నానని చెప్పినప్పుడు .. అతడు... ఒక్క ముద్దు
తన చెంపకి అర్పిస్తే... చాలు .. తానెంత పొంగిపోయేది!

అమ్మనాంతం ■ మమర వజ్రాన్ని జ్ఞాపకం పెట్టుకోదూ తాను!
లేదు! ధర్మరాజు అలా అనానీ అని వుండడు.

ఉద్యోగం దొరకలేదన్న చిరాకులో.. తిరిగి తిరిగి ఇంటికి వచ్చిన
అమ్మమితంలో అలా అని వుంటాడు.

"మళ్ళీ మన దర్శిద్రం పంచుకోదానికి ఈ రోకంలోకి ఒకడు రాబోతున్నా
డన్నమాట..."

ఈ మాట ధర్మరాజు నోట తాను వింది.

ఆ మాట అబద్ధం అని చెప్పి చెవులు మోసం చెయ్యమంటున్నాయ్!

ఆ వజ్రంలో దుఃఖం దిగిమింగడం గాయత్రికి శత్యం కాలేదు!

ఆమె బోధన ఏడ్చింది!

ధర్మరాజు గాయత్రిని ఓదార్చలేదు.

ఇంటికివచ్చేసి - నిశ్చలంగా చూస్తూనే ఉండిపోయాడు తెల్లవాడ్లు

ఎందెక్కడానే నిర్దిష్టతలు పట్టుకుని బయల్దేరాడు ధర్మరాజు.

"పస్తాను."

గుమ్మంలో నిల్చున్న గాయత్రికి కనుమరుగయ్యాడు ధర్మరాజు.

ఆ సాయంత్రం!

ధర్మరాజు కోసం నిరీక్షిస్తూ గుమ్మంలోనే కూర్చుండి గాయత్రి.

ఏరోజుకారోజే.... ఏదో తొత్త ఆశ!

ఈనాడైనా ధర్మరాజుకి ఏదో "పని" దొరక్కపోదు!

కాలే కడుపుబికి గంజిసిక్కు పోసేపాటి చిన్న "పని" అయినా చాలు!

పిట్టలు గూళ్ళకి చేరుతున్నాయ్!

సంజ చీకట్లు ముసిరాదు!

చీకటి పడింది. చంద్రుడు పొడిచాడు!

ధర్మరాజు రాలేదు.

గదిలో బుద్ధిదీపంలో తిరసనాయాల్ అయిపోయింది.

ఆరిపోయింది.

ఆ చిమ్మ చీకట్లో.... ధర్మరాజు కోసం కన్నుల్లో వత్తులేసుకొని ఎదురు
చూస్తూనే వుంది గాయత్రి.

అలా చూస్తూండగానే.... తెల్లవారింది కూడా!

ఒకటి ... రెండు .... మూడు రోజులు.... గడిచిపోయాయి.

ఏవిటో, నకు బోత్తా అర్థం కెవటంలేదు-
అలానా పోని ధూహ!....

గాయత్రి బాన్లో తిరగని బోట్లు లేవ!

నందుల్లో... గొండుల్లో . రైల్వే స్టేషన్ దగ్గర... కంక్రెట్ బాన్ అడుగుల
మీద.... చూసింది....

చూసిన బోట్లే మళ్ళీ మళ్ళీ వెలికింది గాయత్రి.

ధర్మరాజు తనని పదిలిపెట్టిపోయాడా?

అప్పుడప్పుడు అనుమానం వస్తోంది గాయత్రికి.

ఓ ఓ! ధర్మరాజు అలాంటివాడు కాదు. పనికోసం ఎక్కడెక్కడో తిరుగు
తున్నాడేమో!

పని దొరికితే కానీ తన మొహం చూపించకూడదనుకున్నాడో!

రోడ్డువక్క ఎవరో యువకుడు సొమ్ముసిల్లి పడుచే దగ్గరకి వెళ్లి
చూసింది గాయత్రి.

ఉహూ! ధర్మరాజు ఇాడు.

దురంగా... నిస్త్రాణంగా నడచిపోతున్న అసామీని చూసి... గట్టిగా కేకేసింది
గాయత్రి. ఆ వ్యక్తి గాయత్రికేసి చూసాడు.

అతడూ ధర్మరాజు కాదు.

"ధర్మరాజూ! ఎక్కడున్నా సరే, వెంటనే రా!"

గట్టిగా.... దిక్కులు బద్దంయ్యేలా అరచానిపించింది గాయత్రికి.

■ తిండిలేదు.... ఓ స్నానం లేదు.... కండిమీద కునుకు లేదు. నిరంతర
పరిశ్రమలు.... ప్రతి వజ్రం అన్నేషణ!

గాయత్రి రైల్వే స్టేషన్లో సొమ్ముసిల్లి పడిపోయింది.

7

అలా ఎన్ని పూటలు గడిచాయో గాయత్రికి తెలియదు.

కానీ... తెలివొచ్చే సమయానికి ఓ వల్లని చెయ్యి తన కళ్ళు తుడుస్తోంది.

ఉన్న శక్తిని కళ్ళల్లో పెట్టుకుని చూసింది గాయత్రి.

ఎవరో వృద్ధమూర్తి!

ఆ మొహంమీద ముడతలు చాలు... ఆమె ప్రపంచాన్ని కాచి వడబోసిన
విజ్ఞానాన్ని తెలియజేసేందుకు!

"ఎవర్నివే పిల్ల! నిన్నుద్దించి ఇలా పడున్నావ్!" అంది ఆ ముసిల్లి
గాయత్రిని గుర్చి గుర్చి చూస్తూ!

గాయత్రికేం చెప్పాలో తెలియలేదు.

"ఇంద. ఈ వజ్రం తిను. పేనం కుదుటబడతాది..." అంటూ సత్తు కేరేజీ
మూత తీసింది ఆ వృద్ధరాణి.

కూర్చా... పులుసూ... అన్నం కలిసిపోయి ఏకాకారంగా ఉన్న పదార్థం అది....

ఈ సభ్య సమాజం చూపించలేని దయతో జాతిలో....తనతోసం దాచు కొన్న అన్నాన్ని ఓ ప్రాణం రక్షించడానికి వినియోగిస్తున్న ముసిర్తి - ఇంకా లోకంలో ఏ మూలో మినుకు మినుకుమంటున్న మానవత్వానికి చివరి వెలుగులా కన్పించింది గాయత్రికి.

అన్ని రుచులూ కలిసిపోయి అదో వాసనతో ఉన్న ఆ అర్ఘ్యం గాయత్రికి కొంచెం వెగటు వాసనగా అనిపించినా - మండుతున్న తుదాగ్ని రుచి పచ్చి చూడ కొందానే స్వీకరించింది.

"లే! పిల్లా! నా గుడిసెలోకి పోదాం" అంది తేరేణి సద్దుకొంటూ ముసిర్తి.

గాయత్రి ఆమె వెనకాలే నడిచింది.

అడుగుతీసి అడుగు వెయ్యడానికూడా గాయత్రికి కాళ్ళు సాగడం లేదు.

స్వేషనకి కొంచెం దూరంలో పల్లపు వీధిలో రోడ్డుపక్కగా అట్టలు కప్పిన గుడిసెలోకి దూరింది ముసిర్తి.

గాయత్రి ఆ గుడిసెలోకి అడుగు పెట్టింది.

"పిల్లా! ఇక్కడి బతుకు కానా గోరంగా ఉంటాది! నూత్రే ... పెద్దింది పిల్లనాగున్నావ్. మీ ఊరికి ఎల్లిపోతావా? లేకపోతే ఈడే ఉండిపోతావా?

గాయత్రికి మళ్ళీ తన ఊరు వెళ్ళాలనిపించలేదు.

కష్టమో సుఖమో తన బతుకు తాను బరకాలి.

దర్మరాజూ ఈరోజు కాకపోతే రేపయినా కనబడతాడు.

ఈ టౌన్ లోనే వుండి .. కూరిపనయినా చేసి .. నా కాళ్ళమీద నేను నిలబడతా...మూడితే పట్టారకని ఈ అడవిలో....తాను కష్టపడతానన్నా చోటు దొరుకుతుందా?

ఆ ముసిర్తానికి గాయత్రి తన కథంతా పూస గుచ్చినట్లు చెప్పింది.

తెల్లమచ్చలు

కొత్త పరిశోధన! తెల్లమచ్చలు, ఇతర చర్మవ్యాధులు వున్నవాళ్ళు బాధపడనవసరం లేదు అట్టివాటి వివరాలు ఇంగ్లీషులో తెలిపి రెండు దిన్నసీసాల మందు వుబిటిగా పొందండి మా మందు బాడడ మీరు ప్రారంభించగానే మీ తెల్లమచ్చలు మాయమవడ ప్రారంభమగును బాధామండి ఈ విధమైన వివరాలు పొందారు. మీరూ ప్రయత్నించి లాభం పొందండి ధర్మరాలు, అనుభవం వున్న వైద్యునిద్వారా చికిత్స పొందండి

తెల్లవెంట్రుకలు

హీరో డైలో కాదు. మా అయ్యర్వేద సూత్రతో చిన్న వయస్సులో వేంట్రుకలు తెల్లపడడం అటుకపర్చవచ్చును. మొదలునుండే నల్ల జుట్టు రావడం మొదలై జుట్టుని తెల్లపడనియ్యకుండా కాపాడును. ఈ సూత్రే కళ్ళకి, మెదడునకు లాభదాయకమైనది వేలమంది లాభం పొందారు ఈ చికిత్సద్వారా మీకు ఫలితం దక్కనిచో మీ డబ్బు వాషన్ ఇవ్వబడును ఒకసారి ప్రయత్నించండి ఒక దిన్నసీసా వెల రూ॥ 14/- మూడు సీసాల వెల రూ॥ 40/- మూడు సీసాలకి ఒకేసారి ఆర్డర్ యిస్తే ఒకసీసా ఉచితం.

Hind Ayurved Bhavan (B.H.3)

P.O. Karti Sarai (GAYA) India.

ఆ వృద్ధురాలు గాయత్రి కథ విని ఓ నిట్టూర్పు చెడింది.

"అంతేనే పిల్లా! దెబ్బతిన్న పెరి అడదాని కలా ఇంతే!

"మరి నా కథ ఇలాంటిది కాదు! చెప్పతా యిను.

నాను తొమ్మిది పురుళ్ళోనుకున్నాను .. ముగ్గురు మొగుళ్ళ ఒకశ్చెనకాల ఒకళ్ళ నన్నేలుకున్నాడు. మొదటి మొగుడు లాగి లాగి నచ్చినాడు. రెండోవాడు ముగ్గురు పిల్లలు పుట్టినాక కడుపునిండే మార్గంలేక ... కట్టపళ్ళక ...కాసాయం గుడ్డలు సుట్టుకుని సన్నాసుల్లో కలిసిపోనాడు. మూడోవాడు కోరిపల్ల నారికింద పడి సచ్చిపోయినాడు ...

నాకు తొమ్మిదిమంది సంతానం అన్నెప్పినానా?

నలుగురు అడముండలూ - అయిదుగురు మొగ ఎడవల! ఇద్దరు మగ పిల్లలు ఇద్దరు అడపిల్లలూ పాల్లేక సచ్చినారు.

మిగిల్చొళ్ళు కడుపు సేత్తో పట్టుకుని ఏడకి పోనారో - ఇయ్యేరిక్క డుంటారో ... రేపెక్కడుంటారో ...నా తెరిక లేదు.

నాను మాత్రం ..యూర పుట్టివాన్ని. ఈడే సచ్చిపోదాం గదాని ... ఎక్కడికి ఎల్లేదే పిల్లా .. కొన్నాళ్ళు కంపెసిల్లో నీళ్ళు మోసినా, కొన్నాళ్ళ పెద బాబుల ఇళ్ళల్లో పాచిపట్ల సేసినా ..

ఒంట్లో ఓవికున్నంతదాకా కష్టపడి సంపాదించుకొన్న గంజీ తాగినాను.

మరి నన్ను సూసినావా? ఇప్పుడు కట్టబళ్ళను! కొన్నాళ్ళు డేళ్ళకాద సెయ్యి సాపి నిలబడినాను .. కొన్నాళ్ళు రైళ్ళకాదా, బస్సులకాదా అడుక్కున్నాను.

పిల్లా! లోకంలో దరమం సచ్చిపోనాది.

పట్నాల్లో మరీను!

ఏంకి ఏలు....వందలికి వందలు .. జీతాలు తీసుకున్న రోజు కూడా ఓ పాపలా....నాలాది ముసిర్తానికి దరమం చెయ్యరు....

ఇంకెంతకాలం బతుకుతాలే ...అన్నెప్పి యిల్లాగే బతుకు లాగించేత్తున్నా!

లోకంలో ఎన్ని కట్టలున్నాయో అన్నింటిని సూసినా!

అయినా సరే దేవుడుండమన్నంతకాలం ఉంటాను. సచ్చిపోను"

అంటూ తన కథ ముగించింది ముసిర్తి.

"మామ్మా! నీ పేరేవిడిచి!"

"సత్రెమ్మ! నన్ను 'మామ్మా' అని పిలిచే మనవరాలా" అంది నవ్వుతూ సత్రెమ్మ.

"మామ్మా! రెపు టౌన్ లోకెళ్ళి ఏదేనా పట్టారుకుతుండేమో చూస్తాను. నాకు పట్టారికితే ఇంక నవ్వు టౌన్ లో తిరగక్కలేదు. ఇద్దరం కలిసి కలో గంజీ తాగుదాం!...."

సత్రెమ్మ లేచి గాయత్రి చంపంమీద మెడికలు విరిచింది

"మా అమ్మే ...బంగారుతల్లివి! తొమ్మిదిమందిని కన్నాను, ముగ్గురెడవలో కాపురం సేసినా....ఈ జలమలో ఇలాంటి సర్లనిమాట ఇచ్చేదు. రాలిపోయే ముందు ఎంత సర్లనిమాట చెప్పావే పిల్లా! ఇంక భయ్యం లేదు. మరో పడెళ్ళ బలికేత్రా" అంది నవ్వుతూ సత్రెమ్మ.

గాయత్రి గడ్డిగా నవ్వేసింది.

గాయత్రి మర్రాడినుండే పనితోసం వేట మొదలిట్టింది.

3

"ఓ నాల్గిల్లా పనులుండి. వర్కర్లకి కావసినంత నీరు మొయ్యారి! నెంకి డెబ్బైఅయిదు ఇస్తాను .. నీ యిష్టం."

వర్క-షాప్ మేనేజర్ గాయత్రి కళ్ళల్లోకి చూస్తూ అబ్బాడు.

గాయత్రి తదాపింది.

మేనేజర్ ఓ వర్క్సని కేకేసాడు. అతడు పచ్చి లోపలికెళ్ళి నిల్వర్ బిందె గాయత్రి కిచ్చాడు.

గాయత్రికి కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

ఈ మాత్రం 'పని' ఓ నెలలోజాల క్రితం ధర్మరాజుకి దొరికితే....తన బతుకు ఎట్లాగుండేదో?

విశ్వప్రయత్నం చేసిన వ్యక్తికి బతుకు దారి కన్నదదు.

అయాచితంగా....సులభంగా....మరొకడికి త్రోవ కన్నడుతుంది.

ఆ వర్క్సాఫ్ కనుచూపుమేరదాకా ఆక్రమించి ఉంది.

అవరణ చుట్టూ ముళ్ళుతిగి చుట్టారు.

అక్కడ ఇనప దూలాలు, కమ్మలు కార్మిక స్వేదబిందు స్పర్శతో...

ఎన్నో రూపాంతరాలు చెంది లారీలకెక్కుతాయు.

కార్మికుల కరకు కండలికి ఇనుము భయపడిపోతుంది!

పువ్వులా....దూదిలా... వాళ్ళెలా మలిస్తే అలా మారిపోతుంది.

■ అవరణలో చిట్టచివర ఓ గొట్టపుబావి...

ఎండలికి అందీ అందకుండా పోయిన నేలలోని నీటిపొరని విశ్వ ప్రయత్నం చేసి పైకి తీసుకొస్తుంది ఆ బోర్ వెల్!

సన్ననిదార—

నిరంతర శ్రమైక జీవిత మాధుర్యాన్ని దోచుకుని-అమ్ముకుని శ్రామికుల చేతుల్లో పెట్టిన సగం జీతం డబ్బులాగే - మరీ సన్ననిదార వస్తోంది ఆ గొట్టం గుండా!

అధోజగత్సహోదరులు - లోకంలో అనాదిగా నవ్య జగత్స్పృహకర్తలు! జీవితగ్రంథానికి బాష్యకారులు!

విడివిడిగా అంతా బతకలేనివాళ్ళే....అందరూ కలిసి లోకాన్ని బలికిస్తారు!

వాళ్ళమీద అజమాయిషీ చేసే వర్క్ ఇన్స్పెక్టర్లు! వాళ్ళని ఓ కంటి కనిపెట్టి చూసే సూపర్వైజర్లు! వాళ్ళని మంచి జేసుకుని డబ్బు కొట్టేసే విషపు చూపుల మేనేజర్లు...అంతా మరో ప్రపంచంలా అనిపించింది గాయత్రికి.

శ్రమైకజీవితాన్ని నిరంతర చైతన్యానికి చిరత్న రత్నాన్ని....చూసి గాయత్రి గర్భపడింది.

వాళ్ళ తడిసిన పీపులమీద సూర్యుడు ముతం చూసుకుంటుంటే జాలి పడింది!

ఆ వర్క్సాఫ్ లో పది పదిహేను యూనిట్లుంటాయి.

ఒక్కొక్క యూనిట్ లో పదిమందిదాకా కార్మికులుంటారు.

ప్రతి యూనిట్ దగ్గరూ ఓ మట్టికుండా, దానిమీద మూకుదూ.

గాయత్రి ఆ కుండల్ని నింపసాగింది.

మొట్టమొదటి కుండ నిండగానే... రెండు... మూడు...

ఈలోపున ఆక్కడక్కడ మందినిళ్ళకోసం కేకలు!

"అమ్మాయీ! ఇక్కడ నీళ్లేవ్!"

దివరి యూనిట్ లో మందినిళ్ళు నింపేసరికి మొదటి యూనిట్ లో కుండ ఖాళీ!

మధ్యాహ్నం ఆ శ్రామికులు మిరపకాయ నంజుకుని జావ లాగేదోట ఓ గోలెం నీళ్ళు సిద్ధంగా ఉంచాలి.

గాయత్రి నీళ్ళు మోస్తూనే ఉంది.

ఉదయం - మధ్యాహ్నం రెండు విప్లవల్లో పనిచేసే ఆ వర్క్సాఫ్ లో గాయత్రికి మాత్రం ఉదయంనుండి సాయంత్రందాకా పనే!

సాయంత్రం వర్క్సాఫ్ లో పెద్దగంట - "అందరూ ఇళ్ళకి వెళ్ళి పొందరా వెళ్ళి నాగన్నల్లా! రేపటికోసం కొంచెం రక్తాన్ని, చెమటని దాచుకోండి" అంటున్నట్లు మోగినవేళ—

గాయత్రి చేతిలో పది రూపాయల నోటు పెట్టాడు మేనేజర్.

జీవితంలో తన మొదటి సంపాదన!

కష్టపడి సంపాదించిన డబ్బు!

ఫెజ్ ఫెల్లాడే కొత్త నోటుని బొబ్బలెక్కిన అరచేతులు ఇముడ్చుకోలేక పోయాడు!

అరచేతులు చూసుకుంటే పూచిన మందారాల్లా కనిపించాయి గాయత్రికి అయితేనేం? శారీరక శ్రమని మైమరపించే ఆశోరకం సంతృప్తి ఆమెకి సత్తువనిచ్చింది.

పొద్దు వాలిపోయింది.

గాయత్రి గుడిసెకు బయల్దేరింది.

రై ల్వీ కాలనీలోంచి వస్తుంటే గాయత్రికి సత్తెమ్మ కనబడింది.

ఓ ఇంటి తూము దగ్గర చిరిగిపోయిన ఇల్లెడ పట్టుకున్నట్లుంది సత్తెమ్మ.

తూములోంచి వచ్చే నీటిలో..అన్నం మెతుకులూ, తిని పారేసిన మామిడి తొక్కలూ...కూర ముక్కలూ ఉండి ఉండి నీళ్ళతో కొట్టుకొస్తున్నాయి, ఇల్లెడలోంచి నీళ్ళు కిందకి పోగా మిగిలిన పదార్థాల్ని తీసి కేరేజీలో సద్దుకుంటోంది సత్తెమ్మ.

"సస్యశ్యామలాం....మాతరం

వందేమాతరం—" అని దేశమాతని కీర్తించుకునే దేశంలోనే సత్తెమ్మ బతుకుతోంది!

ఆకలి సామ్రాజ్యంలో ఎన్నెన్నో గాథల రహదార్లు!

ఏ ఒక్క జీవితం మరో జీవితంతో పోలదు

ఒకటి కాగితాలేరుకుంటుంటే, మరోటి గాజుముక్కల్ని పోగెట్టుకుంటుంది. ఒక ప్రాచీన కుక్కల్లో.. పండుల్లో పోరాడి వాటి నోటికూడుని లాక్కుని బతుకుతుంటే-మరో జీవి కళ్ళు కాలవల్లోదిగి కడుపునింపే దేనికోసమో వెతుక్కుంటుంది.

ఒంట్లో ఓపికున్నంతకాలం విధితో పోరాడింది.

ముసలితనం పులి కోరల్లో చిక్కుకున్నాక-మరో మార్గంలేక మురికి తూముల్లోని మెతుకుల్ని కడుక్కుని తిని బతుకుతోంది సత్తెమ్మ.

సత్తెమ్మని చూస్తే...గాయత్రికి ఏడుపొచ్చింది.

"మామ్మా!" ఆర్ద్రంగా పిలిచింది గాయత్రి.

సత్తెమ్మ గాయత్రికేసి చూసింది.

"లే మామ్మా! గుడిసెకు పోదాం ...

"చూడవే పిల్లా! యాది గుమ్మంలో నిలబడి పొద్దసమానం ఆరితే— ఒక్క ముద్ద దరమం సెయ్యరు. ఇద్దరి కడుపులికి సరిపోయే కూడు ఈ ముడి గొట్టంలోంచి తోస్తేత్రారు!" అంటూ లేచింది సత్తెమ్మ.

"మామ్మా! ఇలా చూడు"

తన తొలి కష్టార్థితం పది రూపాయలూ సత్తెమ్మ చేతిలో పెట్టింది గాయత్రి.

"పన్నారికిందేవిడే పిల్లా!"

సత్తెమ్మ నవ్వు మొహం మరింత ముడతల్ని చూపింది.

తయారించి గాయత్రి.

కష్టపడ్డానికి పీలు దొరికితే ఆనందపడిపోయే జాతి సత్తెమ్మది.

పది రూపాయల నోటుని పరిశ్రగా చూస్తూ అంది సత్తెమ్మ "పిల్లా! రూపాయికి అద్దరూపాయే కరుసెట్టుకొని మిగతా అద్దరూపాయి దాచాల్సి తెల్పిందా

"ఎందుకు మామ్మా?"

"ఎందుకేవే పిల్లదానా! రేపు పుట్టబోయే బుడ్డోడికి తేనా కరుసులుంటాయి.

అద్దూపాము వాటా వాడిది. జాగ్రత్త" అంది బెదిరిస్తున్నట్లు చెయ్యావుతూ
...త్రెమ్మ.

గాయత్రి సిగ్గుపడింది.

ఇంతవరకు మామ్మకి తాను తల్లి కాబోతున్నానన్న విషయం చెప్పలేదు
సిగ్గుతో.

ప్రతి ఆడది తను తల్లి కాబోతున్నట్లు సాటి ఆడది గుర్తించి గౌరవించా
లని కోరుకుంటుంది

"నిజవేనా?" అప్యాయంగా భుజంమీద చెయ్యివేసి అడిగింది సత్రెమ్మ.

దిన్నగా నవ్వుతూ తయారేపింది గాయత్రి.

అవును.... ఎవడోబుద్ధుడు...ఈలోకంలోకి రాబోతున్నాడు. వాడికోసం...
వాడికోసమే తాను బ్రతుకుతోంది.

నిన్ను మొన్న చరిత్రయమైన సత్రెమ్మ అన్నమాట. అనాడు ధర్మరాజు
అనేకపోయాడు.

కనీసం.... ఆ పుట్టబోయేవాడికి తల్లిగానైనా సంబరపడలేకపోయాడు.

అలోచనల్లోచీ నడుస్తోంది గాయత్రి.

గుడిగ దగ్గరపడింది.

9

అక్కడెవరూ సంచరక్ష్యపరమాన్నాలు వండుకోరు!

దేతిలో పైనలున్నారోజు జావతాగుతారు అంతే!

అక్కడ ఎవరిగొడవ వాళ్ళది! ఎవరి బతుకులు వాళ్ళవి.

పక్కవారు బాగుపడుతున్నాడన్న ఈర్ష్యలేదు. తాము ఇంతకన్నా
బెదిపోతామన్న బాధలేదు అక్కడ మనుషులకి.

వెలుగులేకుండా - వచ్చిరాగానే ఆ గుడిసెల్లో ముప్పాటికపంతు జనాన్ని
జీవిత సంగ్రామంలోకి తరిమేస్తారు.

పిల్లాపిడులాంటి వాళ్ళుమూత్రం గోళిలు అడుక్కొంటూ గుడిసెందగ్గరే
ఉండిపోతారు.

ప్రతి ఆడది ప్రతి మొగాడు తమ శక్తిని - శ్రమశక్తిని అమ్ముకొని
సాయంత్రానికి తిరిగిస్తారు.

మొగాళ్ళు కొందరైతే తాగిస్తారు.

గుడిసెలన్నీ కలకల్లాడిపోతుంటాయ్ అప్పుడు.

ఆ దివడుండే వకిరు - పెళ్ళాన్ని చావబాడేస్తూ ఉంటాడు.

పెంచలయ్య అయితే రిజైమిడే పడుకొని కోడికూర వండితేకానీ అన్నం
ముట్టనని కేకలేస్తూ ఉంటాడు.

రాత్రి పడయాళ్ళ - ఆ జావే తాగిపడుకుంటాడు.

ఉండి ఉండి పిల్లకాయలు ఎందుకో గొల్లమంటూ ఉంటారు.

తల్లి, తండ్రి వాళ్ళని "నోరూయండేపే!" అని మళ్ళీ బాడేస్తూ
ఉంటారు.

వైరాగిమూత్రం.... ఏం తింటాడో... ఎక్కడతెలియడో తెలియదుకానీ...
రాత్రి మూడోజాముదాకా ఏదోతల్వలు పాడుతూనే ఉంటాడు.

రైళ్ళు వస్తూపోతూ చెవులు దిమ్మిక్కేలా కూస్తుంటాయి.

గాయత్రికి ఈ గుడిసెల్లపవంపం వింతగా కనబడింది.

కల్మషంలేకుండా మాట్లాడతారు.

మనసులో ఏవేదాసుకోకుండా పోట్లాడుకొంటారు.

రాత్రి....

మగతనిద్రలో - ఏదో కలకలం వినబడి మెలుకువచ్చింది గాయత్రికి.

"ఏదిమామ్మా! హడావుడి?"

చూరుకిందకూర్చుని ఏదో గొణుక్కుంటున్న సత్రెమ్మని అడిగింది
గాయత్రి.

"ఏవుందిపిల్లా! రే తిరి రెండోజావుదాకా తల్వలు పాడుతూనే ఉన్నాడు
వైరాగి! అద్దరే తిలేశ... అందర్నీ... గట్టిగా కేకేసాట్ట! గుండెల్లో నొప్పిగా
ఉందిరా" అన్నాట్ట మరోగంటకి పేనం ఒగ్గేసాట్ట....

వైరాగి చచ్చిపోయాడా?

గాయత్రి నమ్మలేకపోయింది!

లేదే గుడిసె బైటికి వచ్చింది!

నిజవే!

వైరాగిని బయటపెట్టారు! తలవెనుక ఎవరో దీపంపెట్టారు.

అందరూ తలోమాటా వైరాగిగురించే మాట్లాడుకొంటున్నారు.

అసలు అతడు ఎక్కడివాడో ఎవరికి తెలియదుట. రెండేళ్ళకితం ఈ
గుడిసెలో దిగాట్ట.

ఈ రెండేళ్ళుగా ఏవో తల్వలూ పాటలూ అలా పాడుతూనే ఉన్నాడు.

"మామ్మా ఎవరైనా దాక్టర్ని పిలుపుకురాలేదా?"

ఏంటేపిల్లా మన బతుకులకి దాక చేరుకూడానా? ఈ గుడిసెల్లోకి ఈ అంటా
జనాంమజ్జి దాక చేరు ఒల్లాదా? ఒచ్చినా... ఒయిజ్జెం ఎవరుసేయిల్లారే....
పిల్లావచ్చినోళ్ళు అలాగేపోతారు మనం సూత్రా ఊరుకుండేదోళ్ళమే!" అంది
సత్రెమ్మ.

మరికొంతసేపటికి ముప్పిపాల్చీమనుషులువచ్చి వైరాగి శవాన్ని తీసుకు
పోయాడు.

వైరాగికోసం ఏదీనవాడు ఒక్కడంటే ఒక్కడు లేడు.

ఆ గుడిసెల్లో ఎక్కడపిన్నా "వైరాగి అదురుట్టవంతుడు.... సల్లగ
పోయినాడు..." ఇదేమాట.

ఏళ్ళ మనసుల్లో నిర్వేదం తొలిగేదెప్పుడు?

ఎవడు? ఏళ్ళకి రేపుమీద అశలుకల్పించే నాయకుడు?

ఏళ్ళందరి ముగింపులు ఇంతేనా? మరీ ఇంతపీనంగా?

గాయత్రి కళ్ళురుదుకుంటూ వర్క్సాప్ కి నడిచింది.

మేనేజర్ గాయత్రిని చూడగానే మండిపడ్డాడు.

"గంట ఆలస్యం అయింది తెలుసా?"

గాయత్రి తయారేపింది,

"ఏం?" అధికారంగా ప్రశ్నించాడు మేనేజర్.

గాయత్రి జరిగిన సంగతంతా చెప్పింది.

"వాడెవడోచస్తే నీకేం వచ్చింది? వాడేవైనా నీబాబా? తాతా? ఇదిగోపిల్లా-
ఇల్లాంటి కబుర్లుచెప్తే తిన్నగా ఇంటికిపోరావ్!" అన్నాడు మేనేజర్.

గాయత్రికి చాలా కోపంవచ్చింది.

సాటిమనిషి మరణంమీద ఎంత ఉదాసీనత? ఎంత నిర్లక్ష్యం? అసలు
ఏళ్ళకంటే - మనుషులు మనుషుల్లా కనబడుతున్నారా? మేనేజర్ కి గట్టిగా
సమాధానం చెప్పదామనుకొన్న గాయత్రి చాలా కష్టంమీద కోపాన్ని నిగ్రహించు
కొంది.

పొట్టగడవనివాళ్ళకి ఆవేశం పనికిరాదు

అది నురగలా ఆరిపోవల్సిందే! ఆరేసుకోవల్సిందే.

ఇదివరకులా కాదు- ఇప్పుడు వస్తేయ్యాలంటే అన్నలు ఓపికలేకుండా
ఉంది గాయత్రికి.

ఎవరైనా చేసిపెడితే తిని కూర్చోవాంబి ఉంది.

పనిలో ప్రవేశించినవాడి ఉల్లాసం.... హుషారు ఇప్పుడు లేవు.

నాలుగుదెలు మోసేసరికి నడుంపట్టేస్తోంది.

చేతులు పీకెస్తాయి. కానీ... తప్పదు.

గాయత్రి పదనిముపాటు అంశ్యంచేస్తే... పర్కషాప "నీళ్ళు నీళ్ళు" అని గోలపెట్టేస్తుంది.

ఆ కిష్టజీవులది "అబ్బులేదును చెడగోలు నంతత్వం -

గాయత్రి శరీరంలో ఎంతో మాతౌచ్చింది.

పంగుని దించె ఎత్తుకోవడం ఎంతో కష్టమైపోతోంది.

పన్నెయ్యరానిది శరీరం అన్నలు స్వాధీనం కావడంలేదు.

గాయత్రి అవస్థలు పర్కర్చ చూస్తూనే ఉన్నారు. పాపజీ వాళ్ళుమాత్రం ఏంచేస్తారు?

వాళ్ళ పెళ్ళాయీ అంటే... ఎడపిల్లా.. చచ్చిపోయిందే.. పురిటిరోజుల్లోకూడా ఇంచెరు చాకిరిచేస్తూ జాచకాచిపోసి తెల్లవారేసరికి భర్తల్ని పట్టోకి పంపిస్తున్నారు. బాలెంతఅయినా.. చూచెంతఅయినా.. రోగిషిఅయినా వాళ్ళ ఆదాళ్ళకి విశ్రాంతిలేదు.

అసలు ఆదవత్కి ఏశ్రాంతిలేదేమో...

"రాను ఇంక పన్నెయ్యలేదు.. ఉంటే తినడం.. లేకపోతే పస్తుకుండడం..

మామ్మదగ్గర కూడబెట్టిన సొమ్ముతో.. వెల్లోజాలు గంటిసీపులాగొచ్చు... ఆతర్వాత చూద్దాం.. తన రెక్కలకన్న తవతలాగా తప్పదు" అనుకొంది గాయత్రి.

ఆ సాయంత్రం.. మేనేజర్ గంటిసీపు ఏవో రెక్కలు మేసిమేసి ముప్పై రూపాయలు గాయత్రిచేతిలో పెట్టాడు.

10

ఓ సాయంత్రం...

గాయత్రి గుడిసెలోకూర్చునిఉంది.

అంతలో... ఏవో హాహాకారాలు... ఆర్తనాదాలు వినిపించాయి.

ఆళ్ళర్యంతో బయటకువచ్చి చూసింది గాయత్రి.

ఆ పక్కనుండి మొదలుపెట్టి గుడిసెల్ని కూర్చేస్తున్నారు కొందరు. రోడ్డువక్కనే పోలీస్ జేన్ ఉంది.

చాలా సహజంగా నవ్వుంకుంటూ తమవనితాము చేసుకుపోతున్నారు వాళ్ళు.

గుడిసెంమీద అట్టల్ని... ఎండిపోయిన బాటాకుల్ని... బద్దలైన కుండ పెంకుల్ని చెల్లాచెదురుగా పడేస్తున్నారు.

క్షణంలో అచోటు శృకానంలా అయిపోయింది.

గుడిసెల్లో జనంమాత్రం రోడ్డువక్క కూర్చుని ఏడుస్తున్నారు.

మరికొందరు ఆవేశంతో శాపనారాలుపెడుతున్నారు.

గాయత్రి అటూ జటూ చూసింది సత్తెమ్మకోసం!

రోడ్డువక్క చెట్టుమీద కూర్చుని ఏడుస్తోంది ఆమె.

ఎక్కడూ ఇదేవిటని అడిగేవాడులేదు.

అన్యాయం అని అరిచే గొంతులేదు.

వినోదంచూస్తున్నారు కొందరు యువకులు.

అయ్యో! దేశమాతా! నీకొడుపుల్లో ఒక్కడంటే ఒక్కడు... వేదికకేం కలిగినవాడు లేదా?

"మాకే ఓరెయ్యండి..." అని ఆ గుడిసెంమట్టా నిన్నటిదాకా కుక్కల్లా తిరిగిన జనం- ఏవ్రా? ఎక్కడచచ్చారా?..."

చూస్తుండగానే సత్తెమ్మ గుడిసెకూడా మట్టిలో కలిసిపోయింది. ఉన్న రెండు సత్తుగిన్నెయీ గాయత్రి బయటకుతెచ్చింది.

గాయత్రి వెమ్మడిగా సత్తెమ్మదగ్గరికి వెళ్ళింది.

గెలవండి రూ. 175000 విలువ గల బహుమతులు.

16	21	14
15	17	19
20	13	18

ఎంట్రి రుసుము లేదు.

మొదటి బహుమతి : కలర్ టివి లేదా రు. 10000 నగదు.

కన్సలేషన్ బహుమతి: అధునాతన ఇంపోర్టెడ్ జపాన్ మోడల్ టూ-ఇన్ వన్ రు. 240/- లకే మా చెయిన్లింక్ స్కీము ద్వారా పొందవచ్చును 12 నుండి 20 వరకు గల అంకెలు వుపయోగించి

15		
	16	
		17

అడ్డంగా / నిలుపుగా / మూలగా, ఎటు కూడినా మొత్తం 48 వచ్చేటట్లు గట్లు నింపండి.

ఒక అంకె ఒకసారి మాత్రమే వాడాలి. మీ ఎంట్రిలు 15 రోజులలోగా పంపండి

GENEVA ELECTRONICS (MBH)

POST BOX No- 9432, DELHI 51

“లే! మామ్మా! చేతులు నరికేసినట్లు ఏడుస్తావేంటి? రా! పోదాం! మనం ఇక్కణ్ణంది ఎక్కడికైనా వెళ్ళిపోదాం! ఎక్కడికెళ్ళినా మనకెక్కలుమనకున్నాయి. నడు,” అంది గాయత్రి.

రైల్వేం బజార్లో దొరకదు.

గుండెల్లో చిగురిస్తుంది.

ఆ నిస్సహాయస్థితిలోందే... ఆ దెబ్బతిన్న మనస్సులోందే రైల్వేం... తెగింపు పట్టుకొస్తాయి.

ఈ అంజుకీ.... ఆ ప్రవృత్తి జీవితానికి.. దూరంగా.. తాను ముసిల్మీ, తనదొడ్డా సీక్వింతగా బ్రతికే చోటికి.... గాయత్రి పోవాలనుకుంది.

అసంబంధమేటా ... ఈ తూమ్మిడ ఉందా

మనిషిని మనిషి-కొట్టుకుతినని నేల.

మనిషిని మనిషి దోచుకోనికూడ.

మనిషిని మనిషి దంపుకోని కూపి.. ఈ లోకంలో ఉందా

నిర్వికారంగా... సత్యమే కలిసి రైలుపక్కనంది గాయత్రి.

11

ప్రతి రోజూ తూర్పుదిక్కు నొప్పులుపడుతుంది.

మందారంలాంటి బాలబాస్కరుణ్ణి ప్రసవిస్తుంది.

తూర్పుదిక్కు నిత్యప్రసూత! పీర్ ప్రసుపు!

సరిగ్గా....

తూర్పున తెల్లతెల్లని వెలుగురేకలు విచ్చుకొని విచ్చుకొని పారిజాతం కాంతుల్ని విరబాస్తున్నప్పుడు....

జగత్పాప నవోదయానికి సముద్రతీరటాలు. ఆనందంతో మండంనృత్యం చేస్తున్నవేళ...

తొలి మలయపవనాలు పీదినవేళ...

గాయత్రి తల్లిఅయింది.

ఒక్క సత్యమృతవృ....

పలకరించేవాళ్ళులేరు!

అయ్యో! అనేవాళ్ళు లేరు.

మౌనప్రసానిలేరు.

ఈ లోకంలోకి అప్పుడే జారిపడ్డ.. ఆ సుదాకంలాన్ని గుండెకు హత్తుకునే వాళ్ళు లేరు.

రైల్వేస్టేషన్లోనే ఓవర్ బ్రిడ్జికింద... ఎవరో జాలిపడిఇచ్చిన గుడ్డ ముక్క తెరగా అడ్డంకట్టి గాయత్రికి పురుడుపోసింది సత్యమృ.

స్వచ్ఛద్రుక్.. అనాదిగా అలా తిరుగుతూనేఉంది. ఆ చక్రక్రమణంలో..

వచ్చేవాళ్ళు ఈ కల్వరలోకంలోకి వస్తూఉంటే.. పోయేవాళ్ళు ఏ పర నొఖ్య మహర్లోకానికి పోతున్నారో తెలియదు మరి.

ఆ చక్రానికి మొదలు.. తుద ఎక్కడ?

పసికందు లేక వెంపమీద గాయత్రి ముద్దుపెట్టింది.. ధర్మరాజు గుర్తు కొచ్చాడు.

ఇన్నాళ్ళు అదిమిపెట్టిన దుఃఖం కట్టబెట్టెందుకున్న ప్రవాహంలా బైటికి చూశింది.

ఎక్కడున్నాడో? అసలున్నాడా? లేదా?

జనసముద్రంలోనికి వెళ్ళిన ధర్మరాజుని ఏ తిమింగలరాలు మింగేసాయో! మాచేసిన ఏ దొర్లనృం కాచేసిందో?

ఈశ్వరీవెళ్ళిన సత్యమృ తిరిగిచ్చేదాకా గాయత్రి ఏడుస్తూనేఉంది.

సత్యమృ సూకలుకొని పట్టుకొచ్చి జావళిని పోసింది

రైల్వేస్టేషన్లోని కుళాయివీళ్ళతోటే చంటాడికి స్నానంచేయింది.

“పిల్లా! సముద్రంకాద ఓ గుడిసె వాటిఅయిందట.. నెంకి ఇరవైరూపాయలు అద్దెంట! అడకిపోదాం! వోనకీ.. నలికి బుడ్డోడు తట్టుకోలేకపోతున్నాడు ఈడ” అంది సత్యమృ.

నిజమే!

ఈ నాలోజాలనిది గాయత్రిని అంటిపెట్టుకునేఉన్నాడు పిల్లాడు వాడికి కప్పదాచుకుంటే మరో గుడ్డముక్కలేదు గాయత్రిదగ్గర.

ఈ వంతెనకింద అస్సలు రక్షణలేదు.

తలుపు తడకా అడ్డంలేని ఈ చోట్లో.. చివరికి ఏ కుక్కైనా పసిగుడ్డని ఈర్ష్యకుపోతుందికూడాను.

గాయత్రి చంటాడ్డు బుజానవేసుకుని నిలబడింది.

* * * * *

తెల్లవారుతోంది.

గతస్మృతిలోబద్ధ మనస్సుకి అస్థిమితంగాఉంది.

కుక్కరాజ్ఞి కాళ్ళల్లోవేసుకుని ఉగ్గవరుతోంది సత్యమృ.

ఈ సముద్రంబిడ్డన గుడిసెలోకి మారి అప్పుడే నెల్లొళ్ళుఅయింది.

పసిగుడింది ఎప్పుడు మాటాడినా.. “పసిగుడింది అప్పుడే బెంగవడకు పిల్లా! ఏదో సూకలుకోసం దాడుకొన్న దబ్బులున్నాయ్. ఇంకా ఒక్క పచ్చి ఆరోకుండా ఏం పనిచెయ్యగలవ్” అంటూ సత్యమృ గాయత్రి ప్రయత్నాల్ని అవుచేసింది.

చివరికి ఎల్లాగైతేనేం సత్యమృని ఒప్పించి అపీసర్స్ కాలనీలో ఇంటి పట్టేదానిని ఒప్పకుంది గాయత్రి.

అంట్లతోపడం.. పిల్లలికి నీళ్ళుపొయ్యడం.. వాళ్ళని కాన్వెంటుకి దిగబెట్టి రావడం.. ఇదీ పని! జీతం యాభై రూపాయలు.

అన్నం ఎప్పుడైనా మిగిలి పెడతాదు.

ఆ యాభై రూపాయల్లో మూడుప్రాణాలు నింపాలి.

సూకలే కేజీ రూపాయన్నరదాకా అమ్ముతున్నారు.

ఆ మహానగరంలో పుల్లలు దొరకవ్ కిరోసిన్ ఆనెందొరకదు.

పొయ్యి వెల్లింబడవే పెద్ద ఇబ్బంది అయిపోతోంది.

అన్నింటికీమించి.. ఆ ఇంటియజమాని చూపులు భరించడం మరీ కష్టంగా ఉంది గాయత్రికి.

పెళ్ళాం వంటపన్నోఉంటే.. ఈయన తనమట్టా తిరుగుతాడు. ఏదోపంకని “గాయత్రి” అంటూ పిలుస్తూనే ఉంటాడు.

తువ్వాలుఅని... సబ్బుఅని.... బాత్ రూమ్లోంచి కేకెస్తాడు.

పట్టుకెళ్ళి ఇస్తే సగం తెరిచిన తలుపు నందులోంచి తనకేసిమానో పళ్ళికిరిస్తాడు.

కాళికట్టిండుకున్న పెళ్ళాంకూడా ఇలాంటి, వెలివిషేషాలు సహించడే. గతిలేని పరాయి అడవి మగాడికి ఇంతలోకువా?

మళ్ళీ పెళ్ళాం ఏవైనా అనాకారాఅంటే.. కుండనబ్బొమ్మే!

ఈ మగాళ్ళకి ఇదో రోగంఏమో! అనుకుంది గాయత్రి.

గివ్వెలు లోపుకుంటుండే తలుపుదాటుగా ఉండి తనని దొంగచూపులు చూస్తూనే ఉంటాడు.

ఆ చూపులు ఎలాఉంటాయంటే.. నిప్పరవ్వెల్లా కట్టుకున్న గుడ్డల్ని కార్చేసి తన కర్రలాన్ని బొబ్బలెక్కిస్తున్నట్లుంటాయి.

రోజులు గడుస్తున్నాయి భారంగా.

చంటాడు పాకడం మొదలుపెట్టాడు.

వడిమండిని పెంచినతల్లి. సత్తెమ్మచేతిలో బాగానే పెరుగుతున్నాడు వాడు.

అరోజు సాయంత్రం—

“అమ్మగారూ!”

తలుపుతోసి లోనివెళ్ళింది గాయత్రి.

ఇంటియజమాని చేపరికార్డలో పాటించింటున్నాడు హాల్లో.

“అమ్మగారు లోకంబండి—” అన్నట్లు చెయ్యి ఆడించాడు ఆయన! తిన్నగా

లోపలివెళ్ళింది గాయత్రి.

ఏదితలుపు గడియపెట్టిన చప్పుడువినిపించి గిరుక్కున “చెనక్కిలిరిగింది

గాయత్రి.

జరగబోయే మోరం క్షణంలో పసిగట్టింది.

కానీ ... ఏంచెయ్యాలి?

“గాయత్రి!”

అతని కళ్ళల్లో కోర్కె మండిపోతోంది మరీదగ్గరకొచ్చి నిలబడ్డాడతడు.

“గాయత్రి! అమ్మగారూ పిల్లలారేడు ఊరెళ్ళారు. ఇక్కడికెవరూ రారు.

భయంలేదు. రా.”

గాఢతమకంఠో చెయ్యిపట్టుకున్నాడాయన.

గాయత్రి ఒక్కసారి అతడి చెయ్యి విడిచింది.

ఆమె పెదవులు కోపంతో కంపించసాగాయి.

“అసలూ కూడికోసం నీయింట్లో వస్తేయ్యడంవల్ల నీకులోకువయ్యాగదూ?

ఒక్కడుగు ముందుకేస్తే సిప్రాబాబు దక్కవ్. ఈగడిలోంచి ఇలాగే పోలిన్

స్టేషన్కువెళ్ళి నీమీద రిపోర్టుజేస్తా. అంతేరాదు .. అమ్మగారు రాగానే... ఈ

మోరంఅంటా చెప్తా.”

అతడు కొంచెం వెనక్కి తగ్గాడు.

“ఏదో .. నీకూ మగతోడులేదురా అని ...” అంటూ సనిగాడు.

“ఏం మగాడులేకపోతే అడవి బతకరీవా? పాపం .. నామీద ఎంత శాళి

మర్యాదగా వెళ్ళి తలుపులియ్యి. లేదా..”

“తీస్తా .. తీస్తా....”

అతడు కంగారుపడుతూ వెళ్ళి తలుపు తెరిచాడు.

గాయత్రి ఇంట్లోంచి బయటపడుతుంటే అతడన్నాడు “—గాయత్రి...

అమ్మగారితో .. చెప్పకు...ప్లీజ్!”

గాయత్రి నడుస్తూ ఆలోచించసాగింది.

ఛీ! ఏం ప్రపంచం?

ఎక్కడ చూసినా కాపెయ్యడానికి సిద్ధంగా ఉన్న పాసులే!

పంజా విసరడానికి మాతీసిన పుణలే!

కూలి కోసం ... కూడికోసం ... వెదుకులాడుకునే తనలాంటి ఓంటరి అడవి

ఈ లోకంలో బ్రతగ్గండా?

అయితే ... ఎలా? ఎలా?

12

చంటాడు ఏదైనా ఆసరా పట్టుకుని నిలబడుతున్నాడు.

వాడికప్పుడే ఏడాది వెళ్ళింది.

శరణాలయంలో ‘ఆయా’ కావాలని తెలిసింది గాయత్రికి.

సర్వానంద బాబా స్థాపించిన శరణాలయం అది.

సమాజం సైక్రల్ సరోజినిని కలిసింది గాయత్రి.

సరోజిని వేషం అత్యంతాధునికంగా ఉంది.

గాయత్రి కథంతా విని అవిడంది.

“మాకు ఆయా కావాలి నిజవే! అయితే వెనకాల ఏ బాదర బండిలు లేని వాళ్ళే మాకు కావాలి. పిల్లల్ని ప్రేమగా చూసుకోవాలి.”

గాయత్రి తలూపింది.

“మరో సంగతి! ఆశ్రమం విషయాలు పెదవిదాటి వెళ్ళడానికి ఏల్లేదు. ఇక్కడ చూసిన ఏ విషయం అయినాసరే ఇక్కడే మరిచిపోవాలి. తెలిసిందా?”

అంది సరోజిని.

గాయత్రి అలాగే అంది.

“సాయంత్రం సర్వానందబాబా దర్శనం చేయిస్తాను. రేపు పనివో జేరు దువు గానీ..” అంది సరోజిని.

సాయంత్రం కాగానే సరోజిని గాయత్రికి కబురంపింది.

ఇద్దరూ కలిసి దగ్గరగా వున్న మేడలోకి వెళ్ళారు.

ఆ భవనాన్ని చూస్తే గాయత్రికి ఆశ్చర్యం రలిగింది.

ఖరీదయిన తివాచీ, పాలరాతి గమ్మ... గోడలనిండా శృంగారభరిత మైన కళాచిత్రాలు! అన్నీ ఎయిర్ కండిషన్ రూం!

“సన్యాసుల నివాసంలో ఈ దేవేంద్ర భోగాలేవిటో!” అనుకుంది గాయత్రి.

సర్వానందబాబా వచ్చి దబ్బపండ్లైన చాయ్తో మెరిసిపోతున్నాడు.

సరోజినినీ, గాయత్రినీ చిరువ్వుతో ఆహ్వానించాడు.

“మర శరణాలయంలో పిల్లలకి నీళ్ళూ పాలూ చూడ్డానికి ఈ అమ్మాయిని కొత్తగా వేసుకున్నాం - పేరు గాయత్రి” అంటూ మంచయం చేసింది సరోజిని.

గాయత్రి నమస్కారం చేసింది.

గాయత్రి చూసి చిరువ్వుతో తల పంపించాడు సర్వానందబాబా.

ఎందుకో నవ్వు సవ్వలేదు గాయత్రికి

గాయత్రి చెవిలో చెప్పున్నట్లు మెల్లగా అంది సరోజిని.

“నువ్వెళ్ళి రేపణుంచి పట్టోకి రా!” నేను బాబాతో ముఖ్యమైన విషయాలు మాట్లాడి తర్వాత వస్తా. నువ్వెళ్ళు..” అంది సరోజిని.

మర్నాటినుంచే గాయత్రి శరణాలయానికి వెళ్ళడం మొదలుపెట్టింది.

ఉదయం సాయంత్రం పిల్లలందరికీ స్నానాలు చేయించడం - వాళ్ళకి ఉష్ణ పాలూ ఇవ్వడం గాయత్రి పని.

కాస్త పెద్ద పిల్లలు వాళ్ళ పట్ల వ్యాసే చేసుకుంటారు.

మరీ చిన్నపిల్లలకే గాయత్రి అన్ని పనులూ చూడాలి.

శరణాయంలో పన్నేసి మిగిలిన ఇద్దరూ కూడా త్రిలే.

గాయత్రి తేలిగ్గా నిట్టూర్చింది,

"ముఖ్యంగా మగవాళ్ళవల్ల ఇక్కడ ఏ కబ్బందులూ ఉండవు" అనుకొంది గాయత్రి.

బాబా దగ్గరకి ఎవరెవరో బాగా ధనవంతుల్లా ఉన్నవాళ్లు చస్తూ వుంటారు. వాళ్ళు బాబాతో రహస్యంగా ఏదో చర్చించుకొని వెళ్ళిపోతారు.

అక్కర్లం ఏమిటావే నడిచివచ్చే బ్రతుకు ఒక్కడూ లేడు ఆ బాబాకి.

అక్కడ కొచ్చేవాళ్ళందరూ విలాస జీవితం గడిపేవాళ్ళలాగే కనబడతారు.

కష్టపడకుండా లక్షలకి లక్షలు-కోట్లకి కోట్లు సంపాదించాలనే తాపత్రయం ఉన్నవాళ్ళే అక్కడికి చేరతారు.

అయినా బాబా గొడవ నాకొందుకు ఆయన శిష్యులూ-అయినా ఎలాంటి వారయితేనేం?

తన 'ఊసు' ఎత్తేవాళ్ళు ఇక్కడ లేరు.

రోజులు నిశ్చింతగా దొర్లిపోతున్నాయి.

పొద్దుతిరుగుడు పువ్వుల్లాంటి ముద్దుకొలికే పసిపిల్లల్లో కాలక్షేపం— గాయత్రికి మనశ్శాంతినిస్తోంది.

■ పిల్లల్ని చూసినప్పుడల్లా గాయత్రికి అనిపిస్తుంది...ఎవరు చేసిన పాపానికి...ఈ ముద్దుపంపారాలు అనాథలయ్యామో! తన కొడుకు కూడా అంతేనా?

ఎప్పుడూ కాదు! తానుండగా వాడెందుకు అనాథ అవుతాడు?

ధర్మరాజు కనబడకుండా పోవడానికి - తన బ్రతుకు ఇన్ని మలుపులు తిరగడానికి కారణం ఏదీ! అంతే!" అనుకొని గాయత్రి. అయితే - వక్రించిన విధిని ఎదిరిద్దామనుకునే గాయత్రి ప్రయత్నిస్తోంది.

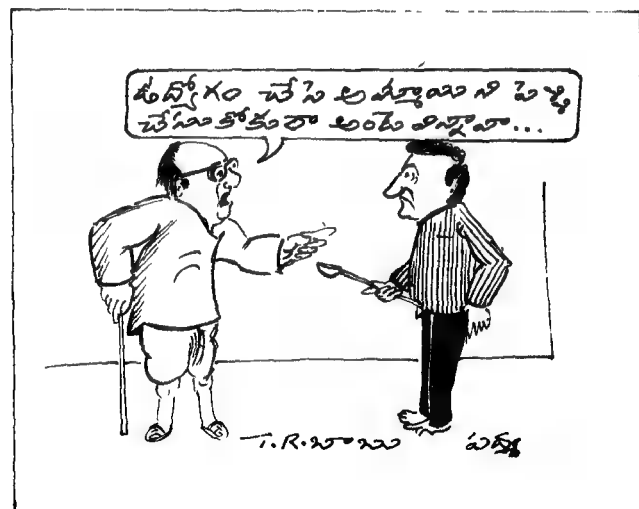
ఆ ప్రయత్నంలో తన విశ్వాసం కొడిగొట్టకుండా చేసిన మనిషి.... బతుకుమీద ప్రేమని చిగురింపజేసిన చ్యవ్రి-న త్రెమ్మ!

"మామ్మ లేకపోతే ఏనాడో తన జీవితం సమాప్తం అయ్యేది" అనుకొంది గాయత్రి.

బాబా ఏడాదికి నాలుగు నెలలు మాత్రం ఈ దేశంలో ఉంటాడు మిగిలిన ఎనిమిది నెలలూ విదేశాల్లో తన ఆశ్రమాల్లో ఉంటాడు.

బాబా ఎక్కడికి వెళ్ళినా ప్రముఖుల స్వాగతాలు, ఖరీదయిన విందులూ జరుగుతాయి.

గాయత్రి మొదట్లో చాలా ఆశ్చర్యపోయింది.

సన్యాసి అయిన బాబాకు ఈ విలాసాలమీద మోజెందుకో?

ఈ కార్టూ, విమానాలూ, కోటిళ్ళులూ జరిపే పాదపూజలూ...ఇవన్నీ ఏమిటో?

బాబా బ్రాంచిల్లో ప్రతీచోటా ఒక అనాథ శరణాయం, పాఠశాలా ఉంటాయట!

చాలా నిర్వహణ కోసం అంటూ బాబా శిష్యులు వేలమీద విరాళాలు ఇస్తారు. అయినా శరణాయంలోని పిల్లలకి పాండవ్యాలు సరిపోవు - నాసిరకం న్నాకల్లో పండిన జావే పోస్తారు.

రెండే జతల గడ్డులు మురికితో ఉంటాయి అనే కట్టుకొంటారు సంవత్సరంలా.

అశ్రమ నిర్వహణ అంతా సరోజినియే!

బాబా పేరుమీద అవిదే అన్ని పన్నూ పురమాయిస్తుంది.

ఆమె భర్త సైన్యంలో అపేసరబడి.

పిల్లలకి పాటలు కలుపుతుంటే సరోజిని దగ్గజుండి కణుదు చచ్చింది గాయత్రికి.

వెళ్ళింది గాయత్రి.

"రా గాయత్రి! నీకో శుభవార్త చెప్తామని రమ్మన్నాను. సర్వానంద బాబాగారి పుట్టినోజు కానుకగా మన సంస్థలో పనిచేసే వాళ్ళందరికీ యాభై రూపాయల చొప్పున జీతాలు పెంచాను."

"చాలా సంతోషమంది"

"మరో ముఖ్య విషయం ఏమిటంటే బాబాగారి పుట్టినోజు మరో న్నాలో జరిగిపోతోంది. ఈ మధ్య బాబా తన పుట్టినోజు వందగ విదేశాల్లో చేసుకొంటున్నాడు. శిష్యుల కోరికపై ఈ యేడు ఇక్కడే జరుపుకోవడానికి అంగీకరించారు. అందుచేత ఈ న్నాలోజులు నువ్వు ఇంటికి పోవడానికి కుదరదు... రాత్రి పగలూ ఇక్కడే ఉండిపోవాలి. తప్పదు..."

గాయత్రికి గుండెల్లో రాయి పడింది.

న్నాలోజులు ఇంటికి వెళ్ళకుండా వుంటే ఎలా?

మామ్మకి అసలే ఓపిక లేదు. కుర్రాణ్ణి సముదాయించలేకపోతోంది ఈ మధ్య. 'అదిగో-ఇదిగో' అంటూ ఎలాగో సాయంభ్రతందాకా గడుపుతుంటే వాడి అల్లరి భరిస్తూ.

"ఇంటికి వెళ్ళకపోతే చంటారు గోల పెట్టేస్తారండి" అంది మెల్లగా.

సరోజిని నిమ్రాంగా అంది: "అందుకే వెనకాల ఏ బాదరబండి లేని వాళ్ళకే ఇవ్వాలనకుంటాం ఇక్కడ ఉద్యోగం. ఉద్యోగం ఇచ్చేముందు సరే నంటారు. అచసరమైన రోజుల్లో ఏదో పంక నెప్పతారు."

గాయత్రి మాట్లాడలేదు.

అదీ నిజమే! ఈ ఉద్యోగం లేని రోజుల్లో తాను ఎంత కష్టపడింది. ఏదో ఇక్కడ పని దొరికాక - తిండికి బట్టికి లేటు లేకుండా సాగిపోతోంది జీవితం.

అచసరమైనప్పుడు తమకు పూర్తిగా సహకరించాలని వాళ్లు అనుకోవడంలో ఆశ్చర్యం ఏమంది?

గాయత్రి అంప సరోజినితో: "మీరు చెప్పినట్లే చేస్తా ఈరోజు మాత్రం ఇంటితెళ్ళి మామ్మకి కనిపించి వచ్చేస్తానండి."

"గుడ్ గర్ల్" సరోజిని నవ్వుతూ అంది.

ఇంటితెళ్ళి జరిగిన సంగతంతా సత్రమ్మకి చెప్పింది గాయత్రి.

సత్రమ్మ సంతోషిస్తూనే అంది - "పిట్ట న్నాలోజులుపాటు నేనుడాలనే పిల్లా! నా చూపు ఆనందం.. పైగా ఓపిక లేదు...."

గాయత్రి బ్రతిమాలుతూ అంది- "మామ్మా! ఈ ఒక్కసారికి ఎలాగో

కష్టపడు. ఈ న్యాయానికి అక్కడ ఉండకపోతే... ఈ ఉద్యోగం పోయినా పోవచ్చు. కాదనకు... చచ్చి నీ కడుపున పుడతా..."

"మరి అంత బతిమాలుకోవద్దే! ఏదో మాట వరసకన్నాను అంతే! ఎక్కిరా! ఏణ్ణి నేస్తూనుకుంటాలే" అంది సత్యమ్మ.

మర్నాడు గాయత్రి శరణాలయంలోకి వచ్చేసరికి అక్కడంతా కలకలంగా ఉంది.

రౌతంరా బాబా శిష్యులు నిద్రలేకుండా పనిచేసి ఆశ్రమ ప్రాంతాన్ని, బాగా అలంకరించేసారు.

గేటునుండి ఆశ్రమంవరకు రంగు రంగుల విద్యుద్దీపాలు ఏర్పాటు చేసారు. హోమగుండాల కోసం అక్కడక్కడ భూమిని తవ్వారు లోతుగా. షామియానాలు వెలిసారు.

భక్తులు ఎక్కడెక్కణ్ణుంచో కుటుంబ సమేతంగా రావడం మొదలు పెట్టారు. బిడియన కార్లలో వచ్చి వాలుతున్నారు.

గాయత్రి వాళ్ళందరికీ అతిథి సత్కారాలకోసం నియమించబడింది.

సర్వానందబాబా పుట్టినిజా రానేవచ్చింది.

ఆ రోజు... తెల్లవారుజామునుండే భక్తిగీతాలు మృదంగా వినబడు తున్నాయి ఆశ్రమంలో.

ఎవడో... కేంద్రవంపురి అనాది ఉత్సవానికి ముఖ్యఅతిథిగా హాజరయ్యాడు.

వచ్చి రాగానే ... "బాబా... బాబా...." అని కలవరిస్తూ ఆశ్రమం లోనికి పోయాడు.

జరగబోయే మంత్రివర్గం మార్పుల్లో ఆయనకి ఉద్వాసన చెపుతారేమోనని ఆయన భయం ఇప్పుడు.

అందుకే బాబా అనుగ్రహం కోసం పరితపించిపోతున్నాడు ఆయనప్పుడు.

ఆశ్రమ ప్రాంగణంలో వేదికపైన... మంత్రివర్గాలు బాబాపక్కన ఆసీను లయ్యారు.

వేదికపై ఎవరెవరో మాట్లాడుతున్నారు.

బాబానీ .. ఆయన ఆధ్యాత్మిక సంపత్తిని స్తుతిస్తున్నారు.

భారతదేశం ఉనికికి బాబాయ్ మూలస్థంభం అంటున్నారు.

గాయత్రికి తలవోటుగా ఉంది.

ఈ మూడు రోజులనుంచి నిద్రలేదు. రౌతంరా ఆశ్రమాలంకరణలో గాయత్రి కూడా పాల్గొన తప్పలేదు.

గుడిసెలో మామ్రు ఏం తిప్పలు పడుతోందో కుర్చాడితోటి.

యజ్ఞగుండం దగ్గర బాబా ఆయురారోగ్యానికై హోమం జరుగుతోంది.

గాయత్రికి 'బుక్ స్టాల్' నిర్వహించే పని అప్పగించింది సరోజిని.

ఆ స్టాల్ లో బాబా ఫోటోలు - చాలా ప్రపదనాలు ఇంకా ఇంకా... ఇలాంటివే బాబా సాహిత్యం ఉంది.

ఆశ్రమంలోకి వచ్చేవాళ్ళు ముందుగా బుక్ స్టాల్ సందర్శించి ఏవేవో పుస్తకాలు కొంటున్నారు.

పుస్తకాలకన్నా... నిజం తెప్పాలంటే బాబా ఫోటోల ఎక్కువగా అమ్ముడై పోతున్నాయి.

"ప్లీజ్ గివ్ మీ ఏ బాబా ఫోటో!"

తలెత్తి చూసింది గాయత్రి ఆ యువకునికేసి.

"ధ... ర్మ... రాజు!"

ఓ చంద తుఫానులా - ఓ వెయ్యి పేసిన అగ్ని పర్యాయా - ఓ లక్ష శతముల్లా .. గుండెల్లో విజృంభించి - పేలి - సమస్త భూమండలం ధూళిగా పైతెగిసి గాయత్రిని కప్పేసినట్లు తన హృదయపు చెదారిలో అణుకైని

పరీక్షించగా .. ఆ హృదయం ...

కకావికలై —

చీలికలై —

పేలికలై ...

ఆ మహా నిర్భుతపాతశాతమైన మనస్సులోంచి - రౌద్రంగా .. దిగంతా త్రావిన ధ్వని తరంగ శకలాల్నై ... ఆశ్రమాన్ని పూనుతున్న కడిలిందినట్లు ... గాయత్రి కంఠంనుండి వెలువడింది ఓ కేక!

"ఒరేయ్ ... ధర్మరాజూ!"

వేదికపై ఉపన్యాసం ఆగిపోయింది.

యజ్ఞగుండం దగ్గరి వేదధ్వని మూగబోయింది

ఓ లిప్తకాలం ఆశ్రమమే స్తంభించింది.

అతడు కాలిముందు పడగ విప్పిన కాలనాగుని చూసినట్లు భయంతో ఒక్కడుగు వెక్కిరిసాడు.

గాయత్రి .. ఈ మహానగరంలో ...

ఇక్కడ .. ఇలా....

ఎలా? అవతరించింది?

అతని మనస్సు మొద్దుబారిపోయింది. భయంతో మొహం వెల వెల పోయింది.

అతని ప్రక్కనున్న అమ్మాయి జరుగుతున్నదేమిటో తెలియక "ఏమిటి? ఏం జరిగింది?" అన్నట్లు ధర్మరాజూకి సౌంజులు చేస్తోంది.

"ఏరా"

గాయత్రి ఇక్కడికెలా వచ్చిందని చూస్తున్నావ్ గదూ?

నేను గాయత్రినేరా!

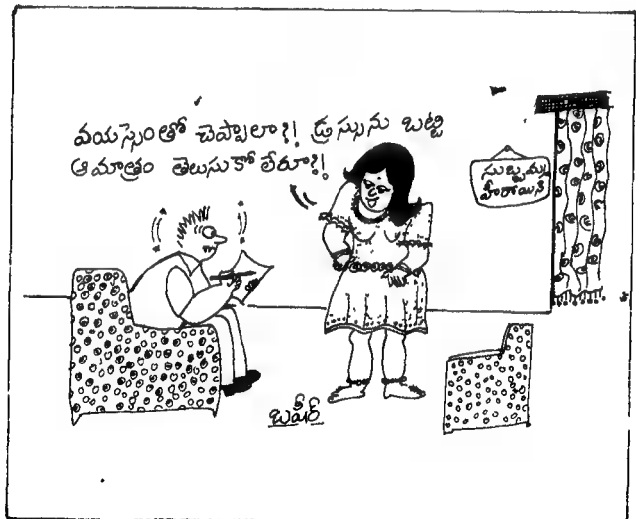
దబ్బు కోసం ... లక్షల ఆస్తికోసం ... నన్నొదిలి పారిపోయావ్ కదూ? నువ్వేదో... అయిపోయావని — ఎక్కడో దొర్లనాకి బలైపోయావని ఈ షణం.... ఈ షణండాకా నిన్ను తల్చుకుని జాలిపడుతున్నావా! నువ్వూ చెప్పి నట్లే... రెక్కల్ని నమ్ముకుని.. బతుకుతున్నావా!

నీతిగా.... నిజాయితీగా బతుకుతున్నావా!

నువ్వు మాత్రం .. నన్ను ఈ ఊరిలోకి దింపి... దబ్బు కోసం ఈ మూగి పిల్ల మెళ్ళో మూడుముళ్ళు కట్టి... విలాసంగా బతుకుతున్నావ్!

నీలాంటి..

పయోముఖ విషకంబాల్ని..

నిలాంటి-

మేకవన్నె పులుల్ని - బ్రతకనివ్వకూడదురా! బ్రతకనివ్వనా! చెప్పరా!
నన్నెందుకు తీసుకు చచ్చావ్! ఎందుకు నాలో ఆశర్ని లేపావ్! నన్నెందుకు
తల్లిని జేసి పారిపోయావ్!

చెప్పు! నన్నెందుకు వదిలిపెట్టావ్?

ఆమేళంతో....మాటలు తడబడుతుంటే....

అక్షరాలతో గొంతు వణుకుతుంటే....

పరిసరాల్ని...బలాన్ని...సమాజాన్ని....ఏమీ గమనించని....గమనించ
లేని....ఉన్నతమూర్తియై గాయత్రి మెరుపులా దూకి ధర్మరాజు చొక్కా-
పట్టుకొంది.

ధర్మరాజు పెళ్ళాం మూగిపిల్ల ఈ సంరంభం ఏమిటో తెలియక బిత్తర
పోతోంది.

అక్షమం అంతా విభ్రాంతిలో చిత్తరువైపోయింది.

నరిగ్గా అదే సమయంలో...

గాయత్రి చేతుల్ని పట్టుకున్నాయ్ రెండు చేతులు కర్కశంగా....

థలరిప్పి చూసింది

పోలీసులు!

అవి దీనుల్ని రక్షించే భటుల హస్తాలు కావు...చట్టాల్ని రక్షించే భటుల
హస్తాలు మాత్రమే!

"... ఆ చేతులు గాయత్రిని వేన్ దగ్గరికి ఈడ్చుకుపోతున్నాయ్.

ఒరేయ్... ఈ రోజు... కాకపోతే.. రేపు.. ఎప్పుడయినా సరే...

వస్తానా... నిన్ను...నిన్ను...నీ అంతం...

చూస్తానా... నాలాంటి కన్నెపిల్లల్ని...

మోసం చేసిన...నిన్ను....

బ్రతక....నివ్వనా

నీ అం...

తు..."

గాయత్రి కేకలు వేసే చప్పుడుతో కలిసిపోయాయ్!

ధర్మరాజు...చొక్కా సర్దుకుని....చెదరిన క్రాఫ్ సరిచేసుకున్నాడు....

తేలిగ్గా నిట్టూర్చాడు.

"ఎవరైతే పిచ్చిది" సౌంజ్లు చేశాడు భార్యకి.

ఆ మూగిపిల్ల తేలిగ్గా విశ్వసించింది.

మరుక్షణంలో—

సమాజంలో...అంతికుముందు అక్కడ ఏమీ జరగనట్లే - భజనలూ
హోమాలూ జరిగిపోతున్నవి.

13

"నీ పేరేమిటి?"

"గాయత్రి"

"ధర్మరాజుగారు నీకు తెలుసా?"

"తెలుసు!"

"ఆయన నీకు ఎలా తెలుసు?"

"ఆయన నా భర్త!"

నవ్వులు! సైపన్ దద్దరిల్లేలా నవ్వులు

"నిన్నెప్పుడు పెండ్లి చేసుకున్నారాయన?"

"రెండేళ్ళ క్రితం."

"మరయితే ఎందుకు వదిలేసాడు నిన్ను?"

"తెలియదు."

"ఎన్నాళ్ళు కాపురం చేసావు ఆయనతో?"

"రెండు నెలలు"

"ఆయన ఎమ్మెల్యేగారి అల్లుడని తెలుసా?"

"తెలియదు."

లాఠీకర వక్కుమని నవ్వింది.

భోజిబట్టలు గర్జించాయ్ రెణ్ణెల్ల పెళ్ళాంట్లాఇది. పట్టుకు తన్నండా
లంజని.

బాగా డబ్బులున్నట్టేచూసి - రోడ్డుమీద "ఏదే నన్ను పెళ్ళిచేసుకుని
వదిలేసాడు" అంటూ హంగామాచెయ్యడం ఇదో బాగోతం అయిపోయింది
ఇంకాంటే లంజరికి."

కేంద్రమంత్రి పర్యటనలో శాంతిభద్రతల స్థాపనకి అడ్డాల్ని తమపరుపు.
పోగొట్టడానికి ప్రయత్నించినదానిగా... కనీగా....

లారీలు ప్రళయరాండవంచేసాయి గాయత్రి ఒడిమీద.

అణపు వచ్చేదాకా—

పైశాచికానందం తీరేదాకా—

ఒకటి తర్వాత ఒకటిగా—

అన్నీ ఒక్కసారిగా...

గాయత్రి ఏదేలా... స్పృహతప్పేలా... భూమ్మీదికి ఒరిగిపోయేలా...

లారీలు నిర్విరామ నృత్యంచేస్తూనే ఉన్నాయి.

గాయత్రి మెలుకువలోకొచ్చేసరికి...

అర్థరాత్రి... రోడ్డువకర్ల పడిఉంది తనశరీరం.

ఆమె ఒళ్ళు పచ్చివుండేంది.

కాళ్ళూ, చేతులూ వాచిపోయి కమిలినాయి.

దాహంతో నాలిక పిడచకట్టుకుపోతోంది.

ఆకాశంలో నక్షత్రాలూ భయంభయంగా గాయత్రికేసి చూస్తున్నాయి—

గాయత్రి లేచింది.

నమ్మకంగా గడిసెకేసి నడవసాగింది.

కురింటు మొరుగుతున్నాయి భయంకరంగా—

కాలుతీసి కాలు వెయ్యలేనంత బాధఅయిన ఆవస్థ.

ప్రతి అంగుళానికి ఎముక విరిగినట్లు... అసలు ఒంట్లో రక్తంకాదు...
సరిసలామరిగే నూనె ప్రవహిస్తున్నట్లు అనిపించింది గాయత్రికి.

"ఈలోకంలో ఎలా బ్రతకాలి.. తాను?

అన్యాయం అని అరిస్తే సానుభూతికూపేవాళ్ళు లేరు. సరిగదా - అరిచే
గొంతును పిసకదానికి మాత్రం చేతులురాపుతున్నారు.

అక్రమాన్ని... సెలదీస్తే... "అయ్యో పాపం!" అనేవాళ్ళు లేరు. కానీ
తిరగబడ్డవాళ్ళనే చంపుతుంది లోకం.

'నీతి...నిజాయితీ'లు పుస్తకాల్లో పదాలై పోయాయి.

పిచ్చాళ్ళ అరుపులై పోయాయి.

ఈ అడవిలో తాను బతగ్గలదా? ఈ ద్వితీయశతాబ్దం విషవృక్షాలూ ఈ
రోడ్లకు సహవాసాలూ... ఇంకా భరించగలదా తాను?

లోకం!

ఎదిరిస్తే గొంతు నులుముతుంది.

సహస్రే కాలాస్తోంది.

ఎలా? ఎలా బలకడం?

ఉహా! ఇంక తాను బలకలేదు. బలకకూడదు.

ఈ గాయత్రి కథ ఇక్కడితో ముగించడం మంచిది.

కడకతోని గుడిసెలోపలికి చూసింది గాయత్రి.

గుడిసె ఖాళీగా ఉంది.

ఏరీ మామూ? చంటాడు?

గుండె గుబేరుమంది గాయత్రికి.

"ఏడకిపోనావ్ పిల్లా?"

ప్రక్కగుడిసెలోని వీరమ్మ పలకరించింది వీరమ్మ వెనకాల చంటాణ్ణి బుజానవేసుకొని రావుడు బైటకివచ్చాడు.

"గోరం జరిగిపోనాది పిల్లా! మామ్మ సచ్చిపోనాది!"

ఈనాల్తో జుల్నించి.. ట్రానంతా గాలిత్తున్నా... నీకోసం... నువ్వెక్కడుండేదో నాకు తెలవదు." అన్నాడు రావుడు.

మామ్మ... చచ్చిపోయిందా?"

నిజంగా... నిజంగానే.. మామ్మ... చచ్చిపోయిందా?

సముద్రం ఒక్కసారే బుసకొట్టి విజృంభించి చెలియలకట్టదాటి.. గుడిసెల్ని తనలో కలిపేసుకున్నట్లు.. నిలుచున్న భూమిగ్రక్కదలి... ప్రక్కకు తప్పుకొంటున్నట్లు... ఆయింది గాయత్రికి!

రావుడు చెప్పకుపోతున్నాడు.

"మూడ్రోజుల రీతం.. ముసిల్మి..." ఒరే... రావుడా! జొరంవచ్చి నట్టుందరా! లేవలేను.. కాస్త ఈహుటికి బుద్ధోణ్ణి సూదండిరా!" అంది నాకాడకి ఒచ్చి. తీరా సూత్రినా రేగిరికి జొరం ఎక్కువైపోనాది. మర్నాడు గవరమెంటు ఆసుపత్రి మందు పట్టుకొచ్చి ఏసినా... లాభంలేకపోనాది... ఆ రాత్రి ముసిల్మి పేనం ఒగ్గిసింది."

నీకోసం.. ట్రాన్లో తిరగని చోటులేదనుకో శవాన్ని రోజంతా అట్టే పెట్టినా! ఏడున్నావ్ పిల్లా! ఇంటికి త్రే కడసూపన్నా దక్కెదిగాదా?

ఏండేస్తా! ఇదిగో తీసుకో బుద్ధోణ్ణి."

చంటాణ్ణి భుజంమీదకు తీసుకుంది గాయత్రి

ఆమెకళ్ళు దారాపాతంగా వర్షిస్తున్నాయి.

"పిల్లోయ్! నూకల్లేకపోతే సెప్ప... ఇత్రాను! మరి బాధపడకు. ఏడిత్రే పోయినోళ్ళు తిరిగొత్తారా?"

వేదాంతం చెప్పుతూ రావుడూ ఈవమ్మా గుడిశలోకి పోయాడు.

తల్లిలా... తండ్రీలా... అంతకన్నా ఎక్కువగా ఈ రెండేళ్ళు.. తనతో తిని.. తనకోసం.. తన బ్రతుకోసం అహర్నిశలు సాయపడిన మామ్మకి.. తనేం చెయ్యగలిగింది?

కడసారి గొంతులో ఓ గుక్కెడు నీళ్ళు పొయ్యిలేకపోయింది. ఆసలు తాను మనిషేనా? లేక రాతిబండనా?

ఇన్ని దెబ్బలు... ఒకటిపై ఒకటి భరించి బతుకుతూనే ఉంది తాను! ఈ నిర్భాగ్యజీవితాన్ని ఇంక పొడిగించకూడదు.

మనస్సులో సత్తెమ్మని తల్లుకుని దండంపెట్టుకుంది గాయత్రి.

"మామ్మా! నన్ను షమిందు! ఎల్లానైనా సరే బ్రతకాలి! చచ్చిపోకూడదు" అంటూవు నువ్వు. లాభంలేదు. ఎలా బలకాలో నాకు తెలియదంటేదు.

నేనూ, చంటాడూ కూడా నీడగ్గరికే వచ్చేస్తున్నాం.

గాయత్రి హృదయం ఆక్రోశించింది.

చంటాణ్ణి బుజంపైననద్దుకొని బయటకు నడచింది గాయత్రి

పది అడుగులువేస్తే.. సముద్రం!

హోరుమంటూ.... పిలుస్తోంది.

"రండి! రండి! మీ బాధలన్నీ నాతో చెప్పుకోండి. నాలోకిరండి. శ్మశంలో మిమ్మల్ని కష్టాంశుండి దాదిస్తాను— అంటున్నట్లు హోరుమంటున్న కడలి!

వినాదిముసలి ఈ కడలి :

ఎన్ని ఆధోగ్యజీవితాలకి.. ఎన్ని నిరాశామయజీవితాలకి.. ఎన్ని ముక్కలైన చసంతాలకి.. చరమగతం జీవపాటపాడి తనఒడిలో నిద్రపోగొట్టిందో?

ఆ నిశ్శబ్ద నిశీధంలో... సముద్రాన్ని శాంతంగా చూస్తుఉంది గాయత్రి. ఏడుస్తూ.. చంటాడి బుగ్గపై మద్దుపెట్టింది.

వాడు తెవ్వన ఏడుపందుకున్నాడు.

పాదాల్ని తడుపుతోంది సముద్రతరంగం.

"రా! రమ్మం"టూ పాదాలిండ్ ఇనకని తచ్చి తొందరపెడుతోంది.

గాయత్రి అడుగు ముందుకువెయ్యడానికి ఉద్యుక్తమైంది.

"చచ్చిపోదామనుకుంటున్నారా! ఇంకా చూస్తారేం!

దూకండి సముద్రంలోకి—"

శాంత స్వరంతో పలికింది కంతం.

గాయత్రి తంకిప్పిచూసింది.

ఎవరో యువకుడు ఇసుకతిన్నెపై కాళ్ళుముడుచుకుని కూర్చున్నాడు చీకట్లో ఆతనిముఖం స్పష్టంగా కనిపించలేదు గాయత్రికి.

చివరికి ఆపరిచితుడైన వీడిక్కూడా తాను లోకువైంది.

గాయత్రికి రోషంవచ్చింది.

"చచ్చిపోవాలనుకుంటే మిమ్మల్ని రక్షించను. నిరభ్యంతరంగా చచ్చి పోవచ్చు మీరు.. ఎందుకంటే నాకు కళ్ళులేవ్." అన్నాడతడు చిన్నగా నవ్వుతూ.

గాయత్రికి ఆతనిమాటలు విచిత్రంగా తోచాయి.

"రండి! ఓ రెండునిమిషాలు నాకోసం బ్రతకండి. తర్వాత హాయిగా చచ్చిపోదురుగాని... సముద్రం ఎక్కడికి పారిపోదు."

గాయత్రి ఆ మాటల్లో ఏదో ఆకర్షణ ఉన్నట్లు అనిపించింది తనకు తెలియకుండానే తన కాళ్ళ ఇసుకతిన్నెకేసి నడిచి అక్కడ కూలబడ్డాడు.

"గుడ్! ఎందుకు చచ్చిపోవాలనుకుంటున్నాడు?" ఆ యువకునిమొహంలో నవ్వు విడుస్తోంది

"నేను జీవితంలో చాలాదెబ్బలుతిన్నాను.. నాకు బలకాలనిలేదు.

జైతన్యకవిత

కేవలం కవిత్వాలకే అంకితమైన సత్త

సంపాదకులు: తంగిరాల సుబ్బారావు, ఆర్ట్స్ యన్ డిప్లొమెంట్

విశాఖకి రెండు సంవత్సరాలు: వసంతం, శరత్తు

అక్షయశరత్తుంతుక ఆకర్షణీయంగా వెలువడింది

కటాక్షి, శేషంపు, నాశరణి, సామయంతుక, బిజిశేషర్, జ్యోతిమణి,

కాశీశరత్తుక, గానాపరిశిష్ట, యక్షి జ్యోతిక, బులయ్యలరామశిష్ట,

మరివర్తికాంతుక శిష్ట, పులకంతుక శిష్ట, కాంపెల్లరామశిష్ట మొక్కి

ప్రశ్నకుల సత్కవిత్వం ప్రతిభతో

జుంకా ఆమెలకన, ఆప్రికన, అక్షయకన, కర్నక్, చైరీస్, జపనీస్, కన్నడ,

హిందీ, పంజాబీ, ఒరియా శిశుబిసాల కవిత్వకాంతులతో

ప్రముఖ అక్షరకారులకు 'పద్యాలు' ముఖ్యతతో

సంపాదకులూ: పరిశుభకాయల మత్తుకే

జీవితసాక్ష్యం. రెండువందలకొరకు

బుకలకు: టివి సుబ్బారావు, ఆర్-2, జ్యోతిభారతి, పెంసుళూరు బిశ్వబిద్యాలయం, బెంగళూరు-560056

అతడు చిన్నగా నవ్వాడు...

"జీవితం... దెబ్బలు! ఆనలు ఏ దెబ్బలూ తినని జీవితం.... ఏ ఆప రోదాని ఎదుర్కొని జీవితం చప్పుగా ఉండదూ? ఆ జీవితంలో రుచేవుంటుంది?"

ఆ మాటలు గాయత్రిని విభ్రాంతురాలి చేసేయి.

మీపేరు?

"గాయత్రి!"

"గాయత్రిగారూ! పుట్టడం చావడంకోసమూ జీవితం అనుభవించడమంటే హాయిగా తిని... తాగి.... భోగభాగాల్ని అనుభవించడవేదా? అంతకుమించిన జీవితం ఇంకేమిలేదు?"

ఆలోచింపజేసే ప్రశ్నలు! ప్రస్తుతం ఆలోచించే శక్తి, ఆసక్తి రెండూలేవ!

"ప్రతి జీవితానికి ఓ పరమార్థం ఉంది. ఉంటుంది. ఆ పరమార్థం సుదీర్ఘ జీవితంలో ఏకతాన వికసిస్తుందో - కనిపిస్తుందో ఎవరు చెప్పగలరు? చెట్టుగొడ్డలి దెబ్బలుతీంటుంది. రాయి సుత్తిదెబ్బలు భరిస్తుంది. కాగా మనిషికి ఎదురుదెబ్బలు తగలవని ఎందుకనుకుంటున్నారు?"

గాయత్రి రోషంగా అడిగింది.

"ఓదార్చడం సులువే! జీవితంలో భంగపడ్డప్పుడు కానీ--"

"అబాధ తెలియదంటారు. అయితే నన్ను చూడండి.

"పుట్టుకతోనే నాకు చూపులేదు. చిన్నతనంలోనే అమ్మా నాన్నా చచ్చి పోయారు. నా అనేవాళ్ళు ఎవ్వరూలేరు-కదా! చీకటితప్ప; మరి నేను ఎందుకు బ్రతకడం చెప్పండి?"

గాయత్రి మనస్సు ఆ యువకునివెద సానుభూతితో నిండిపోయింది.

గాయత్రి ఒడిలో కుర్రాడు సన్నగా ఏడుస్తున్నాడు.

"మీ అబ్బాయీ"

"అవును."

"ఎంతవయస్సు?"

"రెండేళ్ళు"

"ఓ! ఇలా ఇవ్వండి..." చేతులు చాపాడతడు.

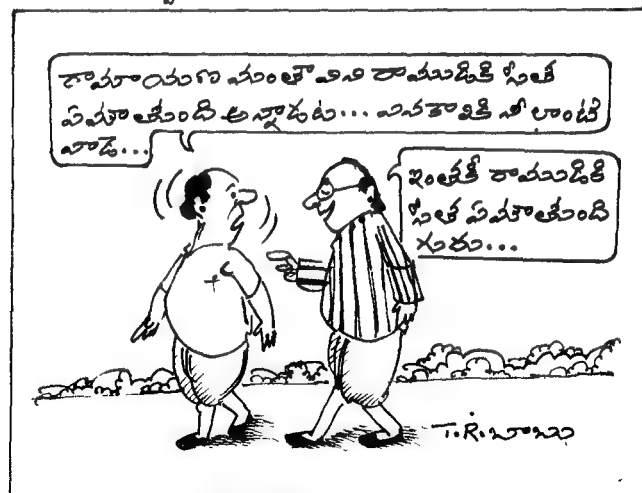
పువ్వుని అగ్రహణించినట్లు సుతారంగా చంటాడి బుగ్గమీద ముద్దుపెట్టాడు ఆ యువకుడు! తన ఒళ్ళో పడుకోబెట్టుకున్నాడు.

"మీకోసంగి చెప్పాలనిపిస్తోంది." చల్లగాలి రివ్వున పీస్తోంది.

చెప్పండి!

"చిన్నప్పుడు అంటే నాకు పన్నెండు, పదమూడు ఏళ్ళున్నప్పుడు మానాన్న పోయాడు! వింటున్నారా?"

"ఈఁ చెప్పండి!"

"ఆయన అస్తమాల్లా చెప్పతూఉండేవాడు. ఆయన ఒక గొప్ప భక్తుడు! దేశంలోని పుణ్యక్షేత్రాలన్నీ కాలినడకన తిరిగి దర్శించాడు. అప్పటికి రైళ్ళు-కారులూ ఇంకా రాలేదుట; ఆ యాత్రలో ఎన్నోకష్టాలు!

ఒక్కోచోట అరణ్యంగుండా ప్రయాణం- కాచేసే పాములూ - పులులూ మధ్య రోజులంతా పరమాణుచేసేవాడుట. మరకొన్నిచోట్ల ఇంద్రపోట్లు - కట్టుకొన్న బట్టల్నికూడా విప్పింది ధబ్బు దోచుకుపోయేవారుట! మరికొన్నిచోట్ల భయంకరమైన అంటురోగాలు.

ఎన్నో కష్టాలు- భరించి తరించి చివరికి వారి గమ్యమైన క్షేత్రాన్ని దర్శించేవారుట! అయితే ప్రయాణంలోపడ్డ క్షేత్రాలన్నీ స్వామిముందు చేతులు జోడించి నిల్చున్నప్పుడు గురుకొచ్చేవికావుట. "జీవితంకూడా యాత్రనందేదో అబ్బాయీ" అంటూ ఉండేవాడు ఆయన! నిజం కాదంటారా?

గాయత్రి మౌనంగా ఉండిపోయింది.

"మీరు ఎవరూ?" మెల్లగా అడిగింది అతనిని.

"నేను ఎవరో తెలుసుకోవాలన్నదే నాయాత్ర! ఆ గమ్యంకోసమే కదా! చీకటిలో కాంతికోసం వెదుకుతున్నాను" అన్నాడతడు.

గాయత్రి సమాధానం అర్థమయ్యా! అర్థమవనట్లు తోచింది.

"ఇంతర్లాతి ఇక్కడ...." అర్థోక్తిలో ఆగిపోయాదామె.

"పగలూ రాత్రి అనేవి మీకే.... నేను ఆ ద్వంద్వానికి అతీతుణ్ణి!" చిన్నగా నవ్వాడు అతడు.

"అవును! నాకు తెలిక అడుగుతాను. మీరేవో ఎదురుదెబ్బలు తిన్నా నన్నారు. మరి వీడేంబోందాడు అభాగంగా?"

ప్రమాన్వదిపోయింది గాయత్రి.

నిజమే! ఇంకా కళ్ళతెరిచి లోకం చూడనివాణ్ణి తనకడుపునపుట్టిన పాపానికి తల్లయియుండి.... చంపుకోదల్చింది తాను! ఎంత హెరం! ఆయుషుతుడన్నాడు- "మీరు జీవితంలో ఎవరిచేత ఎదురుదెబ్బలుతిన్నారో- ఏమి వ్యక్తులు మీయెడ.. ఎల్లా ప్రవర్తించకుండాఉండి బాగుండునని మీరు అనుకొనున్నారో- వీటి మీ ఆశయానికి అడ్డంలా పెంచలేదూ? అదే గమ్యంలా మీ జీవనయాత్ర ఎందుకు కొనసాగించలేదు?"

చంటాణ్ణి గాయత్రి చేతుల్లోపెట్టాడు అతడు.

"అరె! ఇదేమిటి?"

తనకాళ్ళదగ్గర పెట్టిన పసికందు చిట్టచేతుల్ని పట్టుకుని పైకిఎత్తుకుని ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

"నాకళ్ళు తెరిపించారు- నిజమైన బ్రతుకంటే ఏమిటో - ఎల్లాబ్రతకాలో చెప్పాడు. కుర్రాడికి మీనోటిమీదుగా పేరుపెట్టింది. మీరుచెప్పినట్లే యాత్ర కొనసాగిస్తా ... ఎన్నికష్టాలు ఎదురైనానరే."

గాయత్రి కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

ఆ యువకుడు ఒక్కక్షణం ఆలోచించాడు

సముద్రమోష విన్పిస్తోంది నిత్యచైతన్యశక్తిగా.

"సాగరో!... విద్యాసాగరో!"

పసివాణ్ణి ప్రేమగాస్పృశించి వెనుదిరిగి కాస్తేవటిలో కనుమరుగు అయినాడు అతడు.

గాయత్రి మళ్ళీ గుడిసెలకేసి తిరిగింది

ఇప్పుడు ఆమెలో పిరికితనంలేదు బేలతనంలేదు. భయమన్నది లేనేలేదు.

సెరసరానా ఉత్సాహం తెగింపు. ధైర్యం ప్రవహిస్తున్నాయి. జనారణ్యంలోకి ఈసారి ధైర్యంగా అడుగుపెడుకోండి.

తూర్పున వెలుగులేకలు ఏచుకొంటున్నాయి.

కార్టూనిస్టులకు సూచనలు!

❖ కార్టూన్లను మంచి డ్రాయింగు కాగితం మీద ఇండియన్ యింకుతో గీసి పంపాలి

❖ ప్రతి కార్టూన్ వెనుక కార్టూనిస్టు పేరు, చిరునామా ఉండాలి.

❖ వ్యంగ్య చిత్రాలు ప్రస్తుతంగా సాధ్యమైనంతవరకూ వాటిపై 'వ్యాఖ్య' చదవటానికి ముందే నవ్వించేవిగా అర్థమవుతూ ఉండాలి!

❖ వ్యాఖ్య చిన్నదిగా, క్లుప్తంగా ఉండాలి. అక్షరాలు కుదురుగా మొదటిసారి చదివినప్పుడే అర్థం అవ్వాలి! కార్టూన్ మీదే పేరూ, పూరూ అన్నీ రాస్తే అవి తిరస్కరించబడే అవకాశాలుంటాయి.

❖ సొంత చిరునామాగల తపాలా బిళ్లలు అంటించిన కవరుగల కార్టూన్లను తిప్పి పంపడం జరుగుతుంది. దారిలో పోయేవాటికి మా బాధ్యత లేదు.

❖ ఎన్నుకొన్న కార్టూన్లలో అన్నీ గాత కొన్ని మాత్రమే ఒక్కోసారి వేసుకోడం జరుగుతుంది. పరిశీలనకు ఐదారు వారాలు పట్టవచ్చు.

❖ పండుగల కార్టూన్లు - బాగా ముందుగా వాటి కవరుమీద ఆ "ప్రత్యేక" సంచిక సందర్భాన్ని పేర్కొంటూ పంపడం అవసరం

❖ రంగుల కార్టూన్లు, పెన్సిలు బొమ్మలు, తెల్ల కాగితం మీద వేసిన బొమ్మలు మంపడ్డవి మనవి.

❖ మా కార్యాలయానికి స్వయంగా పచ్చి కార్టూన్లు అందజేసేవారుకూడా స్వంత చిరునామాగల స్టాంపులతికించిన కవరు జత చేయాలి. కాపీ కార్టూన్లు పంపరాదు.

సం॥

ఎన్నో సంవత్సరాలుగా మీకు వడుచుకుంటే
మనోహరతరచులు
కవి సమక్షాల్లో నాగరి సరసింహా నాస్తి
చరిత్రక ప్రవలలు

బుద్ధిమదేవి	రూ 32-00
మల్లారెడ్డి	రూ 32-00
భూమిలే	రూ 25-00
నారాయణభట్టు	రూ 22-00
కవిదత్తయ్య	రూ 13-00
కవి సారస్వతామల	రూ 15-00

అందరినీ అలరించే
అలివి బాపిరాజు రచనలు

నారాయణరావు	రూ 25-00
నాగినాగారెడ్డి	రూ 25-00
హిమాలయ	రూ 25-00
కనకం	రూ 25-00
తుపాను	రూ 25-00
అలివి నాంబి	రూ 20-00
నరులు	రూ 12-00
జాళిమర్రి	రూ 12-00
రామారావు	రూ 12-00
శైలవారి	రూ 12-00
అంజలి	రూ 12-00
అంజుమతి	రూ 7-50
నాగిరెడ్డి	రూ 7-50

జయంతి బిల్డింగ్స్

కాంతమహాళాక్షుడు * విజయవరం-2

క్రియేట్ సృష్టి గొప్పతనం

[గత సంచిక తరువాయి]

“ముందు జాగ్రత్తకోసం.... నీ భవిష్యత్తుకి భద్రతకోసం.. సువ్యూ గర్భాశయాన్ని ఎవరిబిడ్డకు ఆశ్రయం కల్పిస్తున్నావో ఆమె భర్తకి, నీకూ మధ్య ఒప్పందం రూపంలో వ్రాయించాను దయామయీ. ఇది - నీకేమోచిది. లేవు - ఎవరూ మాట తిరగకుండా.... ఎదుటి వారికి అన్యాయం చేయకుండా. చదవ మంటావా, “చదువుకుంటావా?” చేతిలో కాగితాలు పట్టుకుని ఆలిస్.

అది. ఆమె ప్రయివేట్ రూమ్. ఎవరూ రాకుండా జాగ్రత్త పడిందామె. ఆలిస్.... దయామయి.... సుషమ ... తప్ప ఎవరూ లేరు. ఇప్పుడప్పుడే రారుకూడా.

“మీరే చదవండి.”

■ మాటకి ఆలిస్. గిట్టిగా ఫీలయింది. ఎందుకంటే.... ఈ వొప్పందం నిజంగా ఆమె దయామయి క్షేమంకోసం వ్రాయించ లేదు. ఎక్కువగా జయదేవ్ కోరిక తీరేలాగే వ్రాయించింది. ఒక విధంగా యీ అగ్రిమెంట్ దయామయిని పది నెలలపాటు బంధించి ఉంచుతుంది. ఆమె — వెనక్కి వెళ్లే మార్గాలన్నిటినీ మూసివేస్తుంది. ఆమెకెంత దబ్బు లందిచినా — స్వేచ్ఛ మాత్రం కరువౌతుంది. ఏంచేస్తుంది తను? తనని మొట్టటి నుంచీ ప్రజావిరోధం చేస్తున్నవాడు జయదేవ్. ఆతని క్షేమం కంటే ఎక్కువగా దయామయి క్షేమాన్నెలా కాంక్షించ గలదు తను? సుషమ చేత వ్రాయించిన అగ్రిమెంటు ఎక్కువ అనుకూలంగా ఉండేదతనికే. అందుకే — అది చదివి వినిపించడమంటే — అన్యాయమేమో అనిపిస్తుంది.

“స్థూలంగా విషయం చెబుతాను. సంతానం కలగక ఆత్మహత్య చేసు కుండుకు నిర్ణయించు కున్న పద్మ — జయదేవ్ భార్య, భర్త పరారీకాగా పిల్లలను సక్రమంగా పోషించుకోలేక.... వారిని చంపి తనూ చచ్చిపోవాలని సిద్ధమయిన దయామయి. పద్మ తరపున ఆమె భర్త — జయదేవ్ కి — దయామయికి జరిగిన వొప్పందం యిది....”

దయామయి... ఏమీ అనలేదు. మౌనంగా.... గంభీరంగా.... వింటూది. ఆమెకళ్ళు చెమర్చుతున్నాయి. ఏ గతం.... భర్త తో
జ్ఞాపకం వస్తున్నాయో:

“ఇంతవరకూ — అనత్యమేమీ లేదుకదా?”

లేదు. అంతానిజమే అన్నట్లు తల ఊపింది.

“పద్మ — ఇన్ ఫాన్ డైల్ యు థేరస్ వల్ల - బిడ్డలను కనటానికనద్దు రాలు. పిండం — పెరిగేందుకామె గర్భాశయం ఆశ్రయమివ్వగలిగేంత విశాలంకాదు. అయినా.... ఆమె అండాన్ని విడుదలచేయగలదు. జయదేవ్ సెమెన్ లోని స్పెర్మ్ లో జోనా ఆ అండంతో కలసి, పెలోపియస్ ట్యూబ్ లో పిండమూతాగలదు. సమస్యంతా — తరువాతే.

● పద్మా జయదేవ్ ల శుక్రశోణితాల సంయోగ ఫలితంగా — డెస్ట్ ట్యూబ్ లో ఏర్పడిన జై గోడ్ కు తన గర్భాశయంలో ఆశ్రయ మిచ్చి.... పెంచి.... తగు సమయంలో వ్రసేసింది.... ఆ శిశువుని.. పద్మా జయదేవ్ ల సంయోగ ఫలమని చెప్పదగిన ఆ శిశువుని... వారి కప్పగించేందుకు — దయామయి

గృహనిర్వహణ కవసరమయిన అర్థిక సహాయం కోసం.... తనూ పిల్లలూ సుఖంగా జీవించడం కోసం — యిప్పుడు లక్ష రూపాయలూ.... శిశువుని వ్రసేసింది అందజేసిన వెంటనే మరొక లక్ష రూపాయలూ.... జయదేవ్ నుండి స్వీకరించడానికి.... తాను తన గర్భంలో వారి పిండాన్ని పెంచి నందుకు ప్రతిఫలంగా తీసు కుండుకు — తన సంపూర్ణాంగీకారం తెలుపుతూ వ్రాయించి యిస్తున్న పత్రమిది.

ప్రస్తుతం లక్ష.... ప్రసవానంతరం మ రో లక్ష.... తీసు కుంటున్నందుకుగాను — దయామయి.... ఈనాటి నుంచీ. ప్రస వించి- వైద్యులు అనుమతించే వరకూ సకల నదుపాలాలతోనూ రూడిన నర్సింగ్ హోమ్ లో.... వైద్య పర్యవేక్షణ క్రింద ఉండ టమూ; వైద్య పరీక్షలకూ ప్రక్రియలకూ సంపూర్ణంగానూ మన స్పూర్తి గానూ.... శారీరకంగానూ సహకరించడమూ; ప్రసవించిన తక్షణమే శిశువుని పద్మా జయదేవ్ లకు శాశ్వతంగా ధారాదత్తం చేయడమూ; తన గర్భంలో పెరుగుతున్న పిండానికి హాని కలి గించే పనులేమీ చేయకుండా జాగ్రత్త గా ఉండడమూ.... వీటి కంగీకరిస్తూ వ్రాయించి యిస్తున్న పత్రమిది....

దయామయి కళ్ళ వెంట ధారాపాతంగా కారుతోంది కన్నీరు. ఆమెకు.... ఎందుకో తెలియని భయం.... ఏదో విచారం....

“దయామయీ!” జాలిగా చూసింది సుషమ.

ఆమె కనులు తుడుచుకుంది. “ఏమీలేదు, కానివ్వండి.... ఆనేసింది.

“డెస్ట్ ట్యూబ్ లో ఏర్పడిన.... నాలుగు వారాలుపెరిగిన.... పద్మా జయదేవ్ ల పిండాన్ని .... తన గర్భాశయంలోకి అను మతించి.... పెంచి.... వారికి — వ్రసేసింది అందజేసే పవిత్ర బాధ్యతను నిర్వర్తించి - ప్రతిఫలం తీసుకోడయే తప్ప - అనం తరం ఆ బిడ్డమీద తనకే విధమయిన అధికారాలూ ఉండవనీ, హక్కులుండవనీ.... మనస్ఫూర్తి గా అంగీకరిస్తూ.... తనూ తన

పిల్లల కేమం దృష్ట్యా— సంతకం చేస్తున్న అగ్రిమెంటు
యిది. జయదేవ్—షరతుల నతిక్రమించి— రెండు లక్షలూ-
ప్రసవించేసరికి యివ్వక పోయినా.... దయామయి నిబంధనల
నుల్లంఘించినా...."

"ఆపెయ్యండి దాక్టరు. చాలు...." ఏడ్చింది ఆమె.

"దయామయీ!" జాలిగా పిలిచింది ఆలిస్.... "ఇలాగ
వ్రాయించడం - నీ కొనమే. నీ పిల్లలకి మంచి చదువు...
పోషణ.."

"ఔను. అందుకే.... ఎక్కడ సంతకం చేయాలో చెప్పండి.
చేసేస్తాను." "బాధపడుతున్నావా! ఇటువంటి విషయాలు కాగితం
మీద ఉండడమే ఉభయ పక్షాలకూ శ్రేయస్కరమని.... నిజానికి -
మంచి మనిషి కొకమాట. కాని.... ఈ రోజుల్లో మనుషుల మాట
కంటే - కాగితం మీద అక్షరాలకే స్థిరత్వమూ శక్తి అధికం. ఎట్టి
పరిస్థితుల్లోనూ - నీ రెండు లక్షలకి డోకా లేకుండా ఉండాలని...."

చివ్వున తలెత్తింది దయామయి. దెబ్బ తిన్నట్టుగా ఉం-
దామె ముఖం. "నేను .... డబ్బుకోసం... నా గర్భాశయాన్నమ్మ
కుంటున్నానను కుంటున్నారా?" "లేదు లేదు...." అంది ఆలిస్.

సుషమ— కంగారుగా.... ఈనగాచి నక్కలపాలు చేసి
నట్టు.... యింతా చేశాక దయామయి కాదనదు కదా! అగ్రిమెంటుని
రూపొందించడంలో - చేతగాని తనంతో— ఆమె హృదయాన్ని
నొప్పించ లేదు కద తను?

నిజంగా తను ఫాపాత్మురాలే. దయామయి ఆర్థిక పరి-
స్థితిని - స్వలాభానికి వినియోగించుకో జూసింది. పిల్లలను బోర్డింగ్
స్కూల్లో చేర్చి ... దయామయికి నోట్ల కట్టలు చూపి.... ఆమెను
మద్యపెట్టాలని ప్రయత్నించింది. అదంతా - కేవలం జయదేవ్
యివ్వబోయే లక్షకోసం కాదెంత మార్గమూ. కేసులో ఉన్న
ఆనక్తి. ఒక అసాధ్యాన్ని సాధ్యం చేద్దామనే సరదా. ఒక స్త్రీ ని
అత్యహత్య చేసుకోకుండా రక్షించడానికి....

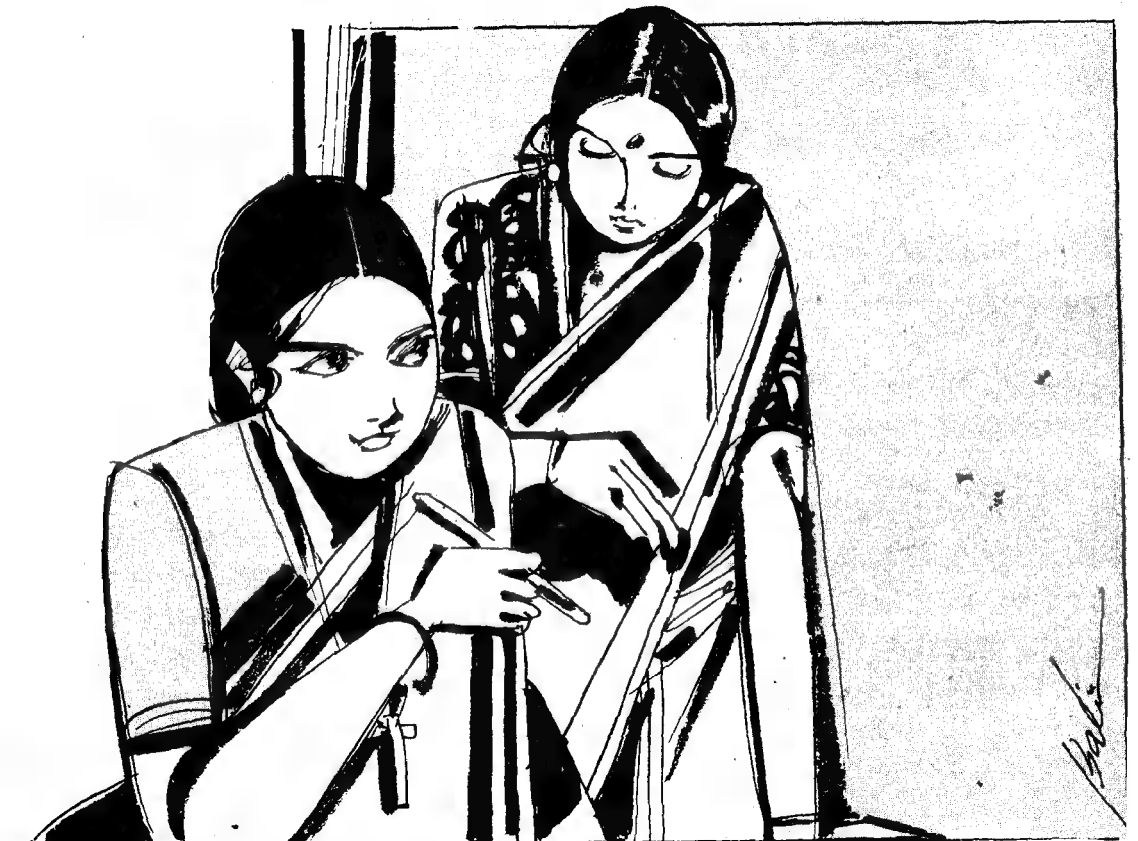
అది కాదండీ దయామయీ.... కాగితం మీద పెట్టేటప్పుడు
కొంచెం చేదుగా ఉంటాయి కొన్ని విషయాలు. అంతే...."

"ఇంకేమీ చదవక్కర లేదు. ఎక్కడ పెట్టాలో చెప్పితే
అక్కడ సంతకం పెట్టేస్తాను."

ఆలిస్ అదీ మంచిదే అన్నట్లు .... "కుబస్య శీఘ్రం."
అంటూ ఆ కాగితాల మీద సంతకాలు చేయించింది. అవి - ఐదు
రూపాయల — నాన్ జ్యూడిషియల్ స్టాంప్ పేపర్లు. వాటిలో
ఏం రాసిఉందో కూడా చూడ కుండా. తననితానే ఎంత బంధించు
కుంటుందో గమనించకుండా.

అప్పటికి - ఆలిస్ - తెలిపిన పద్ధతు ఊపిరి పీల్చుకుంది.
"నిజంగా మీకు చేతులెత్తి నమస్కరించాలి. ఒక దంపతులకు
మీరు చేస్తున్న మహాపకారం సాటిలేనిది." అంది కృతజ్ఞతలు
తెలుపుతున్నట్లు.

దయామయి - జీవం లేని నవ్వాకటి నవ్వి ఊరుకుంది.

“సుషమా, ఈమెకు ప్రత్యేక మయిన రూము ఏర్పాటు యింది కదూ?”

“ఓ..”

“దయామయీ! మీకేం కావాలన్నా చెప్పు. మొహమాట పడకు. లోటు అనేది ఉండ కుండా.... హాయిగా ఉండు. కారీ రకంగా కాని మానసికంగా కాని నువ్వు ఏమీ లోటు అనుభవించ కూడదు. తెలిసిందా?”

“ఓ..”

బెల్ కొట్టి నొకరిని పిలిచి ఆమె నరని వెంటపంపింది. ఆమె వెళ్లిపోయాక....

“అమ్మయ్యా! ఇక ఫరవారేదు.” అంది ఆలిస్ నిట్టార్పుతూ,

“అప్పుడే మనం అలా అనేసుకుందుకు లేదు. మనమింకా గడవడాటం అంతే. వారణాశి రాలేదు.”

“ఏమిటి?”

“గడవడాటి- వారణాశితదూరం అని అడిగారుట ఎవరో.. సామెత సీకూ తెలుసు. అడికాదు.”

“కాగితాల మీద సంతకాలు చేసిందని మనం దీమాపడి పోయేందుకు లేదు.”

“ఏం?”

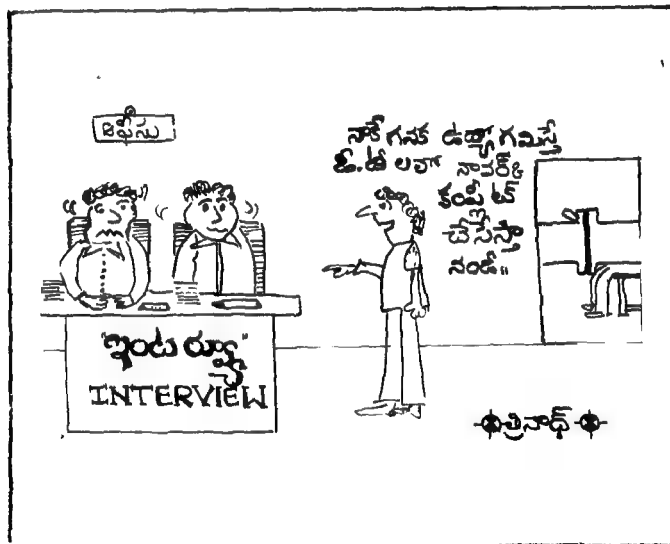
“ఆ కాగితాలు — నిజంగా కోర్టుకి వెడితే చెల్లవు.”

“ఆ!”

అగ్రిమెంటు ఇల్లిగల్ అనే ప్రమాదం చాలా ఉంది..” సుషమా ఆలోచిస్తున్నట్లుగా అంది. నైకిలునీ రిజానీ అద్దె కివ్వడం న్యాయం కానీ శ్రీ శరీరాన్నద్దెకివ్వడమే యీ దేశంలో యిమ్మోరల్ (అవిసీతి) ఇల్లిగల్ (చట్ట విరుద్ధమూ)- అటువంటిది - గర్భాశ యాన్నద్దెకివ్వడాన్ని చట్టం న్యాయ సమ్మతమని ఎలా అంగీక రిస్తుంది?

“జయదేవ్ కోర్టుకి వెళ్లడు కదా!”

“దయామయీ!” ఆమె సంగతేమిటన్నట్లు చూసింది సుషమా.

“దబ్బు అందాక ఆమెకు కోర్టులో ఏం పని?”

“అప్పటికామె మననెలా మారుతుందో.... ముందుగా ఏం చెప్పగలం?”

“ఆమె — అలా వెళ్లి అవకాశం లేదు. ఎందుకంటే కాగితాలలో.... తను సంతకంచేసిన కాగితాలలో — పిల్లల్ని చూపి తను ఆత్మహత్య చేసుకుందుకు ప్రయత్నించినట్లామె అంగీకరించింది.”

“ఐతే?”

“ఆత్మహత్యా ప్రయత్నం నేరం. పిల్లల్ని చంపబోవడం మరో నేరం.”

“మరి - జయదేవ్ వెళ్ల వలసివస్తే?”

“దేనికి అతను కోర్టుకి వెళ్ళాలి?”

“దయామయీ- ఎనిమిదిన్నర మాసాలు మోసి కన్నబిడ్డగా తీరా నమయం వొచ్చే సరికి యివ్వనంటే? తనకే కావాలంటే..”

“ను... ష.... మా!” తెల్లబోయింది. “అలా జరుగుతుందంటావా?”

“ఎప్పుడేం జరుగుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు? కాలం — మానవ జీవితాన్ని ఏషణంలో ఏ మలుపు తిప్పుతుందో?”

“ఐతే — యీ కాగితాలు అగ్రిమెంటూ దేనికి?”

“నిజంగా అనవసరమే. జరిగినదానిలో - మనస్సులే సాక్షి ఏ వాప్తందం కోర్టులో చెల్లరో. అది వాప్తందమే అని పించుకోదు ‘మనుషులు - మాటకి కట్టుబడి ఉండాలంటే.’”

“ఇప్పుడేమిటి మార్గం?”

“ఏసుని ప్రార్థించు. దయామయీ మనసు మారకూడదని.”

“సుషమా!”

“నేను నిజమే చెబుతున్నాను. ఈ కాగితాలు మననేమీ రక్షించలేవు. ఇవి పట్టుకుని కోర్టుకి వెడితే - గర్భాన్నద్దెకిచ్చి నందుకు దయామయీ, అద్దె చెల్లించినందుకు జయదేవ్, ఈ కార్యక్రమానికి దోహదం చేసిన డాక్టర్లుగా మనమూ - అందరమూ కట్టికట్టుకుని కట కటాలవెనక్కి వెళ్ళవలసిందే.”

తలపట్టుకుంది ఆలిస్. ఐతే. — యింత వరకూ పడిన శ్రమంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీరేనా?

“అలా విచారించక్కరలేదు. ఈ కాగితాలు ఒకరి నొకరి బెదిరించేందుకు చాలు. చూడు ఆలిస్!... దయచేసి దయామయీ! జయదేవ్ నీ ఒకరి నొకరికి పరిచయం చెయ్యకు. గర్భదాహ ఎవరో అతనికి - దనదాత ఎవరో ఆమెకి తెలియకుండా ఉండడమే మేమో!”

దీ తెమ్మంది ఆలిస్ నొకరిని పిలిచి.

[ఇంకావుంది]

శిష్యోపదేశం

(తైత్తిరీయోపనిషత్తు ఏకాదశానువాదానికి అనువాదం)

- కం. వేదములు చెప్పి శిష్యున
కాదర మెనగంగ జీవితాంతము ధర్మై
కాద్యతి నాత-డు బ్రదుకున
మోదము గొన గురుఁడు హితము ముట్టఁగఁజెప్పున్.
- కం. నత్యము వలుకుము ధర్మం
ఐత్యంత శ్రద్ధ నలుపు స్వాధ్యాయంబున్
విత్యంబు చదువ మలవకు
శ్రుత్యక్రమలైన ధర్మసూక్ష్మము తెలుఁగన్.
- చం. గురువున కిష్టమైన ధనకోటి యొసంగి యవత్యవృద్ధి చొ
వ్వరయుము; నత్యమేమిటకు; మట్టుల ధర్మము నాచరింపు; శ్రీ
కరమగు కార్యమేమిటకు; గౌరవహీనములైన కార్యముల
సిరికయి చేయకుండు; కడు చేటగునట్టులు చేయఁజూచినన్.
- కం. వేదములు నీవు తదువుడు
నాదరమున శిష్యతతికి నవి చెప్పుట యు
న్నై దేవపూజ పితృ కా
ర్యారణము చేయవలయు నవహితబుద్ధిన్.
- తే. తల్లి దేవుఁడంచుఁ దలఁచుచునుండుము
తండ్రి దేవుఁడంచుఁ దలఁవవలయు
గురువు దేవుఁడంచుఁ గొలుచుచునుండు మీ
యతితి దేవుఁడంచు నాచరింపు.
- కం. ఏవియదూష్య క్రియలో
సేవింపుము వానిఁ; బెఱలు చింతింపకు; మే
మేవేఁజేయు సుకృతురె
సేవింపుము; చేయవలదు చెడుపనులైనన్.
- కం. గౌరవ ముప్పెడి విద్యా
పాఠీణులు ధర్మనియతి ప్రవచించెడుదో
నూరుపు విడువక వినుమి;
వారికి నానన మొసంగవలయును తక్కిన్.
- కం. ఇచ్చునది తక్కిలోడుత
నిచ్చుటయేవలదు తక్కిహీనత; వినయం
బిచ్చువడఁగ సిరికిందగ
నిచ్చుట తగు మిత్రుకొఱకు నీశ్వర కృప కై.
- చం. నదతను రై వకర్మల మనంబున సంశయ మేర్పడంగన
య్యోక నదసద్వివేకమతి యేర్పడ క్రూరతలేని దామ్మికుల్
వడచెడు తంగి నీవును నొనర్చుము; దోషము గల్గునందుఁదో
చెడునెడ నట్టి నన్మతులు చేసెడు పద్ధతి నీవుఁజేయుమి.
- కం. ఇది యాదేశంబగు;
నిది యుపదేశంబు; వేదమిదియ యుపనిష
ద్విది తాను శాసనము; శుభం
బొదవంగా నెల్లరిట్టు తొనరింపఁదగున్.

డా. పి.యస్. సుబ్రహ్మణ్యం

విలోకించు ఒక్కసారి

సాతీ....!

గతిందిన కాలపు చీకటి పొలిమేర దాటి
లెక్కలేనంత దూరాన్ని
నిర్లక్షగా
నగ్నంగా
మోస్తన్న ది యోరధ్యల్ని
నా అడుగులతో కప్పేస్తూ
వేకువ వెలుతురు నరివ్వాడులోకి
చిగురులు తొడుక్కొని వచ్చాను
విలోకించు ఒక్కసారి
తొంగలి రెప్పల్పైతి....
నేరికి
పాదాలకి
నడుమగల' నిక్కబ్బి నీలిమను
అదృశ్య మంజరులకాంతి కల్పాలత్
సాంధ్య గీతాలుగా నజ్జకట్టి వచ్చాను
విలోకించు ఒక్కసారి
తొంగలి రెప్పల్పైతి
నే నడుగుపెట్టిన వేళావిశేషమేమోకానీ
మంచుతెర నందుల్లోంచి
లేత నవిత
పూత కిరణాల జలతారు రజంతో
అభిషేకిస్తున్నాడు....
మూర్ఖ సిద్ధాంతాల ముళ్ళలో దిగబడి
వెలుతురు మొలిచినదోటను నిర్లక్ష్యం చేసినా
నన్ను
క్షమించిన మిత్రుడు మరిచిపోలేనంత
నాగరిక సంస్కారాన్ని నా నెత్తిన పులిమి పోయాడు
నేనిప్పుడు నరికొత్తవాడ్ని
విలోకించు ఒక్కసారి
తొంగలి రెప్పల్పైతి....
తెల్లారిందని తెలిసి
కలం తలవాకిళ్ళు మూసి
ఓరుగంటి శిల్పంలా
ఓరనంటి చూపుల్లో
ఒళ్ళు విరుచుకుంటున్న
సాతీ....
రాగ వైఖరీ....
రాత్రి కలలో నే కన్పించిన
నా రూపం గురించి చెప్పపూ
అరమూత కళ్ళలోని అర్థనగ్నత్వం
ఏ అర్థ ప్రతి పాదకమో
ఆ ముడి విప్పపూ....
విలోకించు ఒక్కసారి ప్రియా....

సాంధ్యశ్రీ

కలగ్రంథం

గౌరవయ్యలు మైలారదేవ వీరభటులూ?

"గౌరవయ్యల వృత్తాంతం" [భారతి, జూలై 1986] లో లేని కొత్త విషయాలను తెలుపుతున్నాను.

1. గౌరవయ్యలు రాయలసీమలోని శ్రీశైలం, ఎల్లర్తి, గట్టు [అలూరు తాలూకా, కర్నూలు జిల్లాలోనే కాక అలూరు తాలుక, నెరణికి లో వున్నారు. ఏటా ఇరవై జాతర జరుగుతుంది.
2. కన్నడ దేశంలోని గౌరవయ్యలను "గౌరగ" లంబారని వ్యాసకర్త వ్యాసేను. అవల గౌరగలను "గొగ్గయ్య" [గౌరగ > గొగ్గ > గొగ్గ] లనికూడా అంటారు. పాల్కురికి సోమనాధుని "పండితారాధ్య చరిత్ర"లో గొగ్గయ్య, గొగ్గవ్వ అనే వీర శైవ భక్తులపేర్లు వస్తాయి. గతకాలపు నవగ్రంథ చలనచిత్ర నటుడు వేమూరి గగ్గయ్య.
3. మన గౌరవయ్యల వంటివారు ఇస్లాం మతంలోనూ వున్నారు. వీరిని "దర్వీషు" అంటారు. వీరూ గౌరవయ్యలవలెనే భిక్షకభక్తులు. గొర్రెపున్ని అంగరఖా (గొను) రరించి కొనగాదీర్చిన వున్ని కుచ్చులోపి పెట్టుకొని, పిల్లనగ్రోవి పూడుచూ గుంపుగా గుండ్రంగా అవేళంతో పాడుతూ పరశురై పోతువుంటారు. దీనికి "దర్వీషు నాట్టం" అంటారు. వీరు టర్కీ, ఇరానులలో వుంటారు. తెలుగులోని "చార్ దర్వీష్ కథలు" వీరివే. దర్వీషుల నాట్టం గురించి నేను ఇంతకుముందే భారతి [నెవ్రెంబరు 1985] లో "ప్రాచీన గ్రీకుల అపేరుక బావనరణి" అనే వ్యాసంలో వ్రాసినాను.
4. గౌరవయ్యలు "గౌరగ" లే అయితే, ఈ గౌరగల వగ్గనక్తి మొట్టమొదట యుద్ధమల్లని బెజవాడ శిలాశాసనం [క్రీ.శ. 9వ శతాబ్దం నాటిది] లో వస్తుంది మనకు కావలసిన పాఠభాగం నేటి "స్పెల్లింగు"తో హిందువరచు చున్నాను.

"వరగగ బెజవాడ గౌమరస్వామికి భక్తుండై గుడియు నిరుమమతి నృపదాముండెత్తిచ్చె నెగిడిచ్చె మరంబు గౌరగల్లా కొరులిందు విడిసి బృందంబు గొనియుండువారు .... యబ్బారణాని పగిచ్చిన పాపముగొండ్రు

జనసుత చేబోర్లునుండి బెజవాడ జాత్రకువచ్చి ... ..
గని మల్లండెత్తించె గుడియు మతంబును కార్తికేయునకు దీని చేబోర్లుయేలెడు వారలివేలు వారొందు సోటి గౌరగలును....."

ఈ శాసనంలో "గౌరగలు" అనేపదం రెండుసార్లు వస్తుంది. "మతం", "జాత్ర" అనే పదాలూ వున్నాయి మల్లడు కుమారస్వామికి గుడినీ, గౌరగలకు మరమూ కట్టించినాడు. జాతరా అవుతుంది. గౌరగలు కుమారస్వామి జాతర చేసుకొనుచుండేవారు.

శ్రీనాథుని "క్రిడాభిరామం" అనే వీడినాటకంలో "గౌరగవడు నాడు చున్నది" [పద్యం 148] అనివుంది.

5. గౌరవయ్యలు ఆరాధ్యదేవ మైలార దేవుడు [శ్రీశైలం మల్లికార్జునుడు]

అన్నాడు వ్యాసకర్తగాడు. ఈ మైలార దేవుడు వరంగల్లు దగ్గర "అయిన వోలు" లో ఉన్నాడన్నాడు. అట్లయితే, మైలార దేవుడు మల్లికార్జునుడెట్లా అవుతాడు? గౌరవయ్యలదేవుడు శ్రీశైలం మల్లికార్జునుడి [ముద్దుపేరు 'మల్లయ్య'] వ్రాసి అయినవోలి మైలారదేవుడు కాదు. మైలార దేవుని భక్తులకు "మైలారు దేవర వీరభటులు" అనిపేరు. గౌరవయ్యలు వీరభటులుకారు. మైలారుదేవర వీరభటుల విషయం "క్రిడాభిరామము" లో వస్తుంది. ■ బాగాలిస్తాను.

"మహిష శృంగ నాదలహరిః గూడి
దమరు దిండిమంబు దమదమ ధ్వని మ్రోసె
నద్యుతంబదేమి యార్చుటంబు"
అని బిట్టిబుం దడిగిన

5. అవలవ మండు నెఱ్ఱని చంద్రమల్లెల
చోర్యంపు గుండాలు చొచ్చువారు
కరవాడి యలుగుల గనవ పాతర్లతో
నుట్టి చేరులు గోసి యులుకువారు
గాలంపు గొంకిఁ గంకాళ చర్మము గ్రుచ్చి
యడు విధినుయ్యెల లూగువారు
కడికి హొన్నాళంబు గండకత్తెర వట్టి
మిసిమింతులును గాక మింగువారు
6. నందులను నారనంబులు నలుపువారు
యెడమ కుడిచేత నారతులిచ్చువారు
సాహసము మూర్తి గైకొన్న సరణివారు
దీరహృదయులు మైలార వీరభటులు

వీరు మైలారదేవర వీరభటులు గొండ్లి యాడించుచున్నారు"

[క్రిడాభిరామము 142-143]

పద్యమంటూ నాకు పూర్తి ఆర్థం కాలేదు కానీ, ఈ మైలారదేవ వీరభటులు దెరుబుర్ పెల్లోన్ లాగ ఉన్నారు. వీరశైవ మతానికి వీరు "ఖడ్గబాహులు"గ ఉండివుంటారు. గౌరవయ్యలు మేదకులు. గౌరవయ్యలను రాయలసీమలో మైలారదేవ వీరభటులనరు. మైలార వీరభటులు కర్ణాటకలోనూ వున్నారు.

• గౌరవయ్యలు వేరు మైలారదేవర వీరభటులు వేరు. శ్రీనాథుని దని చెప్పబడే ఒక ప్రసిద్ధ చాటువులో

"తైలానగిరిఁబండె మైలారు విడుదేగి
దినవెచ్చ మేరాజు తీర్చగలడు"

ఈ మైలారవిడుడు శ్రీనాథుని రాజపోషకుడై పుండవచ్చును.

"6"

ఆంధ్రధూర్జటి పద్యాలు

సాహిత్య చరిత్రలో ఈ దత్తపదులు చింతలపూడి ఎల్లనార్యునివిగా ప్రసిద్ధి కాని సామాన్యులివి దూర్జటి కవిగానే నమ్ముతారు. దాన్ని ఆధారంగా

చేసుకొని ఎవరో ఒక అజ్ఞాతకవి వీనిని చిన్న పద్యరూపకంగా కూర్చినాడు. నాకి వద్యాలు చేపూరు పెద్దలక్కయ్యగారు వ్రాసిపెట్టుకున్న ప్రస్తావిక పద్యా లలో లభించినవి. వీనిని ఆయన ఒక బ్రహ్మజాగిలో విని వ్రాసికొన్నాడట.

అరుదుగ కృష్ణరాయ పేనుదాధిపు దివ్య సఖాంతరంబుకుఁ
నరగునవేళ్యలిర్దురును చక్కగ వెంబడి యుండ వాదసిం
దురహరియైన యాంధ్రకవి దూర్జటి రాకడ జూచి వీరిచే
నరవర చంద్రుడిట్లనియె నమ్మికగల్గిన - అష్టకపులకోఁ.

కవివరులారా: నేడు మన గౌరవవంక మొనర్చ పండితుం
డెవడో మరాఠాయనలగు నింతుల నిర్దురగూడివచ్చె మీ
రవిమల చిత్తులై యతనికవ్యతిమన సమన్వసియుడి
వివశమునంది శిష్యముగ వెట్లటజూచి విచిత్రమందగన్.

దేవమహాప్రభో: అతని దివ్యమహోద్భటి జూడ మాకన్న
భావితమయ్యెమీరలు నభాజన సంతతిమెచ్చ గోప్య మ
ద్వాన విశేషశబ్దములు బర్కిన నాంధ్రకవింధ్రు వాక్యముల్
నేవిన గోరినారము వివేక సుశీలనా: భూమిపాలనా:

మనతరాంధ్ర యాశుకవి శిరోమణి నేడు
నగరు తగరు తొగరు వగరు లనెడు
శబ్దనమితిగూర్చి చంపకం బొనరింపు
రామకథ జెలంగ రసమెనంగ:

నగరువగా యేనిక వివసంబుల కేగుదు రాజ్యకాండకుఁ
తగరు కుమారులారా: యని తల్లివగల్ మీగులంగదోప న
తొగరునరక్షగట్టి మదిదోచక గడ్గదభిన్న కంఠియై
వగరుపురున్న జూచి యిసంపశవరేణ్యుడు తల్లికిట్లనుఁ:

భగభగి యాంధ్రశబ్ద మజిబందుర సిందువిచార: భారతో
ద్గళిత కదాసుదారసముగా నొనగూర్చు మటన్న తప్పితా -
మెళకు వెలుంగ వేమిటిది మేదిని భర్తల చిత్రవృత్తి ని
మృళముగ విన్నవించు పలుమారు విసందగు భారతార్థముఁ

తొగరుచిదోచుకన్ను గవ తొగని కర్దుడు బిమసేనునిఁ
తగరు ధరాధరంబు వడిదాన కై వడి తాకినొచ్చితా
వగరుపురుఁ వెనక బదుపువారిస నచ్చటి రాజులోకముల్
నగరు సుయోధనాజు మదినాటగజేసి ధరాతలేళ్ళరా:

పలుకులకెంతో వింతయగు భాగవతార్థము గోరనన్యముఁ
బలుకగనేల మందమతి పొల్పడినట్లుల దోచె: రాజన
త్కులతిలా వినందగును కృష్ణచరిత్రమె చెప్పినాను కే
వల పరిపూర్ణ వీక్షణ కృపామతినువృత్తిలఁ గ్రహింపుమి.

నగరటువెళ్ళి చండికకునర్మిలి మొక్కిపడంతి మళ్ళినఁ
తొగరుచిదోచు కన్నుగవతో చెలికై వలగన్న రాజులఁ
తగరు క్రియఁ విరోధితతి తల్లడమందగజేసి రుక్మిణీఁ
వగరుపడంగ జేసెనట వారిజనాథుని శార్మమెట్టిదో.

సాంద్ర్యకవిత్వ నైపుణత నత్యభికుల్ ముదమందగా హరి
శృంధుగిని రీతిజెప్పు మససారన భాగవతంబులో ఘనో
పేంద్రుని రీతి జెప్పిలివి హెచ్చగు పండితవర్ణ: . నే హరి
శృంధుని రీతి జెప్పిలిని చక్కగ విన్నిక రాజశేఖరా:

నగరటువీడి యాత్మజాని నాతని పారునకమ్మ జూపియుఁ
తగరని కాలకర్మమున దర్మము తప్పక వికర్మయించి తా
వగరుచు ద్రవ్యమిచ్చిన వాంతుడై కొని కౌశికుండు బల్

తొగరుపుదోచుకన్ను గవ తొనిన వంతునో జూచి యట్లనుఁ.

సాంద్ర్యవలాహ కార్పటి వ చౌకములఁ నలరాజు భూమి పా
లేంద్రుని రీతిజెప్పుమన నేటికి జెప్పుచుంటివీ హరి
శృంధుగినిరీతి పండితవశంకర: కాదిదిగో నలావనీ
పేంద్రుని రీతి చెప్పిలిని పేర్చిని విన్నిట రాజశేఖరా:

నగరుదొంగి నట్టడవి నాతని భాసి మనంబులోవలఁ
వగరుపుగల్గి వేగమురు వడ్డునిజేరి కృశించి దేహముఁ .
తొగరుపు దోచుకన్ను గవతో నలుడిట్లను నీకు డీటుగా
తగరునుమీ నృపాలకులు దారుణి నం గరుణించ వే యనెఁ.

దృతమతియైన యాంధ్రకవి దూర్జటి వల్కులకెట్లు గల్గె నీ
యతులిత మాదురీమహిమ . హ తెలిసెఁ భువనైక మోహనో
ద్భత సుకుమార వారవనితా జనితా మనతావహారనం
తతమదురా ధరసుదారసదారలు గ్రోలగా నుమి:

అని యిటు రామలింగకవి హాస్యపుమాటలు బల్కురాట్టుతా
జనుల ముఖంబుజూచి కవిచంద్రుడు డచ్చుతమైన నొక్క యా
హను మదియందుజూని వసుదాధిప నీకవి సంఘమందు నొ
పెనుగద యొక్క చిత్రమును పేర్చితో చెప్పెద నాలకింపుడి:

ఆరవి వీరభద్ర చరణాహరి దుల్లినబోసి నోటికిఁ
నేరడు రామకృష్ణకవి నేరిచెబో మనముక్కు తిమ్మన
క్రూరపదాహతింబడిన కొక్కెరపంటికి దుప్పికొమ్ము ప
ల్లారచియించినాడు రవిగాననిచో కవిగాంచె చూడగఁ.

చిత్రవిచిత్ర పద్యములు చెప్పెడు ఆంధ్రకవింధ్రుజూచి యీ
దాత్రిని యెవ్వరిట్లు పదదాటిని గూర్చగజాలరందు న
న్మిత్రతగాంచి నద్విమల మేదిని రీతిదొనంగ సత్కవి
గాత్రము పృజ్యరిల్లగ సుకాంతులు గల్గిన కంఠహారముల్.

ఈ పద్యములు కొంత లక్షణదోషముతో నమన్వయ దూరముతోకూడి
యున్నవి. అయినను ప్రాచీనములు కనుక యధాతథముగా వ్రాసిపంపితిని.
వీనికి నడుమనడుమ చిన్నచిన్న సంధానపదనములు చేర్చుకొనిన ప్రక్కని
శ్రవ్యరూపకమగును.

శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి

గజశాస్త్రవేత్త పాలకావ్యుడు

ప్రాచీన భారతీయుల శాస్త్ర విజ్ఞానమునకు మూలక ర్తల మహద్భూత. వారి
అవిశ్రాంత పరిశీలన తపోబలంతో ముడిచడి సూక్ష్మాతీసుక్ష్మమైన శాస్త్ర రహ
స్యాలను ప్రపంచానికి ప్రసాదించినది. అవిధంగా అవిర్భవించిన శాస్త్రాంగిలో
వైద్యశాస్త్రమొకటి మానవ వైద్యశాస్త్రాన్ని చరక కుశ్రుత ఘోషార్థులు రచించగా
ఐంతు వైద్య శాస్త్రాంగికు పలువురు మూలకర్తలైరి. శాలిహాస్రముని ఆశ్వ
శాస్త్రాన్ని రచించగా పాలకావ్యముని గజశాస్త్రాన్ని రచించాడు. ప్రధానమైన ఈ
రెండు ఐంతు వైద్యశాస్త్ర గ్రంథాలు ప్రాచీన భారతదేశంలో బహుళ ప్రచారాన్ని
పొందాయి ఆశ్వ, గజశాస్త్రాంగిను అధ్యయనంచేయని రాజులు ప్రాచీన కాలంలో
లేరని చెప్పటం అతిశయోక్తి కాదు. శాలిహాస్రతుని గూర్చి ఇంతకు ముందే
తెల్పియున్నాను. (చూ. 'భారతి' మార్చి 81) ఇప్పుడు గజశాస్త్రాన్ని రచించిన
పాలకావ్యునిగూర్చి యీ నాణ్యమూటలు వ్రాయదలచితిని.

బ్రహ్మదేవుడు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రాన్ని ఎనిమిది లక్షల గ్రంథంగా
రచించగా అందులో గజశాస్త్రం నాలుగులక్షల గ్రంథంగా ఉన్నదట. దాని

సారాంశమే పాలకావ్యుని రచన.

“అయ్యుర్వేదాపరంక్షంతు బ్రహ్మజ్ఞా సముదాహృతమ్
తస్మద్వే గజవైద్యంతు చాతుర్థ్య ముదాహృతమ్
తత్ర సంగ్రహాత్ రాజన్! వజ్రామి క్రణితత్వరం”

దీనినిబట్టి గజవైద్యం ఎంతటి విస్తారమైన శాస్త్రగ్రంథమో విశదము అవుతుంది.

పాలకావ్యముని అంగరాజైన రోమపాదుడికి (రేణాకార పద్మానికి రోమముని పేరు. ఆ రోమముగల పాదములు గలవాడగుటచే రోమపాదుడైనాడని వివరణ) గజశాస్త్రాన్ని వివరించినట్లు గజశాస్త్ర గ్రంథంలో చెప్పబడినది. దీనిని బట్టి పాలకావ్యముని అంగదేశంలోని చంపా నగరంలో ఈ గజశాస్త్రాన్ని చెప్పినట్లు తెలుస్తున్నది.

“అంగరాజో మహాప్రాజ్ఞ శృంపాయాం పృథివీపతిః,
మహాప్రభావ మాసీనం పాలకావ్యం సృష్టవృత్తి
“అంగదేశవ్యూహాప్రీమ ప్రోమపాదో మహీపతిః”

ఈ అంగరాజైన రోమపాదుడు ఇవ్వకు వంశీయుడైన దళరథమహారాజుకు సమకాలికుడైనట్లు రామాయణములన తెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి ఈ గజశాస్త్ర ప్రాచీనత సూహించుకొనవచ్చును.

ఈ శాస్త్రగ్రంథ రచయితఅయిన పాలకావ్యుని జన్మవృత్తాంత వివిధముగా చెప్పబడినది.

వసువుల పుత్రికయైన గుణవతి అనేకన్య మతంగముని ఆశ్రమాన్ని చూచి ముచ్చటపడి ఆ ఆశ్రమంలోకి ప్రవేశించగా, ఆమె ఇంద్రుణ్ణిచేత తన తపో క్షంగ ముక్తై పంపబడినట్లు భావించి మతంగముని ఆమెనిట్లు శపించినాడు “నీవు ఆర జ్యములో తిరిగే ఆడ ఏనుగు వౌడువుగాక. ఆరజ్యవాసంలో కూడ నీ బుద్ధి నశించదు” అని.

ఆ కాపానికి భయపడి గుణవతి ముని కాశ్రమీదపడి “స్వామీ! రమణీయ మైన నీ తపోవనాన్ని చూడాలనే కోరికతోనే నీ ఆశ్రమాన్ని ప్రవేశించాను. నేనే పాపము ఎరుగను. ఈ ఏనుగు రూపానికి కాపావదీని ప్రసాదించుము అని అర్చించినది. అప్పుడు ముని తన ధ్యానబలంతో ఆమె నిర్దోషియని గ్రహించి ఆమెతో “అమ్మా! నీ తప్పలేదు నిజమే. కాని ఇది బ్రహ్మచార. కనుక తప్పదు. నీకు గజాయుర్వేద విద్యుడైన పాలకావ్యుడనే కుమారుడు పుట్టగలడు. అతనిని కని, పెంచిన తరువాత నీవు మరల వసురూపిణివై స్వర్గాన్ని చేరగలవు” అని చెప్పినాడు.

హిమవత్పర్వత ప్రాంతంలో సామూహ్యము దను మహర్షి ఆశ్రమంవెలుపల ఆ మహర్షిచే విసర్జింపబడిన మూత్రములోగల రేతస్సును గ్రహించి ఆ ఆడఏనుగు గర్భందరించి పాలకావ్యుని ప్రసవించింది. మనుష్యుని రూపంలో తాను ప్రసవించిన ఆ బాలనిచూచి ఆ ఆడఏనుగు అతనిని వెంటబెట్టుకొని సామూహ్యన మహర్షి ఆశ్రమానికి వెళ్ళి కుమారుని ఆ ముని కప్పగించినది. ఆ ముని ఆ బాలు నకు జాతకర్మాది సంస్కారాలు జరుపగా ఆకాళవాణి ఇట్లన్నది.

“గాంధ్య క్షిత్రిగవాడు, దర్బాత్తుడు అగు ఇతడు ప్రతి కల్పములోను రోగాంతో బాధపడే ఏనుగులకు చికిత్సచేసే పరిపాలించగలడు” అని.

కావ్యగోత్రోద్భవుడై గజయూధాలను పరిపాలించేవాడు కనుక ‘పాలకావ్యుడు’ అనుపేరును అముని ఆ బాలనకు పెట్టాడు.

పాలకావ్యుడు కరిణీగర్భంలో పెరిగినవాడగుట చేత, బ్రహ్మదేవుని వర ప్రసాదమున సమస్త గజాయుర్వేద విజ్ఞానాన్ని పొందినవాడగుటచేత 11008 సంవత్సరములు ఏనుగులలో నివసించిన వాడగుటచేత ఏనుగుల జాతులు,స్థావరాలు అవోర విషయాలు, చేపలు, మనోభావాలు, ఆరోగ్యఅనారోగ్య స్థితులు, రోగ విధానం చికిత్స, పోషణ గ్రహణాదులతో పరిపూర్ణజ్ఞానాన్ని సంపాదించినట్లు

చెప్పబడినది.

పాలకావ్యుడేకాక గజశాస్త్రాన్ని వ్యాస, వైశంపాయన, గర్భ్య, గోతమ, కళ్యుస, మృగశర్మ, రాజపుత్ర, బృహస్పతి, యజ్ఞపల్క్య, అగ్నివేతులు రచించినట్లు తెలియుచున్నది. బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్గతముగా గజశాస్త్ర విషయము కలదు.

పాలకావ్యుని కృతి “హస్తాయుర్వేద మనుషేర 1894లో ఆనందాశ్రమ గ్రంథమాలలో ప్రచురింపబడినది. దానిని నాలుగు వ్రాతప్రతుల లాదారముగా పరిష్కరించినట్లు పరిష్కర పండిత శివదత్త శర్మగారు చెప్పిరి.

తంజావూరు సరస్వతీ మహాలలోగల గజశాస్త్రగ్రంథాన్ని ఆధారంగా చేసికొని ప్రాంట్లన్ ఎడ్వర్డిస్ అనే ఆమెరికాదేశీయుడు “మాతంగలిం” అను గ్రంథాన్ని ప్రండించినట్లు తెలియుచున్నది. వ్యాస, వైశంపాయనుల రచనలలోని కొన్ని భాగములతో తంజావూరు సరస్వతీమహాల గ్రంథాలయమువాడు పాలకావ్యుని గజశాస్త్రాన్ని ప్రకటించిరి.

ప్రతాపరుద్ర గజపతి ఆస్థానకవియైన గోదావరమిశ్రుడను కవి “హరిహర చతురంగ” మనుషేరవ్రాసిన గ్రంథములో గజశాస్త్ర విషయము సుమారు 800 శ్లోకములలో చెప్పబడినది. పాలకావ్యుని గజశాస్త్రములోని శ్లోకము లనేకము గోదావర మిశ్రుని గ్రంథమున కనపడుచున్నవి

మన ప్రాచీనులు వ్రాసిన ఈ గ్రంథాలలోని గజవైద్యశాస్త్ర విషయాలను అధునిక పత్రవైద్య విజ్ఞానశాస్త్ర విషయములతో పోల్చిచూడవలసిన అవసర మెంతైనకలదు.

డా. సూర్యదేవర రవికుమార్

వేమన - కొన్ని సందేహాలు

వేమన్నను ఈనాటి పండితులందరూ ఉన్నత పీఠంపై కూర్చోబెట్టి ప్రజా కవి అని కీర్తిస్తున్నారు. ఆ కాలంలోనే ఆయన కుంతకాన్ని వెక్కిరించాడనీ, దిక్కిరించాడనీ ప్రస్తుతిస్తున్నారు.

నిజమే. “కులము హెచ్చు తగ్గు గొడవల పనిలేదు, సానుజాతమయ్యే సకలకులము హెచ్చు తగ్గుమాట లెఱుంగగవచ్చును” అని ఆయన వర్ణవ్యవస్థ సమస్తినియం కాదని అన్నాడు. అంతేకాదు, “ఎరుకగంపాడే ఎవైన కులజుండు. అనికూడా అన్నాడు. కులంకంటే ప్రతిభకే ప్రథమపీఠం వేళాడు.

ఆచారాల పేరుతో మాలవారిని అన్నకృత్యులుగా చూచుటను ఆయన సహించలేకపోయాడు. ‘మాలవనినేల మరి మరి నిందింప ఒడలనున్న మాంస మొకటిగాదె వానిలోని వెలుగు వాని కులంబేడి’ అని ప్రశ్నించాడు. మాలకుడు కుడుచు మనుష్యునికన్నా మాలవాడే మేలని ఎలుగెత్తి ఛాటాడు. ‘మాలకుడు’ అంటే అధర్మసంపాదన అని వేమన బాపమేమో. (ఈ అభిప్రాయం జాతి వండా లుడు కర్మచందాలునికంటే మేలన్న ప్రాచీన బావానికి మరొక కంఠస్థరం.)

ఇంతగా కులతత్వాన్ని విమర్శించినా, ఈయన పద్యాల్లో కొన్నిచోట్ల కుల ప్రసక్తి కావచ్చునని మరీ వీధార్థంలో కులప్రస్థాని తెచ్చాడే వేమన అని బాధకూడా కలుగుతుంది. ఆంధ్రమకు నిదర్శనమైన ఈ పద్యం చూడండి.

“సకల తీర్థములను సకల యజ్ఞంబుల తలలు గొడుగుకన్న ఫలములేదు
మంత్రజలముకన్న మంగలి జలమెచ్చు” అని అంటాడు వేమన.

ఈ పద్యంలో ఆయన తీర్థయాత్రలను, యజ్ఞాలను విమర్శించాలని ఉద్దేశి కించాడు. ఈ సందర్భంలో ఆయన మంగలివాళ్ళను తక్కువచేశాడు. ఇందలి మూడవపాదం మంత్రజలంకన్నా మంగలి జలం హెచ్చుకాదు అని వ్యంగ్యార్థాన్ని యిస్తుంది. ఆ రోజుల్లో మంత్రజలమంటే బ్రాహ్మణులచేతి జలమేగదా! (అనాడు

సేదమంత్రాంసు బ్రాహ్మణులు మాత్రమే నేర్చుకునేవాళ్ళు కదా!) కనుక బ్రాహ్మణునికన్న మంగలి తక్కువవాడనే ఈ పద్యంలో ఆయన చెప్పినట్లు అవగతము అవుతుంది. ఇలాకాకుండా వేమన్న ఇంతకన్న బలవంతరమైన కులప్రసక్తిని పోతువు చెప్పి యజ్ఞాదికాలు వర్ణముని చెప్పవుంటే బాగుండేది

మరోపద్యం: "కనకమృగము దువనికలదు లేదనకయే తరుణి ఓడిబిపోయె దాకరథియు తెలివిలేని వాడు దేవుడెట్లాయెరా" అని ప్రశ్నించాడు వేమన్న రాముడు వివేకహీనుడనీ, అలాంటివాడు దైవమయ్యే అవకాశం లేనేలేదని ఈ పద్యం చెబుతుంది. కానీ అలాచెప్పిన వేమన్నే 'రామనామ పతనచే మహి చార్మిక పరగ బోయడయ్యె బాపడయ్యె కులముకన్న మిగుల గుణము ప్రధానము' అన్నాడు. ఈ పద్యంలో వేమన్న కరకుబోయవాడిని కవిగా, చార్మిక చేసింది. రామనామ పరన మహిమ అంటున్నాడు. ఒక అజ్ఞానిని మహాకవిగా మలచిన మహిమ రామనామాని కుర్చుప్పుడు ఆ రాముడు మిగుల మహిమాన్వితుడయిన వాడని ఆయన ఒప్పకుంటున్నట్లేకదా! ఈ పద్యమునందలి బాపము 'తెలివి లేని వాడు దేవుడెట్లాయెరా' అన్న వాక్యానికి పూర్తి వ్యతిరేకంగా లేదా వేమన స్వవచో వ్యామూతానికి దీన్ని ఉదాహరణగా చెప్పవచ్చు. అలాకాదంటే మీలో ఏదో ఒక పద్యం ప్రక్షిప్తమై తిరిగి.

ఈ పద్యంలోని 'బోయడు, బాపడు' అనే రెండుశబ్దాలూ గమనార్హాలు. బోయడు, బాపడు కావడానికి మూలం రామనామ మహిమ. బోయడు రామనామ మహిమవల్ల గొప్పవాడై బ్రాహ్మణత్వాన్ని పొందాడన్నమాట. అంటే బోయవాడు బాపనికన్నా తక్కువ అని వేమన్న భావించినట్లేకదా. మరి అలాంటప్పుడు ఈయన కులాలు లేనేలేవని అన్నాడనీ, ఆ వ్యవస్థను కూకటివేళ్ళతో పెకల్చి వేయడానికి కవిలా కుద్దాలాన్ని ప్రయోగించాడని ఎలా చెప్పగలం?

అంతేగాక ఈయన ఎన్నోచోట్ల ఇంకా కులప్రసక్తిని తెచ్చాడు. "పాం సాగరమున పవ్వగించిన వాడు గొల్ల యిందల్ పాలు గోరనేళి", "కోమటోని నిష్ట గురికి రాదెన్నడు", "కోమటి మదిగోరు షామమే ఎల్లెడ", "తిరపతిని బోవ తురక దాసరిగాడు" - మొదలైనవి అందులకు ఉదాహరణలు.

'మాటనిలువలేని మనుజుండు చంబాలుడు' అన్నాడు వేమన. ద్వితీకాదంటే తపము చేసినవాడని ఆయనతలచినట్లు 'తపముచేత ద్వితీకాడు తర్కింపకుండుట్లు' అనడంవలన తెలుస్తూంది. ఆయనే 'పరము గననివాడు బాపడగారురా!' అని కూడా అన్నాడు. మళ్ళీ రానే 'పదియు వేంకైన బాపడు కారాడు' అని మరోచోట అన్నాడు. ద్వితీకాడూ బాపడూ రెండూ ఒకటేగదా! మరి 'పదివేంకైన బాపడు కారాడు' అని ఆయన అనటంలో పరమ నిగూఢముగానున్న రహస్యమేమిటో?

వేమన 'హల మాలాగుడు మహిమీదనే ప్రొద్దుపూట తిరుగువాడు మాలాక వాని మాలయన్నవార పో పెనుమాల' అనీ; 'హల, మాంసము దిన మహిమీద జరుగెల్ల కొవ్వై త్రాపలేదో కోర్కెదీర కుంములన్ని ఒక్క కులముగా దెలియుదీ' అనీ; 'హల మేలుగుణము మందిది కలిగిన మాలకూడు తుడుచు మనుజుకంటె గూము మేలుకాని 'కుల' మేమిమేలురా' అనీ; అనటంవల్ల గుడి అయితేదాని మాలినా మహనీయుడే అనీ ఆయన అభిప్రాయం అని చెప్పవచ్చు.

కానీ ఆయనే 'హల కన్నీయలకు మించి రూపంబున్న ముద్దెనే త్రిశంకు పట్టివాడు కాని పనులుసేయ మనురానపడుదురా' అనీ అన్నాడు. ఈ పద్యం ఎన్నో సందేహాలకు అలవాంకగా వుంది. త్రిశంకుపట్టి ఆయన హరిశ్చంద్రుడు రూపభరణులైనా ఆ స్త్రీలు మాలవాళ్ళు కనుక వాళ్ళను ముట్టక పోవడమే ఆయన మనశ్శక్తిమని వేమన అభిప్రాయమైనట్లు ఈ పద్యం చెబుతుంది. అలాకాక, హరిశ్చంద్రుడు మాటకోసం వలదివచ్చిన మగువలను లాకకుండా సిగ్గహంతో నిలబడినందువలన మనుడైనాడనా ఇందలి బాపం. ఇక్కడ కాని పని అంటే ఏమిటి? మాలవాళ్ళను ముట్టటమూ లేక స్త్రీలను లాకటమూ సత్యాన్ని పిడటమూ మంచి రూపంకూడా ఒక ముఖ్య సుగుణమే కదా. స్త్రీలో ముఖ్యంగా అందాన్ని కూడా ఒక ప్లస్ పాయింట్ గా గ్రహించాలిగదా. అలాంటప్పుడు రూపభరణులైనా

వాళ్ళు మాలవాళ్ళయినందున ముట్టాడని వేమన అభిప్రాయమూ ఇలా ఈ చిన్న పద్యం ఎన్నో సందేహాలను లేకెత్తిస్తూ ఉంటుంది. కులవ్యవస్థకు వ్యతిరేక అయిన వాడు ఇలాంటి దృష్టాంతాలను ఉట్టిపెట్టటం దేనికి? లేక ఈ పద్యంకూడా ప్రక్షిప్తమే అయి ఉంటుందా?

ఇంకా ఈయన తక్కువ కులంవాడు, ఎక్కువ కులంవాడు అనే ప్రసక్తిని తనపద్యాల్లో వెలువోట్ల తెచ్చాడు. ఉదా :- 'పూసపోగు, పసిడిపుట్టులు విడి యంటు కాదొప్పున్ దొల కలిగెనేని కానికులజడైన మనుడని రమ్యుండ్రు' ఇక్కడ సందర్భాన్నిబట్టి కాని కులజాడంటే హినకులంవాడని అర్థం వస్తుంది. వేపొన్నిబట్టి తక్కువ కులంవాడైనా మనుడిగా చలామణి అవుతాడని ఈ పద్యం లోని బాపం.

అలాగే కాని కులముడైన కంటికి కింపైనపు విటుడు వలచెనేని విడువలేడు మరగి గడ్డితక్కు మలమునుదన్నట్లు' అన్నాడు మరోచోట ఈ పద్యంలో. 'కాని కులముడి' అనే పదానికి హినకుల స్త్రీ అనే అర్థం. విటుడియొక్క ఇంద్రియ బలహీనత ఎంతటిదో తెంపడానికి అలాంటివాడు తన కులంకన్నా తక్కువ కులంలోపుట్టిన స్త్రీ అయినా చక్కగావుంటే విడిచిపెట్టలేదని అంటున్నాడు వేమన' ముందు చూపిన పద్యంలోని 'మాలకన్నీయ' అనే పదాన్ని, ఇక్కడ వాడిన 'కానికులముడి' అనే పదాన్ని సమానార్థకాలుగానే ప్రయోగించాడేమో అని పరిశీ లించాల్సిన అగత్యమూ, అవసరమూ ఎంతైనా వుంది.

'ఉర్విజనులకెల్ల నొక్క కంఠముబెట్టి పొత్తుగుడిపి కులము పొలియజేసి రలను చేయబెట్టి తగనమ్మజెప్పరా' అని వాపోయినట్టి వేమన్న ఇలా కులప్రసక్తిని తన పద్యాల్లోలేవడం చూసే చాలా విధాలాన్ని కల్గించింది. అంతేగాక 'కలి యగ మున నున్న కాపుకు' తన వేమన తనకీర్తి విక్రయించె' అని చెప్పకున్నాడు వేమన. ఈ వాక్యాన్నిగూర్చి వ్రాస్తూ 'చింతచచ్చినా పులుపు దావనట్లు కులాతీతు

తెల్ల మచ్చలకు చికిత్స

శివమెన ఒక పరిశోధన తరువాతి తెల్ల మచ్చలను బాగు చేసిందను గాను మా మందు కనిపెట్టబడింది చికిత్సను ఏమీకూడా పొందుతే మచ్చల రంగు మారి శరీరానికి మనుచులే రంగు తిరిగి వస్తుంది. జబ్బు మొదళ్ళలో నుండి కూడా పూర్తిగా నిరుపమానమై మిలు నిరాశ చెందినట్లయితే తిప్పకుండా ఈ చికిత్సను పొందండి. మా చికిత్సను పూర్తిగా పొందినట్లయితే ప్రచారణకై ఒక ఫైల్ ఉచితంగా ఇవ్వబడుతుంది. రోగుల మున్నుకో నవో జబ్బు పూర్తి విచారాలను వ్రాయండి

దాంపత్య జీవితాన్ని ఆనందించండి

బాల్యంలో చేసిన పొరపాట్లకు లేక మరి ఏ ఇతర కారణాలకు గాని లోపై సీగ్నల్ మీ బలహీనతను ప్రదర్శించలేక దాంపత్య జీవితంలో ఎటువంటి ఆనందభరితమైన సుఖాన్ని అనుభవించ లేక పోతున్నారా. అయితే రహస్యమైన మీ జబ్బు యొక్క పూర్తి పరివారాలను వ్రాయండి దాంపత్య జీవితంలో గల నిజమైన సుఖాన్ని అనుభవించేందుకు నలభైలను పొందండి

తెల్ల వెంట్రుకలు మరెయ్యు వెంట్రుకలు రాలిపోవుట

జబ్బును దై చెయ్యవలసినది లేదు మా ఆయుర్వేద చికిత్స (అయిల్) వల్ల తెల్ల వెంట్రుకలు మూమూలు నిలుపు రంగులోనికి మారి స్థిరంగా నిలుస్తాయి జబ్బు రాలిపోకుండా కావాలి జబ్బు రాలిన ప్రదేశాని కొత్త జబ్బు వస్తుంది. ఇది మెచ్చుట పట్ల పట్టుకుంది. ఒక కోర్కెలో 3 ఫైల్స్ టి రూ 35/- పోస్టల్ మెరుకు వ్యాక్స్ అవసరం

SHYAM AYURVED BHAVAN (AP)
P.O. NATRI SARAI (GAYA) PIN : 805 105

తైనా వేమనకు దానిపై అభిమానం ఆయనలో అప్పడప్పుడు తెలియకుండానే పైకి ఉబికిపట్టుకున్నది అని శ్రీ మరుహర కోదండ రామరెడ్డిగార 'లోకకవి' వేమన యోగి' అనే తమ గ్రంథంలో వివర పుటలో వ్రాశారు. అయితే ఆయన దానిని మానవ స్వభావంలోని దౌర్బల్యం అని చెప్పి సమర్థింప జూచారు.

కానీ వేమన ఏ అర్థంలో ఈ కులశబ్దాన్ని వాడినాడో ఇంకా లోతుగా పరిశీలించాలి వుంది. ఆయన మతంలో భావం, ద్వితీయ-వేరువేరూ ఒకటేనా! ఇది ఆలోచించవలసిన విషయమే. ఇంకా ఈ కల్పప్రసక్తి వున్న పద్యాల్లో ప్రక్షిప్తాలున్నాయేమో పరిశీలించాల్సిన బాధ్యత కూడా పరిశోధకుల భూతాస్కందంపై వుంది.

ఇందరి నా సందేహాలను జ్ఞానపృథ్వి లెవరయినా నివృత్తి చేయగలరని ఆశిస్తున్నాను.

శ్రీ శంకర గంటి రమాకాంత్

నారాయణబాబు 'ప్రాయోదో-మార్క్సిజం'

శ్రీరంగం నారాయణబాబు (1906-61) 'సత్తివాడు', నిష్కమించిన తోకడుక్క, 'దిగంబరుల అడికవి', 'ఇమేజిస్టుకవి', 'అనార్కిస్టు', 'ఇమిడేటర్' మొదలు మొదలుగా సంభావితమయినాడు. నా. బా. ఉత్తరాలు (దా.సో గారి దగ్గర చాలా ఉన్నట్లు వినికిడి), కథలు, నాటికలు, గ్రంథ పీఠికలు, విమర్శ, రేడియో వ్రచనలు ప్రబలి సంగ్రహణ/సంకలనలో మానేపర్తి ఎంతదాకో మరి, డైరీలు, నోట్సులు (ఒకవేళ ఉండి, లభిస్తే) - ఇలా నా.బా. నమస్త రచనలు లభించనిదే నా.బా. నమగ్ర సాహిత్య వ్యక్తిత్వం, వికాసం సరితూకంలో అంచనా కట్టటం సులభపాద్యం కాదు. నా.బా. 'దుదిర శ్లోక' (1972, 1977), 'సంఘర్షణ' కి రాసిన 'ప్రవర' [1950] లో పాటు నా.బా. పై వలుపురు వ్యక్తం చేసిన అభిప్రాయాల ఆధారంతో నా.బా. ని తూచటం అనమగ్ర ప్రయత్నమే అవుతుంది.

1926 లో ఏర్పడిన విశాఖ కవితా సమితిలో నమ్మకపటానికి మునుపటి నించే నా.బా. రచనా వ్యాసంగం ఆరంభమయింది. 1932-59 మధ్య 'దుదిర శ్లోక' కవితలు రచించబడ్డాయి. వీటికిముందు అంటే 1925 నించి 1930 దాకా నా.బా. అప్పటికి "సాహిత్య జగత్తుని గంగవైరులెరించే" భావ కవిత్వాన్ని "సనలేకుండా నిరసనగా చేయవలసిన రచన [విధానం] ఇదికాదు అని తెలిసికూడా గత్యంతరం లేక" అనుసరించాడు. భావకవితా "గాగుర్వ లలో జీవిత గ్రీష్మాన్ని దర్శించటం" విలువలేది కాదని 1930 లో తెలుసుకో గలిగాడు. "వేదాంతాన్ని, జీవితాన్ని, ప్రకృతిని మార్చడం" ఒకటికావని గ్రహించాడు. వలాయనత్వం, నల్లమందు నిషా పనికిరాదన్నాడు. ఉష్ణి వక్షిగా సంబంధించేనన్నాడు. జీవితాన్ని యధార్థంగా దర్శిస్తానన్నాడు. తాను విప్లవ ఋషిగా, ఏద్రోహికవిగా చెప్పుకున్నాడు. "అత్యంతాని నివేశంతో రచనలద్వారా, సభాముఖానా అధివాస్తవికతని ప్రచారంచేసిన అతిసమృద్ధ" య్యాడు. జార్జ్ హ్యాజిన్స్ లాంటి సర్వీయర్స్ 'వార్ థెర్స్ డ్రాజర్' (వక్షి ఆరువులవాని అంగీ) నీ, 'లా ఆవంహర్ దాదా' [1957] సంకలన కర్తనీ 'ప్రవర' లో ఉదహరించాడు. తెలుగు 'అతివాస్తవికత' కి 'అధివాస్తవికత' గా సవరణ ప్రతిపాదించాడు.

పో, పోర్టర్, మొపాసాలు తన ఋషులుగా శ్రీశ్రీ [అదిలో] చెప్పకోగా మార్కుస్, ప్రాయీడ్లని తన ఋషులుగా నా.బా. చెప్పకోటం [1950] గమనార్హ విషయం అవుంది.

1929 లోని డి.పెవెన్ యావత్ వ్రపంచాన్ని ఒకపూపు పూవసాగింది.

ఎటుచూసినా నిరాశ, నిస్పృహ, నిరుద్యోగం, కరువు, అనారోగ్యం, యుద్ధ బీభి, జీవిత భద్రతారాహిత్యం తాండవించాయి, పారంపర్య అలోచనాధార పటావంశలపసాగింది. జీవిత విలువలు కొత్త అర్థాలలో, మూల్యాంకనంలో దర్శనమివ్వసాగాయి. ఆకటి దళాల్లింగా పేరువడిన 1930 లు వ్రపంచ రాజకీయ, ఆర్థిక, సాహిత్య రోరణులపై గొప్ప మార్పుని తెచ్చినవయ్యావి. అప్పటికి కొత్తగా ఏర్పడివున్న సోషలిస్టు జీవిత విధానం ■ సంక్షోభంలో ఒక ఆశాకరణం అనిపించసాగింది. సోవియట్ సోషలిస్టు విధానంపై ఉత్సాహకర వ్రపంచానికి కలిగింది. సోషలిస్టు సిద్ధాంతాలూ, రచనలూ సోవియట్ సరి హద్దులు దాటి వ్రపంచంపై ప్రసరించసాగాయి. సామ్రాజ్యవాద కోరలమధ్య గింజుకునే అనేక వలసదేశాలు ప్రేరణ పొందసాగాయి. విముక్తికోసం ఉద్యమానికి, విప్లవానికి సంసిద్ధమయ్యావి.

■ 1930 నాటి బ్రిటిష్ భారతదేశం లోకి మార్క్సు, ఏంగిల్స్ రచనల్లో సాటు తెనిన్, బకూనిన్, క్రొప్టోకిన్ మొదలయిన వారి రచనలుకూడా నిషేధాజ్ఞలుదాటి చోటుమాటుగా చేరినవయ్యావి. భారతస్వాతంత్ర్య సమరంలో విప్లవవంతాని అనుసరించిన విప్లవకారులు బ్రాట్స్కి, బకూనిన్, క్రొప్టోకిన్, తెనిన్ విప్లవ కార్యాచరణచేత పశ్చాత్తాపపరిచారు. "నేను అరాచకవాద నాయకుడైన బకూనిన్ చదివాను. సమాజవాద పితామహుడైన మార్క్సు రచనల్ని కొన్నింటిని చదివాను. తెనిన్, బ్రాట్స్కి ఇంకా కొందర్ని చదివాను. బకూనిన్ 'భగవంతుడు-దేశం' అనే గ్రంథం అనువూర్ణమే అయినా మంచి రచన ■ అన్నాడు భగత్ సింగ్. ఉరితీయటానికి మార్చి 23, 1931 సాయంత్రం 8 గంటల కొద్ది వ్రదాలముందు జైలు అధికారులు భగత్ సింగ్ ని తీసుకెళ్లటానికి వచ్చినప్పుడు 'తెనిన్ జీవితచరిత్ర' ని చదువుతున్న భగత్ సింగ్ "అగ్గండి. ఒక విప్లవకారుడు ఇంకో విప్లవకారుని కలువబోతున్నాడు" అంటూ ఆ పుస్తకాన్ని జైలుగది పైకప్పుపైకి విసిరి "పదండి" అంటూ ఉరి కంబంపై పు నడక సాగించాడు. భగత్ సింగ్ ని పశ్చాత్తాపం చేసినవి - తెనినిజం అనార్కిజం, నాస్తికవాదం. నిర్లభస్యామి 'సహజజ్ఞానం' గ్రంథంలోని 'అధ్యాత్మిక నాస్తికవాదం' తనను నాస్తికవాదిగా మార్చిందని భగత్ సింగ్ చెప్పుకున్నాడు.

భగత్ సింగ్ మొదలయిన యువ విప్లవకారులు మార్క్సు మూలరచనల కంటే తెనిన్ విప్లవ ఎత్తుగడ, బ్రాట్స్కి శాశ్వత విప్లవవంతా, బకూనిన్, క్రొప్టోకిన్ ల ఆవాగృహిణం, అరాచకవాదం (బకూనిన్ రాజకీయ ఉద్యమం ముఖ్యోద్దేశంగా 1878 లో 'ల అవాగృహి' పత్రికని స్థాపించాడు) వైపు మొగ్గుటం అనాటి బిగినిష్ శాసకుల బర్బరతని ఎదుర్కోటానికి తక్షణ అవసర అనుసరణీయ పంథాగా భావించబడింది. ■ విధంగా తెనిన్, బ్రాట్స్కి, బకూనిన్, క్రొప్టోకిన్ రచనలు భారతదేశం నలుమూలల దాకా చాటు మాటుగా చేరినవయి వుండవచ్చు. మార్క్సు రచనలకంటే ఈ రచనలు తెలుగుదేశంలోని అశాంత యువకవి ప్రతినిధులయిన శ్రీశ్రీ, నాటాలకి ముందుగా లభించి పుండవచ్చు, ఆకర్షించిన వయిపుండవచ్చు. "ప్రిన్స్ క్రొప్టోకిన్ 'ఎస్ అప్టిల్ టు యాక్' నా దృష్టిని హృద్దిగా మార్చివేసింది." అప్పటికి మార్క్సు వ్రదావం పశ్చిత్తేకంగాలేదు. అప్పుడు చదివిన సాహిత్యం నా కుటుంబపరిస్థితి, ముఖ్యంగా స్పెయిన్ లోని అంతర్భ్యందం (1936) నన్ను వామపక్షంవైపు లాక్కుపోయాయి. (శ్రీశ్రీ వ్యాసాలు పే. 193). మొదట్లో నన్ను బ్రాట్స్కి, క్రొప్టోకిన్ దాగా ఇన్ ఫ్లయెన్స్ చేశారు. తరువాత నాకు ఇంగ్లండులో మన భారతీయ విద్యార్థులచే స్థాపించబడిన అమృతయ రచయితల సంఘం ప్రవరించిన మానిఫెస్టోని అబ్బూరి రామకృష్ణారావు ఇచ్చారు. ఆ అర తాపు మానిఫెస్టో ఇండియాలోకి స్కగుల్ అయివచ్చింది. అది నన్ను మార్క్సిస్ట్ తెనిలోకి వదిలేసింది" అన్న శ్రీశ్రీ మాటలు ఇందుకు నిదర్శనా లవుతాయి. స్టాలిన్, బ్రాట్స్కిల మధ్య విభేదాన్ని చక్కగానే విడమర్చ గలిగాడు శ్రీశ్రీ. "ఒకప్పుడు సోవియట్ యూనియన్ కూడా ధనస్వామ్యవిధాన

సముద్రం చుట్టుముట్టిన ఒకేఒక సామ్యవాద ద్వీపంగా ఉండేది. స్టాలిన్, బ్రాట్స్కీలకి పెద్దపేరే ఇక్కడే వచ్చింది. ప్రపంచమంతటా విప్లవం రగుల్తూ ఉండేనేరవు మన సామ్యవాద ద్వీపం వర్తిల్లేదన్నాడు బ్రాట్స్కీ. ఒక దేశంలో సామ్యవాదం నిర్మిస్తే అది ప్రపంచమంతటాకీ ఆదర్శప్రాయమవుతుందన్నాడు స్టాలిన్ (శ్రీశ్రీ వ్యాసాలు పే. 55) "బూడ్జవా శ్రీశ్రీ నుండి రెబల్ శ్రీశ్రీగా తయారయ్యా" నంటాడు శ్రీశ్రీ. "మార్క్సిజం ముదిరితే అనార్కిజం" అనటంలో శ్రీశ్రీ అనార్కిజంపట్ల మొగ్గుకనిపించే దవుతున్నది. "కొగ్గొట్టిన శిష్యుణ్ణయిన నాలోకూడా కొంత అనార్కిజం ఉంది" అంటాడు శ్రీశ్రీ. నాబాని అనార్కిస్టు అన్నాడు.

దీన్నిబట్టి శ్రీశ్రీ, నా.బాలకి మార్క్సిస్టు రచనలకంటే ముందే అనార్కిస్టు అనాగార్థ రచనల్లో సిద్ధాంతాల్లో పరిచయం ఏర్పడిందనవచ్చు. 'కపాల మోక్షం' (1988), 'భగత్సింగ్ శాపం' రచించిన నా.బాకి భగత్సింగ్ ఒక ఆదర్శ, అనుసరణీయ విప్లవకారుడయ్యాడు.

శ్రీశ్రీ, నా.బాలు తెలుగు సాహిత్యంలో 'అధివాస్తవికత' ని ప్రవేశ పెట్టటం పాశ్చాత్య సాహిత్య ఉద్యమాల, వెల్లువలపై ఏదో ఒక కొత్తక వింత వెర్రివ్యామోహం అనుకుంటే అది మన విమర్శక అహంకార వికారమే అవుతుంది. ఆంధ్రీశైలా-మొదలయిన వామపక్ష సర్యయలిస్టులు కొన్నాళ్లు ప్రేంచి కమ్యూనిస్టు పార్టీ నమ్మలుగా ఉండి విప్లవ కార్యచరణని చేపట్టినవారు. ఆజ్ఞాతంలో ఉండినవారు. బ్రాట్స్కీచే ప్రభావితాలు. బ్రాట్స్కీ, బకూనిన్, కొగ్గొట్టిన రచనల్లో పరిచయమున్న శ్రీశ్రీ, నా.బాలు బ్రాట్స్కీని అనుసరించిన బైతా-అధివాస్తవికతపై మొగ్గుపడటం అస్వాభావికం కాదు. రెండవ ప్రపంచయుద్ధం తెచ్చిన ఓభర్ష, ఓతాపహ పరిస్థితులలో తీవ్ర అలజడులకీ, నిరాశకీ, ఆఘాతకీ, కోపానికి, విసుగుకీ గురిఅయిన శ్రీశ్రీ, నా.బా లాంటి నిరుద్యోగ యువకుల మానసిక నిర్మాణానికి సర్యయలిస్టు ఆలోచనానిధి, అభివ్యక్తి విధానం వెతుక్కుంటున్న ఒక సరివాపిక కాగలిగింది

పారిశ్రామిక ప్రాధాన్య పాశ్చాత్యదేశాల్లో ప్రాచుర్యంలో ఉండిన ఉత్పత్తి సిద్ధాంతాన్ని (ఉత్పత్తి కోసం ఉత్పత్తి. ఉత్పత్తి మానవ సహృదయత్వం) వ్యతిరేకిస్తూవచ్చిన ప్రాయిడ్ ఆహ్లాదసిద్ధాంతానికి బూడ్జవా వ్యతిరేకగుణముందని, విప్లవాత్మక మయినదని ఎంచబడింది. ఆహ్లాదసిద్ధాంతంలోని పై గుణంనించి నరానరి సోపలిస్టు, కమ్యూనిస్టు దళాలకీ ఏదో ఒక విప్లవ కార్యచరణద్వారా దాటువెయ్యవచ్చనే ఆశ ఆంధ్రీ శైలాకీ, ఆయన సర్యయలిస్టు సహచరులకీ కలిగింది. ప్రాయిడ్ మూలసూత్రాన్ని నవరించి రివిజ్ (కామవాంఛ)చేత ప్రపంచ విప్లవప్రక్రాన్ని తిప్పివచ్చనే అభిప్రాయం ఏర్పడింది. ఏదో ఒక విధంగా నిరంతర విప్లవ కార్యచరణకీ బ్రాట్స్కీ సమర్థన లభించింది. సర్యయలిస్టులు ప్రాయిడ్ విలువల్ని మార్క్సిస్టు వెలుగులో మూల్యాంశన చేయనారంభించారు. ఇది సర్యయలిజంలోని విశేషగుణం అయింది. (దాదాని వీధి సర్యయలిజంని స్థాపించటంలో దాదాలోని "విర్రపీగుడు వెల్రి" ముఖ్యకారణం కాదు. దాదాని జారా "పరిశుద్ధంగా" ఉండదలచాడు. శైలా-రాజకీయంతో జోడింపుకోరాదు, అలానే సర్యయలిస్టులు ప్రాయిడ్ని అర్థం చేసుకోకకాదు. కావాలనే అలా చేశాడు). ఆ విధంగా సర్యయలిస్టులు ప్రాయిడ్ మెటానైకాలజీలోని ఆహ్లాద సిద్ధాంతంలోని బయలాజికల్ పార్శ్యాన్ని చెక్కుచెదరనియ్యకుండా అందులోని అంతే ముఖ్యమయిన వాస్తవికతా సూత్రానికి మాత్రం మార్క్సియ, హెగెల నియ, పాశ్చాత్య మెలికలు ఇవ్వసాగారు. ఈ మిశ్రణ ఫలితంగా "ప్రాయిడ్-మార్క్సిజం" లేక, వామపక్ష సర్యయలిజం ఏర్పడింది. ఇది ప్రాయిడయ నిజంకీ పూర్తిగా భిన్నమైనది అయింది. 1930 ప్రాంతాల్లో దీనిని విల్ హెంరిచ్, ఎరిక్ప్రొంట్లు మరింత ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చారు. 1950, 60 లలో ఇది రాజకీయ, రైంగిక సంయుక్త విప్లవంగా, "ఆల్ట్రా-మార్క్సిస్ట-ప్రాయిడి యనిజం"గా రూపుదిద్దింది. దీని సుదూర ప్రాచ్యసామ్యపరిధిద్యనే తెలుగులో దిగంబర కవిత్వం అనిపిస్తుంది. దిగంబర కవిత్వో మార్క్సిజంని విడిగా

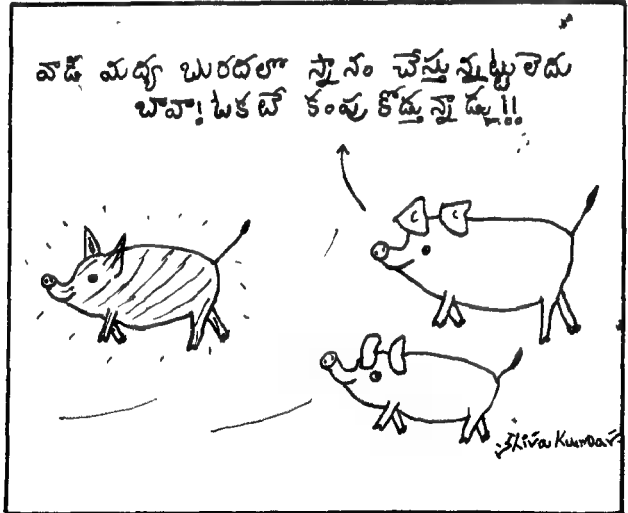
వెలికి ఎగార్కిజంని మాత్రం చవిమాసిన మార్క్సిస్టు విమర్శకులు కూడా తీవ్రాగ్రహాలకి, భంగపాలులకి గురికావలసినావటం మన ఆసుభవం అయింది. మార్క్సిస్టు - ప్రాయిడియనిజంకో వామాంశ ఉన్నట్టనిపించినా అది అటు మార్క్సిజంలోనూ, ఇటు ప్రాయిడియనిజంలోనూ కొత్తలేనిదే అయింది. తల వడినది అయింది. దేనికి కట్టుపడని ఒక ప్రఖరముఖ 'ప్రాయిడ్ విప్లవ' ఉద్యమం అయింది.

నా.బా మార్క్సిస్టీ, ప్రాయిడ్ని తన ఋషులుగా చెప్పకోటం వామపక్ష సర్యయలిజం (బైతా-మొ) నింది తెచ్చుకున్నదని చెప్పవచ్చు. నా.బా మార్క్సిస్టు వాదం సర్యయలిస్టుల మార్క్సిజం అవుతుంది. విప్లవ ఋషిత్వం విద్రోహి కవిత్వం సర్యయలిస్టు కూమికదవుతుంది. ఈ లక్షణ సామ్యం వల్లనే నా.బా దిగంబరుల ఆదికవిగా ఎంచబడి వుంటాని.

"పాశ్చాత్య సాహిత్యాల విప్లవాలూ, కొత్త కొత్త ప్రక్రియలూ, సరికొత్త పుస్తకాలూ తెచ్చి శ్రీశ్రీ వినిపించేవాడు. నారాయణబాబునీ చదవమని నలవో ఇచ్చేవాడు" (పురిపండా). కనక శ్రీశ్రీ చదివిన పుస్తకాలు నా.బా కి అందు బాటులో ఉండినవయ్యాలు. అయితే తెలుగు అధివాస్తవికతకీ అద్యుదనని చెప్పకున్న శ్రీశ్రీ, నా.బా లా మార్క్సిస్టు ప్రాయిడ్లని ఋషులుగా చెప్పకోక పోవటం సమాధానం లేని చిక్కుకాదు. శ్రీశ్రీ అప్పటికీ ప్రతీకవాద దారి అనుసరించి పో, బోద్ధెర్ లని ఋషులుగా చెప్పకుని ఉన్నాడు. మార్క్సిస్టు ప్రాయిడ్లని ప్రత్యేకంగా చెప్పకోకపోయినా ప్రాయిడ్ - మార్క్సిజం, అవా-గారిజం, ఎనార్కిజంల్ని తన రచనల్లో ప్రవేశపెట్టి ఉన్నాడు. కాకుంటే

వాటిని వాటి తాత్విక పంథాలోకాక ఆదరాభారంగా అనుసరించి అభాసుపాలు చేశాడు. నా.బా సర్యయలిజంని "ఆమాయకం" గా అర్థం చేసుకున్నా "మాన-శంఖం" లాంటి ఉత్తమ సర్యయలిస్టు దొరణి కవిత్వని కూర్చగలిగాడు. పౌరాణిక, కాలినిక, ప్రతీకవాద వానసలనించి బైటపడలేని ఉత్కృష్టరచన 'కవిత్వా: ఓ కవిత్వా' ని చదివి కవిసామ్రాట్టులు హర్షోత్సేక జర్జరితులై కంట తడితెచ్చుకుంటే, "మానశంఖం" చదివి శ్రీశ్రీ తయవడ్తాడు. గాబరావడ్తాడు. నా.బా అవకాశవాది, ఇమిడేటర్ అనిపించాడు. శ్రీశ్రీ చరచగా దుక్కిణినాథ శాస్త్రి విన్నాడు, పాదాభివందనాన్ని రిరుగు టపాలో నా.బాకి తెలుపుకున్నాడు.

భావకచిత్తంలో ఏకకాలంలో మునుగులాడి, ఏకకాలంలో దాన్నించి బయటపడి, అధివాస్తవికతలో కలిసి ఆడుగులేసిన శ్రీశ్రీ, నా.బాల తదుపరి వైరానికి నదోలీ నాటకానువాదం (బెజ్జెట్ "చెర్రి అర్పర్డ్" - "సంవెంగతోట"). అత్యుదయ అనుమాయలు, చిత్రసీమలో ఆనమరాణింపులు, శ్రీశ్రీ నా.బా పట్ల "ఏకరక్త" పరుషం, నా.బా ఏకాకితనం, ఆనహృద్యులులలోని మూగ తనం కారణాలయినా రోజుంకి గారన్నట్టు నా.బా ఇమేజిస్టుకవే అయితే అది

కూడా ఆ వైరానికి మరో కారణం అయివుందా. శ్రీశ్రీ తన గేయాల్లో "చందోబద్ధ గజులరవణి, శ్రుతితాళ ప్రమాణ శ్రవణోపేతానికి" (నా.బా)," "శబ్దవిన్యాసానికి" (శ్రీశ్రీ), సింబాలిస్టుల "సంగీత సిద్ధాంతాన్ని" [కళని సంగీతం పోల్చి చెప్పటం, నర్తనప్రపంచ మనుగడ సంగీత లయబద్ధ మనటం, "సూర్య సంగీతం", 'నర్మ సంగీతం' పేర్లతో చిత్రాలు, "రక్త నాళాలలో సంగీతం (శ్రీశ్రీ)] తాత్వికబలంగా తీసుకోవడానికి పో, బోడెర్, స్విన్బర్నలని ఋషిప్రాయులు చేసుకున్నాడు శ్రీశ్రీ. (శ్రీశ్రీ) ఇంతకుమించి సింబాలిజంలో కూరుకుపోవకపోవడం తెలుగు కవిత్వం ఒక గందం దాటటమే అయింది. నా.బా ఇమేజిస్టు కవి అవాలనుకునివుంటే ఎక్జాసాండ్ పైలో లోనైనా ఇష్టపడి ఉండాలి. అంటే తెలుగు కవితా రంగంలో సింబాలిస్టు నేతృత్వానికి శ్రీశ్రీ, ఇమేజిస్టు ప్రాతినిధ్యానికి నా.బా లు పోటీ పడివుంటారు. ఇదే నిజమైతే పొండికీ, ప్రైవేటి సర్రియలిస్టులకీ మధ్య ఉండిన ముష్టియుద్ధ సంఘటనలు తెలుగులో అధివాస్తవికతని చేపట్టిన నా.బాకి తెలియనివి అయి వుంటాయి. తరువాత తెలుసుకున్నాక తాను ఇమేజిస్టు కవినని ప్రకటించుకోక పోయివుంటా.

నా.బా ఇమేజిస్టు కవి అనటంలో అభిప్రాయ వికృతరేడు. పదచిత్రం పద చిత్రవాదం ఒకటికావు. కవితా ఉద్యమాలూ, రీతులూ మారినా కవిత లో మారనిదీ, కాలంచేత కలుషితమవునిదీ, మనకవడనిదీ ఆ కవితలోని పద చిత్రమే అనే గుర్తింపువుంది. కవితాని పదచిత్రం ఒక అవసర మూలకంగా గొప్ప కవులచేత పరిగణన పొందింది. అయితే పదచిత్రాన్ని పదచిత్రం కోసంవాడి, పదచిత్రమే కవిత్వమన్నవాళ్లు ఇమేజిస్టులు. నా.బా కవితల్లో పదచిత్రాల సొంపుని ఎత్తిచూపొచ్చుగాని నా.బా ఇమేజిస్టుకవి అనటం నా.బాని కుదించివేయటం అవుతుంది. ఇమేజిస్టుల వ్యక్తికరణ సంచిత్రతని దృష్టిలో పెట్టుకొని నా.బా కవితాన్ని "ప్రాస్యలిపి" గా చెప్పటం నా.బా. ని ఇమేజిస్టు కవిగా నిరూపించే ఆదనపు ప్రయత్నం అనిపిస్తుంది. చందోవిచ్ఛిత్తి, అర్థం కంటే పదచిత్రాధికృత, ఒకే కవితా ఖండికలో అనుమతపాద నిడివి, వ్యాకరణ సంబద్ధంకాక కవి మానసిక క్షిరజలంలోని బింబాకృతులపై ఆధారపడిన కవితా నిర్మాణం, స్థూలంగా చెప్పాలంటే అప్పటికి అనుసరించబడుతున్న కవితా నిర్మాణ రీతులనించి పూర్తిగా స్వతంత్రించటంలో నా.బా కవిత 20వ శతాబ్దిలో వచ్చిన ఏ ఒక్క పాశ్చాత్య ఆధునిక కవితా ఉద్యమ కవితానిర్మాణవద్ధతికైనా చేరువయ్యే అవుతుంది. సర్రియలిస్టు కవితా నిర్మాణరీతికి దగ్గరదే అవుతుంది.

కమ్యూనిస్టులు పెంచితే శ్రీశ్రీ గొప్పవాడయ్యాడన్నది దుర్బుద్ధిలో కూడిన మాట అయినా శ్రీశ్రీ కమ్యూనిస్టుల మద్దతుని పొందగలిగాడంటే కయ్యంపడే అవసరంలేదు. నా.బా కూడా శ్రీశ్రీ కుండిన సమాన అవకాశమే ఉందింది. కాని శ్రీశ్రీ అగ్రగామిత్వం, ప్రపంచసాహిత్య రాజకీయ పరిణా

మాల్ని వెంటవెంటనే పసిగట్టగలగటం, స్పష్టంగా అంతర్జాతీయ శా్రమిక, అలాగ వక్షపాతం వహించటం, ఏర్పరచుకోగలిగిన అత్యుదయ బంగం, ఆ బంగంలో శ్రీశ్రీది తిరుగులేని నియంతృత్వం అవటం శ్రీశ్రీతో తొలిసారి పోటీ బావంతో వచ్చిన నా.బాని నిరాశకీ, నిరాశీక బోదకీ చేర్చగలిగాయి. చివరికి కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేకంగా బాహుటంగా ప్రకటించుకున్నట్టు చేశాయి. కమ్యూనిస్టు/అత్యుదయ కవుల అచూకీ తెలిపేవాడిగా చేశాయి. ప్రజాస్వామ్య రక్షణ పేరుతో శ్రీశ్రీపై, మార్క్సిస్టు కవులపై దాడిచేసిన మహాజయ సంతక సంఘానికి "కార్యదర్శి" గా చేశాయి.

లోకంగా అప్రయోజకత్వం, నిజ జీవితంలో పూర్తిగా ఓడిపోవటం కోవి జీవితం అయితే నా.బా ది అచ్చమయిన కవి జీవితం అవుతుంది. నా.బాకి అన్యాయం జరిగింది. అయితే అది నా.బా చేతులారనే ఎక్కువగా జరిగింది. నా.బా ది లాగితెచ్చి మరింత దర్శనీయ అన్యాయ తద్దినం పెట్టటం అనవసర మవుతుంది.

నా.బా ఇంతలోనే విస్మృతుడు కాదగిన కవికాడు. ఆధునిక తెలుగు కవితా సంక్రామిక సందీలో నా.బాది విశిష్టమైన అతి నవ్యస్వరం. ఆధునిక కవితా విశాస చరిత్రలో నా.బా ది "ప్రాయిదో - మార్క్సిజం" కాగలిగిన చిరుపాయ.

శ్రీ గూడ శ్రీరాములు

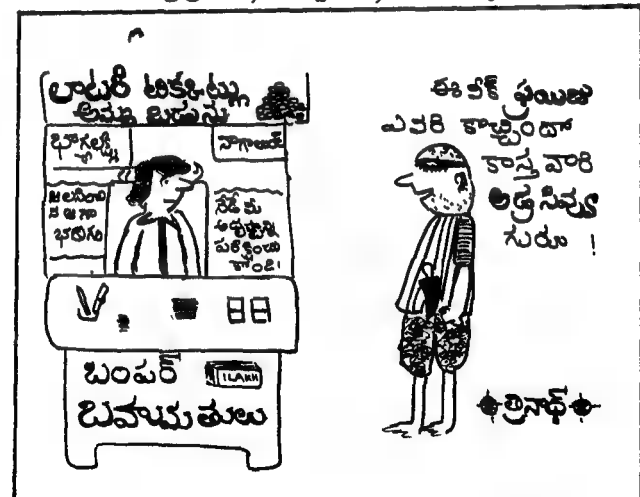

అశోకుడి శాసనాలు

జాలై భారతిలో డా॥ సి.వి రామచంద్రరావుగారి వ్యాసం 'అశోక ధర్మాశాసనాలు...ఒక సమీక్ష' అశోకచక్రవర్తి చరిత్రకసంబంధించి అనేక కొత్త విషయాలు మాటోడి విద్యార్థులకు తెలిపింది. మేము రెండేండ్లుగా విశ్వవిద్యా లయంలో చదువుచున్నా, మా చరిత్రాచార్యులలో అధ్యాపకులలో, ఆంధ్రదేశంలో అశోకని శాసనాలనుగురించికాని, ఇటీవల బళ్ళారిజిల్లాలోగాని, ఢిల్లీ మొదలైన ప్రదేశాలలోకాని వెలువడిన అశోకుని సూతన శాసనాలనుగురించి, ఆప్టనిస్టాలో గ్రీకు, అరమైకభాషలలోఉన్న అశోకశాసనాలనుగురించి పొరపాటునగూడా చెప్పినవారు లేకపోయారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో అశోకశాసనాలగురించి డా॥ రావు గారు వివరణాత్మకంగా తెలిపినవిషయాలు ఆంధ్రులకు ఎంతో సంతోషం చేకూర్చేవి. త్రైస్తు మాతృభాష అరామైకఅని ఈ వ్యాసంనుండే మేము తెలుసు కొంటున్నాము. దీనినిబట్టి త్రైస్తుకు భారతదేశంలో (కాశ్మీర్ లో) సన్నిహిత సంబంధం ఉందనేవిషయం నమ్మవలసిఉంది.

మన ప్రాచీన భారతదేశ చక్రవర్తులై అశోకుడు, గౌతమిపుత్రశాతకర్ణి, సముద్రగుప్తుడు, హరుడు మొదలైన వారినిగురించి ఇట్టి సమగ్రమైన వ్యాసాలు భారతిలో ప్రచురించగలిగితే అవి మాటోడి విద్యార్థులకు ఎంతో ఉపయోగంగా ఉండటమేగాక ఆంధ్రులలో గొప్ప చారిత్రక స్పృహ కలిగించగలవు. డా॥ రామచంద్రరావుగారి కలంనుండి ఇట్టి మరికొన్ని వ్యాసాలు ఎదురుచూస్తుంటాము. అట్లే మీరు ఆంధ్రదేశచరిత్రకు సంబంధించిన వ్యాసాలు ఆంధ్రచరిత్రసంస్కృతి అనే పేరుతో ధారావాహికంగా ప్రచురించాలి. డా॥ రామచంద్రరావుగారి వ్యాసం పాత "భారతు"లలో డా॥ నేంటూరు, మల్లంపల్లి మొ॥ మహానుభావుల వ్యాసాలను జ్ఞాపకానికి తెచ్చింది.

ఎ. సాయిబాబా

గంధ విమర్శలు

కట్నం కథలు

[కాణవ మల్లయ్య, చైతన్య పబ్లికేషన్స్, తెలుగుంట,
ఎనిమిది రూపాయలు]

ఇందులో పున్న పదిహేడూ కథలని అనేకన్నా రచయిత పొందిన చిరు ఆవేశానికి రూపకల్పనలని అనవచ్చు. చిన్నపిల్లలను కూర్చోపెట్టి కాకమ్మ కథలు చెప్పినంత సాఫీగా రచయిత తన అభిప్రాయాన్ని కథలుగా మలిచినట్లుంది. కథల్లో కథావస్తువుగాని, పాత్రలు - వాటి వాఙ్మణగాని, ప్రతిగాని.. వీటిలో ఏదైనా బాగుంటుంది. పెగా పెగన్నీ ఎలా వున్నా లాను చెప్పడలుకున్నది చదువరిచేత వొప్పించే బాధిత రచయిత కచ్చితంగా సీసుకోవాల్సి దానికోసం కథా కల్పన చేయక తప్పదు ఈ కథలలో పైవేపి కనబడవు.

భూపతి

రెప్పలమధ్య ఆకాశం

[డాక్టర్ సుమనశ్రీ, వెం: రు. 10/-లు, ప్రతులకు: 1) డిశి బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్, నారాయణగూడ; హైదరాబాద్, 2) వికాస పబ్లికేషన్స్ సర్కిల్; క్యా. వెం. సి 1; వికాసనగర్, హైదరాబాద్-500 598.]

సుమనశ్రీగారు గతంలో ఒక కవితాసంకలనాన్ని తెచ్చారు. అది రక్త నేత్రోదయం. రెప్పలమధ్య ఆకాశం వారి రెండవ కవితాసంకలనం. ఈ సంకలనంలో కవిగా సుమనశ్రీగారి ప్రాచీనాధిక దృక్పథం స్పష్టంగానే తెలుస్తుంది. కవిత్యంలో ఆధునికత వస్తువులో ముందుగాపు కలసి సుమనశ్రీగార్ని ఆధునిక వచన కవులలో మంచికవిగా గుర్తింపు తెచ్చివై. పూర్వం భావకవులపై అస్పృహత, ఆయోమయం పులుముడు దుర్బుజాలనే అప్పవర ఉంది. ఈనాటి వచన కవులలోకూడా అస్పృహత చోటుచేసుకొందోందనే అదం ఒకటుంది. ఆ వాదాన్ని ఎలా ప్రయోగించాడో ఈ కథలు కాము చెప్పడలుకున్నది సూటిగా కాకపోయినా 'ట్రాన్స్మిరెంటు వీకటి'గానైనా చెప్పగలిగితే కవిత్యం ద్వారా లాము ఆశించిన సామాజిక ప్రయోజనం నెరవేరుతుంది. రెప్పలమధ్య ఆకాశంలో కవి అంతర్ముఖీనమైనప్పుడు అక్కడక్కడా ఈ అస్పృహత కొంచెంగా చోటుచేసుకొంది.

ఈనాడు మనిషి అగ్నిపర్యతమై

పేలడానికి సిద్ధంగాఉన్నారు

ఈనాడు సూర్యుడుకూడా

తుపాకులు పేలుస్తున్నాడు

మంటల్ని విరజిమ్ముతున్నారు

ఈనాడు విప్లవాలు

విజయాంధ్రై పే చూసుకుపోతున్నాయి

అని సుమనశ్రీగారు అంటున్నారు ప్రతిమనిషి లోపలా ఒక అగ్నిపర్యతం ఉన్న మాట నిజమే. కాని అది పేంటానికే సిద్ధంగాలేదని ఈనాటి హింసా కళాంశత మైన చరిత్ర చెబుతున్నది. శ్రామికవర్గం, పీడితవర్గం మొత్తంగా తిరుగుబాటుకు

సిద్ధంగాలేదు. అక్కడా అక్కడా తిరుగుబాటుజేండా కనిపించినా అది నేం కొరగేదాకా దాని శత్రువు నిద్రపోవటంలేదు. ఈనాటి త్యాగమే రేపటి చరిత్ర అనుకోవటంతప్ప అధిక సంఖ్యాకులు ఏమీ చెయ్యలేకపోతున్నారు. ఆదర్శవాదం మీద అభిమానంతోపాటు అవరణలో ఉన్న కష్టనష్టాలను కూడా సుమనశ్రీగారు సరిగ్గా అంచనా కట్టగలగాలి.

కవిత్యం అకస్మాత్తుగా నివేంత చేరి

నీ చేతిలో పిచ్చిగీతలు గీయదు

నిరంతరం తపస్సు చేస్తేతప్ప

నీ ప్రతి జీవకణంలోనూ

తాన్ని ప్రతిష్ఠించుకుంటే తప్ప

నీలో ఊపిరిపీలుస్తున్న సవాలు నరాల్ని

అనుక్షణం మీటుకుంటే తప్ప

కవిత్యం నీలో బతకదు

నీ ఊపిరిలో కదలదు

అని సుమనశ్రీగారు 'ఋషి కానివాడు కవివాడు' అనే ప్రాచీన నిర్వచనానికి దగ్గరగా కవినిగురించి చెప్పారు. ఈనాటి తరానికి ఇది అవసరంకూడా. కవిత్యం రాయడం అప్రామాషీ వ్యవహారంగా ఒక దురదగా పరిగణంపబడుతున్న ఈరోజుల్లో కవిత్యం రాయడానికి అవసరమైన శక్తినిగురించి కవులు మననం చేసుకోవడం ఎంతైనా అవసరం. కవిత్యం రాయటమేకాదు; కవిత్యం చదవడం కూడా ఒక తపస్సేననే విషయాన్ని విస్మరించకూడదు.

ఈ కవితా సంకలనంలో సుమనశ్రీగారు చాలా సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన అంశాలపై మంచి కవితా బండికలను రాశారు. రోజూ మనం చూస్తున్న ఆకాశమే ఆయన కలంలో కొత్త రూపుపొందింది. సాధారణ దృష్టిక సముద్రం ఉత్తి సముద్రమే. కాని కవి దృష్టిలో—

అనంత దుఃఖంలా పోగుపడ్డ సముద్రం

ఒక ఆశలుతెగిన పక్షి

కడుపులో పగిలే చిచ్చును దిగమింగుతూ

రన్నులాను తవ్వకుంటూ ఎటో పారిపోవాలని యత్నిస్తూ

పరామర్శకొచ్చే నిన్నూ నన్నూ

బరువైన విషాద గీతాం

తెరలాల్తో భయపెడుతూనేఉంటుంది

లాను చెప్పడలదిన .. యాజిక విప్లవభావాన్ని నినాదప్రాయంగా కాకుండా కవితాత్మకంగా చెప్పారీకవి శబ్దసంయోజనం, శబ్దప్రయోగం ద్వారా తెలిసి రాసిన కవిత్యమిది. ఈ కవితాభిమానులు తప్పనిసరిగా చదవవలసిన కవితా సంకలనం రెప్పలమధ్య ఆకాశం.

తపన

[తె యస్. రమణ, వెం రు 4/-లు ప్రతులకు: 1) చైతన్య పబ్లికేషన్స్, తె. తె వారిచెస్, నడుం (పోస్ట్) చిత్తూరుజిల్లా-517 129]

ఈ సమాఖ్యనిగురించి ఆరోపన ఉన్నవాడికి, ఆరోపన ఎవరివాడోకూడా

రవగ ఉంది. ఆలోచన ఉన్నదానికి ఈ సమాజం ఎట్లా మారుతుందని; ఆలోచన లేనివాటికి యాహూది ఎట్లా గడుస్తుందని. ఆలోచన ఉన్నా లేకపోయినా ఇంకో విధమైన రహస్యాలను చూడాలి ఉన్నాడు. సంప్రదించిన సామ్యు చాంక దాన్ని పెంచే మార్గాలతోనే తపనపడేవాళ్ళు. ఇలా సంఘాన్ని, జీవితాన్ని గురించి ఎవరి రహస్య చాచుకుంటుంది.

రమణ్ణగారు ఆధునికమైన యీ జీవితగమ్యాన్ని గురించి, యీ వ్యవస్థను గురించి యీ కవిరాసంతలనందో ఎక్కువగా వేదనచెందారు.

“నీటి ముళ్ళువిడని
కాంతి కళ్ళువిరిసించని
యీ సుదీర్ఘ సంఘాతం
బడవుగా
తెలల్ని మోసుకుని వెళ్తున్నాం
గుండెల్లో
విరుల్ని చాచుకుని వెళ్తున్నాం”

అనటంలో సమాజస్వరూపం లేదెల్లమవుతోంది. మనం ఇంకా రాత్రికి, ఉదయానికి మధ్యకాలంలో ఉన్నాం. ఇటు చీకటి పోదు; అటు వెల్తురు రాదు. ఇదొక సుదీర్ఘమైన సంధ్యాకాలం. దీంతో మానవుడు ఏకాకి. ఎవరి బాధ ఎవరికి పట్టదు. జీవితం ఏకాంత కోకాంతం.

“కాతర వదనాలతో, వంటిరిగా సమాహంతో
వంటిరితనపు సమాహంతో
సంతమానపు సమాహారంగా
మణిల్లేని రాజ్యీని
యోజనాల్ని తొలగిస్తే
అల్లాది గుమ్మాలవేపు
జీవితమే ప్రమాణంగా
వెళ్తున్నాం; వెళ్తున్నాం”

యీ సంఘం ఎవ్వరికీ నీడనివ్వదు. జీవితంతాయాకూ ఆనందం జడత్వంలో దగ్ధంఅవుతోంది. ఎవరి మనస్సులో వాడు కూరుకుపోయాడు. అదైనా నిద్రాస్థున్న మనస్సులో. మానవునిలోని ఏకాకి మనస్తత్వాన్ని ఈ కవి చాలా బాగా చెప్పాడు.

“నేస్తం మనం చాలా మంచివాళ్ళం
మర్యాదస్తులం చస్తులు లేండి రోగగ్రస్తులం
మానసం తెల్లనూరిన వుత్తి ఎముకల పోగులం
యెవరికి యేమీ హానితెయ్యలేం
శిండాం చదరంగంలో ఆటూ, ఇటూ కదలాడే
నిమిత్తమాత్ర జీవులం అన్నంతోపులం
యెవరిగదిలో వాళ్ళు స్వేచ్ఛగా బంధితులం”

యీ ఏకాంతంలోంచి, యీ జడత్వంలోంచి, యీ నిరాశలోంచి బాంబులు ధరిల్లికి చేస్తున్న గర్భస్రావాల్లోంచి, తెల్లటి పావురాలు తింటున్న తుపాకి డెబ్బిల్లోంచి, ఒక సుందరస్యపాని నిజంచెయ్యటానికి మానవజాతి ముందడుగెయ్యాలనే ఈ కవి ఆశయం.

“నేస్తం

బతుకు
మర్యాద మార్గం మనీకాదు
ఆ వునికి ఆర్థంలేదు”

అని మంటామోచగా చెబుతున్నాడియన. ఒక మంచి సంకలనాన్ని చదువుతున్నా మనే స్పృహ యీ కవిత్వం చదువుతుంటే అనిపించకపోతే ఆ పాఠకుడు కవిత్వాన్ని చదవటానికి మరి పనిలేరారు.

గురజాడ

[వి. ఆర్. నాథ్ (అంగ్లములం) అనువాదం: కేతు విశ్వనాథరెడ్డి, వెం: రు. 4/- ప్రతులకు: సాహిత్య ఆకాదమీ, రహింద్రభవన్. న్యూఢిల్లీ-110 001]

నాథ్ వెంకటేశ్వరరావుగారు అంగ్లంలో రాసిన గ్రంథానికి శ్రీ కేతు విశ్వనాథరెడ్డి తెలుగుచేసిన గ్రంథం ఇది. సాహిత్య సామాజిక విషయాల్లో తెలుగువారి దృష్టిని ఆధునికతవైపు, సంస్కరణవైపు మళ్ళించిన మహనీయుడు గిరజాడ అప్పారావుగారు వారి జీవిత సాహిత్యాలను గురించి సమగ్రంగా, సంపూర్ణంగా శ్రీ కే. వి. రమణారెడ్డిగారు ‘మహాదయం’ అనే గ్రంథంలో వివరించిఉన్నారు. భారతీయ సాహిత్య నిర్మాతలు అనే ఒక శీర్షికతో ప్రతి భావలోని ప్రసిద్ధ సాహిత్య పురుషులను ఇతరభాషల్లోకి అనువదించి ప్రచురించే కార్యక్రమాన్ని కేంద్ర సాహిత్యఅకాదమీ చేపట్టి చివ్వగా సాగిస్తున్నది. ఆ కార్యక్రమంలో భాగమే ఈ పుస్తకం.

ఈ పుస్తకంలో నాథ్గారు గురజాడ జీవితాలను, సాహిత్యయాత్రను విహంగావలోకించారు. గురజాడపై పాశ్చాత్య తాత్త్విక కవుల ప్రభావం వీమరుడు ఉందో ఆయన యీ గ్రంథంలో సూచి చారు. వ్యావహారిక భాషను కావ్యభాషగాను, విశ్వవిద్యాలయాల్లో వాడుకునే భాషగాను ప్రవేశపెట్టడానికి ఆయనచేసిన కృషిని వివరించారు. నాటకరచన విషయంలో ముఖ్యంగా ‘కన్యాశుల్కం’ విషయంలో గురజాడ సాధించిన ఘనతను పొందిన వైఫల్యాన్నికూడా తన దృక్పథంలో అంచనాకట్టారు. గురజాడను ‘ఒకవి’గా ఋజువుచెయ్యడానికి జరిగిన ప్రయత్నాలు తెలుగువారికి తెలియనివికావు. ‘కన్యాశుల్కం’ మీద జరిగిన కిచ్చదర్శన సాహిత్యాభిమానులందరకూ తెలిసిందే. పెనుమార్పుకు మోకాలు అడ్డంపెడితే అగడని ఆ తరువాత చాలామందికి తెలిసింది.

గురజాడ తాత్త్వికచింతననూ, డైరీలు నోట్సులద్వారా ఆయన లోకజ్ఞతనూ; వ్యక్తిత్వాన్ని యీ చిన్నిగ్రంథంలో నాథ్ బాగా విశ్లేషించారు. కవిత్వం, నాటకం, కథ మొదలైన సాహిత్యప్రక్రియలను గురించి అంతగా తెలియనివారికి కూడా వాటిపట్ల ఒక ఆభిరుచిని కలిగించేవిధంగా విశ్లేషణాత్మక వ్యాసాలు రాయటం కష్టం. కాని నాథ్గారు చక్కనిభాషలో, సులువుగా బోధపరుచుకొనే పద్ధతిలో యీ గ్రంథాన్ని రాసి అదేమంత కష్టమైన పనికాదని భావించమన్నాడు. అంగ్లమాతృకను జీవలక్షణంతో తెలుగుచేశారు విశ్వనాథరెడ్డిగారు. తెలుగులో కూడా మనం ‘మూలమే’ చదువుతున్నామనిపించేటంటే మౌలికమైన అనువాదం యిది. నాథ్గారు తెలుగువైలివేరు. మొత్తంమీద యీ పుస్తకం గురజాడను గురించి సమస్త సమాచారాన్ని విపులంగా కాకపోయినా వివరంగా అందిస్తుంది.

భీమన్న సాహితీ పష్టిపూర్తి సంచిక

[సంపాదకుడు: గనుమల జ్ఞానేశ్వర్, వెం: రు. 25/-లు, ప్రతులకు: 1) ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్; టెంక్ రోడ్, హైదరాబాద్-500 001. 2) గనుమల జ్ఞానేశ్వర్; 6-8-825, బాలాపురం, హైదరాబాద్-500 004. 3) సుఖేశ్వరవేతన్; బి.సి. 85, ఇరంమండల్ కాంపి, హైదరాబాద్-500 004.]

ఇవి బోయి భీమన్నగారి సాహిత్యప్రస్థాన సంచిక. ఆయన రాసిన సర్వ సాహిత్య ప్రక్రియలను గురించి పలుపురు పెద్దలు స్థూలంగానూ, సూక్ష్మంగానూ చేసిన సమీక్షలు ఈ సంచికలో కనిపిస్తాయి. భీమన్నగారు సంప్రదాయ పద్ధతి

చందస్సులలోనూ, గేయాల్లోనూ, వచనగేయాల్లోనూకూడా కవిత్వం రాశారు. రూపకాలు రాశారు. నవలారంగ ప్రవేశంకూడా చేసినట్లుగా యీ సాహితీ వ్యవహారి సంచిక వెలుతున్నది.

1911లో వుద్దిన భీమన్నగారు, 1922లో ఐదవతరగతి చదువుతుండగానే రచన ప్రారంభించినట్లుగా సంచిక చివర ఇచ్చిన జీవితచరిత్రలు చెబుతున్నాయి. యీమధ్యకాలంలో వారు అనేక సన్మానాలుపొందారు; బిరుదులు పొందారు; గౌరవాలు పొందారు. ఆయన రాసిన కవిత్వంకంటే పాలేరు నాటకం బాగా ప్రచారం పొందిందని జనవాక్కు.

ప్రతి కవి రచయితా, కళాకారుడూకూడా తన సృష్టివల్ల కొంత సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని ఆశిస్తాడు. భీమన్నగారు తన రచనలవల్ల సంఘ సంస్కరణాన్ని ఆశించారు. కవిత్వంలో ఆయనొక విస్తృతమైన సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించారు. అది రసాద్వైతం ఆ సిద్ధాంతం ఏమంత ప్రచారంపొందినట్లులేదు" ఏక హృదయ సంసిద్ధి రసాద్వైతం, లోకహృదయ సంబంధి దాని తత్వం" అని చెప్పారు భీమన్నగారు. శృంగార రసం ఉత్తమమైనదని, అందులో విప్రలంభ శృంగారం ఉత్తమోత్తమమైనదని వారి ఉద్దేశం.

భీమన్నగారు అనేక కావ్యాలు రాశారు. పతిభజనోద్ధరణకోసం వారి సృష్టిని అంకితంచేశారు. సమకాలీన కవులలో ప్రతిభావంతులైన వారిలో శ్రీ భీమన్నగారు ఒకరు. ఏ కవికైనా ప్రాణవంతమైన కవిత్వమే ఆస్తికాని బిరుదుగా, స్కారాలూ, సన్మానాలూకాదు. కొంతమంది కవులకు ఉత్తరీయదులే విగిరిపోతే చివరకు. ఎప్పుడూ రచయితకున్న ఇతరమైన అవార్థాలకంటే అతని రచనే గొప్పది; అది నిజంగా గొప్పదైతే భీమన్నగారిజరిగిన అనేక స్కారాలు బిరుదుపదనాలకంటే ఆయన రచనల గొప్పదని వేరే చెప్ప వలసిలేదు. రాగ వైశాఖిమీద జరిగిన రగడ సాహిత్యవేత్తలకు తెలియని విషయంకాదు.

ఇంత ప్రతిభా వ్యక్తులను కవి సమకాలీన కవిత్వంపైద ఆటలేలికైన అభిప్రాయాల్పైటం దురదృష్టకరం. "ప్రాచీన - ఆధునిక - ఆధునిక సాహిత్యాలు నాకు గిట్టవు. ఇప్పుడువస్తున్న చదవకవిత్వమూ నచ్చదు. అందులో చదవంతవ్య కవిత్వంలేదు. నేటి సాహిత్యంలో కేవలం నినాదాలూ, మాటలు మాత్రమే ఉన్నాయి. సెక్సు రాజీయాలూ తప్ప సాహిత్యం లేదు" అని ఆయన అనటం సాహిత్యాన్ని చదవకపోవటం వలన మాత్రమే. శ్రీశ్రీ చెప్పినట్లుగా ఏ కవికి ఆ కవే శ్రోత అవలంపల్లి ఇట్లాంటిప్రమాదాలే వస్తే. "నేను ఏ సాహిత్యమూ చదవను" అని ఆయనే "చెప్పారుగనుక ఇలా బోధించవలసి వస్తోంది. చదివితేనేగదా! మంచి కెదులు తెలిసేగి. "శ్రీశ్రీ పుట్టి సాహిత్యాన్ని మంటసాలపుట్టి సంగీతాన్ని నాకనంచేశారని నా ఉద్దేశం. యువతరాలం కళారాధకుల పాటిటి వారిద్దరూ పైడ్ ప్రేమర్థులు అయినారు.... సాహిత్యంమాత్రం శ్రీశ్రీ చేతుల్లో చావుదెబ్బతిన్నది"అన్న బాపురెడ్డిగారి గద్యకావ్యాలకు భీమన్నగారి పీరికలో అంశాలను ఉదహరించి బాపురెడ్డిగారు అమాటలను రైట్ సెన్స్లో సమర్థించటానికి చాలా ప్రయత్నించారు. దేవుడు సృష్టిచేశాడనేది కొంతమంది నమ్మకం. ఆ నమ్మకప్రకారం చాలామంది తమను తాము కోల్పోయి అదేవుడికే అంకితం అయ్యారు కనుక దేవుడిచేతిలో సృష్టి చావుదెబ్బతిన్నది అని చెబుతామూ బాపురెడ్డిగారి మాటలలోనే" నిజానికి ఈతెగడదంకూడా ఒకరకంగా వారిని పొగడడమే" అయితే భీమన్నగారికి మరొకరిని పొగడవలసిన అవసరంలేదు ఎంచేతంటే ఆయనకు ఈ కవిత్వం ఏదీ నచ్చదుగనుక. నిజంగా శ్రీశ్రీ చేతుల్లో సాహిత్యం చావుదెబ్బ తినిఉంటే భీమన్నగారివల్ల అది జీవించదని ఖండితంగా చెప్పవచ్చు. భీమన్నగారు వేసిన దారిలోనే కొంత ప్రతిభను ప్రదర్శించి ముందుకు వెళ్ళారాని ఆయన నూతనసృష్టికి కారకుడుకాదు. కాగా ఆయన రసాద్వైత సిద్ధాంతం ఆయనకే పరిమితమైంది కాని విస్తరించలేదు.

అభిప్రాయభేదాలెలాఉన్నా ఈ విశిష్ట సంచిక భీమన్నగారి జీవిత సాహిత్యాలకు ఎత్తిన జెండా.

భారమిది

(కవితా వంపుటి)

[కె. శివారెడ్డి వెం: రు. 5/-లు, ప్రతులకు: దేశీ బుక్ డిపో, నారాయణ గూడ. హైదరాబాద్.]

శివారెడ్డి ఈతరం వచన కవిత్వం రాస్తున్న కవులలో ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం కలిగిన కవి అని ఆయన లోగడ రాసిన వచన కవితాసంకలనాలు చెప్పినై. ప్రస్తుత ఈ కవితా సంకలనంతో వచన కవితా సంవిధానంలో, సామాజిక విప్లవదృష్టిలో ఇంకోపట్టు పైకెక్కారు శివారెడ్డి. కవిత్వంలో రాజకీయాలు, సమకాలీన జీవిత వికృతి, దారిద్ర్యం, ఆకలి, అశాంతి ప్రవేశిస్తే అది కవిత్వం కాకుండా పోతుందని భావించేవాళ్ళు అనేకమంది ఉండవచ్చు. జీవితానికే అనేక కోణాలున్నై. ఏదో ఒకటిమాత్రమే చూసికృప్తిపడేవాళ్ళను పడనివ్వండి. జీవితాన్ని పాక్షికంగాకాక సంపూర్ణంగా దర్శించగలిగినవాడు మాత్రమే జీవితాన్ని మార్చటానికికూడా ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ ప్రయత్నంలో అనేక వైఫల్యాలను, అవరోధాలను, అభివేళలను అతను ఎదుర్కోవలసిరావచ్చు. చిత్తశుద్ధి, నిజాయితీ, నమ్మిన సిద్ధాంతంవల్ల అచంచలమైన విశ్వాసం, వారి కవితా సంవిధానంవల్ల దృఢమైన నమ్మకంగల ఈనాటి కవులు చాలామంది పిడిని ఎదుర్కొంటున్నవాళ్ళే.

శివారెడ్డి ఈ సంకలనంలో ఈనాటి వ్యవస్థను, దాని దురాగతాన్ని కావ్య స్పందేశారు. ఈనాటి కవిత్వమంతా నినాదప్రాయమని కళ్ళుమూసుకొని కాగితాల్ని ఖరాబుచేస్తున్న వాళ్ళంతా ఒక్కసారి కళ్ళుతెరిచి యీ సంకలనాన్ని చదివితే కవిత్వం అయిందేదో, కవిత్వం కాందేదో వాళ్ళకు తెలుస్తుంది. కవిత్వం అవటానికి కాకపోవటానికి కవిత్వంకాకుండా వేరేకారణాలు రాజ్యంచేస్తుండడం వల్ల ఈవిధమైన అభిప్రాయాలు కలుగుతున్నై. ఏనాడూ కవిత్వానికి కాలం చెల్లదు. ప్రతి కాలంలోనూ ప్రతిభావంతులైన కవులు ఉండనే ఉంటారు. దృగ్గంధులకు మాత్రమే కవిత్వం కనిపించదు.

కవిత్వానికి కాలం చెల్లిందంటున్నారు

కవిత్వానికి కాలం గాడంటున్నారు

అంతటా స్తబ్ధ ఆవరించిందంటున్నారు

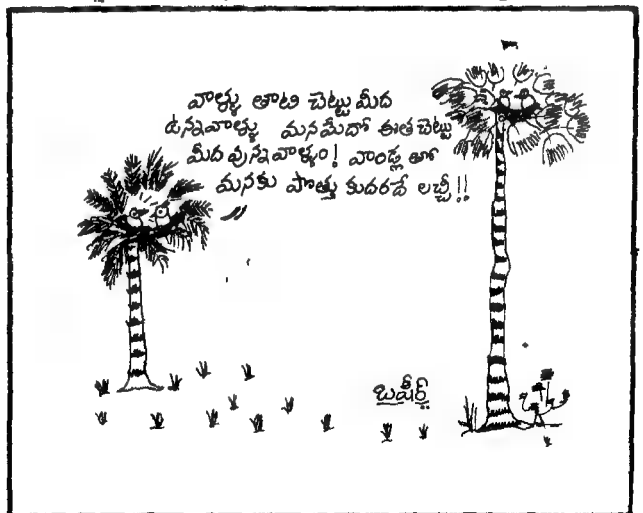
అందరూ చేతులెత్తేరంటున్నారు

రక్త మాగిపోయినవాడు స్పందనని కొలవలేదు

కళ్ళల్లో నూర్యడు కదలాడనివాడు

ప్రపంచాన్ని స్పృశించలేదు

అని శివారెడ్డిగారు చెబుతున్నారు. ఇవి ఈ కవితాసంకలనానికి ప్రారంభ పాదాలు.

ఏ ఏ చోట్ల తనకు కవిత్వం కనబడుతోందో ఆయన చెప్పరాదు ఆయాచోట్లను మనం గుర్తుంచుకుంటే శివార్డ్డి కవిత్వ పదమార్గం తెలుస్తుంది ఎకసించే పుప్పులో, ప్రేయసి ఒడిలో, కోయిల కూతలో, సెలయేటిగానంలో, స్త్రీ: షో:జాల్లో ఈరుపుల్లో, పిరుదుల్లో కొంతమందికి కవిత్వం కనబడవచ్చు.

ఇటు తిరిగి చేయిచాస్తే శ్రీరామక కవిత్వం
అటు తిరిగి కనుతెరిస్తే జగిర్నాల కవిత్వం
వెను తిరిగి శిరసెత్తితే ధర్మపురి కవిత్వం
అగ్రాటుజిల్లాల కవిత్వం

వాడు చేయి త్రితే కవిత్వం-వాడు పెక పెకార్చుటల్లో ఉరిమితే కవిత్వం-
చేతులన్న ఒక్కసారిచెడి 'ఇంట్లో' అంటే ఆకాశమంతా కవిత్వమే-
గాలి గాలంతా కవిత్వమే-చూచి తనుంటా కవిత్వమే

అంటున్న శివార్డ్డి కవులలో ఏవైపు నిలబడిందీ స్పష్టమే కవిత్వం చెప్పటంలో రెండుపద్ధతులున్నాయి. ఒకటి సూటిగా చెప్పటం; రెండు పత్రికాద్వారా పద చిత్రాలద్వారానో, భావచిత్రాలద్వారానో తన ఉద్దేశించిన భావాన్ని పాఠకునికి బట్టాడాచెయ్యటం ఈ రెండు పద్ధతులూదా శివార్డ్డి కవిత్వంలో కనిపిస్తాయి సందర్భం, అవసరాన్నిబట్టిమూర్రమే ఈ పద్ధతులను అనుసరించటం సరైన కవి లక్షణం శివార్డ్డి కవిత్వనిర్మాణ రహస్యాలు తెలిసినవాడు కనుక ఆయా పద్ధతులను అవసరాన్నిబట్టి వినియోగించుకున్నాడు. ఉదాహరణకు ఈనాడు ఆమాయకజనంలో చైతన్యంకలిగించిన తాను ముగ్ధుడైన సందర్భాన్ని కవితా మయం చేస్తున్నప్పుడు పై రెండుపద్ధతులను ఏకకాలంలో ఉపయోగించాడు.

గిరిజనుల గర్జనల్లో మేల్కొన్న అదవినిజాచి
నేటికిగదా వీడికి లక్ష్యస్థుడు కుపించినె-
నేటికిగదా వీడు పొరలు చించుతుని

బయటికొచ్చి పీరవిహారం చేయడంనేర్చుకొన్నాడని
నేటికిగదా వీడు తనని తొక్కిపెట్టకప్పుడు
లావాగా పుష్పించడం నేర్చుకున్నాడని
నేటికిగదా వీడు వేటగాల్లో వేటాడటం నేర్చుకున్నాడని
ఇంద్రునిల్లు లేం అక్క-సింగరేణి వాగుగడం అక్క
ఎక్కడ దోపిడీఉంటే అక్కడ నూర్చుమాపుడుదయస్తాడు
సిందూరం రక్తచందనరాగాల రంగీకరిండాలో ప్రవేశిస్తాడు.

అని మేల్కొన్న జనంపట్ల తన హద్దాన్ని ప్రకటించేటప్పుడు కవి ఆత్మకావ్యా త్యగా ప్రతిఫలించింది.

ఈదేశంలో రక్తం ప్రవహించినంత సత్యంగానే / ఈ టూవిలో విప్రనాం జన్మలున్నంత సత్యంగానే / నేను నిజం - నా బాధ నిజం - నా ఉసిరి నిజం - నా గొంతు నిజం / అని భౌతిక జీవితపు అస్తిత్వాన్ని, దాని యాదాత్త్యాన్ని యీ సర్వోలనంలో కవితామయం చేశాడు శివార్డ్డి ప్రతిబండికా దేనికదే ప్రత్యేకత. ఈనాటి పదన కవిత్వమంతా చెత్త. మాటల పోగులు, ఉత్తనినాదాలు చొకబారు ప్రేలాపనలు, అల్పమైన ఆలాపనలు అని చొకబారు మాటలు మట్లాడే పరిశుద్ధ కళావాదులంతా ఈ కవితాసంకలనం చదివితే ల ము ఎన్ని శతాబ్దాలు వెనకవడి ఉన్నారో తెలుస్త

టి. ఎల్. కాంతారావు

ఇండియన్ లిటరేచర్

(భారతీయ సాహిత్యము)

[సాహిత్య అకాడెమి, న్యూఢిల్లీ ప్రచురిస్తున్న సాహిత్యపత్రిక, ద్వైమాసికము; సంపాదకుడు: యస్ బాలరావు, 1) నవంబరు 109 సెప్టెంబరు-అక్టోబరు 1985, పుటలు 244 2) నవంబరు 110 నవంబరు-డిసెంబరు 1985, పుటలు 198. ప్రతి వెం. రు. 2/- ఐ. డెమ్మీ క్ల. దొరుకుచోటు: సాహిత్య అకాడెమి, రవీంద్రభవన్, న్యూఢిల్లీ-110 001]

కేంద్ర సాహిత్యఅకాడెమి, న్యూఢిల్లీ "ఇండియన్ లిటరేచర్" (భారతీయ సాహిత్యం) అనే పత్రికను గత 28 ఏండ్లనుండి ప్రచురిస్తున్నది ఈ పత్రిక ఇంగ్లీషులో ఉంటుంది ఇరవైరెండు భారతీయ భాషాసాహిత్యాలిండి దోహదం చేస్తున్నది. ప్రకృతం సమీక్షిస్తున్న సంచికలు

1) నవంబరు 109: ఇందు 1954లో సాహిత్య అకాడెమి ఆధ్వర్యం పొందిన భారతీయ భాషలలోని పుస్తకాల పరిచయము, ప్రశస్తి, ఆయాభాషల నిష్ఠాతులచే వ్రాయబడినది తెలుగులో బహుమతిపొందిన కీర్తిపేషుడు శ్రీ ఆలూరి జైరాగిగారి "అగమగీతి" గురించి శ్రీ వాడ్రేపు పతంజలిగారు వ్రాసిన సమీక్ష హృదయాహవాహికా ఉంది. ఇదేసంచికలో 1985లో భారతీయ జ్ఞానపీఠ పురస్కారంపొందిన మళయాళీ నవలాకారుడు శ్రీ తకశీ శివశంకరపిళ్లై ("చెమ్మిన్" నవలకర్త) వాయాచిత్రము, ప్రశస్తి ఆయనవేరెండు చిన్న కథలూ ఉన్నాయి.
2) నవంబరు 110. యీసంచికలో 1984లో వివిధ భారతీయ భాషలలో వెలువడిన సాహిత్య సమీక్ష (సర్వే) లున్నాయి. ఇందులోకూడా తెలుగు సాహిత్యంపై శ్రీ పతంజలిగారు వ్రాసినారు. సోమసుందర్ రచనలగురించి వ్రాసినది చాలా బాగున్నది;

యీ సంచికల ముద్రణ, గెడ్ అవలు ఉన్నతస్థాయిలో ఉంటాయి. నేనీ పత్రికను గత కొన్నిఏండ్లనుండి చందాకట్టి తెప్పించుకొ మన్నాను. 1985 వరకు సంవత్సరం చందా రు. 12 ఉండేది 1986 నుండి హారతుగా రు. 20కి పెంచబడింది.

చిన్న నవలలు రాసే వారికి మనవి!

భారతంలో వేసేందుకు చిన్న నవలలు పంపవలసిందిగా రచయిత్రులని రచయితలనీ కోరుతున్నాము!

ఒక్కొక్క నవలా సుమారు 50 అర రావు కాగితాలు ఉండవచ్చు!

ఒక అర రావు పేజె ఇంచు మించు 20 x 30 సెంటీ మీటరులు ఉంటుంది!

సంపాదకుడు

భారతి

అంధ్రపత్రిక కార్యాలయం

గాంధీనగరం

విజయవాడ-520 003

నామదేవుడు

[మరాఠీ మూలం మార్చగోపాల్ దేశ్ముఖ్; హిందీ అనువాదం ప్రభాకర్ మాచే; తెలుగు సేత భీమసేన్ నిర్మల్; సాహిత్య ఆకాడెమీ, ఢిల్లీ ప్రచురణ; డిసెంబరు 78, వెల: రు. 4/-లు]

"భారతీయ సాహిత్య నిర్మాతలు" అనే ప్రజాజీక క్రింద కేంద్ర సాహిత్య ఆకాడెమీ, ఢిల్లీ భారతీయ భాషలలోగల ప్రాచీన అధునాతన రచయితల సాహిత్యాన్ని ఆందరి ఆందుబాటులోనికి తెచ్చేందుకు; అయోభాషలోని పండితులచే చిరుపొత్తులను వ్రాయించి అన్నిభాషలలోకి తర్జుమాచేయించి సరసమైన ధరకమ్ముచున్నది.

ప్రకృత గ్రంథం "నామదేవుడు" ప్రాచీన మరాఠీ 'అభంగ' కర్త భక్తుడు అయిన నామదేవుని గురించినది ఈ గ్రంథం అనువాదాన్ని అనువాదం. ఇందు 18వ శతాబ్దంవారయిన నామదేవుని జన్మావకం ఆయన కుటుంబపరిస్థితులు భక్తితత్వం ఆయన "అభంగ"లనే కీర్తనల సారస్యం తెలుపబడినవి. నామదేవుని అభంగులు భీమసేనజోషి, జితేంద్ర అభిషేకి, సుధీర్ఘదేవ్ వంటి గాయకులు పాడగా వింటూంటే ఎంతో ఆనందం కలుగుతుంది మరాఠీలో "అభంగ" అనే కీర్తన బాణీకి నామదేవుడు అద్భుతం. తర్వాత తుకారాం ఈ "అభంగ"లను మహాస్మృత స్థితికి తీసికొనిపోయారు. 87వ ఖుటలో ఇచ్చిన అభంగీ వ్యాఖ్యానం సరికాదని నా యభిప్రాయం. "కారుచీకట్టు, నల్లని మేహాలు, యమున, నామదేవుడి విష్ణువు నల్లనివాడు" అనే అభంగమీద మూలరచయిత ఇట్లా వ్యాఖ్యానిస్తున్నారు. "పారమార్థికంకో నిమగ్నుడైన సాధకుడి మనోదశను పాశ్చాత్య రచయితలు "దార్క్-నైట్ ఆఫ్ డిసోల్" అన్నారనీ, తన సాధనావస్థలోని పరిణామమును నామదేవుడు "చీకటిరాత్రి"తో పోల్చాడు. పాశ్చాత్యులేదో అంటే అనియుండవచ్చుకానీ, ఈ కీర్తనలో నాయకనాయకులు (నామదేవ్-విష్ణువు) రాధాత్యక్త హర్షాతిరేకమే (ఇంగ్లీషులోనే చెప్పవలెనంటే డి ఎక్స్ ప్లెస్ అఫ్ యూ షర్) చర్చితం శ్రీకృష్ణుని నల్లదనం కాంతిని పేరజిమ్ముతుంటే చీకటి ఎక్కువంటుంది; శ్రీ భీమసేన్ నిర్మల్ తెలుగుసేత పరస్పరంగా వుంది. గ్రంథం నామదేవ రత్నఖనిని దిట్టాత్రంగా వెలుగులో చూపించే కరదీపిక.

సర్వేశ్వరయి తిరుమలరావు

శ్రీరమణ చరితామృతము

[రచన: శ్రీ పోయారి హనుమజ్ఞానకీ రామశర్మ, ప్రాప్తిస్థానం: ఆర్. శ్రీరాములు 15/62 కమలానగర్ ఆనంతపురం-515 001. వెల: 5/-]

శ్రీ రమణస్మరణము (గీర్వాణాంధ్ర పద్యాత్మకము) శ్రీరమణ చరితామృత సారము, శ్రీమహర్షి రమణోపదేశములు అనే మాటనే చేర్చి యీ కృతికి ఆకృతికలిగించారు శ్రీరమణ సత్సంగం- (ఆనంతపురం)వారు.

శ్రీ శర్మగారి సంస్కృతమూ తెలుగు సరితూకంగా సులలిత పద బంధురములై ఉన్నాయి.

'రమణో! నమస్తుభ్యం యస్య స్మరణమృతతః

కంపతే కిం కామోపి యేన సర్వే పయం జితా'

'వీరిని పరికించిన సారామలగుణమనోజ్ఞ సర్వజ్ఞుడు మా శ్రీరమణుడు పరిపూర్ణాధారాధ్యుడు పంధ్యంగు మహాత్ములకెల్లన్'.

మహర్షి జీవితవిషయం ముఖ్యమట్టాలలో క్షిప్రసం వేద్యమానమయి ఉన్నది. ఉపదేశభాగములో చివరిది 'మహామంత్రము! 'నేను'- నిర్వచనం అది.

అలాచెప్పడం మహర్షికి చెల్లించి. దానిని అంత సులభబోధ్యంచేసి శర్మగారు డిజ్ఞానువులకు అభినందనీయులయ్యారు.

"తెలుగు నాటకం" (నాటక సాహిత్య వ్యాసాలు)

[రచయిత : డాక్టర్ ఎస్. గంగప్ప 'ఎంఎఫిహెచ్.డి. ప్రతులకు : శ్రీమతి ఎస్. పార్వతమ్మ, శశీ ప్రచురణలు, 1. 73, శ్రీనివాసనగర్ కాంపి, గుంటూరు-522 002. డెమ్మి 1/8-X+176 పుటలు.వెల:15 రూపాయలు.]

కోలా చలం శ్రీనివాసరావు నాటకాలపై పరిశోధన గావించి వార్షిక పట్టమందుకున్న, డాక్టర్ ఎస్. గంగప్పగారి నిత్యసాహిత్య పరిశోధనా ఫలితంగా వెలువడిన ఇరవై రెండు నాటక సాహిత్య వ్యాసాల సంపుటమిది.

'పందొమ్మిదో శతాబ్దిదాకా తెలుగులో నాటకాలు వెలయనందుకు కారణాలు' అన్న మొదటి వ్యాసంలో, ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయంలో నాటకాలు లేనంత మాత్రాన తెలుగువారికి నాటక కళ అంటే తెలియదు అనుకోవటం నమచితం కాదన్నారు. వైదికమత ప్రాబల్యం వున్న ఆ కాలంలో సంస్కృత గ్రంథాల అనువాదాలే ప్రధానంగా వచ్చేవి. విజయనగర రాజులు, రుక్మావతి నాయకుల కాలంలో యక్షగానాలకున్న ప్రాచుర్యం నాటకాలకు లభింపకపోయి వుండవచ్చునని గంగప్పగారి అభిప్రాయం. అంతేకాక నాటక వాఙ్మయమున్నా నటులన్నా సంఘంలో గౌరవం లేకపోవటం, తెలుగులో లక్షణ గ్రంథాలు లేకపోవటం, శృంగార కావ్యాలకున్న ఆదరణ దృశ్య కావ్యాలకు లేకపోవటం మున్నగువి ప్రధాన కారణాలుగా పేర్కొన్నారు.

రెండవ వ్యాసంలో, ఆంగ్ల, ఫార్మీ నాటకాలు తెలుగు నాటకాలను ప్రభావితం చేసిన తీరును విపులంగా చర్చించారు. తొలితర ఆంగ్లనాటక ప్రభావం ఫార్మీ, మరాఠీ నాటకాలపైబడి వాటిద్వారా తెలుగు నాటకరంగం ప్రభావితమైందన్నారు. 1880 లోనే 'దార్శనిక నాటక కంపెనీ' ఆంధ్రదేశమంతటా సంచరించి ప్రదర్శన లిచ్చింది. ఆ విధంగా కన్నడ నాటక ప్రభావం తెలుగు వారిలో సంచలనం కల్గిందిదని చెప్పవచ్చును. ఈ విషయాన్ని వీరేశలింగం పంతులుగారు తమ స్వీయచరిత్రలో వివరించారు.

'తెలుగు నాటక సాహిత్యం' అన్న వ్యాసంలో తొలి తెలుగు నాటకం 'మంజీర మధుకరీయము' అని, దానిని 1860లో కౌరాడ రామచంద్రశాస్త్రిగారు రచించారని పేర్కొన్నారు. ఆంగ్ల నాటకాలను అనువదించిన వారిలో వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రిగారు మొదటి వారని, "జూలియన్ నీజర్" వారి మొదటి ఆంగ్లను వాద నాటకం (1874) అన్నారు.

"నాటక కర్తగా కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు" అన్న వ్యాసంలో పంతులుగారు ఇతరారునికాంధ్ర సాహిత్య ప్రక్రియల కాద్యులైన నట్టి నాటక రచనకు కూడా ఉత్తర సర్కారులలో మొదటివారనడం సత్యధారం కాదు. పంతులుగారు పౌరాణిక నాటకాలలోను, అనువాదాలలోను గ్రాంథిక భాషను వుపయోగించారని, ప్రహసనాలన్నీ వ్యావహారిక భాషతోనే రచించారని డా॥ గంగప్పగారు పేర్కొన్నారు.

'చిలకమర్తివారి నాటకాలు' అన్న వ్యాసంలో వారి స్వతంత్ర నాటకాలను, అనువాద నాటకాలను పేర్కొని, గయోపాఖ్యాన నాటకం వట్టి ఆంధ్ర వ్రాణాళికి గల ఆదరాభిమానాలను విశదీకరించారు. చిలకమర్తివారు జీవించి వుండగానే వారి గయోపాఖ్యాన నాటకం ప్రతులు లక్షకు పైగా అమ్ముడు పోయాయన్నారు.

'ఆంధ్ర నాటక విరామమాడు' అన్న వ్యాసంలో దర్శనరం వారి నాటక రచనలోని ప్రత్యేకతను చక్కగా నిరూపించారు. మొట్టమొదటి విషాదాంత నాటకం రచించినవాడు దర్శనరం. తొలితెలుగు స్వతంత్ర నాటక

కర్తలుకూడా వాడే.

అంగ్ల నాటకాలచే ప్రభావితమైన దర్శనరంగం వారు స్వయంగా నడించి, రంగస్థలంపై అనుభవ పూర్వకంగా పెక్కు మార్పులు చేసిన మహానీయులన్నారు.

"అందరి నాటక రంగానికి శ్రీ కోలా చలం శ్రీనివాసరావుగారి సేవ, కోలా చలంవారి నాటకాల్లోని సామాజికత, కోలా చలంవారి ప్రహసనాల ప్రాముఖ్యం, అన్నే మూడు వ్యాసాలలో శ్రీనివాసరావుగారి నాటక రచనా పరిధిని విపులంగా వివరించారు. చారిత్రక నాటక రచన కార్యక్రమాలైన కోలా చలం వారు పరిచయం చేసిన నాటకాల నిర్మాతగా సువిఖ్యాతులు. రావు గారు పదివేల రూపాయలు వెచ్చించి బళ్ళారిలో 1905లో నిర్మించిన వాణివిలాస నాటకశాలను లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్ గారు ప్రారంభించారు. పౌరవ్య పాశ్చాత్య నాటకాలను విస్తృతంగా అధ్యయనం చేసిన కోలాచలంవారు, "ప్రపంచ నాటక చరిత్ర" (దడ్రెమెట్ హిస్టరీ ఆఫ్ ది వరల్డ్) అన్న ఉద్గ్రంథాన్ని అంగ్లంలో రచించారు. కోలా చలంవారి నాటకాలలోనే ఎక్కువగా పాల్గొని అఖండ యశస్సు సాధించారు. బళ్ళారి రామవ, కోలా చలం వారు "అంద్ర చారిత్రక నాటక పితామహ" బిరుదును ఏ విధంగా సార్థకపరచినదీ దా॥ గంగప్పగారి మూడు వ్యాసాలలో చక్కగా నిరూపించారు.

సమాజంలోని దురాచారాలను బహిర్గతం చేస్తూ, ఉన్నత నైతిక బాలల వ్యాప్తి గురజాడ వారే విధంగా కృషి చేశారన్న విషయాన్ని "ప్రథమ సాంఘిక నాటక ప్రజేత గురజాడ" అన్న వ్యాసంలో వివరించారు.

"వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి రూపకాలు" అన్న వ్యాసంలో శాస్త్రి గారు 'షేక్స్పియర్ కాదానులను చదివి ఆశ్చర్యపడి నాటక రచనానిలాష వహించితి' అని చెప్పి కొన్నట్లు పేర్కొన్నారు. వేదంవారు పాత్రోచిత బాషను నాటకాలలోపెట్టి, దానికో స్థానం కల్పించారు. వేదం వారి రూపకాలలో హాస్యం నమస్కృత స్థాయినుండుమన్నదన్నారు.

వేదంవారు, బొబ్బిలియుద్ధం నాటకంలో పాత్రోచిత బాషను ఏ విధంగా వాడినదీ సోదాహరణంగా వివరించారు.

"పానుగంటివారి రాధాకృష్ణ-భక్తిరసం" అన్న వ్యాసంలో, రూపకో స్వామి, మధుసూదన సరస్వతిగార్లు భక్తి రసమును సిద్ధాంతీకరించిన తీరును, వివరించారు.

"రాయలసీమ నాటక కళలు" అన్న వ్యాసంలో రాయలసీమ నాటక రచయితలను, వారు రచించిన నాటకాలను పేర్కొన్నారు.

అవధానులుగ అఖండకిర్తి ప్రతిష్టలసాధించిన తిరుపతి వేంకట కవులు పాండవోద్యోగ విజయాలనే నాటకాలతో ఆంధ్రుల ఆదరాభిమానాలను చూరగొన్న వైసమును చక్కగా విశదం చేశారు. "తిరుపతి వేంకట కవుల భారతనాటకాలు" అన్న వ్యాసంలో.

తెలుగు ఏకాంకికలు - సామాజిక స్పృహ అన్న వ్యాసంలో, పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావంతో వెలువడినవిని ప్రక్రియలో ఏకాంకికలు' పేర్కొనదగినవి. ప్రసిద్ధ ఏకాంకిక రచయితలను, వారి రచనలను ఉద్దేశాలను, లక్ష్యాలను తెలియజేశారు. నాటికల్లో రావలసిన ఉత్తమమైన మార్పులను

గురించి దా॥ శ్రీ పాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారి మాటలను యీ రీతిగా వుట్టరకించినారు. 'తెలుగు ఏకాంకిక పరిశ్రామి వదలి, రంగ భూమిలోకి రావాలి. శ్రీ రాజమన్నారు. నిశితమైన బాష, శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రికి లోతులు చూడగల దృష్టి అలవడాలి. నాగ్ల నందేశానికి బరువూ, బుచ్చి బాబు వాళ్ళలాంటి వక్రత్వమూ అలవడాలి. శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వా కన్యకి ఇవలోకయాత్రా, శివశంకరశాస్త్రి పాండిత్యానికి కార్యదీక్ష అలవడాలి. అయితే ఏకాంకికలకి రంగాభిషేకం. విశ్వసాహిత్యంలో పరిశీలించిన తెలుగు ఏకాంకికలకి అప్పుడూ ప్రభావమహోత్సవం" (భారతి-విరోధి పుష్కరి-పు.46)

ఆధునిక నాటకంలో ఎన్నో కొత్త దోరణులు వెలిశాయి. వాటిలో జ్ఞాపర్ థియేటర్, ఎక్స్ ప్రెషన్స్ థియేటర్, ఎ పి క్ థియేటర్, సింబాలిస్టిక్ థియేటర్, థియేటర్ ఇన్ రౌండ్, ఎరియనేషన్, ఎక్స్ ప్రిమియర్ వంటి దోరణులు ప్రముఖంగా వున్నాయి.

గంగప్పగారు " తొలి అబ్సర్డ్ నాటక కర్త దోనేపూడి రాజారావు అన్న వ్యాసంలో అబ్సర్డ్ నాటకాల తీరుతెన్నులను, విశ్లేషిస్తూ ప్రధానంగా రాజారావుగారు రచించిన "వ్యాధిగ్రస్తుడు" చంద్రశిల. ఇదినిజం, దోషి, సరస్వతి. నిలయం నాటికల ఇతి వృత్తాంతాన్ని, శిల్పాన్ని విపులంగా విశ్లేషించారు.

పై వ్యాసాలన్నీ ఒక ఎత్తు అయితే, గంగప్పగారు అనుబంధములో రచించిన "మృచ్ఛ కటికములము-చారుదత్తము" అన్న వ్యాసమే ఒక ఎత్తు. ఈ వ్యాసం గంగప్పగారి నిశితమైన పరిశీలనకు తులనాత్మక అధ్యయనానికి ముచ్చుతునక అవి చెప్పవచ్చు. ఈ వ్యాసంలో గంగప్పగారు వివిధ పరిశోధకుల అభిప్రాయాలను పేర్కొంటూ జానకృతమైన చారుదత్త నాటకాన్ని పెంచి "మృచ్ఛకటికంగా" ఖుద్రీకుడు 10 అంకాల ఉత్తమ రూపకంగా రచించాడని నిరూపించారు. చారుదత్త - మృచ్ఛకటికాల సంబంధాలను మూడు విధాలుగ చెప్పటం జరిగిందన్నారు.

"విక్రమోర్వశియము-విదూషకుడు" అన్న వ్యాసం సంస్కృత నాటకాల్లో విదూషకుని పాత్ర, పరిశీలించిన బిడిన తీరుతెన్నులను తెలుపుతుంది.

చివరి వ్యాసం, కోలాచలంవారు రచించిన " ప్రపంచ నాటక చరిత్ర " యొక్క వైశిష్ట్యాన్ని, నాటకరంగ సంస్కరణావళ్యకతను తెలుతూ వారు చేసిన సూచనలను వివరిస్తుంది.

ఈ సంపుటిలోని ప్రతివ్యాసం దా॥ గంగప్పగారిపరిశోధనా దీక్షను, అధ్యయన శీలాన్ని నిరూపిస్తుంది.

విశ్వవిద్యాలయ గ్రాంట్ల సంఘం ఆర్థిక సహాయంతో పరిచయపరిచిన యీ గ్రంథం నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉపాధ్యక్షులు డాక్టర్ కె. రాజారామమోహనరావు గారికి అంకిత మివ్వబడింది.

తెలుగు నాటక సాహిత్యం గురించి ఆత్యంత పువయ్యకమైన యీ గ్రంథాన్ని రచించిన డాక్టర్ గంగప్పగారిని మనసారా అభినందిస్తున్నాను.

జానమద్ది హనుమచ్ఛాస్త్రి

ఆరేళ్ళ మొదలు అరవయ్యేళ్ళ వరకు....

అందరికీ
అభివృద్ధి
పత్రిక
ఆంధ్రపత్రిక

అమృతాంజన్ కే
తేలుసు
ఒంటి నొప్పులు
మరియు
బేణుకుల బాధ

మృదువైన మూలపదార్థము వల్ల
ఉపయోగించుట సులభము

క్రొత్త కార్కు అమరిక వల్ల
మందు శక్తికి రక్షణ

OBM 8777 TG

1984 ఒలింపిక్స్ క్రీడలలో
పాల్గొన్న భారత క్రీడాకారులకు
అధికారపూర్వకంగా 'పెయిన్ బామ్'
నరఫరా చేసినవారు.

అమృతాంజన్

ఏ ఇతర బాధలు కల్గించని
శీఘ్ర నివారిణిని నమ్మండి